

შორენა კორთავა

სოციალური
ცვლილებების თეორია

სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

შორენა კორტავა

სოციალური ცვლილებების თეორია

გამომცემლობა „უნივერსალი“
თბილისი 2021

მოცემული წიგნი არის შედეგი სამწლიანი თანმიმდევრული შრომის. იგი მოიცავს სოციალური ცვლილებების ანალიზს სხვადასხვა, სოციო-კულტურულ და ასევე პოლიტიკურ ქრილში. განხილულია დარგში აღიარებული სპეციალისტების მიერ წარმოდგენილი მოსაზრებები, არგუმენტები, ხანგრძლივი კვლევის შედეგები საკითხებზე, როგორცაა ცვლილებები სამეცნიერო-აკადემიურ წრეებში, სწავლების მეთოდებსა და შინაარსში; რისკები, რის წინაშეც დგას დღეს მსოფლიო საზოგადოება და ასევე ადგილობრივი მთავრობები ლოკალურ დონეზე; ეკოლოგიური ტიპის პრობლემები; დარგის უახლესი ტენდენციები, ისეთი როგორცაა ეკონომიკის სოციოლოგიის ჩარჩოებში გიგ-ეკონომიკა, კრიპტოვალუტა, ბლოკჩეინი; ტრენდული სოციალური მოძრაობები, ახალი პოლიტიკური იდეოლოგია, წოდებული კონვივიალისტურად და ზოგადად კონვივიალისტური მანიფესტი.

წიგნი განკუთვნილია პირველ რიგში უმაღლეს სასწავლებლებში სოციოლოგიის პროგრამაზე ჩარიცხული სტუდენტებისათვის, ასევე სხვა სოციალურ მეცნიერებათა შესწავლით დაკავებული ახალგაზრდებისათვის; უკვე შემდგარი, დიპლომირებული სპეციალისტებისათვის; წიგნის თემატიკით, საზოგადოებისა და მასში მიმდინარე ცვლილებებით დაინტერესებული მკითხველთა ფართე წრისათვის.

რედაქტორი: მერი ჭანტურია, ფილოსოფიის მეცნიერებათა დოქტორი, სოხუმის სახ. უნივერსიტეტის პროფესორი, სოციოლოგი, მკვლევარი.

რედაქტორი: დავით გელანტია, ეკონომისტი, ექსპერტი საბანკო-საფინანსო საქმის, საბანკო საქმეში მიმდინარე წლები ციფრულ პლატფორმებში განხორციელებული პროექტების თანახემძღვანელი ბადენ-ვიურტემბერგის მხარეში, ლუდვიგის უნივერსიტეტის (გერმანია) ახალგაზრდა მეცნიერი, მკვლევარი.

გარეკანზე გამოყენებული ილუსტრაციის ავტორია, მხატვარი, გიორგი რუხაძე. საავტორო უფლებები დაცულია.

© შ. კორტავა, 2021

გამომცემლობა „**უნივერსალი**“

თბილისი, 0186, ა. პოლიტაჰოვსაიას №4, ☎: 5(99) 33 52 02, 5(99) 17 22 30
E-mail: universal505@ymail.com; gamomcemlobauniversal@gmail.com

ISBN 978-9941-33-036-0

სარჩევი

შესავალი წერილი ავტორისაგან	5
1. სწავლულთა ქარიზმატული ერთობა – ცვლილებები სამეცნიერო სივრცეში	12
2. ევოლუციის თეორიის დეკონსტრუქცია	44
3. თანამედროვე საზოგადოება – მოდელი, აქტუალური პრობლემები, რისკები	59
4. თანამედროვეობის მახასიათებლები – აღენ ტურენის კლასიფიკაცია	75
5. ე.წ. მოქმედი სუბიექტის დაბრუნება მოდერნის პირობებში	93
6. სოციალური მოქმედების თეორიის დეკონსტრუქცია	107
7. გერმანული განათლების სისტემაში მეორე მსოფლიო ომიდან მოყოლებული ცვლილებები და ამერიკული განათლების სისტემა; შედარებითი ანალიზი კურტ ლევინის მიხედვით	120
8. მეთოდები, რომელიც თანამედროვეობაში გამოიყენება ხალხთაშორისი ურთიერთობების კვლევისას, ეთნო-ფსიქოლოგიის შესწავლისას; გაზომვის ინდიკატორი ე.წ. ფემინურობა/ მასკულინურობის კოდები	141

9. უკუეფექტი კომუნიკაციის საშუალებების სიჭარბისაგან, ჯონ კინის მიხედვით	156
10. თანამედროვე სოციოლოგიის ტენდენციები, ISA; „გლობალური დიალოგის“ აქტუალური თემატიკის ზოგადი მიმხილვა	167
ტერმინები	209

*წიგნი ეძღვნება ტარიელ გელანტიას¹ ნათელ ხსოვნას,
ჩემი ბავშვობის ლამაზ მოგონებებს.*

შესავალი წერილი ავტორისაგან

ვინაიდან ის, რასაც მოვიაზრებთ ჩვენ თანამედროვეობისა და მოდერნულობის ქვეშ, არის შედეგი ინდუსტრიული რევოლუციის, ხოლო ინდუსტრიული რევოლუცია პროდუქტი მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის, საჭიროდ ჩავთვალე ჩემი ახალი, რიგით მეხუთე წიგნი დარგში, „სოციალური ცვლილებების თეორია“, დამენყო ანალიზით, როგორ გამოიყურება დღეს მიმდინარე ცვლილებები აკადემიურ წრეებში.

¹ **ტარიელ გელანტია** (1951 წ. 18 მარტი, საქართველო, ხობი – 2019 წ. 16 ოქტომბერი, გერმანია, ფრაიბურგი) – თსუ პროფესორი 1980 იან წლებში, ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი, პოლიტი-ეკონომისტი. იკვლევდა უშუალოდ ნეო-ლიბერალურ ეკონომიკურ თეორიას. სადოქტორო დისერტაციაზე მუშაობის წლებში მივლენილი იყო თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტიდან მოსკოვის, მინსკის, ლაიფციგის, დრეზდენის უნივერსიტეტებში. წლების მანძილზე ყუნალ „ეკონომისტში“ ხელმძღვანელობდა სამეცნიერო რუბრიკას, როგორც განყოფილების გამგე. არის დარგში არაერთი სამეცნიერო პუბლიკაციის ავტორი. ასპირანტურაში სწავლების წლებში მისი სამეცნიერო ხელმძღვანელი იყო პროფესორი იროდიონ ქვაჩახია, სადოქტორო დისერტაციის უცხოელი ოპონენტი კი აკადემიკოსი ვალენტინ ფიოდოროვი (1939-2021). პირველი მოწვევის პარლამენტში იყო ამავედროს საფინანსო-საბიუჯეტო კომისიის თავმჯდომარე, გ.ა. ხობის რაიონის მაჟორიტარი დეპუტატი, დასახლებული ფრაქცია „მრგვალი მაგიდა, თავისუფალი საქართველოს“ მიერ; ხელი აქვს მონერილი საქართველოს დამოუკიდებლობის დეკლარაციაზე. 90-იან წლებში მიმდინარე პოლიტიკური ვითარების გამო, უკვე პოლიტიკური დევნილის რანგში, მოუწია ოჯახთან ერთად ემიგრირება გერმანიაში, სადაც დაჰყო სიცოცხლის ბოლო ათეული წლები. ყავს ხუთი შვილი და მეუღლე.

ვინ არიან ეს ადამიანები, მეცნიერები ზოგადად და თანამედროვე საზოგადოების სტრუქტურაში რა ერთეულებით არიან წარმოდგენილი, რა როლს თამაშობენ ლოკალურად ცალკეული სახელმწიფოს სხვადასხვა სექტორის განვითარებისა და აღმშენებლობის თუ კონკრეტულად, შესაბამისი აკადემიური დისციპლინის საზღვრებში, მათ შორის გლობალურად.

დასაწყისისათვის ვეყრდნობი რამდენიმე ავტორს, ძირითადად დანიელ ბელს. ვხელმძღვანელობ მათ შორის პიერ ბურდიესეული შედარებითი ანალიზით, კონკრეტულად კი ფრანგული და გერმანული სამეცნიერო წრეებისათვის მახასიათებელი დისკურსის, რომელშიც გაზომვას ექვემდებარება მეტი ან ნაკლები ეგალიტარულობის ხარისხი სასტატო ეტაპიდან აკადემიურ წრეებში დასამკვიდრებლად ცალკეული ცოდნას მოწყურებული ნიჭიერი კადრის დონეზე.

მნიშვნელოვანია ისეთი საკითხები, როგორცაა ფინანსების მოზიდვა სამეცნიერო კვლევებისთვის. ახალი ტენდენციები, როცა მეცნიერები კერძო სექტორშიც, ანუ უნივერსიტეტების გარეთ მოღვაწეობენ, მაგალითად, ბელას ტიპის ლაბორტორიებში.² ტენდენციის შეცვლა: უნინ თუკი ეგონათ, განათლება მორალიზების საშუალებაა, დღეს ამას უყურებენ, როგორც გზას წარმატებისა და კეთილდღეობისაკენ. უნინ თუკი ეგონათ პროცესი სწავლებისა არის სასრულო და უმაღლესი სასწავლებლის კარების გამოხურვასთან ერთად დიპლომით ხელში ამოიწურება, დღეს ამბობენ, სწავლა სიკვდილამდე, ვინაიდან ძალიან სწრაფად იცვლება ჩვენი ყოველდღიურობა, დარგი, სექტორი, სადაც ვმოღვაწეობთ და აუცილებელია შრომის ბაზარზე მოთხოვნადი რომ იყო და გთვლიდნენ კვლავაც კომპეტენტურად, მუდმივად ისრუტავ-

² ბელას ლაბორატორია, Bell Labs – ყოფილი ამერიკული, ამჟამად ფინურ ამერიკული კორპორაცია, მსხვილი კვლევითი ცენტრი კომუნიკაციის სფეროში ელექტრონული და კომპიუტერული სისტემებისა.

დე თითოეულ სიახლეს, ადაპტირდებოდე საჭიროებებთან დარგის, სექტორის.

წიგნის მეორე ქვეთავი ამერიკელი სოციოლოგის, ტალკოტ პარსონსის მიერ წამოწეულ თემას ეხება. ევოლუცია, სოციო-ბიოლოგიურ ჭრილში და თან ერთვის რამდენიმე კრიტიკული კომენტარი, დაწყებული ენტონი გიდენსიდან და ზოგადად საკითხებით, რომელთა განხილვით აქტიურად არიან საზოგადოებრივ მეცნიერებში დაკავებული, მაგალითად ისტორიციზმი, პროგრესის ან რეგრესის თეორიები, სადაც სუბიექტური შეფასება მკვლევარისა მეტია, ვიდრე წმინდა მეცნიერული, ანუ ობიექტური ანალიზი უბრალოდ სოციალურ ცვლილებების, რაიმე ზე-საზოგადოებრივ მოვლენამდე დაყვანის გარეშე.

საინტერესოა როგორ ესმის ტალკოტ პარსონსს ე.წ. სწორი ადაპტაციური ქცევა და ზოგადად რატომ იზომება იმუნიტეტი სოციალური ჯგუფის, ინდივიდის დონეზე საგანგებო ვითარებაში მისი გამოვლენის უნარით. რაა ის ეკზისტენციალური გამონკვევა თუნდაც, რაც ქვეყნებს, რეგიონებს უდგებათ სხვადასხვა ისტორიულ პერიოდში გლობალურ დონეზე მიმდინარე პროცესებიდან გამომდინარე.

შემდეგი საკითხი არის რისკები, რომელსაც ექვემდებარება ჩვენი ეპოქა და მის ფარგლებში თითოეული სოციალური ერთობა, დაწყებული ეკოლოგიურიდან, დამთავრებული ე.წ. მაინტეგრირებელი ღირებულებების მოშლით... ეკონომიკური ფუნდამენტალიზმი, თუნდაც ნეო-ლიბერალიზმი, რასაც რისკის რანგში აიყვანენ როგორც ფემინისტები (მაგალითად, ამერიკელი მკვლევარი, ფილოსოფიის დოქტორი, პროფესორი ნენსი ფრეიზერი, ან კიდევ კონვივიალისტური მანიფესტის ავტორები, უშუალოდ ინიციატორი კონვივიალისტური აქტივიზმის (პარიზ-ნანტერის უნივერსიტეტის ემერეტიუსი, ფრანგი სოციოლოგი ალენ კეიე).

უმუშევრობა ასევე განიხილება როგორც რისკ-ფაქტორი. უმუშევრობის სტატისტიკა მსოფლიო მაშტაბით ჯერაც წარმოების წესის შეცვლამ განაპირობა. იგულისხმება გადასვლა სერვისული ტიპის მომსახურებაზე.

საკითხების თანმიმდევრული განხილვისას უცხოელი მკვლევარების კვალდაკვალ შევეცადე მაქსიმალურად წამომენია დარგში ნამყვანი ქართველი მეცნიერები, მათი შრომები, ცალკეული მოსაზრება გამეშალა წიგნის ტექსტში, მიმეწოდებინა საინტერესოდ, როგორც უახლესი წარსულიდან, ისე თანამედროვე (ედუარდ კოდუა, ვახტანგ ერქომაიშვილი, გურამ თევზაძე, თამაზ ბუაჩიძე, აკაკი ყულიჯანიშვილი, მერაბ მამარდაშვილი).

წიგნში ცალკე თავადაა წარმოდგენილი თანამედროვეობის მახასიათებლები; შესაბამისად დამუშავებული. აქ უფრორე მნიშვნელოვანია ორი კონცეპტუალური ტერმინის გამოიჯვანა, „თანამედროვე“ და „მოდერნული“, რასაც შიგადაშიგ ვაღწევ მაგალითის ხარჯზე, დავუშვათ როცა გაზომვის ინდიკატორად ვიღებ ამერიკის (აშშ) და იაპონიის შემთხვევას.

პოლიტიკის მეცნიერებებში ხშირია მსგავსი დიფერენციაცია: პირველი, მეორე და მესამე მსოფლიოს ქვეყნები. აქედან გამომდინარე, ვცდილობ ხაზის გასმას, სამყაროში, რომელსაც იტევს ერთიანი კალენდრული დრო, თანამედროვეობა და მოდერნულობა ერთდროულად როდი გვეძლევა. მსგავსადვე, დემოკრატიის სტანდარტებში ცალკეული ერისახელმწიფოს დონეზე, ასევე არ ფიქსირდება ჰომოლოგიური ველი; ეკონომიკური სისტემები რეგიონალურ დონეზე ყველგან მწყობრი როდია. უფრო მეტიც, 21-ე საუკუნეშიც ზოგიერთი აშკარად შორსაა მდგომარეობისაგან, რომელიც

გელბრაითის³ მიერ ჯერ კიდევ რა დროიდან იდენტიფიცირდებოდა „საზოგადოებად სიუხვისა, კეთილდღეობისა“.

წიგნის მეხუთე ქვეთავს ასე ქვია, „მოდერნის პირობებში ე.წ. მოქმედის სუბიექტის დაბრუნება“ და დარგში გათვითცნობიერებული მკითხველისათვის იმთავითვე ნათელია, რომ ჩვენ ამ შემთხვევაში შედარებით ანალიზს ვაკეთებთ ალენ ტურენის პოზიციიდან ამოსვლით.

მექვესე თავი გულისხმობს წინარეს ლოგიკურ გაგრძელებას. აქ ჩანს როგორ და რატომ მსოფლიო მასშტაბით მიმდინარე ინსტიტუციონალური ცვლელეები განაპირობებენ ეროვნულ დონეზე ადგილობრივი მთავრობების ავტორიტეტის ვარდნას, შეგვიძლია ამას დავარქვათ უბრალოდ შესუსტება მათი ზეგავლენისა, როცა მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილებების მიღებაა დღის წესრიგში. ინდივიდების დონეზე, რომლებიც ცხადია სოციუმში ინტეგრირებული არიან ამათუიმ ორგანიზაციის ჩარჩოებიდან, პირიქით, შეინიშნება ე.წ. თავისუფალი მოძრაობის სფეროს რადიუსის ზრდა და ჩვენ პარალელურად თვალს მივადევნებთ, როგორ იკლებს გარემოს მხრიდან მათი დეტერმინირებულობის ინდექსი.

წიგნის ბოლო ოთხი ქვეთავი არის საკითხების მიქსი, უფრო მეტად ახლოს მყოფი ჩვენს ყოველდღიურობასთან. მათ შორისაა სოციალურ მეცნიერებებში გავრცელებული ტენდენციები ინტერდისციპლინარულ ჭრილში პრობლემატური, აქტუალური საკითხების კვლევისა. რომ მეჩვენებინა სოციალური ცვლილებები უშუალოდ განათლების სფეროში

³ **ჯონ კენეტ გელბრაითი** (1908-2006), ამერიკელი მეცნიერი, წარმომადგენელი კეინსიანიზმის, ამერიკის ეკონომისტთა ასოციაციის პრეზიდენტი... 1958 წელს მის მიერ გამოცემული „სიუხვის საზოგადოება“ სოციოლოგიაში დიდხანს დარჩა განხილვის საგნად, სხვადასხვა ქვე-მიმართულებებში თანაც, მაგალითად, ე.წ. საზოგადოების თეორები, ინსტიტუციონალური, სოციალური ცვლილებების თეორიები და მსგავსი.

ინტერკულტურული შედარებითი ანალიზის ფონზე როგორ მიმდინარეობდა დაწყებული მეორე მსოფლიო ომიდან დღემდე, დამჭირდა გერმანელი მეცნიერის, კურტ ლევინის მონოგრაფიის, „სოციალური კონფლიქტების გადაჭრა“, დამუშავება. წარმოდგენილ მასალას თანერთვის კურტ ლევინის შესახებ მეტად საინტერესო ბიოგრაფიული მასალა, ალექსანდრე სხვადასხვა წყაროდან. ლევინის კვლევების პრეზენტაცია ქართულ აკადემიურ სივრცეებში დღემდე ფაქტიურად არ მომხდარა, და ამიტომ ეს ქვეთავი ვფიქრობ ამ კუთხით უფროა სიახლე. მარია მონტესორიდან დაწყებული მის მიერ დაწყებითი განათლების სფეროში ყველა მნიშვნელოვანი ფიგურა, მოვლენა და ტენდენციაა შესწავლილი.

ვინაიდან კულტურათმორისი კვლევები გლობალიზაციის პროცესის ტემპთან ერთად სულ უფრო ინტენსიური ხდება, არ შემეძლო ჰოლანდიელი სოციოლოგები, მამა-შვილი ჰოფსტედე, ცალკე ქვეთავად არ წარმომედგინა და არ მელაპარაკა გაზომვის მეტად საინტერესო, მათ მიერ შემოთავაზებულ ინდიკატორზე „ფემინური/მასკულინური“, რომელიც არის ერთგვარი ინდექსი და მიესადაგება თანამედროვეობაში როგორც მოქმედ სუბიექტს, ადამიანს, ისევე სოციალურ ერთობას, ერთობებს, განსაზღვრულს ეთნიკური, პოლიტიკური ან რომელიმე სხვა ნიშნით.

ბოლოდან მეორეა ჯონ კინი, მკვლევარი, ექსპერტი თანამედროვეობაში აპრობირებული კომუნიკაციის საშუალებების. აქ უშუალოდ IT სპეციალისტებისთვის კარგად ცნობილი საკითხებია ერთიანად თავმოყრილი, მაგრამ ამ თავმოყრის საფუძველი სოციოლოგიური ანალიზია. სიჭარბე და საყოველთაო ხელმისაწვდომობა კომუნიკაციის საშუალებებისა ციფრულ ველში რა მინუსებს გულისხმობს, მეტიც, შესაძლოა საფრთხეებსაც კი. აი, მაგალითად, ე.წ. ექო-კამერა, რომელშიც ადამიანები თითქოს ერთმანეთის დუბლიკატები გამხდარან, თანდათან უქვეითდებათ არათუ კრიტიკული აზ-

როვნებისათვის საჭირო სისხარტე და უნარები, ობიექტური რეალობის აღქმას კარგავენ, შთანთქავენ ყველაფერს, რითაც ქაოტურად ხერგავს ვების ესათუის მაუნყებელი.

ცხადია, ასე იყო წინასწარვე გათვლილი, ბოლო ქვეთავი ეთმობა უახლეს ცვლილებებს, მათ შორის მიმდინარეს უშუალოდ დარგში. სოციოლოგთა საერთაშორისო ასოციაციის (ISA) საქმიანობის დეტალებია წარმოდგენილი, როგორ უზრუნველყოფს ასოციაცია კავშირს თავის აუდიტორიასთან, რა ფორმით გვანვდის დარგში სიახლეებზე ინფორმაციას. დაწყებული ISA ყოველწლიური პერიოდიკიდან დამთავრებული პერიოდიკაში გამოქვეყნებული აქტუალური საკითხებით, ყველაფერია გათვალისწინებული. ბოლო ქვეთავი თანმიმდევრულად გვიხსის, 21-ე საუკუნეში როგორ ფუნქციონირებს გიგ-ეკონომიკა, რა მოლოდინები აქვთ კრიპტოვალუტისა და უშუალოდ ბლოკჩეინიდან, როცა შრომის ბაზარი ასევე ვებში გადაინაცვლებს დასაქმებულის შრომითი უფლება ვინღა უნდა დაიცვას, რადგან არ არსებობს ციფრული ველის ჩარჩოში პროფესიული კავშირების სამართლებრივი ჩართვის მექანიზმები. რა არის ეს, ახალი პოლიტიკური იდეოლოგია, თუ მოდური ინტელექტუალური ტენდენცია, კონვივიალიზმი და ე.წ. კონვივიალისტური მანიფესტი, რატომ აწერენ მას ხელს სხვადასხვა რელიგიური ავტორიტეტები; რატომ იხარჯებიან კონვივიალისტები ნეო-ლიბერალიზმის დაჟინებულ კრიტიკაში და ნამდვილად, როგორი საინტერესო, მნიშვნელოვანია მათი მხრიდან ეკოლოგიური კრიზისის ასეთ სერიოზულ რანგში აყვანა.

1. სწავლულთა ქარიზმატული ერთობა-ცვლილებები სამეცნიერო სივრცეში

ამერიკელი სოციოლოგი, დანიელ ბელი (1919-2011), პოსტინდუსტრიული საზოგადოების თეორეტიკოსი, მის მიერ სქემატურად კონსტრუირებულ თანამედროვე საზოგადოების სოციალურ სტრუქტურაში სამეცნიერო საზოგადოებას შემდეგ კოორდინატებში მონიშნავს:

√ სტატუსობრივი ჯგუფები, ჰორიზონტალური სტრუქტურის მქონე, რომელშიც სტრატეგიკაციის ღერძი ეფუძნება ცოდნას.

კატეგორია A შედგება პროფესიონალური ჯგუფებისაგან, სადაც დომინირებენ I მეცნიერები და II ტექნოლოგები (ისინი, ვინც გამოყენებითი ცოდნით ოპერირებენ, ინჟინერული, ეკონომიკური, სამედიცინო).

√ სიტუსური ჯგუფები, ვერტიკალური სტრუქტურის მქონე, სადაც კატეგორია C წარმოდგენილია უნივერსიტეტებითა და სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტებით.

√ მაკონტროლირებელი სისტემა, რომელიც საზოგადოების პოლიტიკურ ორგანიზაციას წარმოადგენს.

კატეგორია B აქ რამდენიმე სუბიექტით არის დაკომპლექტებული და მათ შორისაა ელიტები (სამეცნიერო, აკადემიური და არამხოლოდ).

დანიელ ბელი აღნიშნავს, ვინიდან სამეცნიერო ფენა მუდმივად დაკავებულია ფუნდამენტური კვლევებით, ისინი მეტწილად გადართული არიან კვლევებისთვის აუცილებელი პირობების უზრუნველყოფაზე. მათ ინტერესშია პოლიტიკური და ნებისმიერი სხვა გარეგანი ზეგავლენისაგან თავისუფალი პირობების მიღწევა.

რესურსები რომელთაც მოდერნულ საზოგადოებაში მოიხმარენ და ხედავენ ასევე, როგორც უპირატესობის გარკვეულ წყაროს, ცხადია არიან არა მხოლოდ მატერიალური, არამედ სიმბოლური. მაგალითად, პიერ ბურდიეს⁴ მიერ შემოთავაზებულ სოციალური ველის თეორიაში, ეს ველები არიან კატალიზატორები რესურსების, ანუ კაპიტალის შემდეგი ნაირგვარობისა

√ კულტურული

√ პოლიტიკური

√ ეკონომიკური

ჩამონათვალში დომინირებს სწორედ კულტურული, რადგან მის ხარჯზე ხორციელდება ოფიციალური ნომინაცია. შესაბამისი ინსტიტუცია გასცემს ამათუიმ რანგის დიპლომს, რაც ცალკეული ინდივიდების ჰაპიტუსს მათი შეგნებული ცხოვრების მანძილზე აკონსტრუირებს და სოციალური მობილობის პროცესში განიხილება ფსონის სახით. ესაა სწორედ კულტურული კაპიტალის პაკეტი.

პიერ ბურდიე კულტურულ კაპიტალზე, ზოგადად სწავლულებსა და მაღალი წრის ადამიანებზე წერს სახელდობრ ორ კონკრეტულ ნაშრომში, „პოლიტიკის სოციოლოგია“ და „განსხვავება - მსჯელობის უნარის კრიტიკა“⁵. ბურდიე ამბობს, რომ სწავლულსა (თუ პედანტს) და მაღალი წრის ადა-

⁴ პიერ ბურდიე (1930-2002), ფრანგი სოციოლოგი, ეთნოლოგი, ფილოსოფოსი, პოლიტიკური პუბლისცისტი, მე-20 საუკუნის ერთ-ერთი გავლენიანი სოციოლოგი, 35 წიგნისა და 400 მდე სტატიის ავტორი.

⁵ „განსხვავება – მსჯელობის უნარის კრიტიკა“, არის გამომცემლობა დიოგენეს მიერ, 2006 წელს მომზადებული. წიგნი გამოიცა ღია საზოგადოების ინსტიტუტის – ბუდაპეშტი და თბილისის ალექსანდრე დიუმას სახელობის ფრანგული კულტურის ცენტრის ხელშეწყობით, მერაბ მამარდაშვილის სახელობის საგამომცემლო დახმარების პროგრამის ფარგლებში.

მიანს შორის დაპირისპირება ყველა ეპოქაში გემოვნებასა და კულტურაზე კამათის ცენტრში იდგა. ნორბერტ ელიასი⁶, ავტორი მონოგრაფიისა, „ინდივიდუუმების საზოგადოება“, უკეთესს შედარებით ანალიზს ფრანგულ და გერმანულ სამეცნიერო წრეებს. ელიასის დაკვირვებით, საფრანგეთში ინტელიგენტი უდრის ბურჟუას და სრულიადაა ინტეგრირებული სამეფო კარის საზოგადოებაში. გერმანიაში კი საუნივერსიტეტო ინტელიგენცია სამეფო კარისაგან დაპირისპირებაში ჩამოყალიბდა. ნორბერტ ელიასი ფრანგულ-გერმანული ამ მოდელების შესაბამისად ასეთ დიხოტომიას იძლევა

√ „სიდარბაისლე“, სიმსუბუქე, ზედაპირულობა, ნიშანი „ცივილიზაციის“.

√ სერიოზულობა, სიღრმისეულობა, გულწრფელობა, ნიშანი „კულტურის“.

არტურ შოპენჰაუერს⁷ „ცხოვრებისეული სიბრძნის აფორიზმებში“ აქვს ერთგვარი შედარებითი ანალიზი არისტოკრატიის ტიპების

√ გვარიშვილობით

⁶ **ნორბერტ ელიასი** (1897-1990), ებრაული წარმოშობის გერმანელი სოციოლოგი, რომელმაც მოგვიანებით ბრიტანეთის მოქალაქეობა მიიღო. ელიასის სოციოლოგიური კონცეფცია ფიგურაციის გაგებაზეა დაფუძნებული. ფიგურაცია, ესაა სოციალური პროცესები და სტრუქტურები, ურთიერთკავშირების ჯაჭვები, რომელშიც ადამიანები ერთმანეთთან ურთიერთქმედებენ. ნორბერტ ელიასს დანარჩენი სოციოლოგებისაგან განსხვავებით აინტერესებდა არამხოლოდ პროცესი ურთიერთქმედების, არამედ ფორმაც.

⁷ **არტურ შოპენჰაუერი** (1788-1860), გერმანელი ფილოსოფოსი. მისი ფუნდამენტური შრომაა, „სამყარო, როგორც ნება და წარმოდგენა“, რომლის კომენტარებითა და პოლულარიზაციით ლამის გარდაცვალებამდე იყო დაკავებული. მისი წერის აფორისტულმა სტილმა თავისებური ზეგავლენა მოახდინა **ფრიდრიხ ნიცშეზე**, ავტორზე ე.წ. ზეკაცის თეორიისა.

√ ფულით

√ სულით

ცხადია სული აქ თეოლოგიური გაგებით არ მოიზრება და ვინაიდან შოპენჰაუერიც, სწორედ გერმანულ კლასიკურ აკადემიურ წრეს წარმოადგენს, მისი ნააზრევი თავსებადია ელიასის მიერ კონსტურირებულ სქემასთან. რადგან შოპენჰაუერი უპირატესობას ანიჭებდა მესამე გვარს, კიდევ ერთხელ ვრწმუნდებით, რომ გერმანიაში ინტელიგენტი აუცილებლობით არ დაიყვანებოდა ბურჟუაზე.

ფორმულირება, რომ მეცნიერი ქმნის პროდუქტს ცოდნის სახით, არის ცალსახა. ცოდნა შეიძლება იყოს როგორც თეორიული, ასევე პრაქტიკული. დანიელ ბელის მიერ კონსტრუირებულ თანამედროვე საზოგადოების სოციალურ სტრუქტურაში, როგორც ზემოთ ვაჩვენეთ, სტატუსობრივ ჯგუფებში იერარქიის მეორე საფეხურს იკავებენ ტექნოლოგები (ისინი, ვინც ოპერირებენ გამოყენებითი ცოდნით).

სოციალური ცვლილებების თეორიაში, რაც არის სწორედ მოცემული მონოგრაფიის თემა და ძირითადი ხაზი, ანალიზს ექვემდებარება ევოლუციის თეორია, ევოლუცია როგორც ბიოლოგიური, ასევე სოციალური. ტალკოტ პარსონსი⁸ მიიჩნევს, რომ ადაპტაცია არის განუყოფელი ელემენტი ბიოლოგიური და სოციალური ევოლუციის. ადაპტაციაში არ იგულისხმება პასიური მისადაგება გარემო-პირობებისადმი. იგი გადარჩენის მეტად აქტიურ ფაქტორებს ითვალისწინებს, მაგალითად, როგორიცაა დაუფლების ჟინი, ჟინი გარემოს შეცვლისა იმგვარად, რომ გადარჩე თავადაც და სისტემამ კი პარალელურად საკუთრივი საჭიროებები უზრუნველყოს. ადაპტაცია და სიტუაციურ პრობლემებთან გამკლავების

⁸ **პალკოტ პარსონსი** (1902-1979), ამერიკელი სოციოლოგი. სტრუქტურული ფუნქციონალიზმის წარმომადგენელი. თანამედროვე თეორიული სოციოლოგიის ფუძემდებელი.

უნარი არის განუყოფელი. პრობლემები არის არამხოლოდ სიტუაციური, არიან მუდმივიც. გაურკვევლობა, განუსაზღვრელობა, სიცხადის არარსებობა არის მათშორის პრობლემა. მიუეკუთვნება კატეგორიას „მუდმივი“, თუმცა გადაილახება ეტაპობრივად, ანუ სიტუაციურად. გაურკვევლობის მდგომარეობა ინვესტს შფოთს, შფოთი შიშისაგან განსხვავებით არ არის კონკრეტულ ობიექტზე მიბმული. ანუ, უმისამართოა, განფენილია. გაურკვევლობის და მისგან გამონვეული შფოთის მოსახსნელად თანამედროვე საზოგადოებაში არის შემდეგი საშუალებები და მათ კლასიფიკაციას ახდენენ ჰოლანდიელი სოციოლოგები, გირტ ჰოფსტედე და გერტ იან ჰოფსტედე წლების მანძილზე სხვადასხვა კულტურების შედარებითი ანალიზისას ჩატარებული ემპირიული კვლევების ხარჯზე, მონოგრაფიაში, „კულტურები და ორგანიზაციები“⁹.

√ სახელმწიფო

√ ტექნოლოგიები

√ რელიგია

ტექნოლოგიებზე პასუხისმგებლობას იღებენ სწორედ ისინი, ვინც ოპერირებენ გამოყენებითი ცოდნით და დანიელ ბელის სქემაში თანამედროვე საზოგადოებისა, ჰორიზონტალური სტრუქტურის მქონე სტატუსობრივ ჯგუფებში წარმოადგენენ მეორე რანგს (ინჟინრები, ეკონომისტები, მედიცინის დარგის მუშაკები და არამხოლოდ).

სახელმწიფოს რაც შეეხება, თუკი იგი არ ფუნქციონირებს მაღალი სტანდარტის დემოკრატიის პირობებში, როგორც ეს არის სამწუხაროდ ტიპური ე.წ. მეორე და მესამე მსოფლიოს ქვეყნებისათვის, შეუძლია ხანდახან საკუთარ

⁹ გირტ ჰოფსტედე, გერტ იან ჰოფსტედე, კულტურები და ორგანიზაციები, გონების პროგრამული უზრუნველყოფა, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი, 2011 წელი.

მოქალაქეებს „დააღალატოს“. სახელმინოს ფუნქციებს, როცა ჩამოთვლიან სოციალოგიაში, სწორედ ადაპტაციას მიუთითებენ პირველ რიგში. ანუ, ერთის მხრივ არიან ინდივიდები, თავიანთი საჭიროებებით, რომლებიც სურვილებამდე დაიყვანება. მეორეს მხრივ სახელმწიფო, აღჭურვილი კონსტიტუციით, რომელიც გაცხრილავს ამათუიმ მოქალაქის, სოციალური ჯგუფის – იქნება ეს ეთნიკური, პოლიტიკური, რელიგიური – რომელი სურვილი შეიძლება დაკმაყოფილდეს კანონის ფარგლებში, ანუ ისე, რომ არ შეიზღუდოს სხვისი უფლება, თავისუფლება და მითუმეტეს, არ შეილახოს სხვისი, სხვათა ღირსება. ნებიმსიერი ტიპის საზოგადოებაში ინდივიდის საჭიროება, რომელიც საბოლოოს ჯამში კვალიფიცირდება კონკრეტულ სურვილად, არის მსგავსი. არსებობს აბრაჰამ მასლოუს¹⁰ მიერ შედგენილი უნიკალური ხუთდონიანი სქემა ამ საჭიროებებისა.

✓ ყველაზე დაბალი დონე. ფიზიოლოგიური მოთხოვნები.

✓ მეორე დონე. უსაფრთხოების მოთხოვნები.

✓ მესამე დონე. საჭიროებები სოციალურ კავშირებში.

✓ მეოთხე დონე. სოციალური სტატუსის საჭიროება.

✓ მეხუთე დონე. თვითრეალიზაციის მოთხოვნები.

ადამიანთა საჭიროებები ცხადია საზოგადოების მოდერნიზაციის კვალდაკვალ სულ უფრო მრავალფეროვანი ხდება, მაგრამ კვალავაც ამ ხუთი საფუძველმდებარე მიმართულების ჩარჩოებში. როდესაც დანიელ ბელი თანამედროვე

¹⁰ **აბრაჰამ მასლოუ** (1908-1970), ამერიკელი ფსიქოლოგი, ფუძემდებელი ჰუმანისტური ფსიქოლოგიისა. ფართედაა ცნობილი „მასლოუს პირამიდა“ – დიაგრამა, რომელიც იერარქიულად წარმოადგენს ადამიანურ მოთხოვნილებებს. მისმა იერარქიულმა მოდელმა მოთხოვნილებების ფართე გამოყენება ჰპოვა ეკონომიკურ თეორიაში, დაიკავა რა მნიშვნელოვანი ადგილი მოტივაციის თეორიაში და მომხმარებელთა ქცევაში.

საზოგადოების სქემას ადგენდა, მე-3, მაკონტროლებელ სისტემაში (საზოგადოების პოლიტიკური ორგანიზაცია), გამოყო საფეხური, სოციალური გაერთიანებებისა და ზენოლის ჯგუფების ქუდის ქვეშ, რიგით მეორე ნომრად, სპეციფიკური ინტერესის მატარებელი ჯგუფები და ჩამონათვალში მიუთითა, ახალგაზრდობა, ქალები, ჰომოსექსუალები და ა.შ. ადამიანთა უფლებებზე წარმოდგენები, ჩვენ ვართ მომსწრე როგორ იხვეწება კაცობრიობის ისტორიის მანძილზე.

√ სამოქალაქო უფლებები

√ პოლიტიკური უფლებები

√ სოციალურ-ეკონომიკური და კულტურული უფლებები

√ კოლექტიური უფლებები

ის რაც დღეს აღიქმება, როგორც აპრიორი, ცხადი, შეიძლება საუკუნეების წინ ადამიანის, სოციალური ჯგუფის დევნის საგანი გამხდარიყო სისტემის მხრიდან.

რელიგია არის მესამე კომპონენტი, რომელიც გაურკვევლობასთან და მისგან მომდინარე შფოთვით გამოწვეულ დისკომფორტთან გამკვლავებაში ეხმარება ადამიანებს. არსებობს წინარელიგიური აზროვნების ფორმა – მითოსი; პრიმიტიული რელიგიები – ფეტიშიზმი, ტოტემიზმი, ანიმიზმი – გაჯერებული მაგიით და ნასაზრდოვები ცრურწმნებით; მსოფლიო რელიგიები, ამათგან რიგი მონოთეისტური (იუდაიზმი, ქრისტიანობა, ისლამი), რიგი პოლითეისტური (ინდუიზმი) და გარკვეული რელიგიური სწავლევები, სადაც უშუალოდ ღმერთის ცნება არ ფიგურირებს (ბუდიზმი, კონფუციანელობა და დაოსიზმი).

ტალკოტ პარსონსის მიერ შემოთავაზებული ადაპტაციის კონცეფცია ხანდახან მკაცრი კრიტიკის ობიექტია. ენ-

ტონი გიდენსი¹¹ თავის ერთ-ერთ აკადემიურ ნაშრომში, „საზოგადოების მოწყობა“ წერს, იგი (ანუ, პარსოსნისეული ადაპტაციის თეორია) ყოველსმომცველი და შესაბამისად ბუნდოვანია. ადაპტაცია ნაწილობრივ დაკავშირებულია „გადარჩენასთან“, ნაწილობრივ კი გარემომცველ მატერიალურ სამყაროსთან ურთიერთქმედების ხასიათში ვლინდება, თუმცა მათზე როდი დაიყვანება. ის ასოცირდება განუსაზღვრელობის შემცირებასთან და ეს იდეა, ფიქრობს გიდენსი, ისევე როგორც წარმოდგენა სიმბოლოების და ღირებულებების კიბერნეტიკულ ზეგავლენაზე, ნასესხებია ე.წ. სისტემური თეორიიდან. ავტორი ამასთან არ გვაძლევს „განუსაზღვრელობა/გაურკვევლობის“ არანაირ ზუსტ ფორმულირებას. მტკიცებულება კონცეპტუალურად არის განფენილი და ფაქტიურად უსარგებლო.

საზოგადოების მოდერნიზაციის პროცესი რომ ე.წ მეცნიერულ-ტექნიკური რევოლუციით დაიწყო, მარტივი ჭეშმარიტებაა. მეცნიერება, როგორც ცოდნაზე, თანაც ცოდნის ახალ, კომპეტენტურ კატეგორიებზე პასუხისმგებელი სისტემა და როგორც ზემოთ ავლნიშნეთ, იგი ორი მიმართულებით იშლება.

√ თეორიული ცოდნა (კაბინეტურ გარემოში მომუშავე აკადემიური პერსონალი)

√ პრაქტიკული ცოდნა, ანუ „გამოყენებითი“ (ლაბორატორიებში, შესაძლოა არა-საუნივერსიტეტო გარემოშიც კი, ე.წ. საველე პირობებში მომუშავე ტექნოლოგები)

¹¹ ენტონი გიდენსი (1938), ბრიტანელი სოციოლოგი, ყველაზე მნიშვნელოვანი ფიგურა თანამედროვე სოციოლოგიაში, იმდენადაც, რომ ფრენკ ვებსტერი (1950), ასევე ბრიტანელი სოციალური მკვლევარი, საკუთარ მონოგრაფიებს ფაქტიურად მხოლოდ გიდენსის თეორიების ანალიზზე აგებს.

დანიელ ბელი მონოგრაფიაში „პოსტინდუსტრიული საზოგადოება“ მეცნიერების მომავალს ცალკე ქვეთავად განიხილავს და მეცნიერზე, სწავლულზე აღმატებულ ხარისხში ლაპარაკობს. ამასთან დასძენს, რომ მეცნიერული ცოდნის მხოლოდ უტილიტარულ საჭიროებაზე დაყვანა მოღვაწეობის ამ სახეობის თავხედური გაუფასურებაა და სხვა არაფერი. ალბათ დღემდე ყველაზე წარმატებული ქართველი სოციოლოგი, პროფესორი ედუარდ კოდუა, დანიელ ბელის ჩინებული მცოდნე და ექსპერტი ასევე კატეგორიულად აფიქსირებდა მეცნიერებაში თეორიული ცოდნის თავისთავად ღირებულებას, რომელიც სოციალურ ინჟინერიამაღე მისი დაყვანის აუცილებლობას არ გულისხმობდა.

დანიელ ბელი ლაპარაკობს, რომ ისევდაისევ აღმოცენდება კლასიკური თავსატეხების რიგი. უნდა იყოს კი მეცნიერება უკიდურესად „სუფთა“? ემსახუროს მხოლოდ ცოდნას, ჭეშმარიტებას, როგორც ეს სამეცნიერო საზოგადოებას წარმოუდგენია. იქნებ მეცნიერება საზოგადოებას უნდა ემსახუროს. თუკი მეცნიერება უნდა იყოს „სუფთა“, როგორღა შეძლებს გაამართლოს ფინანსების განუსაზღვრელი მოცულობა, რომელიც აუცილებელია თანამედროვე სამეცნიერო კვლევების ჩასატარებლად, ეს თანხები რა მოცულობით უნდა გამოიყოს? ნიშნავს კი მეცნიერების სინმიწინდე აპოლიტიკურად დარჩენას სახემწიფო მხარდაჭერის მისაღებად? როცა ვამბობთ, „მეცნიერება საზოგადოების სამსახურში“, ეს სამსახური როგორღა განისაზღვრება? მეცნიერება იღებს ამ ინიციტივას თავის თავზე თუ პოლიტიკურ სისტემას ეკუთვნის გადამწყვეტი ხმა? სამეცნიერო-ტექნიკური მოღვაწეობის რომელი მიმართულება – სამხედრო, სამოქალაქო – ითვლება პრიორიტეტულად?

ზოგადად მეცნიერების ეთოსი, თვლის ბელი, გულისხმობს ჭიდილს ბიუროკრატიზაციასთან, პოლიტიკურ დამო-

კიდებულებასთან, ტოტალიტარიზმთან. მეცნიერებაში არის ქარიზმატული ასპექტები და იგი მისი მოღვაწეების ცხოვრებას, მას წმიდაობის შეფერილობას აძლევს. ისევე, როგორც ქრისტიანობა, ეს ქარიზმატული სიმძლავრე, თავის თავში დაიტევს უტოპიის, ისკიარადა მესიანიზმის ამოუძირკვავ ელემენტებსაც კი.

დანიელ ბელი ცდილობს ჩამოაყალიბოს, დღესდღეობით ვინ გამოდის მეცნიერების სახელით.

მეცნიერების სახელით გამოდიან

√ ცალკეული პიროვნებები

ნობელის პრემიის ლაურეატები, ანდა ისინი, ვინც აღიარება მოიპოვა კოლეგების გარემოცვაში, ანუ აკადემიურ წრეებში. მათი ავტორიტეტი განპირობებულია ქარიზმატული სამეცნიერო ერთობით. მას მერე, რაც მეცნიერები ასე დაიხარჯნენ ბირთვული იარაღის კონსტრუირებაში სამხედრო „დერჟავების“ სასარგებლოდ, მათი დიდების შარავანდედი გაფერმკთალდა. საზოგადოებამ გააცნობიერა მარტივი ჭეშმარიტება, როგორც პიროვნება, თუკი ის გახდება შედარების საგანი, მეცნიერი, არც უკეთესი და არც უარესია. მეცნიერების დარგში თუნდაც კოლოსალური მიღწევა აპრიორი არ განსაზღვრავს ცალკეული აკადემიური წრის წარმომადგენლის მორალურ მახასიათებელს. ჩვენ მივუყვებით ამჯერად დანიელ ბელის სქემას, თუმცა აქ კონტექსტიდან გამომდინარე, ერთი დეტალზე მინიშნებაა მნიშვნელოვანი. მეცნიერების, ზოგადად განათლების შიგნით მიმდინარე ტრანსფორმაციებზე ბევრს წერს ფრანგი პოსტმოდერნისტი ჟან ფრანსუა ლიოტარი. ლიოტარის პერიფრაზი ასეთია – „უნინ და დღეს“ – „უნინ“ ცოდნა ესახებოდათ ადამიანის მორალიზაციის საშუალებად, „დღეს“ ცოდნა, რაც უფრო საფუძვლიანი და ხარისხიანია, ნიშნავს ბაზარზე მაღალ ფასად გაყიდო შენი თეორიულ-პრაქტიკული უნარჩვევები და იყო ძვირად ანაზღაურებადი კადრი შრომის ე.წ. პირველ და მაშა-

სადამე მეტად სტაბილურ ბაზარზე. ცოდნა, კულტურული კაპიტალი გნებავთ, არის უბრალოდ გარანტია ცხოვრების მაღალი ხარისხის, სტატუსის. აქ ცხადია იგულისხმება ინდივიდუალური დონე.

√ ახალგაზრდა რადიკალების მოძრაობები; ეკოლოგ-რეფორმატორების ჯგუფი ჩანერგილი აკადემიურ სივრცეში (უახლეს მაგალითად შეიძლება მოვიყვანოთ ედუარდო კონი)¹².

დანიელ ბელი დასძენს, რომ ამ კატეგორიას, ხშირად სიმართლის თქმა უწევს საკუთარი ინტერესების საზიანოდ.

√ ინსტიტუციონალური ასოციაციები, ისეთები, როგორიცაა მეცნიერების ეროვნული აკადემია, ტექნიკურ მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია.

ზოგადად მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიები თავიანთ თავს აღიქვამენ კვაზიოფიციალურ უწყებებად, რაც ორი მიზეზითაა განპირობებული. I – ჯერ კიდევ ბიუროკრატიის სტრუქტურირებისთანავე, გაჩნდა აუცილებლობა სახელმწიფო დაწესებულებების კოორდინირებისა. მოლაპარაკებების წარსამართავად, მისაღწევად თანამშრომლობისა და არამხოლოდ, ცხადია, უნდა არჩეულ ყოფილიყო ერთიანი სამეცნიერო ორგანო. II – სწორი კულტურული პოლიტიკის შემუშავება მიიჩნევა სახელმწიფოებრივად მნიშვნელოვნად, ლაპარაკია აქ მცირე ერ-სახელმწიფოებზე, რომელთაც მუდმივად ეკსიზტენციალურ გამოწვევებთან უწევთ გამკლავება, თუ მეგასახელმწიფოებზე, რომელთა პრობლემა დიდხანია

¹² ედუარდო კონი (Eduardo Kohn), თანამედროვე ანთროპოლოგი, მაკგილის უნივერსიტეტის პროფესორი (კვებეკი, კანადა). ცნობილი გახდა მონოგრაფიით, „როგორ შეიგრძნობენ ტყეები“. შეიძლება წიგნის შესავალი მისი უფრო ძლიერი კომპონენტია და დანარჩენი, უბრალოდ ნოსტალგია სულიერ პრაქტიკებზე, თუმცა საკითხის ასე დასმა, არის უკვე წიგნის ცხადი უპირატესობა.

ამკარად არაა თვითდამკვიდრება. მართებული კულტურული პოლიტიკის შემუშავების საჭიროებიდან აღმოცენდა ეროვნული კვლევითი საბჭო, რომელიც ეროვნული აკადემიის მსგავსია.

ეროვნული კვლევითი საბჭოების დაფუძნების საჭიროების პარალელურად უპრიანია მოვნიშნოთ „მართებული კულტურული პოლიტიკის“ მახასიათებლები. ქართველი ფილოსოფოსი, აკაკი ყულიჯანიშვილი, თავის მონოგრაფიაში „კულტურის თეორია“¹³, განითარებადი კულტურის პოლიტიკის თვალსაზრისით კულტურის პოლიტიკის ზოგად მიზნებს ჩამოთვლის¹⁴, რომელთა შორის უმნიშველოვანესია შემდეგი

√ საერთაშორისო ურთიერთობების დონეზე - მსოფლიოს სურათის ჩამოყალიბება, რომელიც არსებული რეალობის ადეკვატურია და ობიექტურად ასახავს საზოგადოებრივი ურთიერთობების სისტემას; მსოფლიოს სურათი კალკირებული „მტრის ხატზე“ ოპერირების გარეშე და მაქსიმალურად თავისუფალი ტენდენციური პოზიციონირებისგან „მეგობარი/მტერი“¹⁵.

√ საშინაო პოლიტიკის დონეზე – პლურალისტური და ტოლერანტული კულტურული გარემოს ჩამოყალიბება, რომელიც მაქსიმალურად ხელს უწყობს სხვადასხვა სუბკულ-

¹³ აკაკი ყულიჯანიშვილი, *კულტურის თეორია*, გამომცემლობა უნივერსალი, თბილისი, 2009.

¹⁴ ყულიჯანიშვილი ა. 2009. გვ. 170-172

¹⁵ რაც შეეხება გასავლიან პოზიციონირებას, „მეგობარი/მტერი“, იყო ასეთი რუსი პოეტი, **ვსევოლოდ ნეკრასოვი** (1934-2009), რომელსაც ერთ ლექსში, შესრულებული სტილში ზედმინევნიტ პოსტმოდერნი, აქვს მეტად საინტერესო კუპლეტი: „Охохо, у нас то хорошо, у них плохо, что у них плохо, то у нас хорошо, почему уж так, потому что, у нас – Родина, а у них что...“

ტურების ჰარმონიულ თანაარსებობას; კონტრკულტურებისათვის¹⁶ ასევე სივრცის დაშვება (თუკი ისინი მარგინალიზაციას არ ექვემდებარებიან, ან პირიქით, მარგინალიზაციას არ უქვემდებარენ სოციალურ გარემოს); მთელი მოსახლეობის თანაბარი შესაძლებლობების უზრუნველყოფა (რამდენადაც ეს შესაძლებელია პრაქტიკულად) კულტურულ ღირებულებებისადმი შემოსავლების დონის, ეროვნულობის, სარწმუნოების, ადგილსამყოფელის და სხვა კრიტერიუმების მიუხედავად.

✓ ორივე დონეზე, როგორც საერთაშორისო, ასევე საშინაო პოლიტიკის – დარგის მაღალკვალიფიციური სპეციალისტების მომზადება; პროფესიონალების, ექსპერტების, უხეშად რომ ვთქვათ ინკუბატორზე, თანხების მაქსიმალურად გადასროლა საზოგადოების შესატყვის სეგმენტებში.

ყულიჯანისეული ჩამონათვალი ცხადია ვრცელი და დეტალურია, თუმცა ჩვენი შემთხვევა მსგავს კონკრეტიკას არ საჭიროებს.

დავუბრუნდეთ მსჯელობის სანყის პუნქტს, როდესაც ზოგადი ანალიზი მისი მეტნაკლებად ამომწურავად შევძელით. ანუ, სოცილური ცვლილებების ფონზე თანამედროვე საზოგადოებაში მეცნიერების ბედი და სოციუმში მეცნიერის, სწავლულის როლი, ფუნქცია და მისი სტატუსი. დანიელ ბელი პოსტინდუსტრიული საზოგადოების თეორიაში აღნიშნავს, რომ იდეა მეცნიერებისა ათვლის სათავეს ძველი სა-

¹⁶ **კონტრკულტურა/სუბკულტურა** კულტურის თეორიებში განისაზღვრება ამგვარად. კონტრკულტურა თავის თავს დომინანტი კულტურისაგან დეიდენტიფიკაციის საშუალებით განსაზღვრავს და ხანდახან ინოვაციების მნიშვნელოვანი წყარო ხდება; სუბკულტურა დომინანტი კულტურის ფარგლებში თანაარსებობს და არ უდგას მას ოპოზიციას. ზოგადად ორივე შესაძლოა იყოს ეთნიკური, პოლიტიკური, რელიგიური და ან ახალგზრდული.

ბერძნეთიდან იღებს. სავლე წერეთელის მონოგრაფია, ორტომეული, „ნარკვევები ფილოსოფიის ისტორიაში“¹⁷ დღემდე არის ძველი ბერძნული ფილოსოფიის, მეცნიერების ისტორიის შესასწავლად უნიკალური მეგზური. მეცნიერებათა კლასიფიკაცია დღის წესრიგში დადგა მაშინ, როდესაც ფილოსოფიის ნიაღში აღმოცენდა მრავალი თემატურად განსხვავებული დარგობრივი დისციპლინა და ამასთან დაიწყო თანდათანობითი ზრდა მათი ავტონომიურობის ხარისხისა ფილოსოფიასთან მიმართებაში. მეცნიერებათა კლასიფიკაციის რამდენიმე შაბლონური იდეალური ტიპი არსებობს, თუმცა სოციოლოგებისთვის პროფესიული ინტერესიდან გამომდინარე საინტერესო ალბათ მაინც ოგიუსტ კონტის მიერ¹⁸ შემოთავაზებული მოდელია. კონტი თვლის, რომ ფილოსოფიას განსაკუთრებული შემცველობა არც გააჩნია, იგი არის უბრალოდ საშუალება დანარჩენ მეცნიერებათა სისტემატიზაციისთვის. კონტთან პოზიტივისტური კლასიფიკაციის უკანასკნელი ფორმულირებით წარმოდგენილია მეცნიერული დისციპლინების შემდეგი რიგი:

- √ მათემატიკა
- √ ფიზიკა
- √ ბიოლოგია
- √ სოციოლოგია

¹⁷ სავლე წერეთელი, *ნარკვევები ფილოსოფიის ისტორიაში*, ტომი I – ანტიკური ფილოსოფია, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბილისი, 1973.

¹⁸ ოგიუსტ კონტი (1798-1857), ფრანგი ფილოსოფოსი, პოზიტივიზმის ფუძემდებელი, სოციოლოგიის, როგორც დამოუკიდებელი მეცნიერული დისციპლინის ფუძემდებელი. მისი ძირითადი შრომებია: 1 – პოზიტივისტური ფილოსოფიის კურსი; 2 – პოზიტივისტური პოლიტიკის სისტემა, ანუ ტრაქტატი სოციოლოგიაში, რომელიც ადგენს კაცობრიობის რელიგიას.

√ მორალი

ზემოთ ჩამონათვალი უშუალოდ პოლიტიკურ სოციოლოგიაში სპეციალიზირებულ მკვლევარს, დომინიკ კოლას მითითებული აქვს საკუთარი წიგნის პირველსავე ქვეთავში, „პოლიტიკური სოციოლოგია“. ოგიუსტ კონტისეული თავდაპირველი მეცნიერებათა კლასიფიკაცია უფრო ვრცელია და ასე გამოიყურება:

მათემატიკა, ასტრონომია, ფიზიკა, ქიმია, ბიოლოგია (ფიზიოლოგია), სოციალური ფიზიკა (სოციოლოგია), მორალი.

კონტის არჩევანი სხვადასხვა სინონიმურ მნიშვნელობებს შორის, მაგალითად „პოლიტიკური მეცნიერება“, „სოციალური ფიზიკა“, „სოციოლოგია“ თანდათან იცვლებოდა.

თავდაპირველი მეცნიერებათა კლასიფიკაცია არისტოტელეს¹⁹ განეკუთვნება. იგი მეცნიერებებს დაყოფდა თეორიულად, რომელთა მიზანიცაა ცოდნა ცოდნისათვის, პრაქტიკულად და „პოეტიკურად“. თეორიულ მეცნიერებებს მიაკუთვნა ფიზიკა, მათემატიკა და „პირველი ფილოსოფია“ (იგივე თეოლოგიური ფილოსოფია, მოგვიანებით სახელდებული მეტაფიზიკად). პრაქტიკულ მეცნიერებებში კი დააჯგუფა ეთიკა და პოლიტიკა (იგია უკვე მეცნიერება სახელმწიფოზე).

მეცნიერების ისტორიას, როცა ძველი საბერძნეთიდან მოგუყვებით, შეუძლებელია ყურადღების გარეშე დავტოვოთ სოფისტები, ვინც პირველად დაუდო საფუძველი ფასიან

¹⁹ არისტოტელე (384-322 წ. წ. აღ. მდე), დაიბადა მაკედონიის ქ. სტაგირაში, ბერძნულ კოლონიაში. 18 წლის ასაკში ჩავიდა ათენში და შევიდა პლატონის სკოლაში, სადაც 20 წლის განმავლობაში სწავლობდა. ცნობილია, რომ ძალიან უყვარდა თავისი მასწავლებელი, თუმცა იმასაც ამბობდა, „მიყვარს პლატონი, მაგრამ კიდევ უფრო ჭეშმარიტება“. იყო ალექსანდრე მაკედონელის აღმზრდელი.

სწავლებას და სწავლება აქცია არა მარტო მონოდებად, როგორც ეს ესმოდათ მათ წინამორბედებს, არამედ ხელობად²⁰, რაც იყოს იმ დროისთვის სრულიად უცხო, მოდერნული მიდგომა. ცხოველ ინტერესს გარდა ამისა იწვევს ჭეშმარიტების სოფისტური ინტერპრეტაცია, რომელიც ჩამოგავს თანამედროვე პოსტმოდერნისტულ ფილოსოფიასა და სოციოლოგიაში არსებულ ჭეშმარიტების გაგებას. საველ ნერეთელი 1973 წელს, ნარკვევები ფილოსოფიის ისტორიაში წერდა²¹, „სოფისტი ნიშნავდა მცოდნეს, გამომგონებელს, მომხერხებელს. სოფისტები იყვნენ სიბრძნის მასწავლებლები, ხალხში სიბრძნის შემტანი, განმანათლებლები. სიტყვა **სოფისტში** არავითარი ურიგო არ იგულისხმებოდა. სოფისტი პროტაგორა ამაცობდა, რომ ის სოფისტი იყო და ადამიანების აღზრდა-განათლებას ეწეოდა. ჰეროდოტე სოლონსა და პითაგორას სოფისტებს უწოდებდა. სოფისტები ქალაქიდან ქალაქში დადიოდნენ და ფასიან ლექციებს კითხულობდნენ. ხალხში განათლება შეჰქონდათ.

სოფისტები დემოკრატიის ინტერესებს იცავდნენ. ცდილობდნენ ცოდნა მიეცათ პიროვნებისათვის, რათა იგი ყოფილიყო თავისუფალი. არ დამონებოდა რელიგიას, ავტორიტეტს. მათ სიბრძნე მიაჩნდათ გარკვეულ ძალად ადამიანისათვის, რომელიც საზოგადოებაში, სახელმწიფოში ცხოვრობს და მოქმედებს.

სოფისტებმა საფუძველი ჩაუყარეს ისეთ მეცნიერებებს, როგორიცაა რიტორიკა, გრამატიკა, სტილისტიკა, ორ-

²⁰ **მონოდება/ხელობა**, ეს ბინარული ოპოზიცია სოციოლოგებისთვის იმთავითვე ნაცნობია და ეკუთვნის გამოჩენილ გერმანელ სოციოლოგს, **მაქს ვებერს** (1864-1920). მონოდება/ხელობა არის ვებერის მიერ სტატუსობრივი, იგივე პრესტიჟ ჯგუფების შესასწავლად გამოსადეგი სწორად შედგენილი ბინარული ოპოზიცია.

²¹ **საველ ნერეთელი**, 1973, გვ. 170-173

თოეპეია. მათ დაადგინეს ამ მეცნიერების პრინციპები. სოფისტებმა შემოიღეს დიალექტიკა, როგორც დავის, კამათის ხელოვნება, სადაც მთავარი ყურადღება ექცეოდა არა აზრის ჭეშმარიტებას და შინაარსს, არამედ ფორმას, როგორც აზრის გადმოცემის ხერხს.“

სამეცნიერო სამუშაოების ორგანიზაცია იწყება XVII საუკუნიდან. ამ პერიოდში იქმნება აკადემიური, სამეცნიერო საზოგადოებები. ისინი თავდაპირველად მდიდარი მეცენატების კმაყოფაზე იმყოფებიან, ანუ მხარდაჭერილი არიან გარე-საუნივერსიტეტო სფეროდან. სამეცნიერო კვლევების ინსტიტუციონალიზაცია ეროვნული აკადემიების დაფუძნებას ემთხვევა. მაგალითად მოყავს დანიელ ბელს XVIII საუკუნის საფრანგეთი. XIX საუკუნის გერმანიაში უკვე არსებობს სამეცნიერო ცენტრები, რომლის ფარგლებშიც ცალკეული დარგები ვითარდება. უნივერსიტეტების ბაზაზე ფუძნდება სამეცნიერო ლაბორატორიები. ისინი ცოდნის კონკრეტულ სფეროში სამეცნიერო საზოგადოების ცენტრებად ყალიბდებიან.

დანიელ ბელი აკეთებს ფაქტის კონსტატაციას. უნინ უნივერსიტეტები²² უპირატესად პოლიტიკური სისტემის ჩარჩოებში მოქმედებდნენ. გერმანიასა და საფრანგეთში უნივერსიტეტები და აკადემიები სახელმწიფოებრივი ორგანიზაციები იყვნენ, პროფესორები კი სახელმწიფო მოხელეე-

²² პირველი უნივერსიტეტების აღმოცენებას ქართველი ფილოსოფოსი აკაკი ყულიჯანიშვილი თავის მონოგრაფიაში „კულურის თეორია“, უკვე რენესანსის ეპოქიდან აღწერს. მისი თქმით, ამ დროს განვითარდა ქალაქური სკოლები, დამოუკიდებელი მატერიალურად, რომლებიც მონასტრებთან აღარ ასოცირდებოდნენ. ინტენსიურად დაიწყო განივითარება საერო ლიტერატურამ. ფილოსოფიაში ნომინალიზმს დაუპირისპირდა რეალიზმი და შესაძლებელი გახდა მიეღო სწავლების მსურველები ბოლონიის, პარიზის, ოქსფორდის უნივერსიტეტებს და არამარტო.

ბი. მეცნიერები, თვითმართვადი საზოგადოების რანგში ოდნავ შეზღუდულები იყვნენ, რამეთუ თავისუფლება გულისხმობდა საკვლევ მიმართულების არჩევას, სამეცნიერო დამსახურების აღიარებას, წოდებისა და ხარისხის მინიჭებას. მეცნიერების მსგავსი ავტონომია იყო მისი ეთოსის ცენტრი. მეცნიერების მორალური ძალა თუმცა თვითრეგულირებადი სამეცნიერო ერთობაა.

სამეცნიერო საზოგადოება არის ადამიანური ცივილიზაციის უნიკალური მოვლენა. სამეცნიერო საზოგადოება გულისხმობს აპრიორი დეიდეოლოგიზაციას²³. მას არ გააჩნია იდეოლოგია და თავისუფალია პოსტულირებადი დოგმების ნაკრებისაგან. სამეცნიერო საზოგადოებას აქვს ზნეობრივი საყრდენი, რაც წინასწარგანსაზღვრავს ქცევის დაწერილ ნორმებს. იგი როდია პოლიტიკური მოძრაობა, სადაც სურვილისამებრ შეიძლება შესვლა და კენჭისყრის საფუძველზე გახდომა სრულფასოვან წევრად. სამეცნიერო საზო-

²³ **დეიდეოლოგიზაცია**, ტერმინის ყველაზე ცხად განმარტებას ვხვდებით ქართველ ფილოსოფოსთან, ვახტანგ ერქომაიშვილი, ნაშრომში, **ადამიანი, თავისუფლება, იდეოლოგია**. იდეოლოგია, როგორც დოგმატური აზროვნების საფუძველი, საჭიროა განეიტრალებს ან იდეოლოგიათა პლურალიზმით, ან კიდევ დეიდეოლოგიზაციით, ანუ, იდეოლოგიაზე უარის თქმით, რაც აბსოლუტურ ჭეშმარიტების ფლობის ამბიციური სურვილისგან უარისთქმით იწყება და გრძელდება კრიტიკული აზროვნების უპირატესობის გათავისებით. ერქომაიშვილის თქმით, „იდეოლოგია არის ცნობიერების ჰორიზონტის დავიწროება, გონებრივი შეზღუდულობა. იგი პროკრუსტეს სარეცელია, რომელიც აკვიატებული იდეების საფუძველზე ალაპაზებს სინამდვილეს. უფრო ზუსტად, იგი რეალობიდან გაქცევაა, რადგან იმყოფება საკუთარი ილუზიის ტყვეობაში, რომელიც არამართო სხვას ატყუებს, არამედ თავსაც იტყუებს. იდეოლოგია სიბეცეა, თუმცა ისეთი, რომელსაც პრეტენზია აქვს აბსოლუტური ჭეშმარიტებაზე. ერთი სიტყვით, იგი ცნობიერების ქრონიკული დაავადებაა, რომელსაც სერიოზული მკურნალობა სჭირდება“ – ერქომაიშვილი ვ. 2002, გვ. 456

გადოებისადმი მიკუთვნებულობა განისაზღვრება ტალანტი-
თა და დარგის შესაბამისი ხედვებით. იგი არაა ეკლესია, რო-
მელშიც რწმენის ელემენტები დოგმაზე ბაზირდება და გაშუ-
ალდება საიდუმლოებაში მონაწილეობით (ციტირებას ვახ-
დენ დანიელ ბელიდან²⁴). სამეცნიერო საზოგადოებები ორი-
ენტირებული არიან ობიექტური ცოდნის ძიებაზე. ობიექტუ-
რი ცოდნა საშუალებას იძლევა შემოწმდეს და გადახალის-
დეს, ან სულაც უკუგდებულ იქნეს ძველი ცოდნა. ორგანიზა-
ციის ისტორიაში არ ყოფილა შემთხვევა, რომ დაწესებულე-
ბას, მიუხედავად მისი პროფილისა, ეარსება იერარქიის გა-
რეშე. ეს წესი, ცხადია ვრცელდება სამეცნიერო საზოგადო-
ებაზეც და აქაც გვაქვს იერარქიები და შესაბამისი პრივი-
ლეგიები. პრივილეგიად შეიძლება ჩაითვალოს გადაწყვეტი-
ლების მიღების უფლებამოსილება და პასუხიმგებლობა, ასე-
ვე მაღალი სტატუსი, ავტორიტეტი, თუნდაც ის, რომ არის
სფერო, კადრი, მოთხოვნადი, მაღალანაზღაურებადი. სა-
მეცნიერო საზოგადოებაში არის უმთავრესი მოღვაწეობის
შედეგი და აქ პრივილეგიებზე წესი მემკვიდრეობითობისა რო-
დი ვრცელდება. შესაძლოა მხოლოდ, ამათუიმ კონკრეტულ-
მა სამეცნიერო სკოლამ, სწავლულმა, მეცნიერული ხედვა და
გარკვეული ღირებულებები მიიღოს, როგორც მემკვიდრეო-
ბა. როდესაც მუშავდება გამოჩენილი კორიფის ბიოგრაფი-
ული მონაცემები, მნიშვნელოვანია მემატთანისათვის, ასევე
მკითხველისათვის, ვისი იდეური მემკვიდრე იყო იგი, ვინ
იქონია მის ხედვებზე პირდაპირი, ანდა ირიბი ზეგვალენა.
ასე მაგალითად, ფრიდრიხ ნიცშესათვის სახელდება არტურ
შოპენჰაუერი, ისკიარადა მატთანე მიუთითებს, რომ კომპო-
ზიტორ ვაგნერთან მეგობრობამაც კი განსაზღვრა მისი აზ-
რთანყობა და ამან აშკარა კვალი დატოვა ნიცშეს გახმაურე-
ბულ მონოგრაფიაზე „ტრაგედიის დაბადება მუსიკის სული-

²⁴ დანიელ ბელი, 1999, გვ. 507

დან“. ავილოთ, თუნდაც კარლ მარქსი და ნეომარქსისტების დაუსრულებელი პლეადა, მარქსის თავისებური დუბლიკატი-ბი, ათლწელიდან ათწლეულამდე. ან კიდევ ჟაკ ლაკანი, რომელიც თავის მხრივ ზიგმუნდ ფროიდის აჩრდილს ვერ განემორა და მთელი თავისი აკადემიური კარიერა ფროიდისეული ფსიქონალიზის კირკიტს დაუთმო. იდეური მემკვიდრეობა არ კვალიფიცირდება მიმბაძველობად. მეცნიერებაში, ადრე არსებული თეორია, თეორიები მსახურობენ სახორცე მასალად ახალი თეორიისთვის, მითუფრო, რომ თანამედროვე ეტაპზე მეცნიერებათა განვითარებისა მონონებული და მონოდებულია ინტერდისციპლინარული კვლევები, აქცენტი მუდმივად კეთდება დარგთა შორის დაგროვილი ცოდნის კომპარატივისტული ანალიზის საჭიროებაზე. არაორდინალური განცხადებებით გამორჩეული ერთ-ერთი სკანდალური ფილოსოფოსი აღმოსავლეთ ევროპიდან, სლავოი ჟოჟეკი, კარლ მარქსისა და ჟაკ ლაკანის თავსებური სიმბიოზია. მანერა, რაზეც ვლასპარაკობთ, უფრო ნორმაა, ვიდრე გამონაკლისი. ოგისუტ კონტის ბიოგრაფები მოუთითებენ, რომ კოლეგების ნაშრომებს კატეგორიულად აღარ კითხულობდა, რადგან ფიქრობდა იყო ამაში თავისებური გონების დაბინძურების საფრთხე. ალბათ, ეს უფრო იყო ახირება თავისებური აზრთა წყობის მქონე ადამიანისა, ვიდრე მეცნიერისთვის ნიშანდობლივი გამოხატვის ფორმა.

დანიელ ბელი იმეორებს ბერტრან ჟუვენელს²⁵, სამოქალაქო საზოგადოების წევრი თუ ადამიანი ხდება თავად და-

²⁵ ბერტრან ჟუვენელ დეზ იურსენი (1903-1987), ფრანგი ფილოსოფოსი, სოციოლოგი, ფუტუროლოგი, პოლიტოლოგი, ეკონომისტი. დამფუძნებელი ჟურნალისა Futuribles. გარდა ამისა, გახლდათ უძველესი შამპანის კეთილშობილი გვარის წარმომადგენელი. მისი ძირითადი სამეცნიერო შრომებია, „გადანაწილების ეთიკა“, „ძალაუფლება, მისი ზრდის ბუნებითი ისტორია“.

ბადების ფაქტით და სრულუფლებიან მოქალაქედ გარკვეული ასაკის მიღწევის შემდგომ გვევლინება, საქმე სხვაგვარადაა სამეცნიერო საზოგადოებაში, სადაც აუცილებელია საკუთარი ადგილის ზედმიწევნით ძებნა და იგი მხოლოდ რჩეულების ხვედრია. სკოლაში მოსწავლეს შეუძლია დოქტრინების, სამეცნიერო ჭეშმარიტებების დასწავლა, ე.წ. მეცნიერების მკვდარი საფუძვლების. უნივერსიტეტის მისწრაფება კი სხვაა. უნივერსიტეტში სტუდენტმა საჭიროა გააცნობიეროს ცოდნის მთელი შეფარდებითობა მისი მარად ცვალებადი ხასიითი. იყო მეცნიერი, ნიშნავს წინარე იყო შეგირდი. ხელოვნების დარად, ამბობს ბელი, ხანდახან აქაც გვხვდება ორიგინალები ანდა თვითნასწავლები, მაგრამ ადამიანი სამეცნიერო კვალიფიკაციას აღწევს ხელმძღვანელის თაოსნობით. მეცნიერთა შორის შთამბეჭდავია, როგორც თანამშრომლობა, ასევე მეტოქეობა. მეცნიერების საკვანძო მომენტი კი არის კვლევის საგნის განსაზღვრა. კვლევის საგანი და კვლევის ობიექტი იგივეობრივი ცნებები როდია. ქართული სოციოლოგიის მამა, ედურად კოდუა, თავის მონოგრაფიაში „სოციოლოგიის შესავალი“ ამ ორი დეფინიციას მეტად კვალიფიციურად მიჯნავს. მაგალითისათვის ავიღოთ საზოგადოებრივი მეცნიერებები. უკვე დეფინიცია „საზოგადოებრივი“ მიუთითებს, რომ ისინი გადამკვეთი სიმრავლეები არიან. პოლიტიკის მეცნიერებანი, ეკონომიკა, დემოგრაფია, ფსიქოლოგია, სოციოლოგია, ცხადია ყველა საზოგადოების შეწავლაზეა ორიენტირებული და კვლევის საგანი აქვთ იდენტობრივი. რაც შეეხება კვლევის ობიექტს, ობიექტი სწორედ რომ სპეციფიკურია და არის საფუძველი მათი, როგორც დამოუკიდებელი მეცნიერული დისციპლინის განსაზღვრების და ამასთან, ინდივიდუალური კვლევის მეთოდის თავისებურებების დეტალურად გამწერი.

რაც შეეხება სამეცნიერო აღმოჩენებს, ისინი მკაცრ კრიტიკულ ანალიზს ექვემდებარებიან. დანიელ ბელის

თქმით, არიან პირველი საფეხურის არბიტრები. მათი კეთილგანწყობა ხელს უწყობს გამოკვლევების შედეგების სამეცნიერო ჟურნალებსა და ალმანახებში პუბლიკაციას. არსებობენ ასევე უმაღლესი ავტორიტეტები, მათ სიტყვას აღიარება, პატივისცემა მიაქვს. სამეცნიერო საზოგადოებაში, სხვა ინსტიტუტების დარად არიან უხუცესები, ვინც ნანილობრივ აკომპლექტებს აკადემიას ან სხვა ორგანიზაციულ სტრუქტურებს. ისინი არაოფიციალური მმართველები არიან. უხუცესების აზრს შეუძლია ახალ მიმართულებაზე გამოკვლევების დაჩქარება ანდა დამუხრუჭება, მინიჭება პრემიის, პერსპექტიული პირველადმომჩენის დაჯილდოვება ავტორიტეტით, დამოუკიდებლობით. პროფესორის ვაკანსიამდე გაზრდას ათი წელი მაინც ჭირდება. თუკი სახელდახელოდ აღმოცენდა ახალი სამეცნიერო სკოლა და პროფესორის ახალი შტატები იქნა დაშვებული, სოციალური მობილობა საუნივერსიტეტო დანასებულების შიგნით დროში იგებს. ბელის თქმით, ამ პროცესის პარალელურად ვითარდება სამეცნიერო ეთოსი, რაც თავისუფალი გამოკვლევების ნორმებს ეფუძნება.

სამეცნიერო ეთოსი, ესაა აფექტურად შეფერილი ღირებულებებისა და ნორმების კომპლექსი, რომელიც მეცნიერების ადამიანისათვის, სწავლულისათვის სავალდებულოდ ითვლება. ნორმები გამოიხატებიან მიწერილობების, აკრძალვების, მჯობინებებისა და დაშვებების ფორმით.

სამეცნიერო ეთოსი რობერტ მერტონის²⁶ მიხედვით ოთხი ელემენტისაგან შედგება

√ უნივერსალიზმი

სამეცნიერო ცოდნის უპიროვნო ხასიათი.

√ კოლექტივიზმი

²⁶ რობერტ მერტონი, (1910– 2003), მე-20 საუკუნის ყველაზე ცნობილი ამერიკელი სოციოლოგი.

სხვა მეცნიერის მხრიდან აღმოჩენის შესახებ თავისუფალი – შერჩევითობის გარეშე – შეტყობინება.

√ უანგარობა

სამეცნიერო მოღვაწეობის იმგვარად წარმართვა, რომ ჭეშმარიტების შეცნობის გარდა, სხვა განზრახვა არ არსებობდეს.

√ ორგანიზებული სკეპტიციზმი

როდესაც გამორიცხულია კრიტიკის გარეშე გამოკვევის შედეგების მიღება.

რობერტ მერტონისეულ ამ კლასიფიკაციას, მოგვიანებით დაემატა „რაციონალურობა“ და „ემოციუნალური ნეიტრალურობა“.

მითითებული იმპერატივების ფუნქციონალური საზრისი თითოეული მეცნიერის წინაშე ალტერნატივების რიგს შლის. მნიშვნელოვანია, რაც შეიძლება სწრაფად კოლეგებს გადასცე საკუთარი სამეცნიერო შედეგები, თუმცა პუბლიკაცია არ იჩქარო; იყო ახალი იდეების მიმღები, მაგრამ არა ზეგავლენის ქვეშ ინტელექტუალური მოდისა; ცდილობდე ცოდნის გაფართოებას, რომელიც კოლეგების მაღალ შეფასებას მიიღებს, მაგრამ იმუშაო ისე, რომ შენი კვლევების შედეგებს არ მიაქციო ყურადღება; დაიცვა ახალი იდეები, თუმცა მხარი არ დაუჭირო უარყოფილ დასკვნებს; მაქსიმალური ძალისხმევა გამოიჩინო, რომ იცოდე დარგთან მიმართებული ნიუანსები, თუმცა ამასთან გახსოვდეს, რომ ერთდროულად ხანდახან ამხრუჭებს შემოქმედებითობას; იყო ზედმინვენითი ფორმულირებებსა და დეტალებში, მაგრამ არა პედანტი; გახსოვდეს მუდამ, რომ ცოდნა უნივერსალურია, თუმცა არ დაგავიწყდეს, რომ ნებისმიერი სამეცნიერო აღმოჩენა ერის ღირსების საკითხია და ემსახურება, სწორედ მის წარმომადგენლებს; აღზარდო მეცნიერეთა ახალი თაობა, მაგრამ სალექციო საა-

თებს გადაჭარბებული დროც აღარ დაუთმო; ისწავლო წონად ოსტატთან და მიბაძო მას, მაგრამ არ დააკოპირო იგი.

1990 წლის სექტემბერში, საერთაშორისო ჟურნალში „საქმიანი ადამიანები“ დაიბეჭდა ინტერვიუ სოციოლოგ თეოდორ შანიტან²⁷, რომელიც ერთდროულად წარმატებულად მოღვაწეობდა ბრიტანეთისა და ისრაელის აკადემიურ წრეებში და იყო პოსტ-საბჭოთა რეალობის, პოსტსაბჭოთა ტრანსფორმაციების ყველაზე გავლენიანი ექსპერტი. სტატიაში შანიტი პოსტ საბჭოთა რეალობას – თავისივე სამეცნიერო სისტემით – აკვალიფიცირებდა, როგორც ავადმყოფ საზოგადოებას და ხელმძღვანელობდა დიურკემისეული ანომიის სქემით, რომელსაც საფუძვლად უდევს დეინტეგრაცია, ანუ სოციალურ მთელში მოქმედი სუბიექტების ინტეგრაციის არაეფექტური და დაბალი ხარისხი. შანიტი ასეთ საგულისხმო რამეს წერს აღნიშნულ სტატიაში²⁸:

„როგორც ადამიანი დაკავშირებული უნივერსიტეტებთან, მე ვფიქრობ, რომ საბჭოთა კავშირში სახეზე არაა ზოგიერთი მნიშვნელოვანი ელემენტი ასწავლო ადამიანებს აზროვნება. ანდა, უკიდურეს შემთხვევაში, ის მოქმედებს ცუდად.

ანგლო-საქსური ტრადიციით, ლექტორი წარმოადგენს სხვადასხვა შეხედულებას, ყურადღებას ამახვილებს სისუსტეებზე და წინააღმდეგობრიობაზე ამათუიმ მიდგომისა. ამისგან გასხვავებით, საბჭოთა ლექტორისათვის უცხოა ეჭ-

²⁷ თეოდორ შანიტი (1930-2020), მნიშვნელოვანია მისი წვლილი გლეხური ერთობების შესწავლაში. ასევე, ისტორიულ სოციოლოგიასა და ეპისტემოლოგიაში. შანიტის დაინტერესების საგანი უპირატესად იყო ცოდნის სოციოლოგია, არაფორმალური ეკონომიკა, საზოგადოებრივ მეცნიერებათა ეპისტემოლოგია. 2002 წელს მეცნიერებაში შეტანილი განსაკუთრებული წვლილისათვის მიიღო ბრიტანეთის იმპერიის ორდენი.

²⁸ საერთაშორისო ჟურნალი „საქმიანი ადამიანები, 1990 წლის სექტემბერი, გვ. 73

ვი. უნივერსიტეტი ინგლისში – ესაა ადგილი, სადაც პროფესორი ასწავლის და იმავდროულად აწარმოებს კლევებს, სტუდენტებს ასწავლის კვლევას და არამც ადამიანი, რომელიც მათ წინაშე წარსდგება მოსიარულე სახელმძღვანელოს რანგში. ჩვენს უნივერსიტეტებში თითქმის აღარ სარგებლობენ სახელმძღვანელოებით. ვინმეზე რომ თქვა, იგი სახელმძღვანელოს მიხედვით ასწავლის, ნიშნავს აწყენინო კოლეგას. ჩვენთან სტუდენტს ნებისმიერი საკითხის გამო გააგზავნიან ათობით წიგნთან და ამ წიგნებთან ტოვებენ მარტოკას. აუდიროტიაში სტუდენტები ატარებენ მხოლოდ დროის მეხუთედ ნაწილს, შედარებით საბჭოთა სტუდენტთან. ისინი ბიბლიოთეკებში მუშაობენ“.

სამწუხაროა, მაგრამ ფაქტი, რომ მთელი პოსტსაბჭოთა სივრცე საბჭოთა აკადემიური მემკვიდრეობის ნაკლოვანებებიდან დღემდე ვერ გათავისუფლებულა.

ფრაგმენტში ამ სტატიიდან კარგად ჩანს, რომ დასავლური აკადემიური სივრცეებისთვის მნიშვნელოვანია სწავლების ლიბერალური მეთოდი და დამოუკიდებელი კვლევა-ძიებისათვის საჭირო მდგრადი უნარჩვევების გამომუშავება. ანუ, იმთავითვე ადაპტირება კრიტიკული აზროვნების ელემენტარულ სტანდარტებთან, ანალიზისა და სინთეზის უნარის გამომუშავება.

ტოტალიტარიზმის პირობებში და არამხოლოდ, თვლის დანიელ ბელი, მეცნიერს დაუდგე ქომაგად, აპრიორი გამომდინარეობს სამეცნიერო ეთოსიდან. მას მოყავს ორი საგულისხმო მაგალითი, როცა მაღალი დონის პროფესიონალზე, მოთხოვნად მეცნიერზე ხორციელდებოდა პოლიტიკოსების, კერძოდ კი ხელისუფლების მხრიდან ზენოლა და ეს ორი სახასიათო შემთხვევა აღებულია ამერიკის შეერთებული შტატების და საბჭოთა კავშირის რეალობიდან. დავინწყოთ საბჭოთა კავშირიდან, რადგან წარსულის ტრადიციიდან გამომდინარე იგი მეტნაკლებად უფროა ნაცნობი, ე.წ. ლისენკოს

საქმე, რომელიც „Times Literary Supplement“-ის მიმომხილველმა მეცნიერების ისტორიაში ყველაზე უჩვეულო ამბავად მოიხსენია. 1964 წლამდე, საბჭოთა გენეტიკაში, როგორც ამაზე ემოციურად წერს ბელი, ბატონობდა გაუნათლებელი, ნევროსტენული შარლატანი, ვინაც შეუზღუდავი დიქტატორული უფლებამოსილება მოიპოვა ბიოლოგიურ მეცნიერებასა და სასოფლო-სამეურნეო პრაქტიკაში. მისი მონდომებით სამუშაო ადგილი დაკარგა ასობით მეცნიერმა, ხოლო რაც შეეხება სახელგანთქმულ რუს გენეტიკოსს, ნ.ი. ვავილოვს, მან საერთოდაც ერთ-ერთ სტალინისტურ გულაგში²⁹ დაასრულა სიცოცხლე. უნივერსიტეტებში აკრძალეს გენეტიკის სწავლება, დაიკეტა ლაბორატორიები, ან უარესი, ისინი ლისენკოს თანამებრძოლებმა დაისაკუთრეს და შედეგად ამ მიმართულებით სამეცნიერო სამუშაოები შეჩერდა. ამ ამარზენი კამპანიის მიზეზი გახდა იდეოლოგიური კონცეფცია, რომელიც ცდილობდა თავს მოეხვია მტკიცებულება (დარგში, რომელიც ცნობილია ლამარკის ჰიპოთეზის სახით) თითქოს დროთაგანმავლობაში ინდივიდის მიერ შეძენილი უნარ-ჩვევები ძლიერია თავად მემკვიდრეობითობაზე და შედეგად გენეტიკური კოდიც კი შესაძლოა დეკონსტრუირებას დაექვემდებაროს. მენდელის თეორიები რასაც ქვია აკრძალეს. მოგეხსენებათ, რომ საბჭოეთში იდეოლოგი-

²⁹ **სტალინისტური გულაგების** ყველაზე შთამბეჭდავი ქრონიკები ეკუთვნის ნობელის პრემიის ლაურეატს, დისიდენტს, **ალექსანდრ სოლჟენიცინს** (1918-2008), რომელმაც ერთ დროს თავადვე იწვნია გულაგის ტყვეობა და შემდგომ საკუთარი მტკივნეული გამოცდილება გადაიტანა ფურცელზე რომანის სახით **„არქიპელაგ გულაგი“**. პროფესიულ ლიტერატურაში კი ფრანგი სოციოლოგი **დომენიკ კოლა, „პოლიტიკური სოციოლოგიის“** ერთ-ერთ თავში დეტალურად აღწერს საბჭოთა ცენზურის სისასტიკეს და იმ პირობებში შემოქმედი ხალხის, ინტელიგენციის გაუსაძლის ყოფას.

ური მანქანა აქტიურად იყო დაკავებული homo novus-ის³⁰ სახით ე.წ. homo sovieticus-ის³¹ შექმნით და მსგავსი აბსურდის თეორიები მათ ხელს აძლევდათ.

ამერიკის შეერთებულ შტატებსაც ახსოვს მეცნიერის სამარცხვინო დევნა. ლაპარაკია ცნობილ ფიზიკოსზე, რ. ოპენგეიმერზე, რომელიც აქტიურად წლები ბირთვულ იარაღზე მუშაობდა. მე-20 საუკუნის 30-იანებში ხსენებული პერსონა საბჭოთა იდეების ტყვეობაში აღმოჩნდა, თუმცა მისი ინტერესი ინტელექტუალური სიმპატიის ფარგლებს არ გასცდენია. ამერიკულ სამეცნიერო წრეებში დიდი გულმუდგინებით შესაბამისი სამსახურების მხრიდან, ხდებოდა რ. ოპენგეიმერის პერსონის დემონიზაცია. აშშ უსაფრთხოების სამსახურმა 1954 წელს მოსმენაც კი გამართა რ. ოპენგეიმერის საქმესთან დაკავშირებით, თუმცა რაიმეგვარი დანაშაულებრივი ქმედების მტკიცებულებები მბრალდებელმა მხარემ ვერ წარმოადგინა.

სწავლულისთვის სასიკვდილო განაჩენის კლასიკური მაგალითია, ანტიკური ხანის უდიდესი მოაზროვნის³², სოკრატეს ამბავი. სამოქალაქო განათლების ლექტორთა ასოციაციის ეგიდით 2020 წელს გამოცემულ საუნივერსიტეტო სწავლებისათვის განკუთვნილ სახელმძღვანელოში, „დემოკრატია და მოქალაქეობა“, სოკრატეს ამბავი, ჩანართის სახით, არცთუ შემთხვევითაა დამატებული ქვეთავში, სადაც „სამოქალაქო საზოგადოება“ მორიგ თემად განიხილება. სოკრატე თავის გამოსათხოვარ სიტყვაში ამბობს³³ „....არა, ათენელებო, არც

³⁰ **homo novus** (ლათ.), ანუ ახალი ადამიანი.

³¹ **homo sovieticus**, ანუ საბჭოთა ადამიანი.

³² **სოკრატე** (470/69-399)

³³ გრიერ ბუროუსი, ზვიად აბაშიძე, ქეთევან მუხიგული, სალომე დუნდუა, თამარ ქარაია, **დემოკრატია და მოქალაქეობა**, საარჩევნო სისტემათა საერთაშორისო ფონდი, 2020, გვ. 173-174

ისე ძნელია სიკვდილისაგან თავის დაღწევა; გაცილებით უფრო ძნელია, თავი დააღწიო სულიერ სიკვდილს: ის უფრო სწრაფად და უფრო მალე ეწევა თავის საბრალო მსხვერპლს“. ავტორიტარული, ტოტალიტარული რეჟიმების პირობებში, ზოგადად სწავლულებს, წიგნიერ და მოაზროვნე ადამიანებს პირველ რიგში რომ სწორედ სულიერი სიკვდილი ემუქრებოდათ. იყო დარგები, რომელთაც განვითარების მინიმალური შანსიც კი არ ქონდათ, თუ რაიმე კამუფლიაქს არ მიმართავდნენ. მაგალითად, საბჭოთა ბანაკის ქვეყნებში სოციოლოგიას ე.წ. ბურჟუაზიული მეცნიერებების კრიტიკის ეგიდით თუ შეისწავლიდა უნივერსიტეტის ბაზაზე დაინტერესებული პირი. მხოლოდ მე-20 საუკუნის მიწურულს შეძლო პირადად პროფესორმა ედუარდ კოდუამ³⁴, ისიც საკუთარი კოლოსალური ძალისხმევით ხარჯზე, ისეთი პროდუქტიული, ადრე აკრძალული ავტორების გამოცემა, როგორიც იყო მიხაკო წერეთელი, სერგი დანელია, არჩილ ჯორჯაძე, კონსტანტინე კაპანელი. ლაპარაკია საზოგადოებრივ მეცნიერებათათვის მეტად მნიშვნელოვან აკადემიურ შრომებზე, ისეთებზე, როგორიცაა მიხაკო წერეთლის მონოგრაფია „ერი და კაცობრიობა“, დღესაც კი შეუდარებელი თავისი სიღმით და ზოგადად სოციუმის სპეციფიკის კვალიფიციური ცოდნით.

დანიელ ბელი როდესაც მეცნიერთა ერთობლიობას ქარიზმატულობის ნიშნებს მიაწერს, ცდილობს თავდაპირველად გაგვარკვიოს, მეცნიერებთა ერთობლიობა, თუ ფერდი-

³⁴ ედუარდ კოდუა (1929-2002), ქართული სოციოლოგიის ფუძემდებელი. ივანე ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი, წლების მანძილზე სოციოლოგიის კათედრის გამგე, დარგში მთელი რიგი მონოგრაფიების ავტორი, რომელთაგან გამოყოფის ღირსია „სოციოლოგიის ისტორია“, „სოციოლოგიის შესავალი“, „კულტურის სოციოლოგია“.

ნანდ ტიონისიდან³⁵ აღებულ სოციოლოგიურ კატეგორიებს მოვიშველიებთ, ესაა Gemeinschaft, თუ Gesellschaft. Gemeinschaft, ანუ ერთობა, გულისხმობს პირველად ჯგუფს, გაერთიანებას პირადი კავშირების პრინციპით, რომელიც თვითრეგულირებას ტრადიციისა და რწმენის ხარჯზე ასწავლებს. ხოლო Gesellschaft, საზოგადოება, ესაა ბიუროკრატიული წესებით მოხელმძღვანელებული მეორეული ორგანიზაციები, უპიროვნო, რისი მეოხებითაც მართვა/დაქვემდებარება თავისუფლების გარანტიაა. ბელის წარმოდგენით, სამეცნიერო სფერო ორივე კატეგორიის მახასიათებლებს შეიცავს.

ზემოთ ავლნიშნეთ, რომ ძველ საბერძნეთში, სწავლულებს, კერძოდ სოფისტებს განმანათლებლებად მიიჩნევდნენ. მიშელ ფუკოს, ფაქტიურად თანამედროვე ფრანგული სოციალური აზრის ყველაზე ნაყოფიერ წარმომადგენელს, ნარკვევში „რა არის განმანათლებლობა“³⁶ აქვს ასეთი ინტერპრეტაცია, რომელიც მისივე თქმით ისეხსნა შარლ ბოდლერისაგან. ლაპარაკია დენდიზმზე, მოვლენაზე, რომელიც უპირატესად წიგნიერი, მეცნიერი კაცის - იმისი ვინც განამათლებლობით არის დაკავებული - თვისებაა. ტექსტის ფრაგმენტი იწყება იმით, რომ მეცნიერი, წიგნიერი კაცი, განმანათლებელი, უნდა იყოს მოდერნული. ფუკო ამბობს, ბოდლერისათვის მოდერნულობა არაა უბრალოდ ანმეოსთან მიმართების ფორმა; ის, აგრეთვე, კავშირის სახეა, რომელიც უნდა დამყარდეს საკუთარ თავთან. მოდერნულობის ნებაყოფლობითი დამოკიდებულება უკავშირდება სავალდებულო ასკეტიზმს. იყო მოდერნული ნიშნავს არ მიიღო შენი თა-

³⁵ **ფერდინანდ ტიონისი** (1855-1936), გერმანელი სოციოლოგი და კრიმინოლოგი, პოლულარული გახდა მონოგრაფიით, „ერთობა და საზოგადოება; წმინდა სოციოლოგიის ძირითადი ცნებები“.

³⁶ **იმანუელ კანტი/მიშელ ფუკო**, რა არის განმანათლებლობა? ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი, 2012.

ვი ისე, როგორც ხარ მომენტების მდინარებაში; შეხედო სა-
კუთარ თავს, როგორც კომპლექსური და ძნელი დამუშავე-
ბის ობიექტს: ეს ისაა, რასაც ბოდლერი უწოდებს, თავისი
ეპოქის ლექსიკონის გამოყენებით, „დენდიზმს“. განამანათ-
ლებლები იმანუელ კანტის კლასიკური ფორმულირებით სა-
კუთარი განსჯითი უნარების მოხმარებისკენ მოუწოდებდნენ
მასებს; ურჩევდნენ მენტალურ/ფსიქოლოგიურ ყავარჯნებზე
უარის თქმას, რაც სწორედ იყო სარისკო საქმე და მხოლოდ
მოწოდებით ასკეტს თუ გაუადვილებოდა. ფაქტიურად აქ
ლაპარაკია ეპოქებზე, სადაც აზროვნების წესი დოგმით ოპე-
რირებაა. თუმცა დოგმისგან სრულიად თავისუფალი საზო-
გადოება, მხოლოდ უტოპიაშია მიღწევადი. ნებისმიერი გან-
ვითარებული საზოგადოება, ესაა ისევდაისევ სრულყოფის
გზაზე მყოფი და არა სრულყოფილი. წინააღმდეგ შემთხე-
ვაში რეალური იქნებოდა ისტორიის დასასრული.

ცოდნა/ინფორმაცია პოსტმოდერნისტ ავტორებთან
დღეს ტექსტებში მუდმივად არის კორელაციაში. ინფორმა-
ციის შენახვის ტექნიკური საშუალებების გაჩენის და დახვე-
ნის შემდეგ შესაძლებელი გახდა დაგროვილი თეორიული
ცოდნის, როგორც გამოცდილების გადაცემა. ეს პროცესი
დაიწყო უკვე მაშინ, როცა გუტენბერგმა პირველი საბეჭდი
პრესი ხელმისაწვდომი გახადა. დღეს თანამედროვე ტექნო-
ლოგიების ერაში, როდესაც გაჯეტების, ე.წ. ჭკვიანი ტექნო-
ლოგიების გარეშე ჩვენი ყოველდღიურობა ძნელად წარმო-
სადგენია, ბუნებრივია რომ თეორიულ ცოდნასთან ერთად
აუცილებელია ტერმინალთან მუშაობის უნარ-ჩვევების მუდ-
მივი დახვეწა. ციფრულ ველში იქმნება ინფორმაციის გლო-
ბალური ბანკები და ისინი ღიანი არიან საყოველთაო მოხმა-
რებისათვის. ასეთ პირობებში შესაძლებელი ხდება სწავლე-
ბის რეალური ფიზიკური გარემოდან – სასკოლო/საუნივერ-
სიტეტო შენობიდან – ციფრულ დისტანციურ ველში გადა-

ტანა. 2020 წლიდან, რაც მსოფლიოს საკმაოდ არაორდინალურ, უჩვეულო ე.წ. კორონა-რეალობაში უწევს ყოფნა, სასწავლო პროცესი – იქნება ეს სასკოლო თუ საუნივერსიტეტო – სწორედ ვირტუალურ ველში მიმდინარეობს. ადრეც იყო მსგავსი პრაქტიკის ცალკეული შემთხვევა, მაგალითად როდესაც ფიზიკურად შეზღუდულ, გადაადგილების პრობლემის მქონე ან პენიტენციალურ, სასჯელაღსრულებით დაწესებულებებში პატიმრობის ვადის გამო განთავსებულ პირთათვის უნდოდათ სწავლების მოქნილი პირობები და ზოგადად შესაძლებლობა შეეთავაზებინათ. ვირტუალურ ველში დისტანციური სწავლება დღეს უკვე საყოველთაოდ და კარგად აპრობირებული მეთოდია.

ბოლო დროის ყველაზე ტრენდული სოციალური მოძრაობა, რომლის გულის გული სწორედ აკადემიური წრეების წარმომადგენლებია, გახლავთ კონვივიალიზმი. კონვივიალიზმის ამოსავალი პრინციპები დეკლარირებულია ე.წ. კონვივიალისტურ მანიფესტში, რომელიც უკვე ხელმეორედ, კორექტირებული სახითაც კი გამოიცა. გამოცემას ხელმძღვანელობს წარმატებული ფრანგი სოციოლოგი, ალენ კეიე³⁷. კონვივიალისტურ მანიფესტს ასობით მეცნიერი, დარგის კორიფე, ინტელექტუალი, წარმატებული ადამიანი ხელოვნების სფეროდან, რელიგიური ადეფტებიც კი აწერენ ხელს. ალენ კეიეს თქმით, კონვივიალიზმი ესაა მშვიდობიანად თანაცხოვრების ახალი ხელოვნება, კრიტიკა ნეო-ლიბერალიზმისა და ზოგადად ყოველგვარი მომხვეჭველობის, ვერცხლისმოყვარეობის, პლანეტის ბუნებრივი რესურსების ბარბაროსული ძარცვის ფაქტების მხილება, სხვადასხვა რეგიონებში, ქვეყნებში, ქვეყნებს შიგნით სოციალური ჯგუფებისათვის თანაბარი შესაძლებლობების უზრუნველყოფის მოთხვნა. სოციო-

³⁷ ალენ კეიე – თანამედროვე სოციოლოგი; დასავლეთ პარიზის უნივერსიტეტის დამსახურებული პროფესორი.

ლოგთა საერთაშორისო ასოციაცია – ISA – წელინადში სამჯერ გამოსცემს პერიოდიკას, სახელწოდებით „გლობალური დიალოგი, რომელიც 17 ენაზე თარგმნილი, რეგულარულად იბეჭდება. სწორედ „გლობალური დიალოგის“ უახლეს გამოცემაში დაიბეჭდა ინტერვიუ ფრანგ სოციოლოგ ალენ კეიესთან. კეიემ ხსენებულ სტატიაში ამ ახალი, ერთგავრად რომანტიული შეფერილობისა და დონკიხოტობის ელემენტებით გაჯერებულ კონივივილიზმის მეხოტბე ინტელექტულების, სწავლულების, მისივე კოლეგების მოსაზრებები და ხედვები საკმაოდ კონსტრუქციულად ჩამოაყალიბა ხანგრძლივადიან პერპექტივაში განერილი მსოფლიოს მაჯისცემის მეტად კეთილშობილურად და გონივრულად შენარჩუნების თაობაზე.

როგორც ვხედავთ, მეცნიერები, წიგნიერი ადამიანები, და აქ არახალია რაიმე, მოღვაწეობენ არამხოლოდ ჩაკეტილ კაბინეტურ გარემოში, სადღაც რუხ ლაბორატორიებში, არამედ ცდილობენ სამოქალაქო საზოგადოების განვითარებაზეც, ტოლერანტობისა და მშვიდობიანი გარემოს შენარჩუნებაზე, მისი ხარისხის გაზრდაზე, ცდილობენ სწორედ რომ – დანიელ ბელის მანერით თუკი ვიტყვი – იყონ ქარიზმატული ერთობა არ გადაეჩვიონ განმანათლებლების საპატიო ვალდებულებას. ისინი ამბობენ, რიზომატული ტიპის საზოგადოება³⁸, არის მომავლის საზოგადოება, ჰეტეროგენული და არა ჰომოგენური.

³⁸ **რიზომა, რიზომატული ტიპის საზოგადოება** – ფრანგი პოსტმოდერნისტების, ჟილ დელიოზისა და ფელიქს გუატარის მიერ შემუშავებული კონცეფციის საკვანძო ცნებები, რომელთა დეტალურ განხილვასაც ქვემოთ, ცალკე ქვეთავში ვცდილობთ.

2. ევოლუციის თეორიის დეკონსტრუქცია

ევოლუციის თეორიის დეკონსტრუქციის მართებულობაზე ლაპარაკობს ბრიტანელი სოციოლოგი ენტონი გიდენსი. საკუთრივ დეკონსტრუქცია, ესაა ფრანგი პოსტმოდერნისტის, ჟაკ დერიდას³⁹ მიერ საფუძვლიანად დამუშავებული საკითხი და ვინემ გიდენსს, და ზოგადად ევოლუციის (ბიოლოგიური/სოციალური) თეორიას ჩავუღრმავებოდეთ, დერიდასეული მნიშვნელობა ზემოხსენებული ტერმინისათვის განვმარტოთ. დერიდას და ზოგადად თანამედროვე ფრანგული აზრის ანთოლოგიის შემდგენელი გრეგ დიმიტრიადისი ჯორჯ კამბერლისთან ერთად, მონოგრაფიაში „თეორია განათლებისათვის“⁴⁰ მიუთითებენ, რომ დერიდასათვის დეკონსტრუქცია არის არანეგატიური ოპერაცია, რომლის მიზანიც ნგრევაა, არამედ გარკვეული დეტალური ანალიზი, რომლის მიზანია გაიგოს, როგორ აიგო მთლიანობა, რათა აღადგინოს ის. დერიდასეული დეკონსტრუქციის ოპერაცია მიესადაგება ტექსტს და გრამატოლოგიის ჩარჩოებში რჩება, ხოლო ენტონი გიდენსს ჭირდება ევოლუციის თეორიის დეკონსტრუქცია, რათა გაიაზროს, ბიოლოგიური/სოციალური სამყაროს ტრანზფორმაციები რაიმე საზრისის მატარებელი თუა და ადაპტაცია მოქნილი სახეობების რამდენად უზრუნველყოფს პროგრესს, თუკი პროგრესი, როგორც გარ-

³⁹ ჟაკ დერიდა (1930-2004) – ებრაული წარმოშობის ფრანგი მკვლევარი. მისი საკვლევე ინტერესის სპექტრში მოექცა ენის დინამიზმი, წერის ტიპი – ე.წ. არქინერა, გრამატოლოგია, დეკონსტრუქცია და ზოგადად ცვალებადობა.

⁴⁰ გრეგ დიმიტრიადისი, ჯორჯ კამბერლესი, თეორია განათლებისათვის, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი, 2010 წელი.

კვეული ლოგიკით ხანგრძლივი დროის მანძილზე თანმიმდევრულ ისტორიულ ხდომილებათა რიგში მსოფლიო პრაქტიკის სახით არსებობს, როგორც გაზომვადი პოზიტიური შედეგი.

ენტონი გიდენსის მონოგრაფიაში, სახელწოდებით, საზოგადოების წყობა, არის უშუალოდ ერთი ქვეთავი, რომელიც სოციალურ ცვლილებებს ეხება. აქ განხილული საკვანძო საკითხები, რომელთაც შეძლებისდაგვარად მიმოვიხილავთ, შემდეგია

√ ევოლუციონიზმი და სოციალური თეორია

√ ადაპტაცია

√ ევოლუცია და ისტორია

√ სოციალური ცვლილებების ანალიზი

√ ცვლილებები და ძალაუფლება

√ პარსონსი ევოლუციის თაობაზე

თავდაპირველად ნიმუშად ავიღოთ სოციალური თუ კულტურული ევოლუციონიზმის რამდენიმე სტანდარტული განმარტება.

პარსონსის აზრით ევოლუცია უპირატესად ცოცხალ სამყარომდე დაიყვანება. თუმცა სოციოლოგიური ანალიზი მოიცავს სოციალურ და კულტურულ მოვლენებს. ევოლუციასთან კორელაციაში მყოფი ცნებებია ცვალებადობა, შერჩევა, ადაპტაცია, დიფერენციაცია და ინტეგრაცია. სახეზეა, ამბობს სტიუარდ ჯულიანი, პერიოდულად განმეორებადი ფორმები, პროცესები, ფუნქციები. კულტურული ევოლუცია წარმოადგენს ისტორიული რეკონსტრუქციის განსაკუთრებულ ტიპს და იგი სპეციფიკური მეთოდოლოგიური მიდგომაა. ჯ. ხაკსლის დაკვირვებით ევოლუციას შეძლება – როგორც ბუნების ისევე სოციალურს – თავისი თავის, როგორც შეუქცევადი პროცესის

მხარდაჭერა; გადასხვაფერება საკუთარი რესურსებითვე; პროცესების წარმართვა საკუთარ ნიაღში; დროში მიმართულების მიცემა; გამოწვევა ყველანაირი შესაძლო ორიგინალური სიახლის და მრავალფეროვნების ნახალისება; რთული ორგანიზაციული ფორმების დანერგვა; ცოდნის განვითარება; გაცნობიერებული ინტელექტუალური მოღვაწეობის ნორმად ქცევა. ლესლი უაიტისეული დეფინიცია ასეთია, – არსებობს დროში ორგანიზებული თანმიმდევრულობა, რაც განაპირობებს ფორმების ერთი მეორიდან ამოზრდას. განვითარების საფეხურები მონაცვლეობენ, ასევე გადაიზრდებიან ერთმანეთში. ამ პროცესში დრო ისეთივე განუყოფელი და არსებითი ფაქტორია, როგორც ფორმაცვალება. ევოლუციური პროცესის დასახასიათებლად ლესლი უაიტი იყენებს ცვლადს, „განუმეორებელი“ და ამბობს რომ იგია ისტორიული, დიფუზიური, მდინარეებაში მყოფი და ამიტომაც, შეუქცევადი. მათ შესასწავლად ორი მეთოდი – ნომოთეტიკური და იდეოგრაფიული – გვაქვს. ნომოთეტიკური მეთოდი ტიპურია ბუნებისმეტყველებისთვის. მისი ამოცანაა, მოვლენების განზოგადებით კანონების დადგენა. ნომოთეტიკური მეთოდი იგივე გენერალიზაციაა. იდეოგრაფიული მეთოდი ტიპურია ჰუმანიტარულ მეცნიერებებში. მისი ამოცანაა, ინდივიდუალურ მოვლენებში არსებითი მახასიათებლების აღწერა. იდეოგრაფიული მეთოდი იგივე ინვიდიდუალიზაციაა. ევოლუციის ყოველი მორიგი ფაზა რაიმე ადგილას და დროის რალაც კონტინუუმში მიმდინარეობს, მაგრამ დრო და ადგილი პროცესთან მიმართებაში, მხოლოდ მეორეული ცვლადებია⁴¹. გადაჭმრელ როლს უაიტი ანიჭებს დრო-

⁴¹ ის რომ **დრო და ადგილი** ევოლუციის კონკრეტული ფაზისთვის,

ში ორგანიზებულ ფორმათა თანმიმდევრულობას. მ. სალინზი ევოლუციის ორ მიმართულებაზე უთითებს. ადაპტაციური ტრანსფორმაციის მექანიზმები შობენ მრავალფეროვნებას. არსებობის ახალი ფორმები უწინდელისაგან განსხვავებულია. ევოლუცია პროგრესის წყაროა. მარტივი რთულსა და შესაბამისად აღმატებულში გადაიზრდება. ა.გ. ვამბობთ რომ სპეციფიკური ევოლუცია ზოგადისაგან განსხვავდება. სახეობის გენეზისი, წარმოშობის ხაზის ანალიზი გულისხმობს ფილოგენეტიკური⁴² კლასიფიკაციის საჭიროებას.

ედუარდ კოდუა „სოციოლოგიის“ II ნაკვეთში⁴³ წერს, ახალი დროის ისტორიული ცვალებადობის თეორია, არის იგივე პროგრესის თეორია. ამ თეორიის წარმომადგენლები პროგრესს ხსნიან არამარტო ობიექტური ცვალებადობის ხასიათით, არამედ მისი სასურველობითაც, რადგან მას ვითომდა მოაქვს ბედნიერება და ჰუმანიზმი ადამიანებისათვის. თუმცაღა, პროგრესი და წინსვლა ყოველთვის დაკავშირებულია სუბიექტის მიერ ობიექტის გააზრებასთან, მის შეფასებასთან და არა თვით ობიექტის თვისებებთან; გარდა პროგრესისა, სოციალური ცვლილება შეიძლება კვალიფიცირდეს რეგრესად, სტაგნაციად, წრებ-

მხოლოდ მეორეული ცვლადია, არის ერთი-ერთი პოზიცია, თეორიული დაშვება და ვერ იქნება აყვანილი ფაქტის რანგში.

⁴² **ფილოგენეტიკა**, ბიოლოგიური სისტემატიკის სფერო, რომელიც ცდილობს სახეობათა შორის ნათესაური კავშირის აღმოჩენას და უშვებს მათთვის საერთო წინაპრის არსებობის შესაძლებლობას. ფილოგენეტიკური სიტემატიკა აქტიურადაა დაკავებული სხვადასხვა გენეტიკური კოდების მახასიათებლების შესწავლით.

⁴³ ედუარდ კოდუა, **სოციოლოგია**, II ნაკვეთი, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 1998.

რუნვად და აქაც, დაინტერესებული მსკითხველი მკვლევარის სუბიექტური აზრის მარწუხებში ექცევა.

კონკრეტული ერი-სახელმწიფოს საზღვრებში იქნება ეს თუ მთელი მსოფლიოსი, ან კიდევ, ზოგადად ისტორიულ ქრილში კაცობრიობაზე გავრცელდება, ერთია გარდაქმნების მიმართულება და შედეგი და მეორე ქცევის მომგებიანი წესი, რომელიც სახეობებმა, ინდივიდებმა ამდროს საჭიროა გაითავისონ. ქცევის ამ მომგებიან წესს გიდენსი ადაპტაციამდე დაიყვანს.

გარემოპირობებთან ადაპტირებით ფორმირდება კულტურის ტექნოლოგია, მისი სოციალური ფუნქციები, იდეოლოგიური შეფერილობა. „კულტურის თეორიაში“ ეთნიკური ჯგუფებისათვის აკაკი ყულიჯანიშვილმა ხალხთაშორისი კომუნიკაციების პირობებში სხვა კულტურებთან წარუმატებელი ადაპტაციის რამდენიმე იდეალურ-ტიპური მოდელი გამოყო.

√ ნეოფიტი

√ გარიყული

√ ევენსი

სოციალური ცვლილებები ორი ფაქტორის ურთიერთმიმართებაში განხილვას მოითხოვს. ესენია, გარემო პირობები; სოციალური ჯგუფები და მათში ინტეგრირებული ინდივიდები. ზოგიერთი ავტორი, მაგალითად გერმანელი სოციოლოგი ნიკლას ლუმანი, თანამედროვე მაღალი სტანდარტის დემოკრატიის პირობებში რაციონალურ სანყისებზე დაფუძნებული პოლიტიკური ძალაუფლების მკვლევარი, სოციალური ჯგუფებისათვის გარემოს კომპონენტებში ფიზიკურ გარემოს, ბუნებას ანგარიშგასაწევად არცკი მიიჩნევს. ის იმდენადაა დაჯერებული საზოგადოების სისტემის უნივერსალური აუტოპოიეტური მახა-

სიათებლების თვითკმარობაში, რომ არათუ ფიზიკურ გარემოს, ბუნებას გამოორიცხავს სოციოლოგიური ანალიზის სფეროდან, არამედ ცალკე აღებულ ინდივიდებსაც, გრძნობებით, ემოციებით და ცხოვრების გზაზე დაგროვილი სპეციფიკური ადამიანური ისტორიებით. როგორც არასოდეს, 21-ე საუკუნეში ცალკეული ერი-სახელმწიფოების, მსოფლიო თანამეგობრობების წინაშე დღის წესრიგში მტკივნეულ საკითხად დგას გარემოს დაბინძურებით, პლანეტის რესურსების, სხვადასხვა სასარგებლო წიაღისეულის არამართებული და დაუსრულებელი ექსპლუატაციით გამოწვეული გლობალური ბუნებრივი კატაკლიზმები. ჩვენ წინარე თავში ვახსენეთ კანადელი ანთროპოლოგი, ედუარდო კონი, რომელმაც შესაბამისი შემფოთების ფონზე დაწერა აკადემიური ბესტელერი, „როგორ შეიგრძნობენ ტყეები“. რამდენიმე წელია, რაც შვედი ეკო-აქტივისტი, სკოლის მოსწავლე გოგონა, გრეტა ტუნბერგი მსოფლიოს ყველა წამყვან ტელე-არხზე წარმოუდგენელი სიხშირით შუქდება, იბეჭდება მსოფლიოს ყველაზე კითხვად, მაღალრეიტინგიან მედიაპროვაიდერებში. მთელი ეს ვნებათაღელვა მოყვა ნათელი გოგონას უწყინარ ძალისმეფას, ყოველი სასწავლო პროცესისთვის განკუთვნილი პარასკევი ბუნების დაცვის საჭიროებაზე მცირე საჯარო განცხადებებისთვის დაეთმო საზოგადოებრივი თავშეყრის ადგილებსა და ადგილობრივი მუნიციპალიტეტის შენობების წინ. პლანეტის გადასარჩინად გაცდენილი პარასკევი მთელი ევროპის მასშტაბით გრეტა ტუნბერგის თანატოლებისათვის ლამის ღირსების საგნად იქცა. სხვადასხვა ქალაქებს გრაფიკიც კი დაუნესდათ. დანიშნულ ადგილას, დროს ადგილობრივ ახალბედა ეკო-აქტივისტებს უერთდებოდა თავად ამ უჩვეულო სოციალური კამპანიის

ლიდერი და კეთდებოდა ერთობ ხმამალალი განცხადებებში. საბოლოო ჯამში ტუნბერგს აუდიენცია დაენიშნა თეთრ სახლში, ხოლო გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის მორიგ თავმჯდომარე ნათქვამი მისი ემოციური გამოსვლა პოლიტიკოსებში გარკვეული ბრალეულობის განცდის, დაფიქრებისა და უხერხულობის მიზეზი გახდა.

ადაპტაცია მარტივად რომ განმარტო გონივრული ქცევაა და გულისმხობს ხელთ არსებული სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი რესურსების ყაირათიანად ხარჯვას, ეს ეხება როგორც სოციუმს, ისევე ცალკეულ ადამიანს. სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვან რესურსთა რიგს განეკუთვნება დრო, ინტელექტუალური უნარები. თუმცა არამარტო.

ადაპტაციას ხშირად მოქნილობამდე დაიყვანენ - უნარამდე სიტუაციის თავისებურებების რეალისტურად განჭვრეტისა. შესაბამისად ქცევის მეტნაკლებად სარგებლიანი მოდელის ნაქეზებას მოუწოდებენ.

ინდივიდის დონეზე, თუკი ის მუდმივად საკუთარი თავის წინააღმდეგ დაიყოფა, იფლანგება ვიტალური რესურსები და შედეგი შეიძლება იყოს ფატალური. ასე ჩნდება სხვადასხვა ტიპის მავნე დამოკიდებულებები ნარკოტიკებზე, ალკოჰოლურ სასმელებზე, აზარტულ თამაშებზე ან რაიმე მსგავსი. სოციუმის პირობებში, ან უფრო გლობალური მასშტაბით, ვთქვათ ერის, კაცობრიობის, ასევე შეიძლება შინაგანობის გამოფიტვა, მორალური, ზნეობრივი დეგრადაცია. მსგავსი ნეგატიური მოვლენების ლოგიკური შედეგი იყო მეორე მსოფლიო ომი, ფაშისტური იდეოლოგია, ჰოლოკოსტი; 1917 წლის რუსული რევოლუცია და ბოლშევიკების მიერ თავსმოხვეული სოციალისტური ტოტალიტარული სისტემა, რომელმაც მსოფლიო პოლიტიკური რუკის სოლიდური ნაწილი მოიცვა და 70 წე-

ლი ბოგინებდა; ატომური, ბირთვული იარაღით მეგა-სახელმწიფოების აღჭურვა; ჰიროსიმასა და ნაგასაკის შემთხვევა; ჩერნობილის შემთხვევა; დღესდღეობით ცხელი კერები ავღანისტანში, სირიაში; ბავშვთა შიმშილი, ადამიანის უფლებების სასტიკი დარღვევა აფრიკის რიგ სახელმწიფოებში; მთელი მსოფლიოს მასშტაბით ტრანსნაციონალური დანაშაულებების უკონტროლო გავრცელება. ჩამონათვალი დიდია.

ფრანგი სოციოლოგის, ალენ კეიეს აზრით, წარმატებულ ადაპტაციასა და სოციალურ ცვლილებებს, ევოლუციას პროგრესის ხაზით ასევე აფერხებს მაინტეგრირებელი ღირებულებების არარსებობა; ეკონომიკური ფუნდამენტალიზმი, რომელსაც ზურგს უმაგრებს ნეო-ლიბერალიზმი; პლანეტის სასარგებლო წიაღისეულის განუწყვეტელი ექსპლუატაცია; ადამიანების შეპყრობილობა მომხვეჭველობით; ეგალიტარიზმის არასაკმარისი ნიშნული და პრივილეგირებულთა მცირე ჯგუფები. ალენ კეიმ და მისმა იდეურმა თანამოაზრებმა შემოგვთავაზეს გამოსავალის სახით ინტელექტუალური უტოპიის შეფერილობის მქონე აკადემიურ სანყისებზე ნასაზრდოოები სოციალური მოძრაობა კონვივიალიზმი, რომელსაც ერთ-ერთ მორიგ ქვეთავში დანვრილებით განვიხილავთ.

რაც შეეხება ფუნქციონალიზმის პოზიციებიდან სოციალური ცვლილებების ანალიზს, რომელსაც მე პირადად უფრორე მართებულად და სუბიექტური შეფასებებისაგან დაცლილად მივიჩნევ, საინტერესოა ულრიხ ბეკის მიერ ფორმულირებული ნაშრომში „რისკის საზოგადოება – გზად ახალი მოდერნიზაცია“. ულრიხ ბეკი⁴⁴ გახლავთ

⁴⁴ ულრიხ ბეკი (1944-2015)

გერმანელი სოციოლოგი და პოლიტიკური ფილოსოფოსი, მიუნხენის უნივერსიტეტის და ლონდონის ეკონომიკური სკოლის პროფესორი. ე.ნ. რეფლექსიური მოდერნიზაციისა და რისკის საზოგადოების თეორიის ავტორი. გლობალიზაციის საკითხების აქტიური მკვლევარი. დამფუძნებელი და მთავარი რედაქტორი ჟურნალისა *Soziale Welt*.⁴⁵

1966 წლიდან მიუნხენის უნივერსიტეტში შეისწავლიდა სოციოლოგიას, ფილოსოფიას, ფსიქოლოგიას, პოლიტიკის მეცნიერებებს. ხოლო 1972 წელს კი მიიღო ფილოსოფიაში დოქტორის სამეცნიერო ხარისხი. მეუღლე მისი, ფრაუ ელიზაბეტ ბეკ გერნშეიმი⁴⁶, იყო თავადაც სოციოლოგი.

ულრიხ ბეკის ინტერესის საგანი თანამედროვე საზოგადოების ტრანსფორმირების ფონზე არის კლასობრივი უთანასწორობა, რომელიც მისი აზრით ცხოვრების დონის მატებასთან ერთად ქრება და გამოსჭვივის ყოველდღიურობის ნიუნსებში, იქნება ეს არქიტექტურული დიზაინი, ჩაცმის სტილი, მასობრივი ინფორმაციის საშუალებები, ცხოვრების დაგეგმვარება თუ სხვა. თუმცა, ეს პროცესი გასაგები მიზეზების გამო პირველი, მეორე და მესამე მსოფლიოს ქვეყნებში, განსხვავებული ინტენსივობით მიმდინარეობს.

ამ პროცესის თანმდევა:

√ ანაზღაურებადი შრომისაგან გამოთავისუფლებული მეტი დრო.

⁴⁵ დღეს ჟურნალ *Soziale Welt* რედაქტორი გახლავთ Eva Koehler, M.A. ჟურნალის ელექტორნული ფოსტის მისამართია soziale-welt@nomos.de

⁴⁶ ელიზაბეტ ბეკ გერნშეიმი (1946) , გერმანელი სოციოლოგი, ფილოსოფოსი, ფსიქოლოგი; მიუნხენის უნივერსიტეტის პროფესორი. სამეცნიერო ხარისხი მიიღო 1973 წელს.

√ ანაზღაურებადი შრომისაგან გამოთავისუფლებული დროის მატერიალური კუთხით კარგად უზრუნველყოფა.

√ ანაზღაურებადი შრომისაგან თავისუფალ დროს ადამიანების პროდუქტიულობის შენარჩუნება და შესაძლოა უმჯობესი ხარისხითაც.

√ მეტი ანაზღაურება.

√ სიცოცხლის ხანგრძლივობის გაზრდა მამაკაცებში დაახლოებით 10 წლით, ხოლო ქალებში 13 წლამდე.

ულრიხ ბეკი ამ ხუთი კომპონენტის კომბინაციიდან და არამარტო საუბრობს „ლიფტის ეფექტზე“. ცვლილებათა განხილვადი შემთხვევის გენეზისს გერმანიის მაგალითზე აგებს, მოყოლებული კაიზერისეული პერიოდიდან, ვაიმარის რესპუბლიკის ჩათვლით ფედერაციულ გერმანიამდე, რომელმაც თანამედროვე გერმანიას მისცა სახე.

ულრიხ ბეკის აზრით, ცხოვრების დონის ზრდა სქესთა შორის ურთიერთობებზეც კი აისახება და ე.წ. პატრიარქალური საზოგადოებისთვის მახასიათებელი სქესთა შორის მიმართების ქრილში სტერეოტიპები ჩამოიშლება.

ზემოხსენებული „ლიფტის ეფექტის“ წყალობით დროდადრო, ამბობს ბეკი, შესაძლებელი ხდება „ნახტომები ისტორიაში“, რაც გვაძლევს სრულიად ახალ რეალობას, და პირველ რიგში ახალს ხარისხობრივად.

სოციალური ევოლუციის ზოგიერთი თეორეტიკოსი ამტკიცებდა, რომ ისტორიას აქვს საზრისი. ანუ მიმდინარე ცვლილებები ცალკეული ერი-სახელმწიფოების პოლიტიკურ ცხოვრებაში და მსოფლიოს მასშტაბით ასევე, არის გასაზღვრული – დავუშვათ ჰეგელის ტერმინს თუ მოვიშველიებთ – „აბსოლუტური გონით“. გეორგ ჰეგელი, მო-

გეხსენებათ რომ იყო ევროპაცენტრისტული მიდგომების ფუძემდებელი და საკუთარივე პოზიციიდან ამოსვლით ამტკიცებდა, თითქოს ე.წ. აბსოლუტური გონი, როგორც ისტორიულ მოვლენათა და ხდომილებათა კატალიზატორი, თავს ევროპული სახელმწიფოების მეშვეობით ავლენდა. ჰეგელი ფიქრობდა, რომ ისტორია, ესაა კაცობრიობის მოძრაობა ერთ გზაზე - თავისუფლების თანდათან გაცნობიერების გზაზე. თავისუფლების უკვე სრული გაცნობიერება კი მისალწევს ხდიდა პროგრესს. ოსვალდ შპენგლერი, როგორც ამას ძალზე საინტერესოდ აღწერს ქართველი ღვანლმოსილი ფილოსოფოსი, ანთროპოლოგი თამაზ ბუაჩიძე⁴⁷, ამგვარი გაგების წინააღმდეგი იყო. მონოგრაფიაში „ევროპის დაისი“ ვკითხულობთ, კაცობრიობას არა აქვს არავითარი მიზანი, არავითარი იდეა, არავითარი გეგმა ისევე როგორც არა აქვს მიზანი პეპლებისა და ორქიდების სახეებს. კაცობრიობის ისტორია, როგორც მთლიანობა, უწყვეტობა, ერთმანეთთან შინაგანად დაკავშირებულ საფეხურთა მონაცვლეობა შპენგლერისათვის არ არსებობს. და ეს იმიტომ, რომ არ არსებობს კაცობრიობა, როგორც ისტორიის ერთი სუბიექტი, ერთი გმირი, ერთი სუბსტანცია. კაცობრიობა ცარიელი სიტყვაა, წერს შპენგლერი. სხვათა შორის მიხაკო წერეთელი „ერსა და კაცობრიობაში“ ზედმინეწვით იგივეს ამტკიცებს. მიხაკო წერეთელი კაცობრიობას განსაზღვარავს, როგორც „ფიქციას“, ხოლო ერს კი როგორც „ცოცხალ ორგანიზმს“ და როდესაც ხალხთაშორისი ურთიერთობების ჭრილში ერე-

⁴⁷ **თამაზ ბუაჩიძე**, თანამედროვე დასავლური ფილოსოფიის სათავეებთან, გამომცემლობა Carpe Diem, 2013 წელი. რედაქტორი, ანდრო ბუაჩიძე. თავი მეორე, ქვეთავი 5. ისტორიის ტრადიციული გაგების კრიტიკა.

ბისაგან მოითხოვენ კაცობრიობის წინაშე მათი მისიის, სარგებლიანობის დასაბუთებას, საკუთარი პრიორიტეტულობის დემონსტრირებას, მსგავსი ინიციატივები მხოლოდ ბოროტებად თუ შეირაცხება. ერი ვინაიდან ცოცხალი ორგანიზმია, ფიქციის, ანუ კაცობრიობის სამსხვერპლოზე არ უნდა მოიგანონ, – ხმამაღალი იყო წერეთელი. სომერსტეეტ მოემი ლიტერატურული ნაწარმოებების გარდა კრიტიკულ წერილებსაც წერდა. ეს მწერალთა შორის გავრცელებული მანერაა. ასე აკეთებდა ანრე მორუა, უილიამ ფოლკნერი და მათი ღირებულებითი შეფერილობის მქონე შეხედულებები იყო მკითხველისთვის მუდამ საინტერესო. მწერალი, თუკი აქვს მსგავსი დონის აღიარება, ცხადია მიეკუთვნება უკვე საზოგადო მოღვაწეთა რიცხვს და მისი აზრი უკვე გარკვეული ფსონია. სომერსეტ მოემი მხარს უჭერდა მსოფლიოს ხალხთა შორის ჰეტეროგენულობის შენარჩუნებას. მოემი ე.წ. მსოფლიოს რიზომეტიკულ სურათს ადარებდა სპარსულ ხალიჩას, სადაც ხიბლი და ღირებულება, სწორედ მარავალფეროვნებასა და სიჭრელეშია. ისტორია, შპენგლერის თანახმად, ცხადყოფს, რომ არსებობს არა კაცობრიობა, როგორც ერთი მთლიანობა, არამედ არსებობენ ერთმანეთისაგან დამოუკიდებელი, თავის თავში ჩაკეტილი კულტურები; არსებობს თავის თავის თავში დახშულ კულტურათა სიმრავლე და არა ერთი უწყვეტი ძაფი კაცობრიობის მოძრაობისა. კულტურა ცხადია არ მყოფობს ცარიელ ადგილზე. ცალკეული კულტურის მატარებელი და გამტარებელი ასევე არის ხალხი, თუკი იგი მომწიფდა პოლიტიკური ერთეულის, სახელმწიფოს დონემდე, მაშინ უკვე ერი.

ისტორიის მამოძრავებელ ძალას რაც შეეხება, თანახმად ისტორიული მატერიალიზმისა, რომლის უკანაც

კარლ მარქსის გავლენიანი ფიგურა დგას, არის კლასთა შორის ბრძოლა. კლასთა შორის ბრძოლა ჰეგემონიისათვის ბრძოლამდე დაიყვანება და ის არაა მხოლოდ პოლიტიკური ძალაუფლების ჩარჩოებით შემოსაზღვრული. რესურსის რამდენიმე ტიპი არსებობს, რომელთა გამო ჩნდება სოციუმში დაპირისპირება და ვნებათაღელვა. ისინი პრივილეგიის საგანს შეადგენენ. ისტორიული მატერიალიზმის პარადიგმები ენტონი გიდენსს საექვოდ მიუჩნევია, თუმცა ნაშრომში „საზოგადოების მოწყობა“ ქვეთავში, რომელიც ეხებოდა სოციალურ ცვლილებებს, გიდენსი ზემოხსენებულ რესურსებს დეტალურად განერს.

გიდენსის თანახმად არსებობს ორი ტიპის რესურსი, ესენია, ალოკაციური და ავტორიტეტული.

ალოკაციური რესურსების კვალიფიცირება სამ რიგად არის შესაძლებელი. ჩამოვთვალოთ ისინი. პირველ ყოვლისა გარემოს მატერიალური თავისებურებები. დავუშვათ, ნედლეული, კვების მატერიალური წყაროები; მატერიალური წარმოებისა და კვლავწარმოების ერთეულები. აქ კონკრეტულად იგულისხმება წარმოების საშუალებები და ტექნოლოგიები, რასთანაც მიმართებაში ცდილობდა თავის დროზე კარლ მარქსი სოციალური კლასების განსაზღვრებას და ყოფდა ამ უკანასკნელთ წარმოების საშუალებებზე მონოპოლიის მქონედ და წარმოების საშუალებების – გარკვეული ანაზღაურების ხარჯზე - უბრალოდ ექსპლუატაციაზე დაშვებულებად; მესამე სახესხვაობა ალოკაციური რესურსებისა არის საწარმო საქონლები, არტეფაქტები და ისინი შექმნილი არიან პირველი და მეორე პუნქტების ურთიერთქმედების მეშვეობით.

ავტორიტარული რესურსები ასევე სამი გვარისაა. აქ ჩამონათვალი იწყება სოციალური სივრცის, დროის ორგა-

ნიზაციით. ანუ, სივრცით-დროითი ნესრიგი, გზებისა და ზონების განაწესი; შემდეგია, ერთობათა შიგნით ადამიანების ურთიერთობების ორგანიზაცია, ანუ, სხეულთა წარმოება/კვლავწარმოება. სავარაუდოდ ტონი გიდენსი სხეულში აქ მოიაზრებს არა ადამიანის ანატომიურ სხეულს, არამედ მის ჰაბიტუსს, რომელიც არის სიმბიოზი მისეული მრავალფეროვანი სოციალური როლებისა და დომინანტი სოციალური სტატუსის, მის მიერ ცხოვრების გზაზე დაგროვილი თეორიული და პრაქტიკული უნარჩვევების ნაკრები, მისი სიმბოლური, სახელდობრ სოციალური კაპიტალი ნდობისა და ავტორიტეტის სახით; ბოლო ერთეულია ორგანიზაცია სასიცოცხლო შანსებისა. თვითგანვითარებაზე და თვითგამოხატვაზე შანსების განაწილება. თვითგამოხატვა, თვითპრეზენტაცია, რომელზეც ირვინ გოფმანი გვესაუბრება ამაზე სახელწოდების ნაშრომში, მნიშვნელოვანად სხვაა. გიდენსთან იგულისხმება ის ფანჯარა, რომელიც სისტემამ ჩვენსა და არსებულ სოციალურ რეალობას შორის დატოვა. ამ ფანჯრის რადიუსით შემოიფარგლება ჩვენი თავისუფლება თვითგამოხატვისა. ცხადია, დისტანციის ეს ველი მოცულობითია მაღალი დემოკრატიის ქვეყნებში, ე.წ. ღია საზოგადოებებში, ხოლო ავტორიტარიზმის პირობებში შეზღუდული და ვიწრო. შესაძლოა აქ ადამიანს თვითგამოხატვისას თავის თავში სიყალბის, მლიქვნელობის გამოზრდა დასჭირდეს და ეს ყველაზე მტკივნეული ექსისტენციალური კრიზისია, რაზეც პასუხისმგებლობა სისტემას და მის ზურგს უკან მდგარ პირებს ეკისრებათ, ანუ სისტემის იდეოლოგიებს.

ზოგიერთი მკვლევარი, მაგალითად ამერიკელი სოციოლოგი როუზი, სოციალურ ცვლილებებს დაიყვანს ღირებულებათა გაგებაში მოდიფიკაციებზე, რომელთაც

მისდევეს საზოგადოება ან ძირითადი ჯგუფები საზოგადოებაში. არის ასეთი წიგნი; აკადემიური ნაშრომი; ავტორი ჯორჯ სოროსი. იგი მე-20 საუკუნის მიწურულს დაიბეჭდა მსოფლიოში 80/90 იან წლებში მიმდინარე მოვლენების, კერძოდ საბჭოთა კავშირში და ზოგადად სოციალისტური ბანაკის ქვეყნებში მომხდარი ცვლილებების გასააზრებლად. წიგნს ქვია, „საბჭოთა სისტემა ღია საზოგადოებისაკენ“, სადაც შედარებითი ანალიზის საგანია როუზის მიერ ნახსენები ღირებულებათა მოდიფიკაციები, რაც საბოლოო ჯამში დაიყვანება აზროვნების ტიპზე. აზროვნების ტიპი კი შეიძლება იყოს დოგმატური, ნასაზრდოოები ამათუიმ შეფერილობის იდეოლოგიით, ან კრიტიკული, ნებისმიერი ტიპის იდეოლოგიისაგან თავისუფალი და შესაბამისად ჯანსაღი. სოციალური ცვლილებების ფონზე რისკი ერისა თუ კაცობრიობისათვის მოდის არა ბუნებრივი კატაკლიზმებიდან, ფიზიკურ-მატერიალური გარემოდან, არამედ სწორედ ღირებულებათა მოდიფიკაციის საბოლოო შემცველობიდან, მაინტეგრირებელი ღირებულებების სიმწირიდან, რასაც ბუნებრივია შეუძლია შვას სხვათა გვერდით ბუნებრივი კატაკლიზმები, ფიზიკურ-მატერიალური გარემოსათვის სერიოზული საშიშროება. როცა საქმე ეხება ადამიანს, საზოგადოებას, აქ ყველაფერი არის ერთმანეთთან კორელაციაში და სწორედ ამ კორელაციის გულის გულის ამოცნობას და გაზომვას ვცდილობთ მეტნაკლებად ზუსტ მახასითებლებში სოციოლოგები.

3. თანამედროვე საზოგადოება - მოდელი, აქტუალური პრობლემები, რისკები

კლასიკური სოციოლოგიის სახელმძღვანელოებში, თუკი თავდაპირველად ცდილობენ საზოგადოების ცნების დეფინიციას, ამ სოციალური მთელის დეკონსტრუქციას ახორციელებენ სისტემური ან სტრატეგიკაციული მოწყობის წესის აღწერით. საზოგადოების ინტერპრეტაციის სრულიად სხვა მანერას ამჟღავნებს სახელდობრ ორი მკვლევარი, ნიკლას ლუმანი და ნორბერტ ელიასი. ნიკლას ლუმანის აზრით, საზოგადოება არის ის, რაც დიფერენცირდება კომუნიკაციებად, იქნება ეს პოლიტიკურ, ეკონომიკურ თუ რაიმე სხვა ქრილში. ლუმანი ცალკე აღებულ ინდივიდს ერთგვარად აკნინებს, როცა მას სისტემისაგან სრულიად დეტერმინებულიად წარმოაჩენს. ნორბერტ ელიასი, მონოგრაფიაში „ინდივიდების საზოგადოება“, საზოგადოებას დაიყვანს მიმართებათა რიგზე „მე და ჩვენ“. მიმართებაში „მე და ჩვენ“ გვეძლევა სწორედ სისტემის რაობა და სპეციფიკა. ადამიანები საზოგადოებაში, წერს ელიასი, არიან ურთიერთგაპირობებული და მხოლოდ შემდეგ, სისტემით დეტერმინებული. რა იგულისხმება აქ? სოციოლოგიაში არის ასეთი თემა, „სოციალიზაცია“ და ქვესაკითხი, „ცხოვრების გზა“. ცხოვრების გზა პერიოდულ რესოციალიზაციათა სასრულო ნაკრები, ლოგიკური შედეგია და მას ყოფით სიტყვათხმარებაში ბიოგრაფიად მოვიხსენიებთ. ერთგვარი ტირე დაბადებისა და გარდაცვალების თარიღს შორის. სოციოლოგიის მონათესავე დარგი, ფსიქოლოგია სწორედ რომ ამ ფაქტს ურღმავდება და ინდივიდის პროფილის, ფსიქო-ტიპის დასასწავლად ცდილობს სწორედ მისი ბიოგრაფიის მანძილზე მასთან პერიმეტრში მენ-ნაკლებად ახლოს მყოფი პირების ნაკვალევი მოიძიოს, იქნება ეს პოზიტიური სტიმულისა თუ რაიმეგვარი ტრამვის სახით. ჩარლ ჰორტონ კულს აქვს ე.წ. „სარკისებრი მეს“ თე-

ორია. „სხვა“ ჟან პოლ სარტრთან კვალიფიცირდება ჯოჯოხეთად, მაგრამ ფსიქოლოგიურ ლიტერატურაში „სხვა“ ეს არის სარკე ჩვენი ცნობიერებისა, რომელიც გვეხმარება თვითრეფლექსიაში და შესაბამისად ადრეული ასაკიდანვე ინდივიდუალურ დონეზე „მე სუბიექტის“ „მე ობიექტისაგან“ გამიჯვნაში. ძალიან მარტივია ფორმულირება, „მე საკუთრივ (ჩემთვის)“, „მე თავისთავად“, ორივე ადამიანთაშორისი მიმართებების პროდუქტია.

ნორბერტ ელიასთან, თუ როგორ არის „მეს“ „ჩვენში“ გადასვლის პროცესი წარმოდგენილი – პროცესი, რომლის გარეშეც შეუძლებელია სოციალური მთელისა და საზოგადოების ხანიერებაში შენარჩუნება – დაეთმოთა მოცემული ქვეთავის სატიტულო ნაწილი.

ნორბერტ ელიასი თავისი გახმაურებული მონოგრაფიის⁴⁸ პირველსავე თავში წერს, საზოგადოება ეს ვართ ჩვენ ყველანი, საზოგადოება ესაა ერთად ბევრი ადამიანი. თუმცა ადამიანთა ერთობლიობა არის ჩინეთი, ინდოეთი, სხვადასხვა ისტორიული საზოგადოებები, მაგრამ ყველა ამათში განსხვავება მეტია, ვიდრე მსგავსება. ერთობლივი ცხოვრების ერთი ფორმიდან მეორეში გადასვლას საზოგადოების არცერთი წევრი წინასწარ არ გეგმავს. შეუძლებელია დადასტურება იმისა, რომ კონკრეტულმა ადამიანებმა XVI-XVII საუკუნეებში შეგნებულად, გეგმაზომიერად შექმნეს ჩვენი თანამედროვე ინდუსტრიალური საზოგადოება. ადამიანები ერთიან სოციალურ მთელში დიფერენცირდებიან სურვილებისა და შესაბამისი მოღვაწეობის სფეროს მრავალგვარობით. ისტორიულ და სოციალურ მეცნიერებთა ზოგიერთი წარმომადგენელი, კონკრეტულად კი სოციალური ფსიქოლოგები, სოციალურ მთელს მიაწერენ ერთგვარ *anima collectiva* ან კიდევ *group mind* და მიდრეკილი არიან სოციო-

⁴⁸ ელიასი ნორბერტ, 2001:14

ფსიქოლოგიური მოვლენები განიხილონ როგორც ჯამი, ან-და საშუალო არითმეტიკული მრავალი ცალკეული ადამიანის ფსიქოლოგიური გამოვლინების.

საზოგადოებაში ინდივიდუალური და სოციალური ერთიანობაში მოგვეცემა. თუკი სოციალურ მთელს კონფლიქტი და დაძაბულობა განმსჭვალავს, ცხადია ეს საზოგადოების სტრუქტურულ ელემენტებს ერთი მეორის მიყოლებით მწყობრიდან გამოიყვანს. ინდივიდები თავისებური სურვილის მანქანებია. მთელი შეგნებული ცხოვრება, ადამიანი სხვადასხვა სიტუაციური სურვილის დაკმაყოფილებაზე იხარჯება. ერთგვარი მოშურნე სული, თიმოსი⁴⁹, მისი გამოვლინების ფორმა იზოთიმისა და მეგალოთიმის სახით, გასაზღვრავს ინდივიდუალური სურვილების ხასიათს. იმანუელ კანტი წერდა, რომ ადამიანი არის მიზანი და აგრეთვე საშუალება. ვისთვის? ცხადია ადამიანისთვისვე. სხვადასხვა სოციალური სტრუქტურა, ოფიციალური უწყებებები, ნორმატიულ კანონთა კრებული ჩვენი ჩანაფიქრების მისაღები, ცივილური ფორმით განხორციელებაში გვეხმარება. ადამიანი, სხვა (სხვები) ასევე არის (არიან) ჩვენი სურვილების რეალიზაციისაკენ მიმავალი ხიდი. ეს არ გულისხმობს ვინმესადმი მომხმარებლურ ინტერესს. ერთი პირი მეორისათვის სასურველი A პუნქტიტად B პუნქტამდე როცა მიმავალი ხიდი, თითოეულის ასე ვთქვათ ვირტუალურ ანგარიშზე, რასაც ფრომალურად შეგვიძლია დავარქვათ რეპუტაცია, გროვდება სოციალური კაპიტალი.

როდესაც კორელაციაში განიხილება ინდივიდი/საზოგადოება სოციალურ მეცნიერთა აზრი ორად იყოფა. ყოველ შემთხვევაში – ასე იყო – ადრეულ ეპოქაში.

⁴⁹ **თიმოსი (იზოთიმია/მეგალოთიმია).** ეს ცნებები კარგად და ახლებურადაა განმარტებული ფრენსის ფუკუიმას მიერ „ისტორიის დასასრულსა და უკანასკნელ ადამიანში“.

√ საზოგადოება, ესაა სასრულო მიზანი. ხოლო ინდივიდი, მხოლოდ საშუალება.

√ ინდივიდი, ესაა საბოლოო მიზანი. ხოლო ინდივიდების გაერთიანება საზოგადოებაში, მხოლოდ საშუალება მათი კეთილდღეობის მისაღწევად.

სოციალიზაციის პროცესის ელემენტარული ნიუანსების მცოდნემ ზოგადად იცის, რომ ადამიანს ადეტერმინებს მისი წინარე თაობა, როცა მზა პროდუქტის სახით ენისა და დომინანტი კულტურის, ქცევის ელემენტარული ნესების დასწავლაში ეხმარება. ავილოთ ქალაქის ხალხმრავალი ქუჩა. ადამიანები ბრბოში ერთმანეთისთვის სრულიად უცხო და არავინ არიან. თუმცა, თითოეული ქალაქის ცხოვრებაში, მაჯისცემაში მონაწილეობს. სადღაც მათ განსაზღვრული ფუნქციები ეკისრებათ, აქვთ გარკვეული ქონება, სამუშაო. მავანი უნივერსამის კონსულტანტია, მავანი ბანკის მოსამსახურე, სხვა დამლაგებელი, მაღალი წრის ქალბატონი, რანტიე, პოლიციელი, მეეზოვე, უძრავი ქონების აგენტი, სპეკულანტი თუნდაც, ჯიბის წვრილმანი ქურდი, უბრალოდ გოგონა, ლამაზმანი, რომლის იდენტიფიკაცია სოციალურ სტურქტურაში ჩართულობის ხარჯზე ძნელია, თუმცა თავისი მოხდენილობით თვალს ჭრის გამვლელს, ფასიანი ქალაღლით მოვაჭრე, დურგალი, დიდი ქიმიური კონცერნის დირექტორი და შეიძლება სულაც უმუშევარი. დაკისრებული სოციალური როლისა და სტატუსის ხარჯზე მათ აქვთ შემოსავლის წყარო, დღის, კვირის რუტინული განაწესი, მოვალეობები, ცხოვრების თავისებური სტილი, პრიორიტეტები, ჰობი, გატაცებები, გნებავთ ხუშტურები და უცნაურობა, პირადი კავშირები. საკუთარი ტყავიდან ისინი ცხადია ვერ ამოხტებიან და ვერ გარდაიქმნებიან სურვილის შემთხვევაში სხვად. პოლიციელი უძრავი ქონების აგენტი ვერ გახდება, ისევ როგორც მეეზოვე, რანტიე. ბავშვობის გასაყართან ყველა არის ერთგვარ გზაჯვარედინზე. გზა არანაირად წინასწარ მოცე-

მული არაა. შენ დგამ ნაბიჯს, ამ ნაბიჯებს გარკვეული მიმართულებით თანმიმდევრული ხასიათი ეძლევა და ასე კონსტურირდება ის, რასაც ინდივიდალური ისტორია, ცხოვრების გზა ქვია, რომელსაც მოაქვს ეს ფიქსირებული ფუნქცია და სოციალურ მთელში ჩვენი ადგილი. ნორბერტ ელიასის თქმით საზოგადოებაში ადამიანთა შორის არსებობს განსაზღვრული სტრუქტურის მქონე ფუნქციონალური ურთიერთკავშირი. თითოეულ ადამიანს, რომელიც ქალაქის ბრბოში მოძრაობს, სადღაც ყავს ნაცნობი, ახლო მეგობარი, მტერი, ოჯახი, ნაცნობების წრე; შესაძლოა მავანი მარტოსული იყოს და ცხოვრობდეს დაკარგულ, გარდაცვლილ ახლობლებზე მოგონებებით. სრულ იზოლაციაში სოციუმში არავინაა. უკიდურეს შემთხვევაში ჰიპოთეტურადაც კი შეიძლება კავშირის ფორმა განხორციელდეს და ამ დროს მაგალითად ღრმადმორწმუნე, თეისტი, ნებისმიერ ადამიანს განიხილავდეს მოძმის რანგში და-ძმად, რადგან მას ასე ავალდებულებს აღმსარებლობა, უფალი. სოციალურ მეცნიერთა შორის არის განსჯის საგანი, რელიგიური რწმენა, ესაა სოციალური მოვლენა და საზოგადოების უშუალო პროდუქტი, თუ ადამიანის შინაგანი მოთხოვნილება, მისი რაობის განუყოფელი ნაწილი, საზოგადოებამდელი მოცემულობა. ნებისმიერ შემთხვევაში რელიგიის სოციალური ფუნქცია ფაქტია და თავისი ზეგავლენით კვალიფიცირდება, როგორც პოზიტიური. ნეილ სმელზერი კრებულში „სოციოლოგია“ წერდა, რელიგია არის განკუთვნილი საგანგებო ვითარებებისთვის, რაც შესაძლოა მორწმუნის გადასახედიდან იყოს სამწუხარო მოცემულობა, მაგრამ ფსიქოლოგისათვის მხოლოდ დადებითი. საგანგებო ვითარებაში რელიგიას შეუძლია პიროვნული დეზინტეგრაციის პირას მყოფი ადამიანის რეაბილიტაცია. სხვადასხვა ქვეყნებში არაერთი სოციოლოგიური კვლევის შედეგი მოწმობს, რომ მრევლის ნევროზას, ანუ, ზოგადად რელიგიური ერთობისადმი ცხად მიკუთვნებულობას, რელიგიურ რიტუა-

ლებში, საიდუმლოებებში მონანილეობას, ადამიანისთვის მოქვს მეტად პოზიტიური მუხტი. ზოგი მკვებლავარი იმასაც კი ამტკიცებს, რომ მრევლის ნევრები გაცილებით დიდხანს ცოცხლობენ, ჯანმრთელობის პორბლემებს ნაკლებად უჩივიან. რელიგიურ ერთობაში ჯგუფური ლოიალობა სენსიტიურად და მძლავრად განიცდება. საზრისის დაკარგვა, რაც პიროვნულ დონეზე ანომიას⁵⁰ ინვეეს, რნმენის მაღალი ხარისხის ფონზე ფაქტურად გამორიცხულია. როდესაც კარლ მარქსი გაუცხოების ტიპებში პოლიტიკურისა და შრომითი გაუცხოების გვერდით ასახელებდა რელიგიურ გაუცხოებას და მეტიც, ამ უკანასკნელს ხალხთა ოპიუმის რანგში აიყვანდა, მხედველობიდან რჩებოდა მისი მარეაბილიტირებელი ფუნქცია და ფსიქონალიტიკოსის გადასახედიდან გაუცხოების მსგავსი კონსტატაცია იყო უმნიფარი. ეპოქის შვილი, რომელშიც რელიგია პოლიტიკის სამსახურში იდგა, ანდა პირუკუ, პოლიტიკა რელიგიის სამსახურში, ვთქვათ შუასაუკუნეების ევროპის დარად, მარქსის გულისწყრომას გაითვალისწინებდა, მაგრამ დღეს, თანამედროვე ეგალიტარულ საზოგადოებაში, როცა რელიგია სრულიად გამიჯნულია პოლიტიკური ველისაგან, ისკიარადა ეკისრება ფუნქცია ადამიანთა შორის ძმობის, ტოლერანტობის, მშვიდობიანი ატმოსფეროს მხარდაჭერის, მეცნიერის მხრიდან მსგავსი კატეგორიული განაცხადები შეიძლება კვალიფიცირდეს, როგორც ცალკეულ აღმსარებელთა რელიგიური უფლებების და აქედან გამომდინარე ღირსების შელახვა. თანამედროვე მსოფლიოში რელიგური გრძნობების ერთგვარ რენესანსზე მოასწავებს გერმანიაში, კერძოდ ბერლინში წამოწყებული ნოვატორული პროექტი, რომელიც პირველად მედიაპროვაიდერმა Deutsche Welle – მ დაანონსა. ქალაქის ცენტრში, თვალსა-

⁵⁰ ანომია, ტერმინი, რომელიც პირველად იხმარა ფრანგმა სოციოლოგმა, ემილ დიურკემმა, ნაშრომში, თვითმკვლელობა.

ჩინო ადგილას გადაწყვიტეს გვერდიგვერდ აეგოთ ეკლესია, მეჩეთი, სინაგოგა. თავისებური ჟესტი, ხაზგასმა რელიგიის ფუნქციისა, რაც დაიყვანება მშვიდობასა და ძმობაზე, შენებასა და არა ნგრევაზე.

ნორბერტ ელიასს არ გამოორჩენია, რომ ადამიანები დაბადებიდანვე თავიანთი ბუნებრივი კონსტიტუციით განსხვავდებიან. თუკი სხეულის ფორმას, სილუეტის მოხაზულობას ავიღებთ შედარების კრიტერიუმად, ვილაც შეიძლება იყოს ენდომერფი, სხვა ეკტომერფი ან მეზომერფი⁵¹. ტემპერამენტი, ის რაც ხასიათად კვალიფიცირდება, ასევე ყველას აქვს განსხვავებული. გერმანელი ფსიქოლოგი, ფსიქონალიტიკოსი, ფრიც რიმანი, მონოგრაფიაში „შიშის ძირითადი ფორმები“ ადამიანის ოთხ გავრცელებულ ფსიქო-ტიპს ასახელებს

√ შიზოიდი

√ დეპრესიული

√ ობსესიური

√ ისტერიული

დილეტანტი, დარგში ჩაუხედავი იფიქრებს, რომ მოცემული კლასიფიკაცია ერგება ინდივიდს გარკვეული მენტალური პრობლემებით, ანუ პაციენტს. არაფერი მსგავსი. ზოგად ფსიქოლოგიაში ტემპერამენტის ტიპები – სანგვინიკი; ქოლერიკი; ფლეგმატიკი; მელანქოლიკი – სწორედ რომ მსგავსი პრინციპითაა კონსტრუირებული.

ინდივიდის მახასიათებლები, სხეულის ფორმა, სილუეტის მოხაზულობა, ფსიქო-ტიპი და სხვა მსგავსი, კვალიფიცირდება როგორც ფსიქო-ფიზიკური მახასიათებლები. ისი-

⁵¹ სხეულის ფორმის, სილუეტის მოხაზულობით ადამიანების კლასიფიკაცია ეკუთვნის უილიამ შელდონს, ამერიკელ მეცნიერს, რომელსაც დანაშაულის ბიოლოგიური თეორიების დახვეწაში ერთგავრი წვლილი მიუძღვის.

ნი ინდივიდის სოციალურ მახასიათებლებზე - როლი, სტატუსი, ჰაბიტუსი, განათლება, დიპლომის რანგი, ძალაუფლება, სიმდიდრე - ზეგავლენას არ ახდენენ. ბიოლოგიურ მეცნიერებათა ცალკეული წარმომადგენელი მიიჩნევს, რომ მონათესავე გენები ადამიანთა შორის კეთილგანწყობის ხარისხს ზრდის. თუმცა, სოციალურ მეცნიერებებში ადამიანთა შორის კეთილგანწყობის ხარისხს, თანამშრომლობის სურვილს და ჯგუფისადმი კუთვნილების განცდას ზრდის, შესაბამისად დადებით ენერგიად გარდაქმნის საერთო ინტერესები, მიზნები, ღირებულებები. სწორედ რომ მათ აქვთ მაინტეგრირებელი ფუნქცია. უკვე კარგა ხანია სოციალური ქსელი ტრენდი, სიახლე აღარაა. ზოგიერთ სტაჟიან მომხმარებელს მონყინების მომენტიც კი აღენიშნება. სოციალურ ქსელში შეიძლება ქიბერ-მეგობრის სტატუსით შეიძინო სრულიად, როგორც გერმანელები ამბობენ, *wildfremde Leute*, ანუ ტოტალურად უცხო, უცნობი ადამიანი(ები). როცა ჩატის ფანჯარა პირველად აქტირუდება, ადრესატი და ადრესანტი, ეტაპობრივად, თანმიმდევრულად ცდილობენ გაუზიარონ ინფორმაცია საკუთარი ინტერესების სფეროზე, დაწყებული სპორტითა და მუსიკიდან, დამთავრებული პოლიტიკური მჯობინებით. მარკ პოსტერი⁵², კომუნიკაციის საშუალებათა განვითარებისა და სახეცვლილების ექსპერტი, აღნიშნავს, რომ ქსელში ადამიანი სახელმწიფოს დიქტატისგანაც კი შეიძლება გათავისუფლდეს, არათუ დისკომფორტისგან კონკრეტული სოციალური ჯგუფის, გარემობათა ძალით, რისი დათმენის ვალდებულებაც აკისრია.

აკაკი ყულიჯანიშვილი „კულტურის თეორიაში“⁵³ წერს:

⁵² შორენა კორტავა, პოსტმოდერნიზმი და თანამედროვეობა, გამომცემლობა უნივერსალი, თბილისი, 2016 წლი.

⁵³ აკაკი ყულიჯანიშვილი, 2009:37/38

„ადამიანს აქვს ორი ურთიერთგამომრიცხავი უნარი - ურთიერთობისა და განმარტოების. ადამიანი სხვა ადამიანებთან ურთიერთობისას თავს კიდევე უფრო მეტად გრძნობს ადამიანად, ამ შემთხვევაში იგი გრძნობს თავისი ბუნებრივი უნარების განვითარებას, მაგრამ ამავე დროს მას ახასიათებს განმარტოების ძლიერი მისწრაფება და ამიტომ ყველა მხრიდან წინააღმდეგობას ელის. წინააღმდეგობას რომ აწყდება ადამიანი თავის თავში აღვიძებს ძალებს, ებრძვის ბუნებრივ სიზარმაცეს და ქმნის თავის მდგომარეობას სხვა ადამიანთა შორის. სწორედ აქედან იწყება პირველი ნამდვილი ნაბიჯი კულტურისაკენ. დაპირისპირების შედეგად თანდათან ვლინდება ადამიანი, უყალიბდება გემოვნება, იზრდება მისი განათლების დონე, რის საფუძველზეც ყალიბდება ზნეობრივი გარჩევის ჩანასახები, რომლებიც თავის მხრივ იქცევა განმსაზღვრელ პრაქტიკულ პრინციპად და ბოლოს მორალურ მთელად, ზნეობრივ მოვალეობად“.

ყულიჯანიშვილი აკაკი, როგორც თავადვე აღნიშნავს, აქ ზედმინუნით მისდევს იმანუელ კანტის ფორმულირებას.

ინდივიდის მხრიდან განმარტოებისაკენ გადაჭარბებული მისწრაფება სოციოლოგიაში კვალიფიცირდება ასოციალურობად, რამაც მავანი შეიძლება აქციოს მარგინალურ სუბიექტად ან სულაც მისი დისკვალიფიკაცია მოახდინოს დევიანტობამდე. ენტონი გიდენსი თავის „სოციოლოგიაში, მე-8 ქვეთავში რომელიც განეკუთვნება დევიაციასა და დანაშაულს, ერთ კონკრეტულ შემთხვევას იხსენებს. უზარმაზარი ქონების პატრონი, ვინმე ჰოვარდ ჰიუზი, ერთ მშვენიერ დღეს ფეშენებლური სატუმროს ნომერში გამოიკეტა. სრულიად მოწყდა სამყაროს. ბიბლიური წინასწარმეტყველივით წვერები მოუშვა და ერთგვარად გაველურდა. ჰოვარდ ჰიუზის ახირება წლები გაგრძელდა. სიცოცხლის ბოლომდე ფაქტიურად. ცხადია ცხოვრების მსგავს სტილზე იურიდიულ პასუხიმგებლობას ვერავინ დააკისრებდა, მაგრამ ეს იყო მით-

ქმა-მოთქმისა და ცნობისმოყვარეობის საგანი. ცნობილ რუს კლასიკოსს, ანტონი ჩეხოვს აქვს ასეთი ნოველა, „ადამიანი ფუტლიარი“, სადაც სწორედ ასოციალური ადამიანის უცნაური ცხოვრებაა აღწერილი. ანთროპოლოგი, კულტურის თეორეტიკოსი მარგარეტ მიდი, კვლევაში ამერიკულ სოციუმში სოციალიზაციის თავისებურებებზე⁵⁴, აღწერს, თუ როგორ არ იშურებს ამერიკელი მშობელი წლების მანძილზე მიზანმიმართულ ძალხმევას, საკუთარ შვილში (შვილებში) განმარტოებისადმი არათუ გადაჭარბებული, ზოგადად განმარტოების მიდრეკილების აღმოსაფხვრელად. ევროპაში ნახსენები მახასიათებელი სნობიზმამდე დაყავთ, ამერიკელი ფიქრობს, რომ იგი პირველი უთხრის ძირს წარმატებას და ცხოვრების მაღალ ხარისხს. ამერიკელისათვის ასეთი ეგოიზმი მიუტევებელია.

საზოგადოებაში ინდივიდების ფუნქციონალური ურთიერთკავშირი თუ როგორ ქმნის სოციალურ ერთობას დანვრილებით მიმოვიხილეთ. ჯერი დადგა თანამედროვე საზოგადოების მოდელის აღწერისა, რომელიც მრავალკომპონენტია, რთული და მეტად ეგალიტარულია, ვიდრე მისი წინამორბედი საზოგადოება(ნი). ჩვენს მიერ შემოთავაზებული კლასიფიკაცია ეკუთვნის დანიელ ბელს.

I სტატუსობრივი ჯგუფები

სტრატეფიკაციის ღერძი ეფუძნება ცოდნას (ჰორიზონტალური სტრუქტურები)

A. პროფესიონალების კლასი – ოთხი ფენა:

1. სამეცნიერო

⁵⁴ **მარგარეტ მიდის** აქ ნახსენები კვლევა, ჩემს მიერვე სახელდახელოდ თარგმნილი, დაიბეჭდა საერთაშორისო ყურნალ, „კულტურათმორისი კომუნიკაციების“ 33-ე ნომერში, 2020 წელს.

2. ტექნოლოგიური (ცოდნის გამოყენებითი ტიპები: ინჟინერული, ეკონომიკური, სამედიცინო).
 3. ადმინისტრაციული
 4. კულტუროლოგიური (შემოქმედებითი და რელიგიური საქმიანობა)
- B.** მოსამსახურეები და მოვაჭრე პერსონალი
- C.** ხელოსნები და ნახევრადკვალიფიციური მუშები („ცისფერი საყელოები“)

II სიტუსური ჯგუფები

პროფესიონალური საქმიანობების დანამატი სფეროები
(ვერტიკალური სტრუქტურები)

- A.** ეკონომიკური სანარმოები და კომერციული ფირმები
- B.** მთავრობა (იურიდიული და ადმინისტრაციული ბიუროკრატია)
- C.** უნივერსიტეტები და სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტები
- D.** სოციალური სფერო (საავადმყოფოები, საყოფაცხოვრებო სამსახურები და ა.შ.)
- E.** სამხედროები

III მაკონტროლირებელი სისტემა

საზოგადოების პოლიტიკური ორგანიზაცია

- A.** ძალაუფლების უმაღლესი ემელონი
 1. პრეზიდენტის აპარატი
 2. საკანონმდებლო ხელისუფლების ემელონი
 3. ბიუროკრატის ხელმძღვანელები
 4. უმაღლესი სამხედრო ხელისუფლება
- B.** პოლიტიკური ჯგუფები:

სოციალური გაერთიანებები და ზენოლის ჯგუფები:

1. პარტიები
 2. ელიტები (სამეცნიერო, აკადემიური, საქმიანი, სამხედრო)
 3. მობილიზირებული ჯგუფები:
- ა. ფუნქციონალური ჯგუფები (საქმიანი, პროფესიონალური, ჯგუფები, რომლებიც გამოიყოფიან შრომის სპეციფიკის საფუძველზე)
 - ბ. ეთნიკური ჯგუფები
 - გ. ვიწრო მიმართულების ჯგუფები
 - (1) ფუნქციონალური (ქალაქის მერები, ღარიბები და ა.შ.)
 - (2) სპეციფიკური ინტერესის მატარებელი ჯგუფები (ახალგაზრდობა, ქალები, ჰომოსექსუალები და ა.შ.)

თანამედროვე საზოგადოებას რისკის საზოგადოებად ასევე ხშირად მოიხსენიებენ.

ყველაზე დიდი რისკი, მიაჩნია ფრანგ სოციოლოგს, ალენ კეიეს, მოდის ნეო-ლიბერალური იდეოლოგიიდან. იგივე მოვლენას ჯორჯ სოროსი, ღია საზოგადოების თეორეტიკოსი და პრაქტიკოსი, ეკონომიკური ფუნდამენტალიზმის კვალიფიკაციას აძლევს⁵⁵.

იდეალურ-ტიპური ნეოლიბერალური იდეოლოგია ექვს შემდეგ ვითარებას ეფუძნება:

1. არაა საზოგადოება, არიან მხოლოდ ინდივიდები;

⁵⁵ **ეკონომიკური ფუნდამენტალიზმი**, ღია საზოგადოება და მის წინაშე მდგარი საფრთხეები. ჩემი ავტორობით „ბურუსზე“ გამოქვეყნდა 2013 წლის იანვარს. საკითხი შედიოდა სადისერტაციო ნაშრომშიც და 2014 წელს გამოქვეყნებულ პირველ მონოგრაფიაში შევიდა ცალკე ვრცელ ქვეთავად.

2. სიხარბე - ეს კარგია;
3. რაც უფრო მდიდარია საზოგადოება, მით უკეთესი, რადგანაც თითოეული ინდივიდი მოიგებს ეკონომიკური ეფექტისაგან „სიმდიდრე ზემოდან ქვემოთ“;
4. ადამიანთა შორის ურთიერთქმედების ერთადერთი სასურველი საშუალება – ესაა თავისუფალი ბაზარი, მათ შორის თვითრეგულირებადი ფინანსური და სპეკულაციური ბაზარი;
5. დაგროვებაზე შეზღუდვის სახეზე არ ყოფნა – მეტი უცილობლად ნიშნავს უკეთესს;
6. ნეო-ლიბერალიზმის ალტერნატივების სახეზე არ ყოფნა.

2020 წელს საერთაშორისო სოციოლოგთა ასოციაციის პერიოდიკისათვის – „გლობალური დიალოგი“ – მიცემულ ინტერვიუში ალენ კეიე ამბობს:

ჩვენ ნეოლიბერალიზმის პირისპირ უძღურნი ვრჩებით, რადგან, თანამედროვე დიდი პოლიტიკური იდეოლოგიები, რომელთა მემკვიდრენიც ვართ: ლიბერალიზმი, სოციალიზმი, კომუნიზმი, ანარქიზმი (მათი სხვადასხვა კომბინაციები), უკვე უუნარონი არიან გაუმკლავდნენ პრობლემებს, რომელთაც დღეს წავაწყდებით. როგორც მინიმუმი არის სამი მიზეზი:

1. ყველა ეს იდეოლოგია, მათ ძირითად ვერსიებში, უკიდურეს შემთხვევაში, ეფუძნება წანამძღვარს, რომლის თანახმადაც ადამიანები პირველ რიგში საჭიროებათა მქონენი არიან. შესაბამისად იდეოლოგიური წინააღმდეგობა გამონვეულია მატერიალური რესურსების დეფიციტით, რაც შემდეგ დასკვნამდე მიგვიყვანს: საზოგადოების უპირველესი ამოცანა არის – აწარმოოს კიდევ მეტი (საქონელი და სიკეთე);

2. ამ „გადანყვეტილებას“ შესაძლოა აზრი ქონოდა, ვიდრე ბუნება ამოუნურავი და უსასრულო ექსპლუატაციისათვის ხელმისაწვდომი ჩანდა (სანამ ჩვენ საუკონოვანი სტაგნაციის საშიშროების ქვეშ არ ვიმყოფებოდით [იგულისხმება მდგომარეობა, როცა საბაზრო ეკონომიკაში გვაქვს უმნიშვნელო ზრდა], რომლის დიაგნოზირებასაც მრავალი ეკონომისტი ახდენს. ეხლა ჩვენ ვიცით, რომ ეს ასე არაა;
3. როცა ადამიანებს აღიქვამენ, როგორც საჭიროების მქონე არსებებს, ეს იდეოლოგიები ახდენენ იმ ფაქტის იგნორირებას, რომ კონფლიქტის კიდევ ერთი ნყარო, უკიდურეს შემთხვევაში ისეთივე მნიშვნელოვანი, როგორიცაა მატერიალური რესურსების დეფიციტი, არის აღიარებისაკენ მისწრაფება. შედეგად, ძველი იდეოლოგიები უუნარო აღმოჩნდნენ ჩვენთვის შეეტყობინებინათ სხვადასხვა კულტურებისა და რელიგიების თანაარსებობის შესაძლო საშუალებებზე, როგორც ქვეყანათშორის, ისე ქვეყნისშიგნითა სივრცეში, რომ არაფერი ვთქვათ უკვე ქალებსა და კაცებს შორის მიმართებებზე.

ნეო-ლიბერალიზმის მეტ-ნაკლებად კონსტრუქციულ კრიტიკას ცხადია მკვლევარი არ ჯერდება და გამოსავლის სახით გვთავაზობს ახალ ე.წ. სოციოლოგიურ საწყისებზე აგებულ მიდგომას კონვივიალიზმის სახით.

იგი თვითონვე განგვანათლებს მოცემულ საკითხთან მიმართებაში.

„კონვივიალიზმი“ ეს ცარიელი აღნიშვნა როდია, იგი იმედის სიმბოლოა. მე შევხარი – ამბობს კეიე – რომ ერთმანეთისგან მეტად განსხვავებულ ინტელექტუალებს – მიდრეკილთ ლიბერალური ანდა სოციალისტური შეხედულებები-საკენ, ერთის მხრივ, კომუნისტები და ანარქისტები, მეორე

მხრივ, რომ არაფერი ვთქვათ სხვადასხვა რელიგიური ტრადიციების მიმდევრებზე – შეთანხმება შეუძლიათ ხუთ უმაღლეს ღირებულებასა და პრინციპზე, რომელთაც აქ დანვრილებით კი არ აღვწერთ, მხოლოდ დავასახელებთ: ბუნების ერთიანობა, ზოგადსაკაცობრიო სოლიდარობა, ერთობა სოციალურობისა, ინდივიდუაციის და შემოქმედებითი ოპოზიციის ლეგიტიმაცია („თანამშრომლობა დაპირისპირების პირობებში, ერთმანეთის გაუნადგურებლად“). ეს ხუთი პრინციპი საერთო აქსიოლოგიურ⁵⁶ სივრცეს აფორმირებს, რომელიც შესაძლო პოლიტიკური არჩევანის სივრცეს ზღუდავს. ისინი ერთმანეთს აწონასწორებენ. მაგრამ, ყველანი ექვემდებარებიან იმპერატივს⁵⁷, რომელსაც შეიძლება ეწოდოს კატეგორიული: ზედმეტობასა და ამპარტავნებასთან ბრძოლის სიახლეების განვითარებას. რათა თავისი ამპარტავნების კონტროლირება ისწავლოს, კაცობრიობას სრულიად ცოტა დრო დარჩა. სოციოლოგიის პრიორიტეტული ამოცანაა – მას ამ წამოწყებაში დაეხმაროს.

ჟან ჟაკ რუსომ როდესაც დიჟონის აკადემიას წარუდგინა „მსჯელობა ადამიანთა შორის უთანასწორობის წარმოშობისა და საფუძვლების შესახებ“, ნაშრომში ჩამოაყალიბა კონცეფცია საზოგადოებაში უთანასწორობის გაჩენის მიზეზების შესახებ. ჟან ჟაკ რუსო წუხს, რომ ბუნებრივ მდგომარეობაში ადამიანები თავისუფალი და პოლიტიკურად თანასწორები იყვნენ; არ არსებობდა ბატონი – მჩაგვრელი, არ არსებობდა მონა – ჩაგრული. თანდათანობით იარაღებისა და შრომის სრულყოფის პროცესში საფუძველი ჩაეყარა ადამიანთა თანაცხოვრებას: მიწათმოქმედებაზე გადასვლამ წარმოშვა უთანასწორობის მთავარი მიზეზი – კერძო საკუთრება. რუსოს აზრით, ვინც პირველად მიწის ნაკვეთი შემო-

⁵⁶ აქსიოლოგიურ ანუ, ღირებულებით სივრცეს.

⁵⁷ იმპერატივს ანუ, მოთხოვნას.

4. თანამედროვეობის მახასიათებლები – ალენ ტურენის კლასიფიკაცია

მოცემულ ქვეთავში ჩემს მიერ განხილული იქნება საკითხები, რომელთაც ალენ ტურენი თანმიმდევრულად განავრცობს ნაშრომში „მოქმედი ადამიანის დაბრუნება“⁵⁸. სოციალური მეცნიერებების ბაზაზე სხვადასხვა საუნივერსიტეტო პროგრამებში წამყვანი ადგილი უჭირავს რახანია სასწავლო კურსებს, „ინსტიტუციონალური ცვლილებების თეორია“, „პოსტინდუსტრიალური საზოგადოების თეორია“, „ინფორმაციული საზოგადოების თეორია“ და მსგავსი. ყველაგან აქ შესავალი იწყება დეფინიციით, თანამედროვე საზოგადოება და მის განმარტებას ცდილობენ სოციალური ცვლილებების ფონზე. ალენ ტურენი ასეთ შეკითხვას სვამს, თუკი თანამედროვე საზოგადოებას დავიყვანთ ცვლილებებზე, მაშინ რა განსაზღვრავს მასში სტაბილურობას? მოდერნიზაცია, ესაა გადასვლა პარტიკულარიზმიდან უნივერსალიზმამდე? თუკი ვექტორი რწმენიდან მეცნიერებაზე გადაინაცვლებს, მაშინ როგორღა შევისწავლით იმ კონკრეტულ საზოგადოებებს, რომელნიც ეფუძნებიან სპეციფიკურ რწმენებს, ნორმებსა და ღირებულებებს?

უკვე არათუ თანამედროვე, პოსტთანამედროვე და პოსტისტორიულ საზოგადოებასაც კი ასახელებენ ცალკეული მკვლევარები. რამდენიმე საუკუნე დასჭირდა „ლიფტის ეფექტს“, ეხლა კი მნიშვნელოვანია ბალანსის მიღწევა. პოსტმოდერნისტულ თეორიებში არის ასეთი ნყვილი, ავტორი, ყილ დელიოზი & ფელიქს გუატარი. ფელიქს გუატარს უფრორე აქვს ასეთი მოსაზრება, ე.წ. ანტი-ფსიქიატრიის ჩარჩოებში, რომ პიროვნების დეზინტეგრაციის პროცესი დაიძ-

⁵⁸ Alain Touraine, LE RETOUR DE LA 'ACTEUR Essai de sociologie

ლევა ახალი სუბიექტურობის შექმნით, რაც არაა მიღწევადი მხოლოდ სურვილის ქონით, ამას ჭირდება დრო, შრომა თან-მიმდევრული და უკვე როცა ინდივიდს, აქვს ხელთ იგი, ანუ ახალი სუბიექტურობა, საჭიროა ამა ახალ სუბიექტურობის შესისხლხორცება და წონასწორობის მდგომარეობის უზრუნველყოფა. ინდივიდი გარკვეულწილად, თუკი შევთან-მხდებით რომ საზოგადოების პროდუქტია, იგი მისი მიკრო-მოდელიც არის. ზოგადად ასეთი განზოგადებით, ადამიანი მიმართებაში სამყაროსთანაც კი მიკროკოსმოსად მოიაზრე-ბა, თუმცა ეს ლოგიკური ჯაჭვი, მხოლოდ ჩვენი მსჯელობის საგანს დაგვაცილებს.

კონკრეტული მკვლევარების ცხოველი ინტერესის სა-განია ანროპოლოგიური კლვევები. ანთროპოლოგისათვის ისტორიციზმის ნებისმიერი ფორმა არის იმთავითვე უცხო. ანთროპოლოგი ოპერირებს შედარებითი კვლევის შედეგე-ბით, ხოლო შედარების საგანი კი არის მთელი მრავალფე-როვნება ტრადიციული კულტურებისა და პლუს თანამედ-როვე ცივილიზაციის ერთობა-გაერთიანებები.

ისტორიზიციზმის კრიტიკოსები მიიჩნევენ, რომ პოლიტი-კური აგენტები ვინაიდან სოციუმში ინტეგრაციას მეტად ვე-ლარ უზრუნველყოფენ, საზოგადოებრივი ცხოვრების უნიფა-კაცია მათი მხრიდან მიუღწეველია. ევროპაში, აღნიშნავს ტუ-რენი, ეს მეტად შესამჩნევია. ევროპაში სულ უფრო ვითარდე-ბიან ერთმანეთისაგან განსხვავებული კულტურები, აი მაგა-ლითად, ახალგაზრდული, „კომუნიტარული“ ანდა „მარგინა-ლური“, ე.წ. „მესამე ასაკის“ კულტურა, თუნდაც ჰომოსექსუა-ლური და ა.შ. ამავდროულად ინგრევიან ცალკეული კულტუ-რები, ლოკალური, რეგიონალური, ეთნიკური... და ყველგან კვალავ მრავალფეროვნება ჩნდება, ვინაიდან მრავალფეროვ-ნება ადამიანური ყოფიერების კანონზომიერებაა.

საზოგადოების განვითარების ახსნა, ტურენის აზრით, კარგა ხანია მატერიალისტური მოსაზრებებიდან არ ხდება.

ანუ, სოციალური ევოლუციონიზმი ლაფავს სულს. შეთანხმდნენ, რომ მოდერნიზაცია ეს არაა ბუნებრივი პროცესი, უ.ზ. თავისთავადი, რომელიც ისტორიული განვითარების კანონებით იმართება. ტურენი გამოყოფს საზოგადოებრივ ცხოვრებაზე „გეოლოგიურ“ წარმოდგენებს, რომლის თანახმადაც ეკონომიკური და ტექნოლოგიური რესურსები განიხილება ყველაზე ღრმა შრედ, ხოლო პოლიტიკური ორგანიზაცია და იდეოლოგიური წარმოდგენები, როგორც შედარებით ზედაპირული სტრატეგები. დღეს, ამბობს ტურენი, ტექნოლოგია და რაციონალიზაცია გამათავისუფლებელ ძალად აღარ მიაჩნიათ. უბრალოდ ესენია ფსონი თანამედროვე საზოგადოებაში, თუკი ადგილი აქვს დავასა და ქიშპს. ინდუსტრიალურ საზოგადოებაში იყო ნაწილობრივ ამგვარად, მაშინ როცა მექანიზაცია მსახურობდა ფსონად კონფლიქტებში მუშათა მოძრაობასა და მენარმეებს შორის. კაპიტალისტური მონოპოლიის მოგერიებას მუშები საწარმოო ძალების განვითარებით ცდილობდნენ და ცხადია, მათთვის იყო მისაღები საზოგადოების განვითარების ე.წ. პროგრესის კონცეფცია.

ტურენი იმასაც აღნიშნავს, რომ საზოგადოებას აიგივებდნენ სახელმწიფოსთან, რადგანაც სახელმწიფო უმნიშვნელოვანეს როლს თამაშობდა მის ინტეგრაციაში. თანახმად ტურენისა, პირველი ეროვნული სახელმწიფოები, ინგლისი, შვედეთი, საფრანგეთი, თავდაპირველად იყვნენ სოციალური სიმშვიდის, პიროვნებების, ფასეულობებისა და იდეების თავისუფალი ცირკულაციის გარანტი. დღეს სახელმწიფო არის ქცეული ე.წ. აქტუალურ ძალაუფლებად. მას ერგო წილად საზოგადოებრივი ცხოვრების მრავალი ასპექტის მონიტორინგი, მათშორის უშუალოდ ეკონომიკური მოღვაწეობის. უნინ სახელმწიფო თუკი იყო იურისტი, დღეს ცხადია შეინარჩუნა რა თავისი სამხედრო და დიპლომატიური ატრიბუტები, გახდა ეკონომისტიც. ოდესღაც სახელმწიფოს როლი დაიყვანებოდა პოლიტიკურ და იურიდიულ ფუნქციებზე.

სახელმწიფო უკვე აღარ მიიჩნევა მხოლოდ რეპრესიულ ორგანოდ. თუმცა დისტანცია სახელმწიფოსა და საზოგადოებას შორის მაინც დიდად არ ფართოვდება. აქ იგულისხმება ასევე დისტანცია უშუალოდ სახელმწიფოსა და სამოქალაქო საზოგადოებასთან.

საზოგადოებრივი ცხოვრება შედგება ცვალებადი ქცევის ფორმათაგან, მაგალითად როგორცაა ინტელექტუალური დებატები ან საზოგადოებრივი კონფლიქტი. საზოგადოების ეროვნული ერთობა ხდება სულ მეტად პრაქტიკული და იზრდება მისი მატერიალური ინტეგრაცია. ამავ დროს, საზოგადოებაში მიზანრაციონალურად მოქმედ ინდივიდთა შორის სულ უფრო მნიშვნელოვანად იზრდება განსხვავება, ისინი ხდებიან ავტონომიური, სახელმწიფო ინტერესები იდეოლოგიური სახისა მათთვის ნაკლებადაა საყურადღებო. როცა სახელმწიფო ცდილობს აწარმოოს დაუშვებელ დონემდე საზოგადოებრივი ცხოვრება, ეს აღიქმება, როგორც რალაც სკანდალური და უმაღვე უკუიგდება. უკეთეს შემთხვევაში ამას მიაწერენ ავტორიტარიზმს. თანამედროვე სახელმწიფო საზოგადოებრივი ცხოვრების ერთიანობის პრინციპს უკვე ვეღარ განსაზღვრავს. აღენ ტურენის მიხედვით თანამედროვე სახელმწიფო არის ორგანიზაციის ხელმძღვანელი, ბიუროკრატი, ხანდახან ტოტალური ძალაუფლებაც, თუმცა მიზანმიმართულად მოქმედი ინდივიდების საზოგადოებაში ინტეგრაციას როგორც უშუალოდ აგენტი აღარ უძღვება. ეს ცხადია გაკრვეულნილად განცდას ეროვნულობისა ასუსტებს, რაც უფროვე შესამჩნევია დასავლეთ ევროპის მაგალითზე. კულტურა თანდათან ინტერნაციონალური პროდუქტი ხდება⁵⁹. იშვიათობაა დღეს მონოკულტურული სა-

⁵⁹ ქართველი მკვლევარები, კონკრეტულად კი ფილოსოფოსი ვახტანგ ერქომაიშვილი, უშუალოდ კულტურის თეორეტიკოსი აკაკი ყულიჯანიშვილი, როდესაც თავიანთ შრომებში ერის დეფინიციას იძლევიან

ხელმწიფოები, საზოგადოებები. მოვლენები ასწლეულების მანძილზე ისე განვითარდა, რომ მულტიკულტურალურობა არის ცხოვრების წესი. მას მერე რაც ქვეყანათშორის ადამიანების გადაადგილების ინტენსივობა გაიზარდა, იდეები, მატერიალური ფასეულობები მარტივად ცირკულირებენ. ეს შედეგი ჯერაც ორი დემოგრაფიული თაობის წინათ ჩანდა წარმოუდგენელი. საყოველთაოდ მკვიდრდება კოლექტიური მოძრაობები, რაც საზოგადოებრივ ცხოვრებაში სახელმწიფოს ჩარევას თანდათან შეუძლებელს ხდის.

აღენ ტურენი ფიქრობს, რომ ამაზე მეტნაკლებად მკვლევარები არიან შეთანხმებული, მას მერე რაც ეროვნულობის ხარისხი დაეცა, სოციალურ პრობლემებს და კონფლიქტებს გამოეცალათ ერთიანობის პრინციპი. ინდუსტრიალური საზოგადოების გარიჟრაჟზე შეიქმნა წარმოდგენა ე.წ. მუშათა საზოგადოებაზე. მუშათა ქმედება მაინც იყო ორიენტირებული პოლიტიკურად, ვინაიდან დაიყვანებოდა სოცია-

თანამედროვე საზოგადოებაში მიმდინარე ცვლილებების ფონზე, სახელდებული როგორც გლობალიზაცია, აღნიშნავენ, რომ ერი დღევანდელ პირობებში, როგორც მონოკულტურული ერთობა იშვიათია. დემოგრაფიის საუნივერსიტეტო სწავლებისათვის გათვალისწინებულ სახლემძღვანელოებში (გიორგი წულაძე, ნიკა მაღლაფერიძე, ავთანდილ სულაბერიძე, დემოგრაფია, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი, 2009) მთელი ქვეთავი ეთმობა შრომით მიგრაციების ნაკადს უცხო ქვეყნებში, დაწყებული ყოფილი კოლონიებიდან ე.წ. ცენტრში, და მრავალრიცხოვან ნაკადებს ე.წ. პერიფერიებიდან, ანუ განვითარებადი ან სულაც მესამე სამყაროს ქვეყნები, განვითარებულ ქვეყნებში. ხშირია, რომ შრომითი მიგრანტები უცხო ქვეყნის ტერიტორიაზე წლები რჩებიან, თანდათან მკვიდრდებიან და საბოლოოდ ქვეყნის ოფიციალურ უწყებებს მიმართავენ მოქალაქეობის განაცხადით. არიან ასევე ე.წ. ეკომიგრანტები. მსოფლიოს სხვადასხვა ცხელი კერებიდან (იგულისხმება სირიის და მსგავსი შემთხვევები), არის ასევე მოსახლეობის დიდი ნაკადი განვითარებულ, ანუ წარმატებულ ინდუსტრიულ ქვეყნებში.

ლისტურ იდეალებზე. ამერიკის შეერთებულ შტატებში გამო-
ნაკლისის სახით, მუშათა მოძრაობა არ იყო პოლიტიკურ
ბრძოლაში ჩაბმული, რის გამოც იქ მუშებს საზოგადოებრივ
ცხოვრებაში ცენტრალური ადგილი აღარც ჰქონიათ. ამერი-
კაში ეთნიკურ უმცირესობათა პრობლემები არანაკლები
მნიშვნელობის მქონე იყო კლასობრივ-ეკონომიკური კონ-
ფლიქტების გვერდით. ტურენს გააჩნდა მოსაზრება, რომ
კონკრეტულად ეს ამერიკული გამოცდილება გავრცელდა და-
სავლეთ ევროპაში მის თანამედროვე ეტაპზე. ერთმანეთთან
მიმართებაში სახელმწიფო მასშტაბით სხვადასხვა სოციალუ-
რი კონფლიქტი გახდა სულ უფრო ავტონომიური. მემარცხე-
ნებს რატომღაც დიდხანს ეგონათ, რომ კონფლიქტის თითო-
ეული სახეობა არის ანტიკაპიტალისტური ბრძოლის ცალკეუ-
ლი ფრონტი და იგივეებიან ან დაიყვანებიან ანტი-იმპერია-
ლისტურ ქმედებებზე. სოციოლოგიურ ნააზრევში დასავლუ-
რი საზოგადოების ინდუსტრიალური ევოლუციის შესახებ მო-
ცემული საკითხი იკავებს ცენტრალურ ადგილს. ბჭობის საგ-
ნად იქცა საზოგადოებრივი კონფლიქტის სხვადასხვა ფორმებს
შორის დაიკარგა თუ არა სრულიად ერთიანობის პრინციპი
და არიან კი ამიერიდან უნარის მქონე დაჯგუფდნენ ცენტრა-
ლური საზოგადოებრივი მოძრაობის ირგვლივ.

ე.ნ. პლურალისტური თეორიები სოციალურ პრობლე-
მებსა და კონფლიქტებში ერთიანობის საფუძველს მხოლოდ
ფორმალურ, ინსტიტუციონალურ პროცესებთან დაკავშირე-
ბით ხედავენ. ალენ ტურენი კი პირიქით, თავის მხრივ არის
იდეის მომხრე, რომ განვითარებულ ინდუსტრიულ ქვეყნებში
ნებისმიერი კონფლიქტი, დავა, თავისთავად აღწევს კულმინა-
ციას ერთიანობაში, ოღონდ ეს სულაც არაა სახელმწიფო ჩა-
რევით და დავის საბოლოო სახის პოლიტიზირებით განპი-
რობებული. პოლიტიკური სახის დაპირისპირებები ცხადია
უფრო რე იყო ბმაში ისტორიულ ცვლილებებთან და მათი თა-
ვისებური სახით კონტროლის საშუალებას წარმოადგენდა.

სოციალური კონფლიქტები დაჯგუფებული არიან რაიმე კონკრეტული საზოგადოებრივი მიზნის ირგვლივ, ეს შეიძლება ეხებოდეს უშუალოდ რაიმე საზოგადოებრივ სიკეთეს, ფასეულობას, ანუ მათ მართვა/მოხმარებას. ამ ეტაპიდან საზოგადოებრივი განვითარების სოციოლოგია და პოლიტიკური ისტორია ერთმანეთს ფაქტიურად ემიჯნებიან. ტურენი თავის მონოგრაფიაში „მოქმედი ადამიანის დაბრუნება“⁶⁰ აკეთებს შედარებით ანალიზს ამერიკული და იაპონური საზოგადოების. დაინტერესების საგანია მოდერნულობის ხარისხი თითოეულში. თანამედროვეობის შესახებ საყოველთაოდ მიღებული კონცეფციის თანახმად ამერიკული საზოგადოება იაპონურზე წინნასულია. თუმცა მიუხედავად ამისა, იაპონია უფრო მეტად მოდერნულია. იაპონიის მოდერნულობის ქვეშ უპირატესად იგულისხმება ტექნოლოგიური ინფრასტრუქტურა.

აღენ ტურენი აღნიშნავს, ბისმარკის გერმანია, მეიძის ეპოქის იაპონია ანდა საფრანგეთი ომისშემდგომ პერიოდში იმართებოდნენ როგორც ტრადიციულ ასევე მოდერნულზე ორიენტირებული ელიტებით. ეს არი იყო ჯგუფები ცალსახად ბაზარზე ორიენტირებული. ზემოხსენებულ ელიტებში უმაღლეს დონეზე იდგა ეროვნული უსაფრთხოების საკითხი, ძლიერი, თვითმყოფადი სახელმწიფო სუტრუქტურის ჩამოყალიბება, რაციონალიზატორული ედეები. ამათ ხარჯზე იაპონიამ შექმნა მაღალგანვითარებული მრეწველობა, საზოგადოებრივი ორგანიზაციის მოდერნულობის ხარისხის მისაღწევად არქაული და ტრადიციული საშუალებების მოდიფიცირებას მიყო ხელი. განვითარების რომელიღაც ერთი კონკრეტული მოდელი სულაც არაა ნორმა და უპირატესი სხვაზე. ტურენის თქმით განვითარების შერჩეული მოდელი იძლევა საშუალებას ორი ტიპის პრობლემის გამოცალკევების. ერთი შეეხება უშუალოდ მოცემული საზოგადოებრივი ორგანიზა-

⁶⁰ Alain Touraine, LE RETOUR DE LA 'ACTEUR Essai de sociologie

ციის ფუნქციონირების ტიპს. ხოლო მეორე, ქვეყნის იტორიულ ტრანსფორმაციას. სხვაგვარად ეს ასე უღერს, ინდუსტრიულური საზოგადოებისა და ინდუსტრიალიზაციის პრობლემები განსხვავდებიან.

პოლიტიკური ცხოვრება სულ მეტად დაიყვანება ეკონომიკურ მონიტორინგზე, საზოგადოებრივი ცხოვრება კულტურის სფეროსა და პიროვნების საჭიროებებზე. სოციოლოგიის ინტერესიც ცხადია ამ ყველაფრის შესაბამისად ორი მიმართულებაზე დაიყვანება. ცალკეული მკვლევარები სწავლობენ გამოცოცხლებას, აღორძინებას პოლიტიკური ცხოვრების. ისინი მეტად აღარ იზიარებენ რწმენას, რომ პოლიტიკური ინსტიტუტები მხოლოდამხოლოდ გარკვეული საზოგადოებრივი ძალებისა და ინტერესების ანარეკლია. მეორეს მხრივ, ასევე, საზოგადოებრივი ცხოვრება როდი ჰგონიათ ორგანიზაციის სტრუქტურითა და შინაგანი განაწესით მართვადი სისტემა. საზოგადოებრივი ცხოვრება, დღეს ჩვენ ასე გვესმის, ესაა მიზანრაციონალურად მოქმედ პირთა ურთიერთქმედებების ქსელი, ამავედროს როცა თითოეულ აქტორს გააჩნია საკუთრივი კერძო პროექტი, სტრატეგია, ნაკარნახევი მისივე საჭიროებებიდან და განსაზღვრული მისივე სტატუსით.

ზემოხსენებული გამიჯვნის ყველაზე თავლნათლივი შედეგი არის შესუსტება პოლიტიკური ორგანიზაციების წარმომადგენლობისა. მაღალი სტანდარტის დემოკრატიის ქვეყნებში მათულობს დისტანცირება პოლიტიკურად ორიენტირებულ პირებთან, ვინაც ხაზგასმით ეძებენ პოლიტიკურ ძალათა შორის წარმომადგენლობის სამუალებებს. პოლიტიკური პარტიები უფრორე დაიყვანება პოლიტიკურ წარმოებაზე, როცა მოთხოვნები ამათუიმ სეგმენტიდან პარტიული ინტერესიდან ამოსვლით არის უპირატესად განსაზღვრული და ამიტომაც ტენდენციური და ხანაც სულაც იდეოლოგიზირებული, მიზანმიმართული ინტერესის სფეროში მოქცეული. ხოლო სხვადასხვა საზოგადოებრივი ჯგუფები ცდილობენ მა-

თი მოთხოვნები პარტიებისგან შორს მყოფი სოციალური მოძრაობებიდან იყონ დეკლარირებული საჯაროობისთვის.

პოლიტიკური ცხოვრების უკვე დრომოჭმული წესია პოლიტიკური იდეებისა და ძალების ეკონომიკურ ინტერესებზე გადაბმა⁶¹. პოლიტიკური ვნებათაღელვა წარსულს ჩაბარდა ამბობს ტურენი და ჩვენ ფრანგულ (1848) ან კიდევ რუსულ (1917) რევოლუციებს დროის სოლიდური მონაკვეთი გვაშორებს.

როცა ლაპარაკია დასავლეთ ევროპის და არამხოლოდ, მათშორის ამერიკისაც, ინდუსტრიალიზაციაზე, ტურენი აფიქსირებს, რომ მისთვის, როგორც სოციოლოგისთვის, საინტერესო უფროა როგორ მოხდა დასავლეთის ქვეყნების გათანამედროვეება. ტურენი ყურადღებას ამახვილებს სხვადასხვა საჭიროებით ნაკარნახევ საპროტესტო გამოსვლებზე

⁶¹ ალენ ტურენის მონოგრაფია, რომელიც მოცემულ ქვეთავში არის ჩემს მიერ განხილვის საგანი, შობს სწორედ ამ კონკრეტულ პუნქტში კამათის საჭიროებას. თუმცაღა, ცხადია არაა აუცილებელი კამათი იყოს კრიტიკული. ზემორე თავში იყო მოტანილი ფრაგმენტი პარიზ-ნანტერის უნივერსიტეტის ემერეტუსის, ფრანგი სოციოლოგის, ალენ კეიეს მოსაზრებიდან ე.წ. კონვივიალისტურ მანიფესტზე, როგორც ახალ პოლიტიკურ იდეოლოგიაზე. მოგვეხსენება, რომ ალენ კეიე აკრიტიკებს ნეო-ლიბერალიზმს და გვთავაზობს ახალ პოლიტიკურ/ეკონომიკურ მოდელს ჩვენი ყოველდღიურობის გონივრულად მოდიფიცირებისათვის. მაგარამ თუ ჩავუღრმავდებით, ალენ ტურენი, როდესაც ამ კონკრეტულ მონოგრაფიაზე წერდა, საზოგადოება თავისი პოლიტიკური თუ ეკონომიკური მოწყობის წესით იყო ნაკლებად მოდერნული. რა გამოდის, კონვივიალისტური მანიფესტი შეიმუშავეს ტურენის შემდგომ რამდენიმე ათწლეულში და იგი მაინც გამოდის ორიენტირებული გარკვეული პოლიტიკური ინტერესების ეკონომიკურ ინტერესებად გასაღებაზე. შესაძლოა მავანმა კონვივიალისტებად შერაცხული ინტელექტუალების მხრიდან ნეო-ლიბერალიზმის ასეთი დაჟინებული კრიტიკა უკვე მხოლოდ ამ მოსაზრებიდან ამოსვლით მიიჩნიოს ნაკლებად სერიოზულად, ყოველ შემთხვევაში მეცნიერული დებატებისათვის.

სტუდენტებისა და დასძენს, არა იმდენად მომავლის კონკრეტული ხედვისგან ხიბლში ყოფნა, არამედ სურვილი შიგნიდან შეეცაოთ სისტემისათვის, იყო მათი მოტივატორი. ახალგაზრდები ზრუნავდნენ არა ხვალეზე, არამედ უკვე სხვაგვარად ორიენტირებულ დღევანდელ დღეზე, მუნყოფნაზე, მუნყოფიერებაზე, ოლონდაც ახლებურად. მსოფლიოს არადასავლურ რეგიონებში იყო პირიქით. სისტემისეული, ანუ შინაგანი ხარვეზები ნაკლებად იქცევდა ყურადღებას და მითუმეტეს წინააღმდეგობის სურვილს, ხოლო შემდგომი (მომავალზე ორიენტირებული) განვითარების საკითხები, ინდუსტრიალიზაცია, დამოუკიდებლობა, ეროვნული სუვერენიტეტის აღდგენა ხდებოდა მიზეზი ვნებათაღელვის. ავილოთ 80/90 აინი წლების საბჭოთა რეალობა 15 ივე რესპუბლიკისათვის. ამდენი დავა, კამათი, თანაც საჯარო სივრცეში კოოპერატივებზე, თანდათანობით პრივატიზაციაზე სახელმწიფო ქონების, საჯაროობასა და ზოგადად გარდაქმნაზე, გარდამავლი პერიოდებისათვის კალენდური მიჯნების განსაზღვრაზე, ცალკეული რესპუბლიკების დონეზე ეროვნული მოძრაობების გააქტიურების აუცილებლობაზე, დამოუკიდებლობის ოფიციალურად აქტის სახით დოკუმენტში დეკლარირებაზე და მსგავსი. შედარება ცხადია კალკირების პრინციპით შეუძლებელია, რადგან მკველვარისათვის აშკარაა, დასავლური სამყარო რადიკალურად განსხვავდებოდა არადასავლურისაგან და პოლიტიკურ/ეკონომიური ისტორიითა და შესაბამისად სისტემური მოწყობის წესით. დასავლეთ ევროპა, ამერიკა და საბჭოთა კავშირი, დღეს უკვე თუნდაც პოსტ-საბჭოთა სივრცე არის სხვა. ავილოთ იგივე, თუნდაც ფიდუციაარული ქვესისტემა, ანუ კულტურა.

სოციოლოგები უპირატესად დაკავდნენ, წერს ალენ ტურენი, მოწინავე დასავლური ქვეყნების ანალიზითა და შესწავლით, ხოლო დანარჩენი ნაკლებად განვითარებული

სამყარო გადაულოცეს კვლევის საგნად და ობიექტად ან-თროპოლოგებს.

როგორი ვითარებაა დღეს? სოციოლოგების წინაშე დგას ამოცანა, იკვლიონ სამი სამყარო:

√ დასავლეთის მოწინავე ინდუსტრიული საზოგადოება.

√ პოსტ-კომუნისტური (არამხოლოდ პოსტ-საბჭოთა) ქვეყნები.

√ მესამე მსოფლიოს ქვეყნები, რომლებიც უშუალოდ შესამჩნევად ჩამორჩებიან განვითარებისა და ცხოვრების დონით.

სოციოლოგები ამ მისიის წინაშე ჯერაც უმნიფარნი ჩანანო, ჩიოდა ტურენი. შედარებითი კვლევებისადმი ცხოველ ინტერესს იჩენდნენ თავის დროზე ბარინგტონ მური⁶², რაი-ჰარდ ბენდიქსი⁶³, ასევე შედარებით მაქრსისტული ორიენტაციის მქონე მკვლევარი, იმანუელ ვალერშტაინი⁶⁴. ევროპული საზოგადოების მკვლევარს სოციოლოგი რომ ქვია, ხოლო აფრიკული საზოგადოების მკვლევარს დღესაც აფრიკანისტი, ეს სტერეოტიპია და საჭიროა გადაიხედოს.

აღენ ტურენს აქვს ასეთი მოსაზრება. ქვეყნები, რაც მოდერნიზაციის გზას შედგომია, თითქოსდა ბრმა ინერციას დაყვებიან, რომელიც რეალურად ჩრდილოეთის სამხრეთზე იდეოლოგიური ჰეგემონიზაციის შედეგია. დასავლეთიდან წამოსული ტალღა შესაძლებელს ხდის ე.წ. მატერიალისტურ ევოლუციას, თუმცა აქედანაც კი მესამე სამყაროს ქვეყნები მიდიან ვოლუნტარისტულ და იდეოლოგიურ პლურალიზმამდე. რაც შეეხება შედეგებს, პოლიტიკურს, ინტელექტუალ-

⁶² Barrington Moore Jr. (1913-2005), ამერიკელი პოლიტიკის სოციოლოგი.

⁶³ Reinhard Bendix (1916-1991), გერმანული წარმოშობის ამერიკელი სოციოლოგი.

⁶⁴ Immanuel Wallerstein (1930-2019), ამერიკელი სოციოლოგი, ეკონომიკის ისტორიკოსი.

ლურს ასევე, არის რატომღაც ცალსახად ნეგატიური. XIX საუკუნის ევროპისათვის ცნობილი იყო ორი იდეოლოგიის შედარებით იდენტური დაპირისპირება. იგულისხმება, ბრიტანული, გნებავთ ფრანგული ევოლუციონიზმში პარალელურად გერმანული კულტურული ისტორიციზმისა. ამ მოდელთაგან მეორემ პოვა გავრცელება გვიანდელი კაპიტალიზმის ქვეყნებში⁶⁵ და არამხოლოდ (იაპონია, ბრაზილია, მექსიკა და ასევე რაღაც ნაწილი მესამე მსოფლიოს ქვეყნების). ანგლო-ფრანგული მატერიალიზმი ტურენის თანახმად პოსტ-კომუნისტურ ქვეყნებში დომინირებს. მესამე სამყარ-

⁶⁵ რა მოიზრება ფორმულირებაში ეკონომიკური თეორიების თანახმად, „გვიანდელი კაპიტალიზმი?“. გვიანდელი კაპიტალიზმის გულისხმობს ფორდიზმიდან პოსტ-ფორდიზმზე გადასვლას. ფორდიზმი გულისხმობს (ლოკალურ დონეზე) მსხვილ, ვერტიკალურად ინტეგრირებულ კორპორაციებში მასობრივ წარმოებას; ასევე სტაბილური, მასობრივი ბაზრის უზრუნველყოფას (ისევე, ლოკალურ დონეზე). ფორდიზმის საპირისპიროდ, პოსტ-ფორდიზმი გულისხმობს სისტემას, რომელმაც თავის თავზე განიცადა გლობალიზაციის და გლობალური ბაზრის ზეგავლენა. საქმიან სამყაროში ურთიერთქმედებებმა ქსელური ხასითი მიიღო. ამავე დროს, როცა ქსელური კაპიტალიზმი აღარაა მონოლითური და ერთიანი სისტემა. მას რომ სპეციფიკური და ხარისხობრივი მახასიათებლები აქვს ამას ადასტურებს აღმოსავლეთ აზიაში საქმიანი ურთიერთობების ანალიზი. ორგანიზაციული კულტურის და არამხოლოდ კვლევით უშუალოდ დაინტერესებულ მკვლევართა შორის უნდა დასახელდენენ გირტ ჰოფსტედე და გერტ იან ჰოფსტედე, თუმცაღა მოკლე მონახაზი ენტონი გიდენსსაც აქვს სოციოლოგიისთვის სამაგიდო წიგნად ქცეულ და ქართულ ენაზე 2011 წელს ნათარგმანებ „სოციოლოგიის“ კრებულში. რაც შეეხება უშუალოდ ქვეყნებს, როცა ამ სახელდების საშუალებით აღნიშნავენ, ანუ „გვიანდელი კაპიტალიზმი“, გულისხმობს მეტ-ნაკლებად პროცესს აღწერილს ზემოთ როცა ადგილობრივი წარმოება და ბაზარი უკვე დაექვემდებარა. თუმცა თავად ალენ ტურენი ამ ფორმულირებას არ უღრმავდება, მაგრამ ქვეყნების ჩამონათვალს გვაძლევს.

როში სოციალური სისტემების ანალიზი რეალურად ჩაანაცვლა კონკრეტული ქვეყნის ისტორიის მოყოლამ. ეს უკანასკნელი კი განისაზღვრება იდეის ზეგავლენით, რომელიც მორგებულია ეროვნულ ანდა რეგიონალურ ბუნებაზე. შიდა კონფლიქტები საგარეო კოფლიქტებთანაა კორელაციაში და კლასიფიცირდება ნიშნით ეროვნული/უცხოური. ეროვნული სუვერენტიტეტი ამ შემთხვევაში უფორე პრიორიტეტია, ვიდრე თავისუფლება, თანასწორობა, ანუ ის რაც არის ზოგადასაკაცობრიო, ანუ უნივერსალური ღირებულება.

მსოფლიოს ყველა რეგიონში დღესდღეობით სახელმწიფო, მითუმეტეს პოსტ-კომუნისტური, ანდა ეროვნული, ასევე მსხვილი კაპიტალისტური სახელმწიფოები გაემიჯნა ქვეყნის საზღვრებს შიგნით ე.წ. საზოგადოებრივ სცენას, ველს. სახელმწიფო იმდენად ძალმომრე ჩანს ზოგიერთი კონკრეტული შემთხვევის გადასახედიდან, ბევრი სვამს შეკითხვას, ამბობს ტურენი, ნუთუ დასრულდა სამოქალაქო საზოგადოების ერა? იქნებ მოდის უკუსვლის წესით ეპოქა, რაც შეიძლება კვალიფიცირდეს, როგორც შეხლა იმპერიათა? ისტორიული განვითარების პროცესზე ამ ფაქტებს ვერ დავიყვანთ და აი, სწორედ ამ ინტერპრეტაციისთვის, ახსნისთვის არის საჭირო სოციოლოგები და მათი კვალიფიციური მტკიცებულებები. მეორესმხრივ, სოციოლოგებმა იმის დასაბუთებაც უნდა შეძლონ, რომ ცალკეული ქვეყნის ისტორიული არსებობის პრედიკატები ქვეყნისშიდა სოციალური პრობლემებით არ განისაზღვრება⁶⁶. საბოლოოდ ალენ ტურენი ასეთ დასკვნამდე მიდის:

⁶⁶ ავილოთ მაგალითისათვის საქართველოს კონკრეტული შემთხვევა. იგი სოციოლოგების მხრიდან ტურენის კლასიფიკაციის მიხედვით კვალიფიცირდება, როგორც პოსტ-კომუნისტური, რამაც განაპირობა სწორედ ხანგრძლივი პერიოდის მანძილზე ქვეყნის შიგნით მძიმე სოციალური პრობლემები. თუმცადა, ქვეყნის პირველი პრეზიდენტი, ბ-

√ **ისტორიული ცვლილებების ერთიანი, ყოვლიმსომ-
ცველი ენდოგენური პროცესი აღარ არსებობს.**

თავისებურად ეს არის პერიფრაზი, ოღონდ კულტურის თეორიიდან აღებული სახეშეცვლილი ფორმით სოციოლოგის მიერ. ამ შემთხვევაში შპენგლერი მეორდება ტურენტან. ანუ, გავექვს არა ისტორია, არამედ ისტორიები, და თუკი კულტურები ლოკალურნი არიან, როგორც ამას ასაბუთებდა შპენგლერი, ეს მართებულა. გარდა ამისა სასარგებლო, რადგან ნაკლები რისკია ცალკეულ რეგიონში უიღბლოდ მოვლენათა განვითარების შემთხვევაში იმ გლობალური კონგლომენარიტისათვის, რასაც მოვიხსენიებთ კაცობრიობად, მარტივად რომ ვთქვათ მსოფლიოდ.

ეხლა რაც შეეხება სოციალურ ცხოვრებას, ამ შემთხვევაში აღენ ტურენი შეკითხვის ფორმით სვამს საკითხს: „იქო-

გამსახურდია, ცდილობდა ტურენის მიერ განწერილი ამ მეორე პუნქტის თანახმად, საქართველოს მომავალი განეჭვრიტა უფრო სიღრმისეულად, ხედავდა რა მას ევროპული ცივილიზაციის მედროშედ და ლაპარაკობდა ამ გადასახედიდან არა პოტ-კომუნისტური, სოციალური პორბლემებით დაბეჩავებულ მიწის ნაგლეჯზე, არამედ აღმატებულად, საქართველოს სულიერ მისიაზე, რაც იყო ქართველი ხალხის ორიენტირებულობა უნივერსალურ და ზოგადსაკაცობრიო ღირებულებებზე, რომელსაც ის ზოგადად ქრისტიანული ღირებულებების სახელით მონიშნავდა. ბ-ნ გამსახურდიას აქვს კიდევაც ნაშრომი, სახელწოდებით „საქართველოს სულიერი მისია“, სადაც ცდილობს შესავალი საქართველოს შემთხვევის ანალიზისას აღექსანდრე ფონ ჰუმბოლტის მიდევნებით დაიწყოს ენის ანალიზიდან, იკვლიოს რა ამრიგად ერის არაცნობიერი და დაასაბუთოს მისი ძირძველი ევროპული ეტიმოლოგია. პრეზიდენტი გამსახურდიას შრომები ენის ეტიმოლოგიის გათვალისწინებით და არამხოლოდ, მეცნიერულად შეიძლება კვალიფიცირდეს, როგორც სემანტიკის სფერო და ამასთან საკმაოდ ორიგინალური. ის, რომ თავად იყო ფილოლოგი, ფილოლოგიის მეცნიერებეთა დოქტორი, მას კიდევ მეტად აძლევდა საშუალებას, ეს ყველაფერი თუნდაც არამიზანმიმართულად ექცია სემიოტიკური კვლევა-ძიებების სფეროდ.

ნიებს თუ არა სოციალური ცხოვრება ცენტრს?“ სოციალური პრობლემები შენიშვნის ფორმით ავლნიშნეთ, რომ კავშირშია ცალკეული შემთხვევის დონეზე სახელმწიფოთა შორის განმავავებულ დაპირისპირებებთან, ეროვნულ სუვერენიტეტთან, მზარდ ინდუსტრიალიზაციასთან და ამ დროს სოციო-კულტურული მემკვიდრეობის თაობათა შორის ჯანსაღი გადაცემა ფერხდება. როდესაც ეროვნული სახელმწიფოების ჰეტეროგენულობის ინდიკატორი იზრდება, სტაბილურობა ფართე დიაპოზონზე, ანუ უნივერსალური ადამიანური ღირებულებების ირგვლივ შეთანხმება როგორ უზრუნველყონ, ვინ უზრუნველყოს გაურკვეველი რჩება. ცხადია არსებობენ საერთაშორისო ორგანიზაციები მსგავსი „გაერთიანებული ერების ორგანიზაციისა“, მაგრამ ვიცით, რომ რჩება ცხელი კერები, იგულისხმება ტერიტორიები, სადაც საომარი ღონისძიებები ათწლეულებს ითვლის და არ ყოვნდება, ასევე ტერიტორიები, სადაც არის უწინდებურად შიმშილი და ბევრი სახელდებისათვის „თანამედროვე“ და მითუმეტეს „მოდერნული“ შეუსაბამო სატკივარი. ზოგადად როცა სოციოლოგები განსაზღვრავენ „მოდერნს“, „თანამედროვეს“, იგულისხმება თითქოს ცხოვრების მაღალი სტანდარტი მოსახლეობის დიდი ხვედრითი ნილისათვის ლოკალურად ქვეყნის შიგნით და არა მხოლოდ. მოცემული ნაშრომის ფარგლებში, თანაც უკვე მეოთხე ქვეთავის გადასახედიდან, რამდენჯერმე ვიხელმძვანელე ქართველი კულტურის მკვლევარის, ასევე ფილოსოფოსის, აკაკი ყულიჯანიშვილის პერიფრაზით. ყულიჯანიშვილი აკაკი „კულტურის თეორიაში“ ცდილობს ჯამბატისტა ვიკოს⁶⁷

⁶⁷ ჯამბატისტა ვიკო (1668-1744), იტალიელი ფილოსოფოსი, ისტორიკოსი და იურისტი. ყველაზე მეტად ვიკოსთან განხილვის საგნად აქცევენ კაცობრიობის მიერ განვლილი ისტორიული ციკლის ფაზებს: ღმერთების ეპოქა, გმირების ეპოქა და ეპოქა ადამიანებისა, რომელიც ახასიათებს რესპუბლიკურ-დემოკრატიულ მოწყობას ან წარმომად-

გადასახედიდან გვიჩვენოს როგორი სავალალო შედეგები აქვს თანამედროვე ეპოქაში შემობრუნებას ბარბაროსობისაკენ, და ზედმინვენით გასაგებად განსაზღვრავს, თუ რა შეიძლება იყოს ბარბაროსობა დღევანდელობაში. ვაკეთებ უშუალოდ ტექსტიდან ციტირებას⁶⁸:

„ვიკოს აზრით ადამიანებს ძირითადად უყვართ თავისი საკუთარი სარგებელი, მაგრამ ადამიანის ცხოვრება რომ მხოლოდ ამ ყოველდღიურ არსებობაზე დაიყვანებოდეს, რომ არ იყოს ასეთი რამ, რაც ადამიანის თვითნებობას არ დაუშვებდა და ხელს შეუწყობდა ადამიანურის, ზოგად-საკაცობრიოს შენარჩუნებას ადამიანთა მოღვაწეობაში. ამის გარეშე ადამიანები კი სრულიად ბუნებრივ, ცხოველურ არსებობაში ჩაიძირებოდნენ და ეს შეუძლებელია იმიტომ რომ ეს სამყარო უეჭველად გამოსულია რაღაც გონებისაგან, რომელიც ხშირად არ ემთხვევა ზოგჯერ სრულიად უპირიპირდება და ყოველთვის აღემატება იმ ადამიანთა კერძო მიზნებს, რომლებიც მათ ისახავდნენ. ვიკო აღნიშნავს, რომ ადამიანები თავისუფლად საკუთარი ნებით ახორციელებენ საკუთარ მიზნებს და ზეადამიანურ მიზნებსაც. განიხილავს რა კულტურისა და ბარბაროსობის მიმართებას, ამბობს რომ ბარბაროსობა კულტურის წარმოშობის საწყისებთან კი არ გვხვდება მხოლოდ, არამედ აუცილებლობით ცვლის კულტურას. **ახალი ბარბაროსობა** პირველისაგან, ძველისაგან განსხვავებით, რომელიც ზოგჯერ სტიქიურად, იმპულსურად წარმოშობდა კულტურას, ხოლო ზოგჯერ უბრალოდ ბაძავდა მას, ესაა ბარბაროსობა ხალხისა, რომელმაც უკვე გამოიარა კულ-

გენლობით მონარქიას და რომლებიც უზრუნველყოფენ ადამიანის ღირსების შესაბამის უფლებებსა და თავისუფლებებს.

⁶⁸ აკაკი ყულიჯანიშვილი, კულტურის თეორია, გამომცემლობა უნივერსალი, თბილისი, 2009.

თავი 2. ძირითადი კულტუროლოგიური თეორიები, §1. კლასიკური კულტუროლოგიური თეორიები. ჯამბატისტა ვიკო. გვ. 32-33

ტურა. ესაა ცხოვრება, რომელიც სავსეა ცოდნით, მაგრამ მოკლებულია ადამიანურობას. ესაა მოღვაწეობა ადამიანებისა, რომელთაც აქვთ მძლავრი საშუალებები, მაგრამ დაკარგული აქვთ მაღალი მიზნები. ბარბაროსობის ეპოქაში მეფობს თვითნებობა, კულტურის დროს თავისუფლება“.

როდესაც ცხოვრების მაღალი დონე და თანამედროვეობა/მოდერნი კორელაციაში ხვდება და გვესმის ეს, როგორც ლოგიკური კავშირი, ცხადია აქ იგულისხმება არა მხოლოდ ქვეყნის შიგნით ლოკალურად მოსახლების ფინანსურად სახარბიელო მდგომარეობა, არამედ თავისუფლების მაღალი ინდიკატორი, რადგან თავისუფლება როდი დაიყავნება მხოლოდ ეკონომიკურ ასპექტზე. მრავალი კუთხით შეიძლება განხილვადი საკითხების და სოციალური პრობლემების ცალკეულდ დონეზე შესწავლა, მაგრამ მთავარი ერთია, რისთვისაც ზემორე ამონარიდი ყულიჯანიშვილის ტექსტიდან მოვიშველიე, სოციალურმა პრობლემებმა, არ უნდა გამოიწვიოს კულტურის კრიზისი მდგომარეობამდე, რომელიც შეიძლება იყოს უკვე კვალიფიცირებული, როგორც **ახალი ბარბაროსობა**. არის ასეთი საინტერესო რუსული წარმოშობის მკვლევარი, ფილოსოფიური ანთროპოლოგიის დარგში, **ბორის მარკოვი** (1946), რომელიც მიჩნევს, რომ ლოკალურად ქვეყნის შიგნით, და გლობალურად ქვეყნის გარეთ, ანუ ქვეყანათაშორის, ყველანაირად უნდა აღიკვეთოს ე.წ. საგანგებო ვითარება, ანუ უკიდურესი მდგომარეობა, ანუ **ახალი ბარბაროსობა**.

ტურენი უფიქრდება, სად, როგორ ვიპოვოთ საზოგადოებრივი სისტემის და არა სახელმწიფოს ერთიანობის პრინციპი ცაკლელ, კონკრეტულ შემთხვევებში, რომლებიც ამკარაა, რომ სპეციფიკურია. ტურენი ჩამოთვლის, რწმენები, ღირებულებები, ფუნდამენტალური წესები, იქნებ ე.წ. გაბატონებული კლასის ჰეგემონია, ანდა ისევ ყავარჯნად მოშველიებული სახელმწიფო. არის ასეთი ბერძნული გამონათვამი, რომელსაც ჰერაკლიტეს მაინერენ - panta rhei - და რო-

მელიც ნიშნავს, „ყველაფერი მიედინება“. ცალკეულ შემთხვევაში ასეთი მიდგომაც შესაძლოა იყოს გამოსავალი, ანუ გაცნობიერება, აღირება ცვლილებების გარდაუვალობისა. იქნებ ჯობიაო კიდეც, ამბობს ტურენი, ამის გათვალისწინებით რაღაც ახალი დუღაბის, მჭიდის პოვნა საზოგადოებრივი ცხოვრების ერთიან, მონესრიგებულ სისტემაში მოსაყვანად, რაც ე.წ. ახალი ბარბაროსობისაგან დაგვაზღვევდა.

აღენ ტურენის დამონებებით, მსგავსი საჭიროებიდან გამომდინარე „ორგანიზაციის“, კონკრეტულად „გადანწყვეტილებებისა და ორგანიზაციის სოციოლოგია“ მეტადრე ვითარდება. ყოველ შემთხვევაში კვლევები ამ კუთხით არის ნაქეზებული. „გადანწყვეტილებებისა და ორგანიზაციის სოციოლოგია“ არის ქვე-სემენტი „სოციალური ცვლილებების სოციოლოგიისა“. იგი უპირისპირდება კლასიკურ სოციოლოგიურ მიდგომას და ამტკიცებს, რომ საზოგადოება ეს გახლავთ სისტემა ცენტრის გარეშე. ცვლილებების ხასიათი, მასშტაბი შეზღუდულია და ისიც განისაზღვრება ადაფტაციის ანდა შინაგანი დაძაბულობის უკუგდების ხარისხით. რაც შეეხება „მოქმედ სუბიექტს“, იგი საერთოდაც არ ითვლება მატარებლად რაიმეგვარი რაციონალურობის, ვინიდან თითოეული წარმოადგენს და იცავს განსაზღვრულ ინტერესს და ექვემდებარება ჯგუფურ იდენტიფიკაციას, რაც არის შესატყვისი როგორც თავდაცვითი, ისევე თავდასხმითი სტრატეგიის. ყველა სტურქტურული პრობლემა როგორც ნესი ერთი ტიპის რეალობის, რომელიც ცხადია კონსტურირებულია, სასარგებლოდ არის მიჩქმალული. აქ ტურენი ბერგერი/ლუკმანის მიერ მონოგრაფია „მიპატიჟება სოციოლოგიაში“ საკითხად დასმულ და ზოგადად, სოციოლოგთა შორის დაუსრულებელი დავის საგანს გადასწვდება, არის კი მსგავს ვითარებაში შესაძლებელი სერიოზული მსჯელობა თავისუფლებაზე, როცა პარალალურად მისი კონსტურირებისა და მოდელირების შესაძლებლობას, როგორც ფაქტს განვიხილავთ.

5. ე.წ. მოქმედი სუბიექტის დაბრუნება მოდერნის პირობებში

აღწერილობითი ლაპარაკობს მუდმივად საზოგადოების დეზინტეგრაციაზე, რაც მოიტანა თანამედროვე ეპოქამ. ეს პროცესი დაიწყო დასავლეთ ევროპიდან, სადაც პირველად გახდა შესამჩნევი ეროვნული სახელმწიფოს იდეის ვარდნა. თუკი ფუნდამენტური გადაწყვეტილებების უკან არ დგას ეროვნული სახელმწიფო, გამოდის იგი არაა ძალა. ფუნდამენტური გადაწყვეტილებები ცხადია მხოლოდ ომსა და მშვიდობას არ შეეხება. აქ უპირატესად ლაპარაკია გადაწყვეტილებებზე ეკონომიკის სეგმენტში. როდესაც ლაპარაკია სოციალურ ცვლილებებზე, ეს მსოფლიოს სხვადასხვა რეგიონში კალენდრულად პარალელურ დროში არ ხდება. ევროპა როცა დადგა ფაქტის წინაშე ეროვნულ სახელმწიფოს შედგომია წყალი, დანარჩენ მსოფლიოში ჯერაც იყო ჭიდილი ავტორიტარული ტიპის სახელმწიფოებთან. ევროპულ სოციუმში თუ ამ ახალ ყოველდღიურობას არ მოყოლია რაიმეგვარი ეკზისტენციალური კრიზისი და ის, რაც კვალიფიცირდებოდა ემილ დიურკემის მიერ ანომიად, ეს არის გარდაუვალი და განაჩენი დანარჩენი, ნაკლებად განვითარებული სამყაროს წარმომადგენლობისათვის. მიზეზი ნათელია. ევროპა იმთავითვე იყო ორიენტირებული ეროვნული ღირებულებები ზოგადსაკაცობრიო, უნივერსალურ ღირებულებებთან დაეკომპლექტებინა, გარდა ამისა ქვეყნის ინფრასტრუქტურა - რისი გამართულობის ერთ-ერთი ინდიკატორიცაა ეკონომიკური კეთილდღეობა, სამართლებრივად უსაფრთხო გარემო, ჯანდაცვის ძლიერი სტრუქტურები, მძლავრი საგანმანათლებლო სისტემა, შედეგად პროფესიონალი კადრები და გარდა ამისა მაღალი მოქალაქეობრივი თვითშეგნება - იყო მასქიმალურად მოუწყვლადი. ქვეყნებს სახელმწიფოებრივი

კულტურის ნაკლები გამოცდილების მქონეთ, ეროვნულობის ვარდნა რომ ძვირად დაუფცდათ, მითუმეტეს თუკი აღმოჩნდნენ კატეგორიაში, პოსტ-კომუნისტური ან სულაც პოსტ-საბჭოთა, ან კიდევ უარესი, ორივე ერთად, ესეც ექვემდებარება სოციოლოგიურ ანალიზს. საკმარისია შაბლონად შედარებისთვის აილო ერთი კონკრეტული სახელმწიფო და გამოვლიცხვის წესით შეაფასო თითოეული სტრუქტურული კომპომპონენტი პოსტ-კომუნისტური და პოსტ-საბჭოთა რომელიმე ცალკეული ქვეყნიდან. ზოგადად როცა შედარებითი ანალიზი გამოვლიცხვის წესს ეფუძნება, ანალიზის შედეგები მაქსიმალურად მიუახლოებულია სინამდვილეს.

თუკი საზოგადოების ცნებას დავიყვანთ ცალკეულ ერ-სახელმწიფოებზე, როგორი იყო (ან შეიძლება არის დღესაც) საზოგადოების კლასიკური მოდელი?

√ ე.წ. **საზოგადოებრივი ხელშეკრულებების**⁶⁹ ძალით გაშუალებული სახელმწიფოსა და სამოქალაქო საზოგადოების შორის მეტ-ნაკლებად მოწესრიგებული ურთიერთიმამართება;

⁶⁹ „მე-17, მე-18 საუკუნეების ინგლისელი ფილოსოფოსების, თომას ჰობსის, ჯონ ლოკისა და ფრანგი განმანათლებელის **ჟან-ჟაკ რუსოს თეორიას** სახელმწიფოსა და მთავრობის/მმართველობის სისტემის წარმოშობის და განვითარების შესახებ მეცნიერები **„საზოგადოებრივი ხელშეკრულებას“** უწოდებენ. თუმცა, ჰობსის, ლოკისა და რუსოს გარდა, კიდევ ბევრი მეცნიერი იდგა „საზოგადოებრივი ხელშეკრულების“ პოზიციაზე. „საზოგადოებრივი ხელშეკრულების“ თეორიის მთავარი იდეაა: ადამიანი არსებობდა სახელმწიფოსა და მმართველობის სისტემის შექმნამდე, ე.წ. „ბუნებით მდგომარეობაში“, რომელიც საკმაოდ წინააღმდეგობრივი, მოუხელთებელი და ხშირად საშიშროების შემცველია. ამგვარი წინააღმდეგობის დასაძლევად, ადამიანები მივიდნენ დასკვნამდე, რომ სჯობდა შეექმნათ ორგანიზაცია, რომელსაც დაუთმობდნენ საკუთარი „ბუნებითი უფლებების“ ნაწილს, რათა მისგან მიეღოთ სხვა სამაგიერო სიკეთე. თუმცა, როგორი იყო „ბუნებითი მდგომარეობა“ და რა სიკეთე უნდა მიიღოს ადამიანმა სახელ-

√ რაციონალურობის პრინციპით⁷⁰ ხელმძღვანელობა;
√ ისტორიის საზრისის⁷¹, როგორც აპრიორი რწმენად მი-

მნიფოსა და მმართველობის შედეგად, ამ საკითხზე არ არსებობს სა-
ყოველთაო თანხმობა და მოაზროვნეებიც ერთმანეთისგან განსხვავე-
ბულ შეხედულებებს გვთავაზობენ.“

გრიერ ბოროუსი, ზვიად აბაშიძე, ქეთევან მუხიგული, სალომე დუნ-
დუა, თამარ ქარაია, **დემოკრატია და მოქალაქეობა**, საარჩევნო სისტე-
მათა საერთაშორისო ფონდი, 2020.

⁷⁰ ე.წ. რაციონალურობის პრინციპით ხელმძღვანელობდნენ განმა-
ნათლებლები. „განმანათლებლობის დიალექტიკა“, ასეთი სათაურით
არსებობს ფრანკფურტის სამეცნიერო სკოლის ადვოკატების **მ. შორკვა-
ნიმერისა და თ. აღორნოს** უაღრესად საინტერესო პუბლიკაცია. თუმცა
იმანუელ კანტის მიერ გაცემული პასუხი შეკითხვაზე „**რა არის განმა-
ნათლებლობა?**“, უკეთ წარმოაჩენს რა მოიაზრება რაციონალურობის
პრინციპში. სასიკეთოდ, სასარგებლოდ საკუთარი გონების ექსპლუ-
ატაციის უნარი, რაც მარტივად არ გვეძლევა და ნიშნავს „გამოსვლას
უმნიფრობიდან“ . ეს კონკრეტული მასალა ქართულ ენაზე, ბროშუ-
რის ფორმით გიგი თევზაძის რედაქტორობით დაბეჭდა ილიას უნი-
ვერსიტეტმა, ხოლო მოგვიანებით, ელექტრონულად საკუთარ ვებ-
გვერდზე – ბურუსი– განათავსა თენგიზ ვერულავამ.

<https://burusi.wordpress.com/2011/06/26/immanuel-kant-3/>

⁷¹ „თუკი ჩვეულებრივი მოკვდავი თავისი ცხოვრების გარემოებებს და
საკუთარი გამოცდილების მნიშვნელობას აღიქვამს როგორც რაღაც
თავისთავად ნაგულისხმევს, სოციალური ფილოსოფიის წარმომადგე-
ნელმა თითქოსდა ცხოვრება სხვა, მაღალი, უმაღლესი თვალსაზრისი-
დან ამოსვლით უნდა შეისწავლოს. ის ინდივიდს რაღაცგვარ უნდილ
არსებად მიიჩნევს, რომელიც არც ისე მნიშვნელოვანია კაცობრიობის
თანმიმდევრულ, მიზანმიმართულ სვლაში. იგი აღმოაჩენს, რომ ჭეშ-
მარიტად მნიშვნელოვანი, მოქმედი პერსონაჟები გახლავთ დიადი
ერები ან დიადი კლასები, ანდა დიადი იდეები. ნებისმიერ შემთხვევა-
ში, ის ცდილობს ისტორიის სცენაზე გათამაშებული პიესის საზრისის
გაგებას და ისტორიული განვითარების კანონების გააზრებას.

ესაა მოკლე აღწერა მიდგომისა, რასაც მე (კარლ პოპერი) ვუწოდებ
ისტორიციზმს. იგი ეფუძნება მოძველებულ იდეას, უ.ზ. მრავალ ხე-
ლოვნურად ურთიერთზე მიბმულ იდეას, რომელიც სამწუხაროდ გამ-

ლება და რამდენიმე სხვა. ალენ ტურენის აზრით საზოგადოების სწორედ ეს ზემოთაღწერილი მოდელი უკვე რალაც გარკვეული ათვლის წერტილიდან არ იყო იმუნიტეტის მქონე თავის თავზე ეტვირთა საზოგადოების სისტემის ინტეგრაცია. იგი უფრორე გახლდათ ისტორიული ცვლილებების ტელეოლოგიური⁷² მოდელი. შედეგად ანალიზის ცენტრში მოექცა არა ღირებულება მოდერნიზაციისა, არამედ სახელმწიფოს, უ.ზ. პოლიტიკური მოღვაწეობა. სახელმწიფო გამომდინარე მეტა-სოციალური პრინციპიდან განიხილებოდა აგენტად, რომელიც ისტორიის საზრისის გაშუალებას უწყობდა ხელს.

ხდარა განუყოფელი ნაწილი ჩვენი სულიერი ატმოსფეროსი. მას აღიქვამენ, როგორც თავისთავად ნაგულისხმევს და იშვიათად უქვემდებარებენ ეჭვს.

ნატურალისტური ისტორიციზმი განვითარების კანონს განმარტავს, როგორც ბუნების კანონს; სპირიტუალისტური ისტორიციზმი განმარტავს როგორც სულიერი განვითარების კანონს; ეკონომიკური ისტორიციზმი როგორც ეკონომიკური განვითარების კანონს; თეისტური ისტორიციზმი მითითებულ სხვა ფორმებთან აერთიანებს ვითარებას, რომ არსებობენ ისტორიული კანონები, რომელთა აღმოჩენა ეხელწიფება ადამიანს და რომელთა საფუძველზეც შეიძლება კაცობრიობის მომავლის წინასწარმეტყველება.“

Карл Поппер, *ОТКРЫТОЕ ОБЩЕСТВО И ЕГО ВРАГИ*, Том I, *ЧАРЫ ПЛАТОНА*, Международный фонд „КУЛЬТУРНАЯ ИНИЦИАТИВА“, Москва, 1992.

ზოგადად თეორიები, რომლებიც ემხრობიან ისტორიციზმის პოზიციებს და იზიარებენ ისტორიის საზრისის გაგებას სამი ტიპისაა

✓ **პროგრესის ისტორიული თეორიები**

✓ **სტაგნაციის ისტორიული თეორიები**

✓ **რევრესის ისტორიული თეორიები**

მათი ყველაზე ობიექტური ანალიზი აქვს კრებულში „სოციოლოგია“ (ორ ნაკვეთად) **ედუარ კოდუას**.

⁷² ტელეოლოგიური, ანუ განსაზღვრული მიმართულებების მქონე.

მოდერნიზაცია საზოგადოებრივი ცხოვრების ლოკალურობის ყოველგვარ საფუძველს ანადგურებს. საზოგადოების ხისტ სტრუქტურაში შეიჭრება ცვლილებები, რაც თავის თავში გარკვეულ ღირებულებით სტრატეგიასაც მოიცავს და შედეგად ყალიბდება ახალი პრინციპი საზოგადოებრივი ცხოვრების ერთიანობისა, რომელიც მეტა-სოციალური⁷³ ამიერიდან აღარ არის. იმ მომენტიდან, როდესაც საზოგადოება თავისივე თავს განკარგავს, იზრდება დისტანცია წარმოებასა და საზოგადოებრივი ცხოვრების კვლავწარმოებას შორის. საზოგადოების თვითკმარობა ბუნებიდან კულტურაზე გადასვლას როდი გულისხმობს, ან კიდევ ვნების ინტერესად ფორმირებას. საზოგადოების სისრულეში მოიაზრება ადამიანური უნარების შემოქმედებითი პრცესისათვის ძალდაუტანებელი დანებება. ადამიანური უნარები როცა განიხილება, როგორც საგანი შემოქმედებისა, ეს უკვე არის სამყარო თავისუფლების ჰუმანურობის პრინციპით კონსტრუირებული. ინდივიდუალურ თუ კოლექტიურ დონეზე საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა მეტასოციალურ პრინციპს ჩაანაცვლებს ადამიანური ძალისხმევის, უშუალოდ შრომის შედეგი. საკითხის დასმა აღენ ტურენის მხრიდან იწყება სუბიექტისათვის ახალი აქტუალობის მინიჭებით. იგი დაიყვანება ადამიანის უნარზე გათავისუფლდეს როგორც ტრანსცენდენტური პრინციპების, ისევე კომუნიტარუ-

⁷³ საზოგადოების შემსწავლელი მეტა-სოციალური მიდგომა გულისხმობს კორელაციას „არსისა“ და „არსებობისა“ და გამომდინარე აქედან, ყველაფრის უკან აღმოაჩინს „საზრისს“. საზოგადოების შემსწავლელ მეტა-სოციალურ მიდგომას ყავს მონინააღმდეგენი თავად აღენ ტურენის ჩათვლით, ძირითადად „ღია საზოგადოებისა“ და „კრიტიკული აზროვნების“ თეორეტიკოსების სახით, მითუმეტეს წარმომადგენლები პოსტმოდერნისტული სოციოლოგიური თეორიებისა. ასევე სისტემურ-ფუნქციონალური თეორიის ისეთი მიმდევრები, როგორცაა გერმანელი სოციოლოგი ნიკლას ლუმანი.

ლი წესებისაგან⁷⁴. სუბიექტის ცნება ჩვეულებრივ მოყავთ კორელაციაში ცნობიერებასთან. ჰეგელიანური „აბსოლუტური გონი“, რაც წარმართავს კაცობრიობის, ერების მდინარებას ეპოქათაშორის და ცნობიერების მატარებელი სუბიექტი არის სხვადასხვა დროის, უ.ზ. სხვადასხვა დროისათვის მახასიათებელი აზროვნების პროდუქტი. ცნობიერების მატარებელი სუბიექტი, ეს თემა, მხატვრულ ლიტერატურაშიც იყო ინტერესის საგანი. ალენ ტურენი ახსენებს ე.წ. *Bildungsroman*⁷⁵. ასახელებს რამდენიმე ავტორს, ვოლფგანგ გოეთე, გუსტავ ფლობერი, თომას მანი, ანრე ჟიდი, ერნსტ ჰემინგუეი, უილიამ სტაირონი.

⁷⁴ **კომუნიტარიზმი** არსებობს ორი ტიპის, ფილოსოფიური და იდეოლოგიური. ფილოსოფიური, რომელიც ჩვენთვის არის ალენ ტურენიდან ამოსვლით საგულისხმო, დაიყვანება შეხედულებაზე, რომ ერთობები, საზოგადოება აფორმირებს თითოეულ ადამიანს. ამისგან განსხვავებულია ლიბერალური და ლიბერტანიალური ფილოსოფია, რომლის ღრმა რწმენით საზოგადოება, ესაა პირველ რიგში პიროვნებათა გაერთიანება. კომუნიტარული მიდგომიდან გამომდინარე ადამიანი არის „**პროდუქტი**“. ლიბერტანიალურიდან კი „**პროცესი**“. მიუხედავად იმისა, რომ ქართველი ფილოსოფოსი, მერაბ მამარდაშვილი თავს ლიბერტანიალურად არ მოიხსენიებდა, არაერთხელ გაუსვა ხაზი ფაქტს, რომ „ადამიანი არის პროცესი“. ე.წ. სიცოცხლის ფილოსოფიაში ასევე დომინირებს აზრი, რომ ადამიანი პროცესია, ოღონდაც დაკონკრეტებით, „ადამიანი არის პროცესი აღსრულებული მიზნიდან მორიგ დასახულ მიზნამდე“. დაახლოებით ასე უღერს ნიცშეს ფორმულა ადამინაზე.

⁷⁵ **Bildungsroman**, გერმანული გამოთქმა, ტერმინი გამოიყენა ფილოლოგმა კარლ მორგენშტაინმა, 1819 წელს საუნივერსიტეტო ლექციაზე, ხოლო მოგვიანებით რეპრიზირება გაუკეთა და დაამკვიდრა ვილჰელმ დილთაიმ. მოკლედ, აქ იგულისხმება ლიტერატურული ჟანრი, ფოკუსირებული გმირის მორალურ და ფსიქოლოგიურ ზრდაზე ახალგაზრდობიდან სრულწლოვანებამდე. ამ ჟანრს მიაკუთვნებენ იოჰან ვოლფგანგ გოეთეს, თუნდაც იმის გამო, რომ იყო ავტორი „ახალგაზრდა ვერტერის ვნებანისა“, რაც მაღალი ოსტატობით თავის დროზე თარგმნა კონსტანტინე გასახურდიამ (უფროსმა გამსახურდიამ).

აღენ ტურენი ფიქრობს, რომ იდეა საზოგადოებისა რა-
ლაცნაირად განივრცო, გახდა ერთგვარად განფენილი, რა-
მაც თავისმხრივ გვაიძულა გაგვეზიარებინა მუდმივი ცვლი-
ლების იდეა. ერთისმხრივ ესაა საზოგადოებრივი ცხოვრების
წმინდა პოლიტიკური კონცეფცია. მეორეს მხრივ, კონცეფ-
ცია სუბიექტისა, რომლის უნარმაც (თვით)შემოქმედებისა
რალაც დოზით უზრუნველყო კორექტირება საზოგადოებრი-
ვი ცხოვრების ერთიანობის უნინდელი პრინციპების. აღენ
ტურენი დასძენს, რომ ამ შემთხვევაში ისტორიული მეცნიე-
რებისათვის მახასიათებელ ტერმინებში სუბიექტის დეფინი-
ცია რთულია. საზოგადოება იყო ისტორიაში; ახლა უკვე ის-
ტორია იმყოფება საზოგადოებაში, რომელიც არის უნარის
მქონე, აირჩიოს თავისი ორგანიზაციული მოწყობის წესი,
ღირებულებები, ცვლილებათა პროცესები. იგი უკვე აღარ
ღებულობს აპირორად ბუნების ანდა ისტორიულ კანონებს.

აღენ ტურენი თვლის, რომ მიშელ ფუკოს კრიტიკა ჰუ-
მანიზმის მისამართით, სულაც არაა სუბიექტის იდეის საპი-
რისპირო, რადგან სუბიექტი არ იქონიებს მუდმივ სუბსტან-
ციონალურ შემცველობას და იგი ნებისმიერ „არსებას“⁷⁶

⁷⁶ „არსისა“ და „არსებობის“ შესახებ მსჯელობა ფილოსოფიაში მრავალ ავტორთან გვეძლევა. მათშორის გამოვყოფდი ფრანგ ექსისტენ-
ციალისტს, ჟან-პოლ სარტრს:

„როგორ სამყაროს აირჩევს ადამიანი, მიუთითებს იმაზე, თუ როგორი
ადამიანი არის იგი, როგორია მისი არსება. საერთოდ, ადამიანისათვის
დამახასიათებელი თავისუფლება თითოეულ ადამიანში ვლინდება
როგორც მის მიერ საკუთარი არსების შექმნა. სარტრი ფიქრობს, რომ
სწორედ და მხოლოდ ამგვარად გაგებული თავისუფლება განასხვა-
ვებს ადამიანს ყველა სხვა ობიექტისაგან სამყაროში, ასევე სხვა ცოც-
ხალი არსებებისაგან. დანის, სახლის, გზის არსება წინასწარაა დადგე-
ნილი გამკეთებლის მიერ, მათ ამ წინასწარ დადგენილი გეგმისაგან გა-
დახვევა არ შეუძლიათ. შეუძლებელია ეს ცხოველისთვისაც. სარტრი
აყენებს პრინციპს, **ადამიანის არსებობა წინ უსწრებს მის არსებას.**

აღუდგება წინ. გასაგები რომ გახადოს კონკრეტულად რას გულისხმობს, ტურენი საჭიროდ მიიჩნევს ორი ცნებისათვის ახალი მნიშვნელობის მინიჭებას. ესენია

√ ისტორია

√ ინსტიტუცია

აქამდე ეს სიტყვა, ისტორია, უბრალოდ საზოგადოებრივი ფენომენების ისტორიულ ბუნებაზე მიუთითებდა და მისი პრაქტიკული დანიშნულება საზოგადოებრივი ფაქტების ისტორიული ანალიზით შემოიფარგლებოდა. არადა, ისტორია ესაა კულტურული, კოგნიტური, ეკონომიკური, ეთიკური მოდელების ერთიანობა, რისი დახმარებითაც კოლექტივი აშენებს გარემოს, რომელსაც სერჟ მოსკოვიჩი⁷⁷ „ბუნებრივ (საკუთრივ) გარემოდ“ მოიხსენიებდა და დაიყვანება რაც ზოგადად კულტურაზე. ერთია საზოგადოების ფუნქციონირების შინაგანი წესები და მეორე ერთიანობა საზოგადოებისა. ასევე სხვაა საზოგადოების არსება, მისი ადგილი ევოლუციის ხანგრძლივ პროცესში. აღენ ტურენის აზრით, ყურადღების საგანი უპირატესად უნდა იყოს უნარი საზოგადოებისა საკუთარი რაობის განსაზღვრის.

რაც შეეხება მეორე ტერმინს, აქ აღენ ტურენი აკონ-

ტრადიციულად ხომ ყოველივე არსებულის არსება წინ უსწრებდა მის არსებობას, განსაზღვრავდა მას, როგორც საკუთარ გამოვლინებას. სარტრმა აქ უკიდურესი სინათლით და სიმკვეთრით გამოხატა კირკეგორის მოსაზრება, სადაც იგი აღნიშნავდა, რომ ყველა ცოცხალ არსებას (მაგ., გაყინულ ბელურას) აქვს უფლება საყვედური უთხრას ღმერთს, გარდა ადამიანისა, რადგან მხოლოდ იგია თავისუფალი.“

გურამ თევზაძე, XX საუკუნის ფილოსოფიის ისტორია, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბილისი, 2002, გვ. 455-456

⁷⁷ სერჟ მოსკოვიჩი (1925-2014), ფრანგი ფსიქოლოგი, ავტორი შრომებისა სოციალური ფსიქოლოგიის დარგში; პარიზის უნივერსიტეტის ბაზაზე არსებული სოციალური კვლევების უმაღლესი სკოლის სოციალურ-ფსიქოლოგიური კვლევების ლაბორატორიის ხელმძღვანელი.

კრეტებს, „ინსტიტუციონალიზირებულთა ჯამი განა უდრის ინსტიტუციას“. ინსტიტუცია ესაა მექანიზმები, რომელთა მეშვეობითაც კულტურული ორიენტაციები საზოგადოებრივ პრაქტიკაში ტრანსფორმირდებიან. გამომდინარე აქედან თვალსაჩინო ხდება ფაქტი, „ყველა ინსტიტუტი პოლიტიკური როდი არის“.

აღენ ტურენი მიიჩნევს, რომ სუბიექტის იდეა მართებულია დავიჩემოთ საზოგადოების ნატურალისტური კონცეფციის⁷⁸ საწინააღმდეგოდ. ინდუსტრიალური ღირებულებების კრიზისმა მიგვიყვანა ახალი ტიპის საზოგადოების ფორმირებამდე. ინდუსტრიალური საზოგადოება იყო შეპყრობილი ტრანსფორმაციის იდეით. ცვლილებებს რამდენიმე პუნქტად თუ გავწერთ, ასეთი სახე ქონდა:

√ გაქრა წოდებრივი სისტემა.

√ გაქრა საკმაოდ ბევრი ტრადიცია და მასთან ერთად ჩვეულება.

√ რელიგიის როლი შემცირდა.

√ საზოგადოების სოციალური სისტემა გახდა უფრო რთული.

√ დაიწყო ბრძოლა თანასწორობისათვის.

ინდუსტრიულის შემდგომი საზოგადოება აღენ ტურენის თქმით ორიენტირებული არის დაადგინოს ურთიერთმართების ფორმები, საზღვრები თავის გარემოსთან, ამ გარემოს იდენტიფიცირება შესძლოს და უზრუნველყოს მოცე-

⁷⁸ ნატურალისტური კონცეფციის თანახმად, საზოგადოების ისტორია მართებულია შევისწავლოთ ისევე როგორც საბუნებისმეტყველო მეცნიერებები შეისწავლიან ბუნებას. ისტორიაში კვლევარს თითქოსდა ბუნების ხილული და უხილავი კანონები გადააქვს. ამ დროს ბუნება და ისტორია განვითარების ერთიან ჯაჭვში მოექცევა. ისტორიული შემეცნების მეთოდოლოგია შეესაბამება ბუნებისმეტყველებაში აპრობირებულ მეთოდოლოგიას.

მული კორელაციის გათვალისწინებით თავისი წონასწორობა. ინდუსტრიული კულტურის კრიტიკა მეტად აღარაა გასავლიანი. ჩვენს წინაშეა ტექნიკური მოღვაწეობის სრულიად ახალი ფორმები. აღენ ტურენი ასახელებს პოსტ-ინდუსტრიულ და ე.წ. ზე-ინდუსტრიულ საზოგადოებას. ასევე, გამოქვს ხელახლა მერამდენედ სუბიექტის შემოქმედებითი უნარები, რაც სახეს აძლევს საზოგადოებრივ ცხოვრებას, შესაძლებელს ხდის მის პულსაციას.

აღენ ტურენი უღმავდება საზოგადოებრივი კონფლიქტის თემას. ცდილობს დაგვარწმუნოს, რომ იტორიულობა საზოგადოებაში ფესვგადგმულ ღირებულებათა ერთიანობა როდია, არამედ ინსტრუმენტების ნაკრები, რომლის საშუალებითაც საზოგადოებრივ პრაქტიკათა ნაირსახეობა ფორმირდება. რაც შეეხება ინვესტიციებს, შეუძლებელია ისინი მოსახლეობამ ერთიანად აკონტროლოს. აღენ ტურენი იმომებს ალბერტ ჰირშმანის⁷⁹ მოსაზრებას. ჰირშმანს კარგად ესმოდა, რომ მოდერნიზაციის მონაპოვარი მავანთ ტრადიციის შენარჩუნებაში ვერ დაეხმარება. დასავლური ტიპის პროლეტარიზაცია, თუნდაც პროლეტარიზაცია საბჭოური მანერით ნიშნავს მხოლოდ დაკარგულ თაობებს და არანაირადაა გამოსადეგი მოდერნიზაციისთვის. განა მოხმარებიდან ამოღებული რესურსების ერთობლიობაა ისტორიულობა? ჰირშმანი სვამს შეკითხვას, მოსახლეობას თუ დავყოფთ პრინციპით, ვისაც რესურსებზე მონოპოლია აქვთ და ვინც ებრძვის მსგავს მონოპოლისტებს რესურსებისადმი იმავე ინ-

⁷⁹ **Albert Otto Hirschman** (1915-2012), იყო გერმანიიდან მიგრირებული ამერიკაში, წარმომავლობით ებრაელი, ეკონომისტი, ჰარვარდის უნივერსიტეტის ეკონომიკის პროფესორი, *ჰერფინდალ-ჰირშმანის ინდექსის* ერთ-ერთი ავტორი, მაჩვენებელი, რასაც იყენებენ დარგის მონოპოლიზაციის ხარისხის გასაზომად. მისი ინტერესის საგანი იყო უმუშევრობა, ჩრდილოვანი ეკონომიკა. 1998 წელს მიღებული აქვს *ტონის პრემია*.

ტერესით, ინვესტირების პროცესები ვის აწვება ტვირთად? ამ ორიდან ერთი ისტორიულობაზე მოიპოვებს კონტროლს.

მიუხედავად იმისა, რომ სახეზეა ბინარული ოპოზიცია, **სუბიექტი/ისტორიულობა**, მსგავსი მცდელობით ალენ ტურენი მორალისტურ ანდა იდეალისტურ სოციოლოგიას როდი სთავაზობს მკითხველს. ეს არის ერთგვარი საშუალება საკითხის დასმა იყოს შესაძლებელი. ედუარდ კოდუას ერთ-ერთ ნიგნში, „შესავალი სოციოლოგიაში“, თხრობა იწყება განსაზღვრებით რა არის სოციოლოგიის საგანი, ობიექტი და შემდეგ კვალიფიციურად და დეტალურადაა განმარტებული, რა დატვრითვა აქვს ე.წ. საკითხის დასმას როგორც ზოგადად მეცნიერებაში, ასევე დარგში ცალკეული ავტორის მიერ საკუთარ თეორიულ ძიებებში და არა მხოლოდ.

საზოგადოებას იმთავითვე განმსჭვალავს კონფლიქტი. კონფლიქტში მყოფ ჯგუფებს შეიძლება ეწოდოს კლასები, თუმცა ამ ცნებას თანახლავს გარკვეული ბუნდოვანება. კლასების თეორია მოიცავს რამდენიმე მნიშვნელოვან ავტორს:

- √ კარლ მარქსი
- √ მაქს ვებერი
- √ ერიკ ოლინ რაიტი
- √ ფრენკ პარკინი

კარლ მარქსის მიხედვით ბუნებასა და საზოგადოებას შორის არსებობს ფუნდამენტური წინააღმდეგობა. ასევე არის სახეზე დიხოტომია, საზოგადოების მწარმოებელი ძალები და წარმოებითი ურთიერთობები. ალენ ტურენი კონფლიქტს საზოგადოებაში წარმოებითი ურთიერთობების ქრილში მეორეხარისხოვნად მიიჩნევს. მისი აზრით არინ უბრალოდ გარკვეული ჯგუფები, რომლებიც ძალუმად ცდილობენ აკონტროლონ ის, რასაც დავიყვანთ ისტორიულობამდე. კაპიტალისტები და პროლეტარები როდი უპირისპირდებიან ამ სქემით ერთმანეთს. ალენ ტურენს შემოაქვს ახალი კატეგორია, **ინდუს-**

ტრიალები და მათ აწყვილებს *მშრომელებთან*. ორივე ჯგუფი მსგავსი კულტურული ორიენტაციის მქონეა:

- ✓ ორივეს სჯერა პროგრესის
- ✓ დამდეგი კეთილდღეობის
- ✓ სუბლიმაციის საჭიროების⁸⁰

მიუხედავად ჩამონათვალისა, ურთიერთდამთხვევის, გადაკვეთის პუნქტებისა ინდუსტრიალები და მშრომელები ცდილობენ მოიპოვონ უპირატესობა, როცა საქმე ეხება ინდუსტრიალური კულტურის კონტროლს. ეს არაა უმტიკვენეული პროცესი. ამიტომაც კვალიფიცირდება კონფლიქტად. თითოეულის მიზანია მიეცეს ერთსადაიმევე კულტურულ ორიენტაციას განსხვავებული სოციალური ფორმა. ისტორიული ველი თუკი კულტურული მოდელების ერთობლიობაა, ცენტრალური სოციალური მექანიზმი გამოდის რომ ყოფილა სწორედ კონფლიქტი. კულტურული მოდელები თავისმხრივ ტრანსფორმირდებიან სოციალური ურთიერთმიმართებების

⁸⁰ **სუბლიმაცია**, ტერმინი რაც ფსიქოლოგიაში და აქედან სოციალურ მეცნიერებებში **ზიგმუნდ ფროიდის** მიერ დამკვიდრდა. დავიწყოთ იქედან, რომ ზიგმუნდ ფროიდის თანახმად ადამიანს მართავს ორი ტიპის ენერგეტიკული ნაკადი, ე.წ. ეროსისა და თანატოსის. თანატოსი ესაა მოუთოკავი ქაოტური სანყისებიდან მომდინარე მისი მიმღები ობიექტის განადგურების ტენდენციის მქონე ენერგეტიკული ნაკადი. ადამიანში „იდი“ და გარკვეულწილად „ეგო“ს დონეზეც არის ლიბიდო დომინანტი. როცა ლიბიდო განსაზღვრავს სუბიექტს, მასში ნაკლებია შემოქმედებითი ცხოვრებისაკენ სწრაფვა. ანუ, იგი უფრო ობიექტია და ნაკლებად სუბიექტი. როცა ადამიანი თავის თავში ავითარებს შემოქმედებით უნარებს და შრომობს მუხლჩაუხრელად, არის თანდათან უფრო პორდუქტიული და წარმატებული, ანუ, შრომის კეთილი ნაყოფი სახეზეა, ამას ფროიდი განსაზღვრავს სწორედ, როგორც სუბლიმაციას. როცა ადამიანი თავის თავში ქაოსს სუბლიმაციის პროცესს უქვემდებარებს, შეიძლება ითქვას, რომ იგი იმართება ენერგეტიკული ნაკადით, წოდებული სახელად ეროსი, ანუ იგივე შენება, რეკონსტრუქცია და სიცოცხლის მეტი და უკეთესი ხარისხი.

სისტემაში, სადაც განმსაზღვრელია ძალაუფლებრივი მიმართებები და შედეგად წესია უთანასაწორობა.

აღენ ტურენი ტალკოტ პარსონსის მიერ კონსტრუირებული საზოგადოების მოდელს, რომელიც ღირებულებათა ირგვლივაა ორგანიზებული, ეჭვის თვალთ უყურებს. ეს ღირებულებები სხვა არაფერია, თუ არა სოციალური ნორმები, რაც სხვადასხვა ტიპის ორგანიზაციაში სხვადასხვა ფორმით მუშაობენ. ასევე სოციალური ნორმის თავის თავზე მორგების ინდივიდუალურ შემთხვევაზე ზეგავლენას ახდენს როლები და სტატუსი. საზოგადოებრივი ცხოვრების გასაგებად ორი კლასის ურთიერთმიმართებით ხელმძღვანელობა, გაბატონებული კლასი/მართული კლასი, არის ასევე არასწორი. ამ კრიტიკიუმიდან ამოსვლით სოციუმში ყველაფერი ემსახურება გაბატონებული ჯგუფის ინტერესებს და ის, რასაც ვეძახით საზოგადოს და გამომდინარე აქედან სიკეთეს, არის მხოლოდ ცარიელი ცნება, ანუ, ტყუილი.

აღენ ტურენი იღებს ორ ცვლადს, ერთი, ღირებულებით ორიენტირებული ქცევა და მეორე, ბაზისური სოციალური კონფლიქტი. კულტურული ორიენტაციები წარმოადგენენ მხოლოდ პრინციპებს, მაშინ როცა ამის პარალელურად გვაქვს ინვესტიციები კოგნიტური, ეკონომიკური და ეთიკური, რომლებიც კლასობრივი კონფლიქტების მეშვეობით ტრანსფორმირდებიან საზოგადოებრივ პრაქტიკაში. ინდუსტრიალური საზოგადოება ეფუძნება მრეწველობას, მეცნიერების მიღწევებს, მისთვის მნიშვნელოვანია სეკულარიზაციის⁸¹ მზარდი ხარისხი და ცხადია სახეზე მყოფი კლასობ-

⁸¹ **სეკულარიზაცია** სოციოლოგიაში გაიგება, როგორც საზოგადოებრივ ცხოვრებაში რელიგიის როლის ვარდნა, რასაც მოყვება რაციონალური ნორმების საფუძველზე საზოგადოების გადასვლა ელიტურ მოდელზე. ისტორიულად ტერმინში სეკულარიზაცია, იგულისხმებოდა საეკლესიო-სამონასტრო მიწების კონფისკაცია სახელმწიფოს მიერ.

რივი კონფლიქტი. ინდუსტრიული საზოგადოების ფაზაში არის დაპირისპირებულთა ორი მხარე:

√ მენარმე. იქნება ეს კერძო მენარმე თუ საზოგადოებრივ საწყისებზე მყოფი, ადგილობრივი თუ უცხოელი.

√ მუშები. უფრო რეკონსტრუქციური მუშა, ვინაც ჩაუდგა სული სინდიკატსა და სოციალურ მოძრაობას.

განსაზღვრული კლასები ერთიმხრივ ავლენდნენ ღირებულებით ორიენტირებულ ქცევას, მეორესმხრივ უშუალოდ ჩართულები იყვნენ კონფლიქტში, რის გამოც უმჯობესია ვილაპარაკოთ „საზოგადოებრივ მოძრაობაზე“ და არა „საზოგადოებრივი კლასზე“. ყოველ შემთხვევაში ასეთია ალენ ტურენის პოზიცია.

მოცემულ ქვეთავში განხილული საკითხების ამონაწერა ცხადია რამდენიმე ბეჭდური გვერდის ფარგლებში შეუძლებელია, თუმცა ცხადად, გაგებისთვის მისაწვდომად გამოიკვეთა ალენ ტურენის მიერ საზოგადოების დეკონსტრუირებული სქემა, რომელიც შედგება სამი მთავარი სტრუქტურული ელემენტისაგან:

√ სუბიექტი

√ ისტორიულობა

√ კონფლიქტი

სუბიექტი ორგანიზაციისთვის ჩვეული პრაქტიკიდან დისტანცირებითაა აღებული და გახლავთ მატარებელი ცნობიერების; კოგნიტური, ეკონომიკური თუ ეთიკური კულტურული მოდელების ერთობლიობა გვაძლევს ისტორიულობას; დასახელებულმა კულტურულმა ორიენტაციებმა სოციალური ფორმა რომ შეიძინონ ფსონად მსახურობს ესათუის საზოგადოებრივი მოძრაობა, ხოლო ეს ყველაფერი კი საბოლოო ჯამში კვალიფიცირდება სოციალურ კონფლიქტად.

6. სოციალური მოქმედების თეორიის დეკონსტრუქცია

მოცემულ წიგნში არის აღებული რამდენიმე საფუძველმდებარე თანამედროვე ავტორი⁸² და მათი მოსაზრებების შედარებითი ანალიზის საფუძველზე უკვე მიმდინარეობის თხრობა. მიშელ ფუკო თავის ინტენსიურად კითხვად პუბლიკაციაში „ავტორი“, წერს, რომ თეორია იქმნება სწორედ ხარჯზე სხვა თეორიებისა. მე ნამდვილად არ მაქვს ამბიციის, ვილაპარაკო რაიმე ახალ თეორიაზე, აქ უბრალოდ არის ანალიზი ერთი საკითხისა სხვადასხვა კუთხით, ისე რომ ერთიანი ლოგიკური ჯაჭვი მოგვეცეს და დავინახოთ სოციალური ცვლილებები ინდუსტრიალური საზოგადოების დადგომიდან დღემდე სხვადასხვა სექტორში საზოგადოების და სხვადასხვა ტიპის საზოგადოებებში, როგორ წარიმართა.

აღენ ტურენი ქვეთავიდან ქვეთავში მეორდება, რადგან ის საფუძველმდებარე, რაც მნიშვნელოვნად განასხვავებს აღენ ტურენს ე.წ. კლასიკური სოციოლოგიური თეორიებისაგან, სასარგებლოა გაითავისოს ახალგზარდამ, ვინაც ჯერ კიდევ ეუფლება სოციოლოგიურ ცოდნას.

აღენ ტურენი საკუთარ ტექსტებში გამორიცხვის პრინციპით სარგებლობს. აი, მაგალითად, მორიგი მე-ნ ქვეთავის თემა, სოციალური მოქმედება. იგი თავდაპირველად ალაგებს ლაფსუსებს ამ თეორიისთვის მახასიათებელს, რაც იყო მის ტექსტამდე, ხოლო შემდეგ საკუთარ ინტერპრეტაციას გვთავაზობს, რომელშიც ტექსტს მიღმა რჩება ზემოხსენებული დეფინიციის დრომოჭმული ლაფსუსები.

თუკი საზოგადოებას დავიყვანთ საკუთარ წევრებამდე და დავსძინთ, რომ მათი უპირატესი მახასიათებელი მოქმედე-

⁸² დანიელ ბელი, ნორბერტ ელიასი, ულრიხ ბეკი, აღენ ტურენი, აღენ კეი.

ბა და ამავდროულად ურთიერთმიმართებაში ყოფნა, ეს გამოიწვევს საზოგადოების მოდელის თავხედურ გამარტივებას. ასეთი გაგებით PR, ანუ საზოგადოებასთან ურთიერთობაც კი შეიძლება დაიყვანოს სოციოლოგიაზე. მეორე, რაც არის ასევე არასწორი, თუკი მოქმედების საზრისი პიროვნების ცნობიერებაზე დავიყვანეთ. არც ისაა გამოსავალი, როცა ამბობენ, მოქმედებას სიტუაცია სრულიად განსზღვრავსო. აღენ ტურენი საშიშად მიიჩნევს რწმენას, რომ საზოგადოება სხვადასხვა მოქმედის გადასახედიდან სხვადასხვაა და არ გააჩნია ერთიანობის ზოგადი პრინციპი. სოციოლოგიური ანალიზი უნდა ეფუძნებოდეს რაციონალობის პრინციპს, რომელიც არც სუბიექტივიზმია და აღარც ობიექტივიზმი⁸³.

როცა შევისწავლით საზოგადოებას, თვალში საცემია:

✓ რეალური მიზეზები (კორელაციაში სოციალურ ცვლილებებთან, მასში ჩართული ინდივიდების მოქმედებებთან).

✓ სუბიექტის ინტენცია⁸⁴, ნება.

⁸³ **ობიექტივიზმი**, მოჩვენებითი ობიექტივიზმი, სინამდვილის მოვლენების როგორც ისტორიული აუცილებლობის იდეალისტური განხილვა, რომელნიც გონიათ, რომ აღარ ექვემდებარებიან ზემოქმედებას.

⁸⁴ **ინტენცია**, მიმართულობა ცნობიერების, აზროვნებისა რაიმე საგანზე. სურვილისაგან განსხვავებით ინტენცია გაიგება როგორც მოქმედების ჩაფიქრებული გეგმა. ინტენცია – კომუნიკაციური განზრახვა – შეიძლება გაჩნდეს ჩანაფიქრი ჩამოაყალიბო გამონათქვამი მეტყველების ამათუიმ სტილში, მონოლოგური ანდა დიალოგური ფორმით. ინტენციის სახესხვაობას წარმოადგენს სამეტყველო (კომუნიკაციური) ინტენცია, განზრახვა განახორციელო მეტყველების აქტი. ინტენცია ასევე შეიძლება ნიშნავდეს არაცნობიერ მისწრაფებას, ბუკვალურად კი, „ის, რასაც მე შიგნიდან მიყვარ იქეთ, საითაც მიინდა“.

ე.წ. მაღალი სქოლასტიკის წარმომადგენლის, **თომა აკვინელის** (1225-1274) შრომებში **ინტენცია და არჩევნები** შეადგენენ განმსაზღვრელ

√ საზოგადოების უნარი, კავშირ-მიმართებების სისტემაში მუდმივად ყოველ ჯერზე დაამატოს, შეურიოს ადრე არსებულს ახალი ელემენტი (სელექციის უნარით დაჯილდოებული პირი, როგორც იურიდიული, ასევე ფიზიკური).

√ საზოგადოების შიგნით კავშირ-მიმართებების სისტემის მომწესრიგებელი, მეორე სხვა სისტემა⁸⁵.

ბოლო ორი ელემენტი ამ ჩამონათვალთან (რაც შეგნებულად მკვეთრი ფერით მოვნიშნე) ალენ ტურენის შეხედულებით საზოგადოებაში, ასე ვთქვათ, დააშენებს პოლიტიკურ და იდეოლოგიურ წესრიგს. სოციოლოგია მუდმივად შეისწავლის - აკვირდება, ზომავს, არგებს შესატყვის ინდიკატორს - მოძრაობისა და წესრიგის პოლუსებს. მოძრაობის პოლუსში ექცევა კულტურული ინოვაციები და სოციალური

ორ ელემენტს ნების თავისუფალი და ამავედროს ზნეობრივი აქტისა, რაც პრაქტიკული გონების მხრიდან არის წამოსული.

საკუთრივ რელიგიურ ქრილში, ინტენცია ასეა, რასაც შესთხოვენ ლოცვისას.

იუდაიზმში კატეგორია „ინტენციის“ ანალოგი გახლავთ **კავანა**, რომელსაც აღწერენ შემდეგნაირად:

კავანა გახლავთ მიმართულობა გულისა, ანუ კონცენტრირებული ყურადღება, ინტენცია, ე.ი. სულის ჩადება იმაში რასაც აკეთებ. კავანა ლოცვის დროს არის თავად ცნების აუცილებელი ნაწილი. ლოცვამ არავითარ შემთხვევაში არ უნდა უნდა მიიღოს რუტინული ხასიათი, ეს არ უნდა დავიდეს მექანიკურ ამოკითხვამდე ნაცნობი სიტყვების ბრძენი, სულიერ ღვანლში მყოფი ადამიანები ამბობდნენ, „ლოცვა კავანის გარეშე არის როგორც სხეული სულის გარეშე“.

⁸⁵ ე.წ. **მომწესრიგებელი სისტემა**, მეორე, სხვა, რაზეც ალენ ტურენი გვესაუბრება შეიძლება მეტაკანკლებად გასაგები იყოს, თუკი შევადარებთ პალკოტ პარსონსთან საზოგადოების ცალკე ელემენტად გამოყოფილ ე.წ. **სოციეტარულ სისტემას**. მაგრამ, უპრიანია აქვე აღინიშნოს, ტალკოტ პარსონსს ალენ ტურენი დიდად არ წყალობდა; საერთოდაც ასაბუთებდა, რომ საზოგადოების ტალკოტ პარსონსისეული მოდელი ცოდნისთვის გამოუსადეგარია.

კონფლიქტები; წესრიგის პოლუსი მოიცავს პოლიტიკურ ძალაუფლებასა და იდეოლოგიური კატეგორიის ფენომენებს.

ალენ ტურენს შემოაქვს ასეთი ფრაზა, „წესრიგი“, თუმცა მისი ოდნავ ფორმისცვალება ტურენის ჩანაფიქრს, ვგონებ უფრო აღქმისათვის ხელმისაწვდომს გახდის. ამ ფორმისცვალების შედეგი იქნებოდა „წონასწორობა“, რომელიც არის შედეგი ურთიერთქმედებისა და კონფლიქტის. გერმანიის ერთ-ერთი რეიტინგული ეროვნული არხისათვის **ZDF**⁸⁶ გაკეთდა დეტექტიური ტელესერიალი **Wilsberg** (ვინმე Juergen Kehler ის იდეის მიხედვით). საინტერესოა პირველი სერიის სიუჟეტი: გერმანიაში თითქოსდა დაფუძნდა კორპორაცია, რომელიც ადგილობრივებს უწევს ვიდეო-მონიტორინგს. ქალაქის სკვერებში, ნაგავსაყრელებთან, ზოგადად ყველგან, არის ფარული კამერა, რომელიც ვიდეო სკანირების მეშვეობით ადგენს დევიაციის შემთხვევაში მოქალაქის ვინაობას (აქვთ დეტალური მონაცემთა ბაზა თითოეულ მოქალაქეზე). დევიაციად კვალიფიცირდება ნასვამ მდგომარეობაში პარკის სკამზე ძილი, ნაგვის ურნის გარეთ დაყრა, პარკირების წესის უგულვებელყოფა, უცენზურო სიტყვა, ნებისმიერი ტიპის ქცევა, რომე-

⁸⁶ გერმანიაში მაუწყებლოს ოთხი ზოგადეროვნული კოცენრი: ZDF, ARD, Deutsche Welle, Deutschlandradio. თითოეულ მათგანს აქვს რამდენიმე პროფილი. მაგალითად, ZDF ის შემთხვევაში საინფორმაციო ტელეარხი ცალკეა და ქვია ZDFinfo. არის ასევე ახალგაზრდული ტელეარხი, რომელსაც ქვია ZDFneo. ტელეარხს აქვს ვებში ოფიციალური გვერდი. აქ არის ფილმების მედიათეკა ხელმისაწვდომი, სხვადასხვა ჟანრი, დოკუმენტური, მხატვრული, სერიალი... ასევე სოციალურ ქსელში თავისი სივრცე, საიდანაც ამათუიმ ახალ საინტერესო ტელეპროექტზე გადასვლა არის შესაძლებელი აქტიური ლინკით. საქართველოდან წვდომა ნიშანდობლივია რომ არის უფასო სრულიად, მხოლოდ იშვიათ შემთხვევაში არის პროგრამების ცალკეული პაკეტი, რაც ეროვნულ დონეზე ვრცელდება, ანუ უცხო ქვეყნიდან ყურება ტექნიკურად შეუძლებელია.

ლიც სამოქალაქო თვითშეგნების არქონაზე მიუთითებს. ხდება კალკულაცია, ე.წ. სოციალური კრედიტის რა რაოდენობა გაიხარჯა. როცა ქულები კლებით ტოტალურად მიწისებში გადადის, ამ ადამიანებს უბრალოდ კლავენ, თუმცა მკვლევლობას აქვს უბედური შემთვევის, ან ბუნებრივი სიკვდილის იმიტაცია. მოკლედ, ესაა სოციალური წესრიგის ფანატიკოსთა საიდუმლო ორგანიზაცია, რომელიც ცდილობს მოქალაქეები წვრილმანებად კორექტული გახადოს. ალენ ტურენი წერს, რომ წესრიგი, გნებავთ წონასწორობა მიიღწევა დესპოტიზმის კომპინაციით რაციონალურობასთან და ზემოთ მოყვანილი გერმანული ტელე-ნოველიდან სიუჟეტი ამას როგორც მეტაფორა ცხადყოფს.

ემილ დიურკემს სჯეროდა, რომ სოციალურის ახსნა მხოლოდ სოციალურით იყო შესაძლებელი. მაგრამ ამის საპირისპიროდ შეიძლება არგუმენტის მოყვანა. დავუშვათ ადამიანი, მუშა, რომელიც საათობით კონვეირის მუშაობას არეგულირებს, არაქათქმოცლილი სავსეა ზიზლით, მას უნდა ხმამაღლა ალაპარაკდეს რუტინული შრომის გაუსაძლის პირობებზე. ქალაქის რიგითი მობინადრე, შესაძლოა იყოს დათრგუნული დღენიადაგ გადატვირთული ქუჩებით, იქნება ეს გამონვეული ფეხითმოსიარულის თუ სტრადაზე მანქანების სიჭარბით. ასეთ დროს იგი წუხს, რომ ქალაქი აღარაა მეტად ადამიანის „ბუნებრივი გარემო“. ამ და სხვა მსგავსმა ნეგატიურმა მუხტმა შესაძლოა რაიმე საპროტესტო სოციალურ მოძრაობას დაუდოს საფუძველი. სოციალური ფენა, მითუმეტეს თუკი ჩაგრული კლასის პოზიციიდან ხედავს საკუთარ თავს, თავის პრინციპებს, ღირებულებებს უპირისპირებს საზოგადოების გავრცელებული მართვის წესს, ხოლო თუ ეს ყველაფერი კულმინაციას მიაღწევს საჭირო ისტორიულ პირობებში, გვექნება ცვლილება. ამ ლოგიკურ ჯაჭვს ტურენი მძივივით აწყობს და ეწინააღმდეგება ემილ დურ-

კემს, რომელიც ამბობდა, სოციალური აიხსენება ისევ საკუთრივ სოციალურითო.

სოციოლოგიის საგანს შეადგენს სოციალური მიმართებების საშუალებით მიზანრაციონალურად მოქმედ პირთა ქცევის იდენტიფიკაცია, ახსნა. სოციოლოგია სწავლობს ქცევის ერთგანზომილებიან აქტს, თუმცა მას აქვს კონტექსტი ურთიერთმიმართებების სახით. როდესაც მკვლევარი ქცევათა იდენტიფიკაციას ცდილობს, ალენ ტურენი ურჩევს უგულყვებელყოფნა ამის უკან ე.წ. აზრთა წყობა, რასაც გერმანულად ჰქვია **Denkweise**; ყოველ შემთხვევაში ის, რაც კლვალისციკრდება მსოფლხედველობად, ანუ გარკვეულ ღირებულებათა ნაკრებად. აი, მაგალითად, საწარმოო კონფლიქტი, მენარმე/მუშა. ძნელი, თითქმის შეუძლებელი ჩანს მენარმისა და მუშის აზრთა წყობის ხარჯზე განმარტო, რატომ გახდა ერთი გაფიცვის თანამონაწილე, მეორემ კი გაფიცულებს დაუპირისპირა ლოკაუტი. სოციოლოგისთვის კონფლიქტური ქცევა და მისი უშუალო შედეგია გაზომვა/დაკვირვების საგანი (გაფიცვა – 1, ლოკაუტი – 2). ის რომ მუშა შესაძლოა არ ჭამდეს ხორცს და იყოს ვეგანი, საწარმო კონფლიქტის გასაღებს არანაირად გვაძლევს. საზოგადოების არსის უკეთ გასაგებად შემდეგი ანალოგი მოვიტანოთ. ვაჭრობა, პროდუქტის მარტივი გაცვლა გარკვეული თანხის სანაცვლოდ. გვაქვს ორი მხარე, მოვაჭრე/მყიდველი. ფიქსირებულია ვინაიდან გაცვლის კოეფიციენტები, საბოლოოდ ეს გაცვლა სრულდება ნულოვანი ჯამით. ამას ქვია მიმართება „წრფივი“. ჟან ბოდრიარი⁸⁷

⁸⁷ ჟან ბოდრიარი (1929-2007), ფრანგი სოციოლოგი, კულტუროლოგი, ფილოსოფოსი-პოსტმოდერნისტი, ფოტოგრაფი, პარიზ-ნანტერის უნივერსიტეტის პროფესორი, გარკვეული დრო ლექციებს კითხულობდა იელში. მიუხედავად იმისა, რომ ბოდრიარს პოსტმოდერნის „გურუდ“ ხშირად მოიხსენებენ, თვითონ მსგავსი იარლიყის მინებებაზე აშკარად იკავებდა თავს. ინტერვიუში 1993 წელს მაიკლ გეინთან, რომელიც მის-

პუბლიკაციაში „დავივინყოთ ფუკო“⁸⁸ ამბობს, მიმართება წრფივი არაა სოციალური, ასეთია მხოლოდ ციკლური ან სპირალური და ის ყველაზე მეტად წარმოაჩენს ძალაუფლებრივი მიმართებების შინაარსს, რაც არაა აუცილებელი იყოს სახელდობრ პოლიტიკურის ქრილში, ზოგადად შეიძლება სიმულაციის ველსაც კი წარმოადგენდეს.

თანამედროვე საზოგადოებაში ურთიერთმიმართებები ძირითადად ორგანიზაციების ქრილში ექცევა. ორგანიზაციები შესაძლოა იყოს სხვადასხვა ტიპის. იხილეთ **სქემა 1**.

ორგანიზაციის ტიპები	
ზომის მიხედვით	პატარა, საშუალო, მსხვილი.
დარგისადმი კუთვნილებით	ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა, მანქანათმშენებლობა, სოფლის მეურნეობა, წარმოება, ვაჭრობა, რაიმე სხვა.
ტერიტორიული განლაგების მიხედვით	ერთ ტერიტორიაზე, ერთ გეოგრაფიულ წერტილში, სხვადასხვა გეოგრაფიულ წერტილში.
წარმოების პროფილის მიხედვით	სპეციალიზირებული, დივერსიფიცირებული.

ცა პუბლიკაციის ირგვლივ, „ომი სპარსეთის ყურეში“, ხაზი გაუსვა, პოსტმოდერნი არც კი შემდგარაო, „ერთგვარი უნიათობის მონაბერი ეტყობა პოსტმოდერნს, ხანდახან რეგრესიისაც კი. ეს არის აზროვნების სტილი, რასაც ახასიათებს ყველაფრის ყველაფერთან აღრევა და ჩემო კარგებო, მაშინ პოსტმოდერნსიტები თქვენ ყოფილხართ და არა მე. მე არაფერი მაქვს ამასთან საერთო, ეს თქვენი საქმეა.“

⁸⁸ **Жан Бодрийяр**, ЗАБЫТЬ ФУКО, Перевод с французского Д.

Калугин, Санкт-Петербург, „ВЛАДИМИР ДАЛЬ“, 2000.

მოგებისადმი დამოკიდებულება	კომერციული, არაკომერციული.
საკუთრების ფორმით	კერძო, სახელმწიფო.
მოღვაწეობის კუთხით	სანარმოო, სერვისის მიწოდება, სამუშაოს შესრულება.

ორგანიზაციაში გავლენა იზომება შემდეგი პრინციპით: „ვის მიუხედავად ხელი ლეგიტიმურ გადაწყვეტილებაზე?“. ცხადია ჩარჩო ამ გადაწყვეტილებებისა ორგანიზაციის იურიდიული სამახურისმიერაა წინასწარ განსაზღვრული.

უფრო ფართე დონეზე, რომელიც მოიცავს აქტივობებს ცალკეული ეროვნული სახელმწიფოების შიგნით, გვაქვს ერგვარი კულტურული ველები და მათში არათუ ზეგავლენის, არამედ უშუალოდ კონტროლის მოპოვებას ცდილობენ გარკვეული კლასები. ე.წ. უმაღლესი კლასები თავისი თავის იდენტიფიცირებას ცდილობენ ისტორიულობასთან, ხოლო ისტორიულობა კი დაყავთ საკუთარ ინტერესებამდე.

ჩვეულებრივი მოქალაქე, ინდივიდი, როდესაც აღმოჩნდება კონკრეტულ გარემოებაში და ინიციატივას იღებს გარკვეულ აქტივობაზე, მის ირგვლივ ურთიერთმიმართებათა ჯაჭვს განსაზღვრავს წინასწარ დადგენილი წესები, ნორმები, სოციალური ორგანიზაცია. ცხადია ერთხელ დადგენილი წესრიგი არაა მუდმივად სტატიური. პერიოდული, თანმიმდევრული კონფლიქტები ძალაუფლების სფეროში იწვევენ კულტურულ ტრანსფორმაციებს. აღენ ტურენი ამ ყოველივეს გათვალისწინებით აღმატებულ ხარისხში აიყვანს საზოგადოებრივ მოძრაობათა მნიშვნელობას.

აღენ ტურენის თანახმად საზოგადოების სისტემა, ინდივიდი(ები) არიან სხვადასხვა მხარეს, ისევე როგორც არაა კორელაციაში ინდივიდის კონკრეტული ქცევა და მისი აზრთა წყობა. ამათვის მჭიდი, დუღაბი არის სოციალური მიმართებები. თუკი ის, რაც ხდება საზოგადოების შიგნით,

კვალიფიცირდება ევოლუციად, ნაბიჯ-ნაბიჯ მივდივართ მარტივიდან რთულისაკენ, არადიფერენცირებულიდან დიფერენცირებულისაკენ, შენელებულიდან მყისიერისაკენ, ტრანსფორმაციის უნვეტი პროცესი ძალაში შედის და სუსტ, მყიფე გაცვლებს მძლავრი გაცვლები ჩაანაცვლებენ. ინტეგრაცია, ნორმიდან გადახრა, კონსესუსი, კონფლიქტი - ეს ყველაფერი შეიძლება ავხსნათ ორგანიზაციების თავისებურებებით, ისკიარადა ტერმინი სოციალური მორფოლოგია⁸⁹ შეგვიძლია მოვიშველიოთ, რომელიც იყო ემილ დიურკემის მიერ შემოღებული.

როდესაც ვლაპარაკობთ სოციალურ ფაქტებზე, ცხადია გვინევს მათი დაყვანა რალაც კატეგორიებამდე, კონკრეტულად კი, ეკონომიკურ, პოლიტიკურ და იდეოლოგიურამდე. ავილოთ თანამედროვე სახელმწიფო (კატეგორია პოლიტიკურიდან). იგი ფლობს ინსტრუმენტარებს სახით ეკონომიკის სამინისტროსი, სოციალური უზრუნველყოფის და ა.შ. რას ეძახიან პოლიტიკას?

ერთის მხრივ, გადაწყვეტილებათა ფორმირების დროს გარკვეული სუვერენული ტერიტორიალური ერთობის წარმოდგენები ინტერესებზე. მეორეს მხრივ, უშუალოდ სახელმწიფო, ძალაუფლება, რომელიც უძღვება მმართველობის პროცესს, უზრუნველყოფს მშვიდობას, საჭიროების შემთხვევაში აწარმოებს ომს, ნერგავს თანდათანობით ცვლილებებს.

ზუსტად ასევე, ეკონომიკური სისტემა გულისხმობს მატერიალური რესურსების მობილიზებას, მათშორის პოლი-

⁸⁹ **Morphologie, soziale** (გერ.) – ემილ დიურკემის მიხედვით, სოციოლოგიის განსაკუთრებული დარგობრივი სფერო, რომელიც შეისწავლის და ახსნის საზოგადოების წყობას ურთიერთკავშირში გარემოსთან (მათ შორის ფიზიკურ გარემოსთან). სოციალური მორფოლოგიის მიზანია საზოგადოებათა ტიპოლოგიური კლასიფიკაცია (საზოგადოება ერთი სეგმენტით; საზოგადოება მრავალი სეგმენტით).

ტიკური მიზნითაც. ხოლო პოლიტიკური მიზნები ალენ ტურენის მიხედვით ხშირადაა განსაზღვრული კულტურული სახის ღირებულებებით. ეკონომიკური სისტემა უძღვება კოლექტიური შრომის საზოგადოებრივ ფორმებს, განანილებას და მოხმარებას ამ შრომის პროდუქტისა. ეს ყველაფერი არის სწორედ კარლ მარქსის ენაზე საზოგადოების ბაზისი, თავისებური Grundlage.⁹⁰

ალენ ტურენი სხვადასხვა სოციალურ ჯგუფებში, ამბობს რომ ფიქსირდება საჭიროებათა ორი გვარი, გადარჩენისთვის მინიმალური მატერიალური მოთხოვნილებები, ან კულტურის სრულიად არაორდინალური და ფუფუნებად ნაგულისხმევი ელემენტებით მუდმივად ნებივრობა. ამერიკელ სოციოლოგს, ნილ სმელზერს, სახელმძღვანელოში „სოციოლოგია“, კონკრეტულად კი განყოფილებაში II სოციოლოგიური უთანასწორობა, თავი 9 _უთანასწორობა, სტრატეგიკაცია და კლასი, ასეთი რამე უწერია:

უცხო თვალისათვის დეტროიტში ალტერ როუდი გამოიყურება როგორც ქუჩა ჩვეულებრივი. თუმცაღა მას ადგილობრივი მაცხოვრებლები „ბერლინის კედელს“ უწოდებენ ანდა კიდევ მებისონ-დიკსონის ხაზს. ეს ამით აიხსნება, რომ ალტერ როუდი გამოყოფდა დეტროიტის აღმოსავლეთის ფრაგმენტს ფეშენებლური, მდიდარი დასახლებისაგან გროს-პოინტი. კორესპოდენტი ამანდა ბენეტი „უოლ სთრით ჯორნალში“ (1982) აღწერდა ორივე „ნაპირის“ მაცხოვრებლებს. დეტროიტის აღმოსავლეთ ნაწილში ღარიბები ცხოვრობენ. ძირითადად აფრო-ამერიკელები. გროს-პოინტს მდიდარი და მასიურად თეთრკანიანი მოსახლეობა იკავებს. სკოლის შენობებსაც კი აქ პოლიცია იცავს მთელი თავისი ამუნიციით. მოსწავლეები სკოლის პარალელურად ხშირია, როცა ვიოლინოს სპეც გაკვეთილებს იღებენ და ცხადია აქვთ

⁹⁰ გერ. საფუძველი

პერსონალური კომპიუტერები. საცხოვრებელი სახლები, ეზოები აკურატული, თავისი მწვანე დეკორატიულად გაკრეჭილი ღობეებით. იგულისხმება, რომ სახლები აღჭურვილია როგორც ფუფუნების საგნებით, ასევე მუსამსახურე პერსონალით, ფარეხები გათვლილია ორ ავტომობილზე მაინც. აქ საქველმოქმედო საღამოებიც კი სრულიად ყოფითი მოვლენაა. რაც შეეხება „მეორე ნაპირს“, სოციალი (სუბსიდია) აქ ნიშნავს გადარჩენას. ქალაქის მოცემული ნაწილი სრულიადაა დემორტიზირებული, ჩამონგრეული ფასადები, დაჟანგული ავტომობილები ქუჩის სხვადასხვა მხარეს, რომელთაც წლებია არ გაუვლიათ... შენობის კედლებზე ქაოტურად მიმოყრილია წარწერები, ნაჩხაპნები, რომელთა შინაარსი ჩვეულებრივ უცენზურო და აგრესიულია. ნაგავი არასოდესაა გატანილი. ურნები პირთამდეა სავსე, რაც ზაფხულობით გაუსაძლისი ხდება.

როცა დაფუშვით ქალაქში, შტატის, ქვეყნის ეკონომიკური რეალობიდან გამომდინარე დგება მეტ-ნაკლები მომჭირნეობის აუცილებლობა, მდიდარი უბნის მაცხოვრებელი ჩოგბურთის კლუბში სიარულზე ეუბნება თავის თავს გარკვეული დრო უარს. ხოლო ღარიბი უბნიდან უმუშევრად დარჩენილი ქალისთვის უკვე ელემენტარული, ჰამბურგერიც კი მიუწვდომელი ჩანს.

ალენ ტურენი გამიჯნავს ე.წ. ხანგრძლივ და მოკლე დროს. თან დასძენს, რომ იმეროებს ანალების სკოლის, მარკ ბლოკის, ლუსიენ ფევრისა და ფერნან ბროდელის პოზიციებს. კაცობრიობის გაჩენიდან წარმოადგენლად ხანგრძლივი დრო ადამიანი ეჭიდებოდა ბუნებას და ამ ჭიდილის რეზულტატი იყო კულტურა, რამაც მოიტანა კულტურა და შესაძლებელი გახდა თანამედროვე საზოგადოება თვისი რთული პოლიტიკური ინფრასტრუქტურით. უკვე ამ მეორე ეტაპზე დრო გახდა ფრაგმენტული, მოკლე და მოექცა ჩარჩოებში ამათუიმ აქტუალური პოლიტიკური მოვლენის. პოლიტიკუ-

რი პროსექციები კიდევ თავის მხრივ გამომდინარეობენ უსაშველოდ ფართე შრომითი ინდუსტრიის თავისებურებებიდან. თუკი დავუშვებთ ისტორიულ პროგრესს, ან უბრალოდ ვიტყვით, რომ მივდივართ უფრო რთული და დახვეწილი სტრუქტურის საზოგადოებამდე, ცხოვრების უკეთესი და მეტი ხარისხით, ცალკეული სოციალური ჯგუფის და ინდივიდის დონეზე ასევე უნდა გაფართოვდეს მოქმედების არეალი, ველი, ამას ზემოდან დაედება მეტი სეკულარიზაცია და წესრიგის მეტა-სოციალური გარანტიები ნაკლებად საჭირო შეიქმნება. ზოგადად მეტასოციალურად ორიენტირებული წესრიგი წარმოდგენილია აგრესიული იდეოლოგიებით, ამასთან იდეოლოგიის სპეციფიკას არც აქვს მნიშვნელობა, მთავარია, რომ ისინი შესაძლებლობების შეკვეცის ხარჯზე კუმშავენ მოქმედების არეალს.

სოციალურ მეცნიერებებში ზოგიერთ მკვლევარს ძალიან პრიმიტიულად ჩვევია საზოგადოების ინტერპრეტირება. მაგალითად, როცა საზოგადოება დაყავთ ბრძოლის ველამდე ან უბრალოდ ბაზრამდე. ცალკეული ინდივიდების მოტივებიც ასევე ბანალურადაა წარმოდგენილი, დავუშვათ „გადარჩენა“, „გამდიდრება“, „გამარჯვება“ (თუმცა, ამას რომ უთითებენ, საინტერესო და ღიმილისმომგრელია ვისზე გულისხმობე გამარჯვებას რომ არ ვიცით). ემილ დიურკემი აღნიშნავდაო, პერიფრაზს აკეთებს ალენ ტურენი, განა შეიძლება სოციალური კონფლიქტის „ღვეზელის დაყოფაში ატეხილ დავიდარაბამდე დაყვანა?!“. სოციალური კონფლიქტების მიზეზებს და ზოგადად საზოგადოების დეზორგანიზაციას ვიცით, რომ დიურკემი მიაწერდა სოციუმში ინდივიდების ინტეგრაციის შესაძლებლობების ვარდნას, რასაც მთელის დონემდე შეეძლო გამოეწვია ანომია და ცალკეული წევრის შემთხვევაში კი სულაც სუიციდი. ანომია კი ხასიათდებოდა შემდეგი ინდიკატორებით, დანაშაულებრივი ფონის ტოტალური ზრდა, აგრესია, კრიმინალი, მათ შორის, როგორც სა-

ზოგადოების ოფიციალურ, მაღალ ეშელონებში, ასევე რიგით მოქალაქეებში. მგომარეობა, როცა არ იციან, რას მოელოდნენ შემდეგი წლის, სეზონის, თვის, ისკიარადა კვირის მანძილზეც. როცა პანიკის, შფოთვის მდგომარეობა პიკზეა და შიშის ობიექტები მისტიფიცირებული. ასეთი სოციუმი არც განიხილება საზოგადოებად და საჭიროებს საფუძვლიან რეკონატრუქციას, თავისებურ მკურნალობას.

7. გერმანული განათლების სისტემაში მეორე მსოფლიო ომიდან მოყოლებული ცვლილებები და ამერიკული განათლების სისტემა; შედარებითი ანალიზი კურტ ლევინის მიხედვით

მოცემულ ქვეთავში შედარებითი ანალიზი გვექნება ორ სოციო-კულტურულად განსხვავებულ სოციუმში, იგულისხმება ამერიკა (აშშ) და გერმანია, თუ როგორი ტიპის ცვლილებები მიმდინარეობდა მოყოლებული უშუალოდ ინდუსტრიალური რევოლუციიდან. ნაჩვენები იქნება თანამედროვე სისტემა განათლებისა, განსაკუთრებით კი ლაპარაკია დაწყებით განათლებაზე, რა გავლენას ახდენს განათლება ამ ორი ერის, სახელმწიფოს თვალშისაცემ მახასიათებლებზე. მსჯელობის საგანია თავად პროცესი სწავლების როგორ მიმდინარეობს და როგორია მეთოდები სწავლების. როგორია მათი ზეგავლენა ამ პროცესებში ჩართულ ადამიანებზე, ერთის მხრივ აღმზრდელები, მეორეს მხრივ კი აღსაზრდელები. გერმანელი ფსიქოლოგი, კურტ ლევინი, ალბათ დარგში ყველაზე მეტად იყო ორიენტირებული სოციოლოგიური მეთოდის გამოყენებაზე და თემები, რაზეც წლები მუშაობდა, იყო ცალსახად ორი დარგის (ფსიქოლოგია/სოციოლოგია) მიჯნაზე, მაგალითად, სოციალური მოქმედება, სოციალური ველები.

ამერიკული (აშშ) და ევროპული სოციუმის შედარებითი ანალიზი აქვს ძალიან დაწვრილებით, საფუძვლიანად, ადრეული სოციალიზაციის და კოგნიტური განვითარების (დაბადებიდან 15 წლამდე) ბაზაზე გაკეთებული მარგარეტ მიდს⁹¹,

⁹¹ **მარგარეტ მიდი** (1901-1978), ამერიკელი ანთროპოლოგი, ეთნოფსიქოლოგიური სკოლის წარმომადგენელი. სოციალიზაციის პროცესს წლების მანძილზე აკვირდებოდა და შეისწავლიდა ე.წ. მცირე ხალხებში, კონკრეტულად კი, პოლინეზიაში. აღსანიშნავია, რომ მისი მშობლები ასევე იყვნენ აკადემიურ, საუნივერსიტეტო სივრცეში წარმოდგენილი.

თუმცა მოგვეხსენება, რომ ევროპა არ დაიყვანება გერმანიაზე, ევროპა არის მულტიკულტურული, დიდი, ქრელი ოჯახი და შესაბამისად, გერმანია ევროპის მხოლოდ ცაკეული და ამავე დროს სპეციფიკური შემთხვევაა.

მოცემულ ქვეთავში, როგორც ამაზე სათაური მონომოს, ჩვენ მიმოვიხილავთ კურტ ლევის მიერ გაკეთებულ შედარებით ანალიზს ამერიკული (აშშ) და გერმანული სოციუმისა. როგორც მარგარეტ მიდის შემთხვევაში, რაზეც ზემოთ ავლიშნეთ, აქაც შედარებისთვის სოციალიზაციის ნიუანსებია აღებული დაკვირვების საგნად და კონკრეტულად ესაა ოჯახი, მცირენლოვანი ბავშვი, მშობლები; სკოლა, სკოლაში აღსაზრდელებისა და პედაგოგების მიმართება, ხოლო ბოლო ეტაპზეა უნივერსიტეტი, ლექტორები და სტუდენტები; არის ასევე ნიუანსი ყოველდღიური ცხოვრებიდან, მაგალითად რამდენად განსხვავებულად შეიძლება ურთიერთობდნენ ავტობუსის გაჩერებაზე ან რკინიგზის სადგურზე ადამიანები მათთვის განკუთვნილი ტრანსპორტის მოლოდინში ერთ ან მეორე ქვეყანაში.

უნივერსიტეტის ბაზაზე კულტურათშორის ქრილში სტუდენტები და ლექტორები ურთიერთმიმართებაში შესწავლის საგანი არაერთხელ გამხდარა. ამის ცხადი მაგალითია, თავის დროზე ლონდონის ეკონომიკის სკოლის პროფესორის, თეოდორ შანიის⁹² შედარებითი ანალიზი ბრიტანუ-

დედა, უშუალოდ სოციოლოგი გახლდათ. ჟურნალში „კულტურათშორისი კომუნიკაციები“ (№33; 2020:155) ჩემს მიერ დაიბეჭდა სწორედ მარგარეტ მიდის კვლევის ქართული თარგმანი ამერიკული (აშშ) და ევროპული სოციუმის თავისებურებები სოციალიზაციის ქრილში.

⁹² **თეოდორ შანი** (1930-2020), მნიშვნელოვანია მისი წვლილი გლუხური ერთობების შესწავლაში. ასევე, ისტორიულ სოციოლოგიასა და ეპისტემოლოგიაში. შანიის დაინტერესების საგანი უპირატესად იყო ცოდნის სოციოლოგია, არაფორმალური ეკონომიკა, საზოგადოებრივ

ლი და პოსტ-საბჭოთა უნივერსიტეტებისა, რომელიც არაერთხელ გამოქვეყნდა და მათ შორის ინტერვიუს სახით 1990 წლის სექტემბერში, საერთაშორისო ჟურნალში „საქმიანი ადამიანები“⁹³. ჟურნალის გავრცელების არე მათ შორის იყო პოსტ-საბჭოთა სივრცე და მკითხველს აძლევდა ე.წ. თვითრეფლექსიის, თვითანალიზის საშუალებას.

სანამ მიმოვიხილავთ კურტ ლევინისეულ შედარებით ანალიზს ამერიკულ-გერმანული უმაღლესი სასწავლებლებისა, კერძოდ, როცა ქვესაკითხია სტუდენტებისა და სწავლების პროცესში მათი ხელმძღვანელობით დაკავებული აკადემიური პერსონალი, უპრიანია თვითონ მოცემული პერსონა სადოქტორო დისერტაციაზე მუშაობის პერიოდიდან და მას შემდეგ, როცა უკვე მოიპოვა სამეცნიერო ხარისხი და იყო წარმოდგენილი აუდიტორიაში, როგორ ურთიერთობდა ალმა-მატერის კედლებში (და არამხოლოდ) თავის მასწავლებლებთან, შემდეგში კოლეგებთან, თავის დისერტანტებთან და უბრალოდ სტუდენტებთან, ვისაც სხვადასხვა ლექციებს უკითხავდა, იქნება ეს გერმანიასა თუ ამერიკაში (აშშ).

მ. ლევინი მოგონებებში „ის ფსიქოლოგიით ცხოვრობდა“, იხსენებს, რომ მისი (ანუ, კურტ ლევინის) სადოქტორო დისერტაციის მეცნიერ-ხელმძღვანელი იყო ვინმე პროფესორი შტუმპფი, რომელიც თავის მონაფეებს აძლევდა მოქმედების სრულ თავისუფლებას, რაც სხვათა შორის, შეიძლებოდა მავანს ალექვა, ხოლო დისერტანტს პირველ რიგში, როგორც ყურადღების ნაკლებობა. მიუხედავად იმისა, რომ პროფესორ შტუმპფთან კურტ ლევინს მოსემენილი და გავ-

მეცნიერებათა ეპისტემიოლოგია. 2002 წელს მიეცინიერებაში შეტანილი განსაკუთრებული წვლილისათვის მიიღო ბრიტანეთის იმპერიის ორდენი.

⁹³ საერთაშორისო ჟურნალი „საქმიანი ადამიანები“, 1990 წლის სექტემბერის გამოშვება, გვ. 73 დან.

ლილი ქონდა ათზე მეტი სალექციო კურსი, სასწავლო დისციპლინა, მას უჭირდა დალაპარაკება სადოქტორო დისერტაციის მეცნიერ-ხელმძღვანელთან. თეორიული კვლევის გეგმა მიაწოდა მხოლოდ წერილობითი ფორმით. შემდგომი ოთხი წლის მანძილზე ლევინს ერთხელაც არ განუხილავს თავისი სადოქტორო დისერტაცია პროფესორ შტუმპფთან. ბოლო ეტიუდი მათი ურთიერთობის, როგორც ხელმძღვანელი-დისერტანის იყო კვლევის საბოლოო ანგარიშის წარდგენა. ეს იყო ერთგვარი გამოცდილება კურტ ლევინისათვის და ზოგადად ტენდენცია იმდროინდელ გერმანულ აკადემიურ წრეებში, რომელსაც იგი თავად თავის პრაქტიკაში, საკუთარ დისერტანტებთან არანაირად არ იზიარებდა, როგორც გერმანიაში, ასევე ამერიკაში მოღვაწეობის დროს. ჯერ კიდევ სტუდენტობის წლებიდან იყო ძალიან გახსნილი და ღია ურთიერთობებისათვის, ქონდა მეგობრების წრე, ხშირად აწყობდა საღამოებს, სადაც ცეკვავდნენ (მას ძალიან უყვარდა ცეკვა) და მიყავდათ სასარგებლო საუბრები დარგში საჭირობოროტო საკითხებზე; ხანდახან ქალების უფლებებზე და თავისუფლებებზეც ჩამოვარდებოდა ხოლმე საუბარი.

კურტ ლევინის დისერტანტების შემოადგენლობა იყო ქრელი, მულტიკულტურული (ამერიკელი, იაპონელი, ფინელი, რუსი...). მათგან ხანდახან სამშობლოშიც ლებულობდა მინვევას და უწევდა მოგზაურობა იაპონიასა თუ რუსეთში.

კოლეგებისადმი ლევინი იყო მუდამ კეთილგანწყობილი და თუნდაც უმნიშვარი მსჯელობის შემსწრე ინარჩუნებდა მოთმინებას, მეტიც, ზომიერების ფარგლებში ინტერესსაც კი გამოხატავდა. გარშემო მუდამ სტუდენტები ეხვია და მზად იყო, მათთან საათობით ესაუბრა მიმდინარე ლექციაზე განხილულ თემაზე თუ ზოგადად დარგის შიგნის არსებულ სხვადასხვა ნიუანსზე.

კურტ ლევინი ამერიკის (აშშ) საუნივერსიტეტო წრეებ-

ში რიგიანად ადაპტირების შემდეგ, არაერთხელ აღნიშნავდა, გერმანიაში თუკი კარგ სტუდენტს დარგში საუკეთესო ლექტორის კოპირება უნდა, ამისი არანაირი სურვილი ამერიკელ სტუდენტს არ გააჩნია და იგი ამას ამერიკელი სტუდენტის ძლიერ მხარეს მიაწერდა. გერმანიაში დანყებული ოჯახიდან, სკოლიდან მოყოლებული უმაღლეს სასწავლებლამდე, მშობელი, მასწავლებელი, ლექტორი მოითხოვს და აჩვენებს მასზე მინდობილ ე.წ. აღსაზრდელს მორჩილებას. ასეთი წარმოუგენელად ჩანს ამერიკაში, ეს უბრალოდ ცუდი ტონია, არის არცოდნა ელემენტარულის.

რამდენიმე მნიშვნელოვანი საკითხი, რასაც ლევინი თავის მონოგრაფიაში „სოციალური კოფლიქტების გადაჭრა“⁹⁴ განყოფილებაში „კულტურის ტრანსფორმაციის პრობლემები“ გამოყოფს და შემდეგ აჯგუფებს ქვესაკითხად „ზოგიერთი სოციო-ფსიქოლოგიური განსხვავება ამერიკელ (აშშ) და გერმანელ ხალხებს შორის“ მეტნაკლებად თანმიმდევრულად და მოცემული წიგნის ფორმატის გათვალისწინებით შეძლებისდაგვარად ქვემოთ მიმოვიხილოთ.

კურტი ლევინი შეგვახსენებს, რომ განათლება ესაა სოციალური პროცესი, რომელშიც დროდადრო ჩართული არიან ისეთი პატარა ჯგუფები, როგორცაა დედა/შვილი, დროდადრო კი დიდი ჯგუფები, მაგალითად სასკოლო კლასი ან საზაფხულო ბანაკი. სწავლების შედეგი ქცევის ან დადგენილების განსაზღვრული მოდელის ფორმირებაა. ამასთან, ქცევის მოდელები და დადგენილების ტიპები, რომელთა განვითარებაზეცაა სწავლება მიმართული (ამისთვის ცხადია შესაბამისი თანხები გამოიყოფა და მობილიზაცია უკეთდება ყველა სხვა საჭირო რესურსს) არ დაიყვანებიან რაიმე აბსტრაქტულ ფილოსოფიურ ანდა კიდევ მეცნიერულ თეორე-

⁹⁴ Kurt Lewin, *Resolving Social Conflicts*, New York: Harper; Курт Левин, *Разрешение социальных конфликтов*, „Речь“, Санкт-Петербург, 2000.

ტიკულ კონსტრუქტზე. ისინი უბრალოდ მორგებულია ჯგუფის სოციოლოგიურ მახასიათებლებს პრაქტიკული საჭიროებიდან გამომდინარე. სოციალურ ფსიქოლოგიაში, მითუფრო ფსიქიატრიაში აღიარებული ავტორები, იქნება ეს დევიდ მაიერსი, ფრიც რიმანი⁹⁵ თუ ალფრედ ადლერი, აღნიშნავენ, რომ ადრეული სოციალიზაციის ეტაპზე და შემდეგაც, სულაც არაა სასურველი ბავშვში ჩამოყალიბდეს პატერნი, რომელიც შესაბამისი არაა ადგილობრივი ჯგუფის, ანუ ადგილობრივი ჯგუფის სოციოლოგიურ მახასიათებლებს მკვეთრად არ შეესატყვისება. კურტ ლევინი ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ სხვაა ოფიციალურად დეკლარირებული სტანდარტი და წესი და ის რაც აფორმირებს ამათუიმ სოციალური ჯგუფის შიგნით მის ყოველდღიურობას. განათლება ყველაზე მეტად გამომდინარეობს ამ ავთენტური რეალობიდან.

როდესაც ლაპარაკია სასწავლო პროცესზე, რა და როგორ ისწავლება, სწავლების ინტენსიურობაზე, თუნდაც მომცრო ზომის საგანმანათლებლო სტურქტურის ფარგლებში, დაუშვავთ ოჯახი, იგი გამომდინარეობს უფრო ფართე სოციალური ერთობის იდეოლოგიური წანამძღვრებიდან, რომელსაც ესათუის კონკრეტული ოჯახი განეკუთვნება. როდესაც ამ ე.წ. ჩარჩო სოციალური ერთობისათვის იცვლება პოლიტიკურ, ეკონომიკური ანდა სოციალური სტუქტურა, იგი თავის ნებისმიერ სატელიტში მოახდენს ზეგავლენას სწავლების ორგანიზების პროცესზე, უფრო მეტიც, სწავლების შინაარსზე და მათ შორის სწავლებისას გამოყენებულ მეთოდებზე.

⁹⁵ **ფრიც რიმანი** (1902-1979), გერმანელი ფსიქოლოგი, ფსიქიატრი, ავტორი შესაბამის წრეებში საყოველთაოდ აღიარებული მონოგრაფიისა, „შიშის ძირითადი ფორმები“ (სხვათაშორის არის თარგმნილი და გამოცემული ქართულ ენაზე), სადაც ზოგადად არსებული ადამიანის ოთხი ბაზისური ფსიქო-ტიპი იდეალურ-ტიპური ფორმიტაა შედარების საგნად წარმოგენილი.

ბუნებრივია, რომ თითოეული ნაციონალური კულტურის შიგნით შეხედულებები ოჯახიდან ოჯახამდე განსხვავდება. არსებობს ცხადია რალაცვარი საერთო კულტურული ატმოსფერო და ყველა კერძო გარემოებისთვის ის ქმნის მეტნაკლებად მისადაგებად ქუდს. ზოგადი ატმოსფერო - ეს შეიძლება იყოს სოციალურ სტრუქტურაში აღწარმოების პროცესი - განსაზღვრავს განათლების ნაირგვარობას ვინრო სტრუქტურული ერთეულების შიგნით. ოჯახის, სკოლის (საჯარო სკოლა იქნება ეს თუ კერძო) დამოკიდებულება/დამოუკიდებლობის ხარისხი ჩარჩო სოციალური ერთობიდან ემპირიულ კვლევებში არის გასათვალისწინებელი. კურტ ლევინის თქმით, იგი შეიქმნა მომსწრე, გულისმობდა ჰიტლერამდე არსებულ და მის შემდეგ იდეოლოგიზირებულ, გარკვეული პერიოდი ცხადია, განათლების სისტემას გერმანიაში, რომ ცვლილებები პოლიტიკურ ველში უშუალოდ ასხვავებენ განათლებისათვის დასახულ მიზნებს, რაც სწავლების მეთოდებში ინვევს კორექტირებების აუცილებლობას. მოსწავლისათვის თავსმოხვეული ღირებულებები ერთია, რასაც ზოგადად ყველა ავტორიტარული რეჟიმი იცნობს, მაგრამ საინტერესოა ასეთი ნიუანსები: დასჯა, მისი ინტენსიურობა⁹⁶, მასალის რაოდენობა, რომელიც საჭიროა იყოს ბუკ-

⁹⁶ **ჟან ჟაკ რუსო, ემილი ანუ აღზრდის შესახებ, თბილისი, 1949 წელი.** ეს მასშტაბური და აღიარებული ტრაქტატი სწავლების ხელოვნებაზე – 1762 წელს ავტორის მიერ შესრულებული – ვფიქრობ დღესაც რჩება მასალად, რომელიც ღირს ნამდვილად გავითვალისწინოთ, ვინც მეტ-ნაკლებად ვმონაწილეობთ სწავლების პროცესში. დასაწყისშივე რუსო აღნიშნავს, „წინასწარმიღებული აზრები, ავტორიტეტი, გაჭირვება, მაგალითი, ყველა სოციალური ინსტიტუტები, რომლებშიც ვართ ჩაფლულნი“ არის ზეგავლენის მქონე კაცზე. თუკი ადამიანში არ იარსებებდა შინაგანი წონასწორობის ღერძი, მისი „ბუნება დაემსგავსებოდა პატარა ხეს, რომელიც შარა-გზაზე ამოსულა შემთხვევით და რომელსაც გამველ-გამომველნი ყოველმხრივ ეჯახებიან,

ყოველაირად გალუნავენ, გამოლუნავენ და მალეც დალუპავენ. შენ მოგვართავ სათნო და წინდახედულო დედავ, შარავზისთვის აქცევა რომ შესძელი და საზოგადოებრივ აზრთან შეხლა-შემოხლისაგან დაიფარე ახლაშობილი ხე. მოუარე მას, მორწყე ნორჩი მცენარე, სანამ იგი არ დამჭკნარა: დადგება დღე, როცა მისი ნაყოფი ნუგემს გცემს შენ... თუ როგორი იქნება მცენარე, მოვლაზეა დამოკიდებული, თუ როგორი იქნება ადამიანი, აღზრდაზეა დამოკიდებული.“ „აღზრდა ხელოვნებაა“. „ერთადერთი, რაც ჩვენი მუყაითობით შეგვიძლია გავაკეთოთ, არის მეტი თუ ნაკლები მიახლოება მიზანთან, მისი მიღწევითვის კი ბედია საჭირო“. წიგნის ყველაზე მთავარი გზავნილი კი არის ასეთი, „ყოველი აღმზრდელი არის ამხანაგი“ და გამომდინარე აქედან უან უაკ რუსო იყო ზოგადი განათლების ისტორიაში პირველი ის, ვინც ასე კვალიფიციურად და დასაბუთებულად დაგმო პრინციპი დასჯისა და ზედამხედველობისა სწავლების პროცესში. ამავე მოსაზრებას ყავდა ოდნავ მოგვიანებით, ასევე კვალიფიციური წარმომადგენელი მარია მონტესორი (1870-1952), ხოლო საქართველოს უახლესი ისტორიის მანძილზე და საბედნიეროდ დღესაც, ყველასათვის ცნობილი, აკადემიკოსი ბ-ნ შალვა ამონაშვილი (1931). როგორც მარტარეტ მიდი, ასევე ლევი კურტ, როცა თავიანთი ემპირიული კვლევების შედეგების ხარჯზე ანალიზს ადგენდნენ და შემდეგ სამეცნიერო პუბლიკაციებში ასაჯაროვებდნენ, ამერიკული ხასითის პრიორიტეტებში ამტანობას, გარემოებებისგან დამოუკიდებლად შინაგანი სტაბილურობის შენახვის უნარს მიუთითებდნენ. ორივე მკვლევარი იხარჯებოდა დასაბუთებაში, რომ ლამის ყოველ რიგით ამერიკელს შეუძლია საგანგებო ვითარებაშიც კი სწორი ადაპტაციური ქცევის ჩვენება, და ამისი საიდუმლო გენეტიკაში კია არა, ამერიკულ სოციუმში აპრობირებული აღზრდის პროსეცში, სოციალიზაციის თავისებურებაშია. აი, რას წერს ამავე საკითხზე, ამავე წიგნში („ემილი ანუ აღზრდის შესახებ“) ჯერ კიდევ როდის უან უაკ რუსო: „ჩემის აზრით, საუკეთესოდ აღზრდილი ჩვენ შორის არის ის, ვისაც ყველაზე უკეთ შეუძლია ამ ცხოვრების ავისა და კარგის ატანა; აქედან კი გამომდინარეობს, რომ ჭეშმარიტი აღზრდა უფრო ვარჯიშია, ვიდრე დარიგება. ჩვენი ჭეშმარიტი ცოდნა ადამიანის ყოფის შესწავლაა. სწავლას ცხოვრების დანყებისთანავე ვიწყებთ; ჩვენი აღზრდა ჩვენს არსებობასთან ერთად იწყება“.

ვალურად გაზუთხული, ბავშვებისათვის მინიჭებული თავისუფლებისა და დამოუკიდებლობის ხარისხი. რეალურად მოსალოდნელია სოციუმმა შეცვალოს საგანმანათლებლო სივრცე და არა პირიქით, საგანმანათლებლო სივრცემ სოციუმი.

კურტ ლევინი მოგვახსენებს, რომ ხანდახან საჭიროა სიტუაცია ავლნეროთ დინამიკის ტერმინებში. სიტუაცია ზოგადად განიხილება, როგორც შესაძლო მოვლენების ანდა ქმედებების სასრულო ერთიანობა. სოციალურ პოზიციაში თითოეული ცვლილება, მაგალითად როგორცაა მომდევნო კლასში გადასვლა, ახალი ამხანაგის შექმნა, თუნდაც ავადმყოფობა რომელიმე ოჯახის წევრის, ნიშნავს რომ განსაზღვრული საგნები, ადამიანები, მოღვაწეობის სახეები ხელმისაწვდომი შეიქმნება, ან კიდევ პირიქით. ამას ქვია თავისუფალი მოძრაობის სივრცე და ცხადია მას აქვს საზღვრები. სხეულის ფიზიკურ სივრცეში გადაადგილებაზე როდია ლაპარაკი, აქ პირველ რიგში საინტერესოა სოციალური და მენტალური „მოძრაობანი“. პიროვნების, ანდა სოციალური ჯგუფის თავისუფალი მოძრაობის სივრცე შესაძლოა იყოს წარმოდგენილი, როგორც სივრცე ტოპოლოგიური⁹⁷, სხვა სფეროებით გარშემორტყმული, რომელიც არაა მისაწვდომი მოცემული ჯგუფისა ან პიროვნებისათვის. სფეროს დახურულობა განსაზღვრულია უნარ-ჩვევის დეფიციტით, მოკრძალებული ინტელექტუალური განვითარებით. სხვა ფაქტორია აკრძალვა სოციალური, ნებისმიერი სახის ტაბუ ერთგვარი და ისინი ადამიანსა და მის მიერ დასახულ მიზანს შორის აღმართული დინამიკური ბარიერებია. ბავშვს შეუძ-

⁹⁷ ტოპოლოგიური სივრცე, განსაზღვრული ტიპის (ტოპოლოგიის) დამატებითი სტრუქტურით სიმრავლე. ტოპოლოგიის შესწავლის ძირითადი ობიექტია. ისტორიულად ტოპოლოგიური სივრცე გაჩნდა განზოგადების სახით მეტრული სივრცისა. ტოპოლოგიური სივრცე ყველა სფეროში მათემატიკისა აღმოცენდება თითქმის ბუნებრივად.

ლია მაგიდიდან ვაშლის მოწვევინა, თუმცა დედამ ეს შესაძლოა აუკრძალოს. უთხრას, რომ გარეცხილი არაა.

სწავლების სიტუაციას თუკი გავაანალიზებთ, თავისუფალი მოძრაობის ხარისხი მეტადრე მნიშვნელოვანი იქნება. სასწავლო დაწესებულებებში პიროვნების თავისუფალი მოძრაობა ოჯახთან შედარებით გაცილებით მეტადაა შეზღუდული⁹⁸. თანამედროვე ეტაპზე განათლების სისტემაში აქცენტი თავისუფლების იდეაზე კეთდება. აქ ორი მომენტიცაა. პირველი, უნდა აღიარო ბავშვის ნებელობა, შემდეგ მისივე საჭიროებები. ამ აღიარებით ბავშვის თავისუფალი მოძრაობის სფერო ფართოვდება. რაც შეეხება ე.წ. საშუალო სტატისტიკური ბავშვის თავისუფალი მოძრაობის სივრცეს, ამერიკის შეერთებულ შტატებსა და ჰიტლერამდელ გერმანიაში არის სხვადასხვა. საინტერესოა შედარებითი ანალიზი გაკეთდეს ერთსადაიმავე სოციალურ კლასში, სკოლებში, რომელთაც აქვთ თანაბარი სტატუსი, სიტუაცია, პროფილი. კურტ ლევინი შერჩევისათვის გენერალურ ერთობლიობად ძირითადად იღებდა ე.წ. საშუალო კლასს, ფენას. ოდნავ უჩვეულოდაც კი ეჩვენება მკვლევარს გერმანიის მაგალითზე სურვილი დამგვანებისა. ანუ, ლაპარაკია მოსწავლის მხრიდან მასწავლებელზე, სტუდენტის მხრიდან - ლექტორზე, მათი კოპირება შეძლებისა და მონდომების კვალდაკვალ. დიდები ბავშვებს ამერიკაში (აშშ) ექცევიან როგორც თანასწორებს. გერმანიაში ორინტიერებული არიან დამორჩილების მდგომარეობაზე. ამერიკაში არაა მსგავსი დიხოტომია, **Herr/Untergebener**⁹⁹, უფრორე აქაა მიმართება ორ ინდივიდს შორის, როცა მათ აქვთ პრინციპიალურად თანაბარი უფლე-

⁹⁸ თუმცა შეიძლება იყოს პირიქითაც. სახლში იყოს დამორჩენილი გარემო და შეიქნას ეს მიზეზი ბავშვის მხრიდან თავის თავში ერთგავრი ჩაკეტვის.

⁹⁹ ბატონი/ქვემდებარე

ბები. ამერიკაში მშობელი ბავშვს მეტადრე პატივისცემით ეპყრობა, ვიდრე ესაა გერმანიაში. ამერიკაში ბავშვს მუდმივად თხოვნით მიმართავენ, ასე ვთქვათ სავალდებულო მიაჩნიათ „რევერანსები“. თავაზინი რომ უნდა იყო შვილთან და დაუჩინება დაივიწყო, ეს ამერიკელი მშობლის წესია. ბავშვს ცდილობენ აჩვენონ, როგორი სასარგებლო იყვნენ, სამსახური გაუნიეს, ანუ მშობელი ადემონსტრირებს ბავშვის წინაშე მადლიერებას. გერმანიაში შვილებისგან მოითხოვენ, „უნდა გააკეთო“, ვთქვათ რაიმე ნივთის მოტანას ავალევენ. გერმანელისთვის სამწუხაროდ, როგორც აღწერს ლევინი, ტიპიურია ფრაზა, „შემდგომში შენ ამას ჩემი ჩიჩინის გარეშე გააკეთებ“... დიდებს აქ ურჩევნიათ ბავშვში მორჩილების აღზრდა, ისინი გონიათ უნდა იყონ თავდახრილი. ამერიკელი კი ამ დროს ამჯობინებს ბავშვთან „თანაბარ ფეხზე“ ურთიერთობას, რამდენადაც ეს ასაკობრივი სხვაობის ფონზე არის შესაძლებელი. ამერიკელი მშობელი როცა ბავშვს რბილად რჩევას აწვდის, გერმანელი ხისტად მიუთითებს, არჩევანს როდი უტოვებს. ვილაცამ შეიძლება შეგვისწოროს და ეს ახსნას ორი ენის (ინგლისური/გერმანული) გრამატიკული და სტილისტური სტრუქტურით. მაგრამ, მიხედავად ამისა, ამერიკელი მეტყველების დროსაც კი მეტად თავაზიანია. ბავშვს ამერიკაში (აშშ) აქვს საკუთარი აზრი. ამერიკაში მგზავრობისას გამორიცხულია შემთხვევა, პატარას, რომელიც თანგახლავს, უცნობი მიეფეროს. გერმანიაში ასეთ ინციდენტს არცთუ ძალიან აპროტესტებენ.

წარმოვიდგინოთ ასეთი სიტუაცია, „ორი მოჩხუბარი, მოკამათე მოზარდი“. აღმზრდელი ზოზინით და არცთუ დიდი ენთუზიაზმით ბოლოსდაბოლოს მოახდენს რეაგირებას ნაკიდებულ ბავშვებზე. უცხო თვალის გადასახედიდან, ეს ჩანს როგორც პედაგოგის ზერეღე დამოკიდებულება, სინამვილეში მსგავსი უემოციო დროში განვლილი ჩარევა მას აქვს საგულდაგულოდ ნასწავლი. როცა პედაგოგს ბავშვის რაიმე

საქმიანობის შეყვეტა სურს, ამას ძალიან ფრთხილად და თანდათანობით აკეთებს. თუკი არსებობს ალბათობა ბავშვმა მის წინაშე დასმულ ამოცანას თავი გაართვას, აღმზრდელი უბრალოდ აღარ ჩაერევა. ჰიტლერამდელი სკოლები გერმანიაშიც იმავე პრინციპით ხელმძღვანელობდნენ, განსაკუთრებით მარია მონტესორის სახელობის ბალები.¹⁰⁰ ხმის ტეპბრიდან დაწყებული, როცა აღმზრდელი აღსაზრდელს მიმართავს, ამერიკიდან (აშშ) გერმანიამდე იცვლება.

¹⁰⁰ აღსანიშნავია, რომ **1939-1936 წლებში**, როცა მეორე მსოფლიო ომის მძვინვარებდა, **მარია მონტესორი** ინდოეთში მოღვაწეობდა. ლექციებს კითხულობდა **მადრასში** (ქალაქი სამხრეთ ინდოეთში, იგივე ჩანნაი), **კარაჩიში** (პაკისტანის სამხრეთით). მოგვიანებით სკოლა ჩამოაყალიბა **კოდაიკანალში**, რომელიც მთელი მეორე მსოფლიო ომის მანძილზე მუშაობდა. შვილთან ერთად ის ნერგავდა თავისი სწავლების მეთოდს. ტერმინი „**კოსმიური განათლება**“ იყო შემოტანილი 6 და 12 წლამდე ბავშვებთან სამუშაოს სპეციფიკის განსასაზღვრად. ამ მეთოდს ხაზი უნდა გაესვა ბუნების სამყაროს ყველა ელემენტის ურთიერთგამომდინარეობაზე. ბავშვები მეცადინეობდნენ უშუალოდ ბუნების წიაღში, გარშემო სადაც იყო მცენარეები, ცხოველები... მონტესორიმ შეიმუშავა გაკვეთილები, ილუსტრაციები, დიაგრამები და მოდელები პატარა ასაკის ბავშვებისათვის. ბოტანიკის, ზოოლოგიის, გეოგრაფიის შესასწავლად იყო შემუშავებული სასწავლო მასალები. ამ ყველაფრის საფუძველზე ორი სახელმძღვანელო გამოიცა. 1_ „**განათლება ახალი სამყაროსათვის**“; 2_ „**ადამიანური პოტენციალის აღზრდა**“.

იმყოფებოდა რა ინდოეთში, მარია მონტესორი აკვირდებოდა ყველა ასაკის ბავშვს, მოზარდს და ასევე მათი ყრმობის პერიოდს. 1944 წელს ნაიკითხა 30 სალექციო კურსი დაბადებიდან 3 წლამდე ბავშვებზე. 1949 წელს კი ზემოხსენებული სალექციო მასალა შეიკრა წიგნად „**რა უნდა იცოდეთ საკუთარი ბავშვის თაობაზე**“. 1944 წელს ეწვია **შრი-ლანკას**, ხოლო 1945 წელს მონაწილეობა მიიღო **ჯეიპურში** საყოველთაო ინდურ კონფერენციაში. 1946 წელს, როდესაც მეორე მსოფლიო ომი დასრულდა, მარია მონტესორი ოჯახთან ერთად ევროპაში დაბრუნდა.

და მაინც, ჰიტლერამდელი გერმანიის საგანმათლებლო სისტემის უპირატესობის მიუხედავად, ზოგადად გერმანელები დაწყებითი სწავლების საფეხურზე, თავს უფლებას აძლევენ, იგულისხმება პედაგოგი, ჩაერიონ ბავშვის საქმიანობაში, ხმამალალი ლაპარაკი მიუღებელი როდია, ცუდ ტონადაც კი არ მიაჩნიათ. გერმანიაში, მით უფრო ნაცისტური რეჟიმის პირობებში, პედაგოგი საჭიროდ არ თვლიდა, რაიმე აეხსნა, განემარტა მოსწავლისათვის, რომელსაც კატეგორიული ფორმით აწვდიდა დირექტივას. ტოტალიტარული რეჟიმებისთვის ეს ნორმაა. ტოტალიტარული სახელმწიფო დგას ფორმულაზე, – **იბატონე ქვემდგომზე; დაემორჩილე ზემდგომს!** ყველა სტურქტურული ელემენტი სახელმწიფოსი ამ პრინციპით მუშაობს და ადგილი პატივისცემისათვის არაა. ზოგადად ადამიანის უფლებების ქვაკუთხედია, პატივისა და ღირსების უფლება. „ღირსება ზნეობრივი კატეგორიაა, თავისი შინაარსით ის უნივერსალური ცნებაა და პიროვნების განუყოფელი ნაწილია. ღირსება ადამიანის წარმომავლობის, სიმდიდრის და რომელიმე ჯგუფის კუთვნილების საფუძველზე კი არ ენიჭება არამედ, ღირსება ბუნებით მინიჭებული გრძნობაა, ამიტომ იგი ყველა ადამიანის კუთვნილებაა, მიუხედავად იმისა, როგორია კონკრეტული ადამიანის აღქმა გარშემომყოფთა მხრიდან. ღირსების უფლების აღიარება გამორიცხავს ნებისმიერი ფორმის მონობასა და იძულებას. პიროვნების ღირსება მდგომარეობს სიყვარულის უნარში, მიუხედავად იმისა არის თუ არა შენი მეგობარი ის, ვინც გიყვარს, _ამ სიტყვებში გამოხატა მაჰატმა განდიმ (Mohandas Gandhi, 1869-1948) ადამიანის ცხოვრების მთელი საზრისი და ღირსების გრძნობის უნიკალურობა.¹⁰¹ ადამიანი

¹⁰¹ გრიერ ბოროუსი, ზვიად აბაშიძე, ქეთევან მუხიგული, სალომე დუნდუა, თამარ ქარაია, **დემოკრატია და მოქალაქეობა**, მესამე გამოცემა, IFES, თბილისი, 2020.

ღირსებით მოპყრობას საჭიროების ნებსიმიერ ასაკში. როდესაც კულტურის თეორიებზე ორინტირებული სოციოლოგები სხვადასხვა ხალხების, მათთვის ნიშანდობლივი ცხოვრების და სახელმწიფოს მონყობის წესს სწავლობენ, ხელმძღვანელობენ დიხოტომიით ფემინური/მასკულინური.¹⁰² გერმანული სოციუმი მასკულინობის მეტ ინდექსს ავლენს შედარებით ანალიზებში ამერიკის ფონზე. ზოგადად იძულება არათუ განათლების სისტემაშია მიუღებელი ამერიკაში, არამედ ინტერპერსონალური ურთიერთობების დონეზეც, დაწყებული ოჯახიდან დამთავრებული უბრალოდ ორია ადამიანის მეგობრობით. ამერიკაში სიყვარულის ინდიკატორია პატივისცემა, ხოლო პატივისცემა დაცლილია ყოველგვარი უნდაობითი ხასიათისა და ძალდატანებისაგან, თუნდაც ეს იყოს გაუცნობიერებელი. ამერიკელი მკვლევარების, რობერტ ბელლასა და მისი კოლეგების ნაშრომი „გულის ჩვევები“ ასაბუთებს, „ამერიკელებისათვის საზოგადოებრივი ღირებულებების დაცვის მიუხედავად, საკრალური მაინც პიროვნული, ინდივიდუალური ღირებულებები რჩება. წიგნის

¹⁰² **ფემინური/მასკულინური**, კულტურის თეორიებში ხალხთაშორისი მიმართებების შესასწავლად გამოყენებული კლასიფიკატორი, რაც მისადაგება როგორც გაზომვის ინდიკატორი ცალკე აღებული განათლების სისტემას, ამათუიმ ორგანიზაციის მონყობის წესს, ინდივიდუალური პასუხისმგებლობის ქონას, ან პირიქით, არქონას. ამასთან აღსანიშნავია, რომ კატეგორია ფემინური/მასკულინური არანაირად არაა ბმაში, როგორც ეს ერთი შეხედვით ჩანს გენდერთან. ესაა დავუშვათ როცა მიზანრაციონალური მოქმედება მოიცავს თავისში სხვაზე, ალტერის ეგოზე მიმართულობას, მეტი ემპათია, ნაკლები გულგრილობა, ეგოიზმი, ეგოცენტრიზმი, ფსიქოპათია და რაც უმნიშვნელოვანესია შეგნებული პასუხისმგებლობის არ ქონდა საკუთარ ქმედებაზე. თვითონ გაზომისთვის აპრობირებული ეს „იდეალური ტიპი“ შეიმუშავეს ჰოლანდიელმა მკვლევარებმა, გირტ იან და გერტ იან ჰოფსტედებმა.

ავტორებმა გამოკითხეს საკმაოდ ძლიერი და წარმატებული პიროვნებები, რომლებიც განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებენ ავტონომიურობასა და ცოდნას და ღრმად სწამთ, რომ წარმატების მისაღწევად უცილებელია როგორც ახალი, ისე ძველი ფასეულობებისაგან დამოუკიდებლად მოქმედება. მათი აზრით, ნებისმიერ ადამიანს უნდა ჰქონდეს საკუთარი ცხოვრებისა და მოღვაწეობის საშუალება და თავისუფლება.¹⁰³ ამერიკულ ღირებულებათა ნუსხაში სოციოლოგი ქრეგ კალჰუნი ცალსახად ჩამონათვალს იწყებს დამოუკიდებლობით და დასძენს, „ხშირად ვერთიანდებით ჯგუფებსა და ორგანიზაციებში, მაგრამ უპირატესობას ყოველთვის დამოუკიდებლობას ვანიჭებთ და ნებისმიერ შემთხვევაში ვიტოვებთ ჯგუფის დატოვების უფლებას, თუკი ეს ჩვენ პიროვნულ ინტერესს აღარ ემსახურება. თუ სამსახური, ან ქორწინება წარუმატებელია, ვიცით, რომ გვაქვს მისი შეცვლისა და წინსვლის უფლება. სხვა ხალხებისგან განსხვავებით, აღმსარებლობა ჩვენთვის არა წარსულში წინაპრების გაკეთებულ, არამედ პიროვნულ არჩევან ემყარება.“¹⁰⁴ შეიძლება ყოველივე ზემო თქმული ასე დავაჯამოთ:

ადამიანს დაქვემდებარებულის პოზიციიდანა აქვს განცდა, რომ იგია ფლობის საგანი; ადამიანს დამქვემდებარებლის პოზიციიდან აქვს განცდა ქონის. არც ერთი, ფლობა/ქონა არ გულისმზობს ყოფნას. ყოფნა კორელაციაში ნებისმიერ ასაკში არის ინდივიდის ეკზისტენციალურად ყოფნასთან. *Exsistentia* (ლათ.) არსებობა, ეკზისტენციალიზმის ერთ-ერთი მთავარი ცნებაა და იგი ხმარებაში შემოიღო კირკეგორმა (1813-1855), დანიელმა რელიგიურმა ფილოსოფოსმა, ფსი-

¹⁰³ ქრეგ კალჰუნი, დონალდ ლაითი, სუზან კელერი, **სოციოლოგია**, ილია ჭავჭავაძის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბილისი, 2008.

¹⁰⁴ კალჰუნი, 2008 წ. გვ. 162

ქოლოგმა და მწერალმა. ეკზისტენცია ეს არაა ადამიანის არსება, ვინაიდან უკანასკნელი აღნიშნავს ეკზისტენციალისტების თეორიის თანახმად (სარტრი) რაღაც განსაზღვრულ, წინასწარ მოცემულს, არამედ იგია „ღია შესაძლებლობა“. ეკზისტენცია ნიშნავს, რომ არ ექვედებარება ობიექტივიზირების პროცესს. ამერიკული განათლების სიტემა, როდესაც ამას შედარების საფუძვლად იღებს კურტ ლევინი ცდილობს ხელი შეუწყოს სწორედ „ღია შესაძლებლობებს“ და მინიმუმი დატოვოს ალბათობა ობიექტივიზირებისათვის, ანუ, დაქვემდებარებისათვის. ამ ოქროს წესს მისდევენ მშობლები ოჯახში როცა ბავშვზე ზრუნვით არიან დაკავებული, პედაგოგები დაწყებითი და არამხოლოდ, სწავლების საფეხურებზე და ბოლოს აკადემიური პერსონალი უმაღლეს სასწავლებლებშიც. თუკი გერმანიში სტუდენტი წარმატებულ ლექტორს აკოპირებს და მისი ეკვალტირებულიც შესაძლოა მიმდევარი რჩება, ამერიკაში ეს ესმით როგორც განსაგნება და საკუთარ შინაგანობაში ნონასწორობის ღერძის ჩაშენების უუნარობა, რის გარეშედაც ვერავინ გამოიმუშავებს ე.წ. სწორ ადაპტაციურ ქცევას და ვერ განვითარდება.

კურტ ლევინი გაუსვამს ხაზს, რომ ყოველი რეჟიმი უპირისპირდება ინტელექტუალურ დისკუსიას, გონიერებას, რასაც არქმევს ლიბერალიზმის გამოვლინებას და დევნის. პროცესში, როდესაც ადამიანები ერთმანეთს უცვლიან მოსაზრებებს, მსჯელობენ, ყალიბდება ურთიერთობები თანაბარ ფეხზე. როცა პედაგოგი მოსწავლეს, ზოგადად აღსაზრდელს განუმარტავს დირექტივების საჭიროებას, მიზეზს, თუ რატომ მიეთითა ამათუიმ კონკრეტულ შემთხვევაში, ეს მეტი დემოკრატიია, აქ გათვალისწინებულია ბავშვთა ბაზისური უფლებები, შენ ამგვარად საგანმანათლებლო სისტემის ხარჯზე ბავშვს ეხმარები გახდეს რაც შეიძლება მალე დამოუკიდებელი, შესაბამისად თვითკმარი. ბავშვი რომ და-

მოუკიდებლად ჩაცმას სწავლობდეს, თავის მოვლას არის მნიშვნელოვანი.

ბავშვის ე.წ. თავისუფალი მოძრაობის სივრცე არის ამერიკაში სხვა ქვეყნებთან შედარებით მეტი, მითუფრო როცა ლაპარაკია გერმანიაზე. ჩვენ გვესმის, რომ ჩვენს ირგვლივ სოციალური გარემო მრავალპლასტიანია. შეიძლება ერთ პლასტში, ბავშვს, ასევე პედაგოგს, ქონდეს მეტი თავისუფლება, სხვაში ნაკლები და მესამეში საერთოდაც არანაირი. აბლოუტურად ჩაკეტილი თავისუფალი მოძრაობის სივრცე, ეს უკვე ემილ დურკემის მიერ ანომიად წოდებული მგომარეობაა და ხშირად ადგილობრივ დონეზე მთავრობების გადაყენება, შეცვლით სრულდება.

რაც შეეხება ყოველდღიურობას ამერიკელი სტუდენტისა. ამერიკელი სტუდენტი ადგენს ნათელ, დეტალურად გაანგარიშებულ გეგმას ხანგრძლივი დროის პერსპექტივით, ესაა სტრატეგიული გეგმა, თავისი ამოცანები როგორ განეროს თანმიმდევრულად, ისე, რომ მათი შესრულება იყოს უფრო ადვილი. გერმანელი ასეთ გრაფიკს - რა, როდის, როგორ - ნაკლებად ყვარობს. თითქმის არააო ასეთი ჩანაწერების არსებობა მოსალოდნელი, ამბობს კურტ ლევინი. ამერიკელი სტუდენტისთვის ნორმალურია წინასწარ განსაზღვრა, რამდენ საათს დაუთმობს კვირაში თავის კვლევას ექვსი თვის მანძილზე.¹⁰⁵ გერმანელი სტუდენტი თავისი სა-

¹⁰⁵ მაგისტრატურაზე სწავლების პერიოდში, მახსოვს ასეთი „ლირიკული გადახვევა“ ედუარ კუდუას მიერ (თსუ სოციოლოგიის კათედრის გამგე, ფილოსოფიის დოქტორი, პროფესორი, ქართული სოციოლოგიის ქვაკუთხედი), სასწავლო კურსს როცა გვიკითხავდა კულტურის სოციოლოგიაში, „მე დღეში 16 საათს ვმუშაობ“. მერე დაგკვეკითხა, „რამდენ საათს მუშაობთ თქვენ?“. ანუ, გონებრივი აქტივობა, სასწავლო-საკვლევ მასალაზე მუშაობა იგულისხმებოდა.

მუშაოსთვის განკუთვნილ ე.წ. ტერმინს¹⁰⁶ თავს ვერ ართმევს. გერმანიაში საუნივერსიტეტო სემესტრის მანძილზე სესიები ერთხელ უწევთ, ხოლო ამერიკაში, ყველა ლევინი, სამეტრი ულუფებადაა დაყოფილი და რამდენჯერმე უწევთ სესია. ზოგადად ამ მეთოდს, როცა გრაფიკის მიხედვით აწყობ ჰიპოტეტურ კონსტრუქციას სამუშაო-დროის განაწილების, ან უნივერსიტეტი ხლექს სესიებად სასწავლო სემესტრს, ტრიმესტრს, საბოლოო ჯამში, მაინც დეკონსტრუქცია ქვია. არის ასეთი რუსული გამოთქმა, „Москва не сразу строилась“¹⁰⁷. ზოგადად მთელი საგანმანათლებლო სისტემა ექვემდებარება მსგავსი დეკონსტრუქციის პრინციპს და ამიტომაც გვაქვს სწავლების განსხვავებული საფეხურები, ავილოთ საილუსტრაციოდ უმაღლესი სწავლების ფაზა:

- √ ბაკალავრიატი
- √ მაგისტრატურა
- √ დოქტორანტურა
- √ პოსტ-დოქტორანტურა

ნებისმიერი ორგანიზაცია, ნებისმიერი შრომის დანაწილების საჭიროების მქონე ერთობა, ხელმძღვანელობს წინასწარ ჰიპოთეტურად კალენდარში განერილი ამოცანების ჩამონათვალით, ზოგიერთს სულაც იურიდიული იმპერატივი

¹⁰⁶ **Der Termin** (გერ.)

Duden, Bedeutung: (fuer etwas Betsimtes) festgelegter Zeitpunkt; Tag, bis zu dem oder an dem etwas geschehen soll.

შესატყვისი ქართულ სიტყვათხმარებაში უცხოურიდან გავრცელდა ასევე ე.წ. დედლაინი, ანუ სამუშაოს ჩაბარების ვადა, დღე, საათი, ხანდახან ცხადია შეიძლება ოდნავ, სულ მისხალი დაავიანო, გააჩნია ორგანიზაციის განაწესს, გააჩნია ვის აბარებთ. ან უბრალოდ, შეიძლება უწესებთ ამ კალენდრულ ვადას თქვენივე თავს, ისევე როგორც აქ კურტ ლევინის მიერ აღწერილი რიგითი ამერიკელი სტუდენტი.

¹⁰⁷ „მოსკოვი ერთბაშად არ აშენებულა“.

უმადგრებს ზურგს და გრაფიკიდან ცდომა მკაცრადაა სანქცირებული.

ევროპელები ასეთ რამეს ყვებიან ამერიკელებზე, „– ამერიკა კონტრასტების, უსაზღვრო შესაძლებლობების ქვეყანაა.“ სახეზე მყოფი პერსპექტივები ამერიკელებს ანიჭებს დიდ თავისუფლებას. ისინი არ ეჯაჭვებიან ადგილს, მითუმეტეს თუკი ადგილმა არ შეიყვარა ისინი. ამერიკელი ტოვებს „შეჩვეულ“ სახლს, ახალი რაიონის დატესტვა არ ეძნელება, შესაძლოა სხვა ქალაქზე და შტატზეც იყოს ლაპარაკი. გერმანელებს არ სიამოვნებთ ცვლილებები ქერთან მიმართებაში და ისედაც, ზოგადად. მათთვის ახალ სიტუაციასთან შეგუების დროითი ლიმიტი უფრო ხანგრძლივია. ახლობელი ადამიანის გარდაცვალებასაც კი მეტი სიღრმით, შეგნებულად უდგება ამერიკელი. ესმის, სიცოცხლე სასრულოა და არ არსებობს ამ დროს უპირობო გარანტია, ყველაფერი რაც თეორიულად დასაშვებია, მოსალოდნელი ალბათობის მქონეა.

რაც შეეხება შეხედულებათა დაშორებას, ოპონონტის პოზიციიდან პიროვნულ მიღება/არმიღებას, იქნება ეს მეცნიერება, პოლიტიკა თუ რაიმე სხვა, ამერიკელი მიჯნავს პირადს და საჯაროს, ანუ, პროფესიულ საქმიანობასთან დაკავშირებულს და შეუძლია გამარჯვებაც მიულოცოს მონინაალმდეგეს და ქონდეს მასთან საკმაოდ თბილი, ამხანაგური დამოკიდებულება. გერმანიაში ასეთ პრაქტიკას ლამის სიბრიყვის რანგში აიყვანენ და მიაწერენ პიროვნების უნიათობას.

გერმანული პუნქტუალობა ჩვენ ვიციით საბჭოთა და პოსტ-საბჭურ სივრცეში ასევე, როგორ იყო, არის ქათინაურის რანგში აყვანილი. არადა კურტ ლევეინი თავისი გამოცდილებიდან, რომელიც ამ ორი სოციუმის დაკვირვების ხარჯზე შეიძინა, ამბობს, პუნქტუალური, ზედმინწვნით კორექტული არის ამერიკელი. ხოლო გერმანელებს მაგიდასთან ვახშამზეც კი ვერ მოუყრი დროულად თავსო.

ამერიკაში პოპულარობით სარგებლობს სისხამ დილას ლექციები, ან რაიმე სხვა ღონისძიება. ხშირად მოკრავ ყურს ფრაზას, „_სამუშაომ ჩენგან N დრო (კვირა, დღე, საათი) წაილო.“ ყოველთვის ახსოვთ და ხაზს უსვამენ, რა დროის შუალედში შეასრულეს დავალება. ამით დავალება ფასობს, მისი მნიშვნელობა სერიოზულობამდე იზრდება. უფრო მეტი, რეიტინგული ჟურნალ-გაზეთები სტატიის გასწვრივ, იქვე უთითებენ, სამუალოდ მის წაკითხვაში მკითხველი რა დროს დახარჯავს. გერმანიაში ეს იშვითი პრაქტიკაა. რიგითი გერმანელი დროს ხანდახან სრულიად ივინყებს. არის ასეთი მეტად პოლულარული, თანაც ელიტურ საზოგადოებაში, შემსრულებელი Max Raabe¹⁰⁸. აქვს სიმღერა Der perfekte Moment¹⁰⁹, შემდეგი ტექსტით, Heut' macht' ich gar nichts, keinen Finger krum, ich bleib' zu Haus' und liege hier einfach nur som rom...¹¹⁰ ცხადია სიზარმაცე როდი ჩვევია გერმანელს, უბრალოდ დროის ასე არტახებში მოქცევის საჭიროებას ვერ ხედავენ. კოკო გამსახურდიას ესსე შვეიცარულ და ქართულ დროზე 2000 იან წლებში ერთ-ერთ ლიტერატურულ აღმანახში დაიბეჭდა და მატ-ნაკლებად ანალოგიური იყო შედარებითი ანალიზი იმასთან, რასაც მოცემულ სტატიაში კურტ ლევინის მიდევნებით განვიხილავთ. უ.ზ. შედარების კრიტერიუმი იყო მსგავსი. დროის შეგრძნება, მისი დეკონსტრუქცია, ასეთი ჩანაწერები აკადემიურ სტილში აქვს ასევე საინტერესოდ კარლ პოპერს და არის კიდევ ქართულად თარგმნილი და გამოქვეყნებული¹¹¹.

¹⁰⁸ Max Raabe (1962)

¹⁰⁹ გერ. საუცხოო მომენტები.

¹¹⁰ გერ. დღეს არაფერსაც არ გავაკეთებ, თითო თითზე არ დავდებ, სახლში ვრჩები უბრალოდ დაწოლილი...

¹¹¹ **კარლ პოპერი**, რჩეული ნარკვევები, გამომცემლობა „დიოგენე“, თბილისი, 2000.

ზოგადად შედარებითი ანალიზი, რომელიც ასეთი ნაყოფიერი გამოუვიდა კურტ ლევინს მოცულობით არის უფრო ფართე, თუმცა გამომდინარე ერთი ქვეთავის ფორმატიდან, შევეცადე გამეანალიზებანა ის, რაც უშუალოდ სწავლება და სწავლებასთან დაკავშირებულ ჩვევით უნარებს შეეხებოდა. ჩემს მიერ დამუშავებული მონაცემები ავტორს გამოცემული ქონდა წიგნად, „სოციალური კონფლიქტების გადაჭრა“ და ფაქტიურად იყო როგორც გზამკვლევი ძირითადად ეთნიკური კონფლიქტების გადასაჭრელად თანამედროვე მულტიკულტურულ გარემოში.

20. ინდეტერმინიზმი და ადამიანის თავისუფლება (1965), I **ღრუბლები და საათები**. გვ. 243 დან

8. თანამედროვე კულტურატმორისი კვლევები; გაზომვის ინდიკატორი ფემინურობა/მასკულინურობის კოდი

დღეს, დაჩქარებული გლობალიზაციის ფონზე ატუალურია კულტურატმორისი კვლევები, ე.წ. ეთნო-ფსიქოლოგიის დეტალური ანალიზი. ცხადია სხვადასხვა საუნივერსიტეტო სკოლა, ცალკეული მკვლევარი ირჩევენ სხვადასხვა კვლევის მეთოდს და შესაბამისად გაზომვის ინდიკატორს. კვლევები ლამის როგორც მოთხოვნა, არის ინტერდისციპლინარულ ჭრილში და ზოგადად ყველა სოციალური, საზოგადოებრივი მეცნიერების გამოცდილებას და პრაქტიკებს მოიცავს.

აღნიშნული ანალიზი ეფუძნება გირტ ჰოფსტედესეულ კლასიფიკაციას.¹¹² კულტურატა დახასიათებისას ჩვენ გამოვიყენებთ ასევე მახასიათებლებს, როგორიცაა ინდივიდიალ-ზიმში და კოლექტივიზმი. გაზომვის ინდიკატორები იქნება მრავალკომპონენტური და მათ თანმიმდევრულად წარმოვადგინებთ ქვეთავის ჩარჩოებში. კულტურატა კვლევისას შეისწავლება ისეთი რეგიონები, როგორიცაა ოჯახი და პირადი ურთიერთობები (შესაბამისად, ბავშვთა სოციალიზაცია), სამუშაო და ორგანიზაციები.

კულტურატმორისი განსხვავების საფუძველი ხშირად საზოგადოების ფუნდამენტური საკითხია. ინდივიდის როლი თუ ჯგუფის როლი? ჩვენს სამყაროში ადამიანების უმრავლესობა ისეთ საზოგადოებაში ცხოვრობს, სადაც პრიორიტე-

¹¹² გირტ ჰოფსტედე ჰოლანდიელი მეცნიერია. დაიბადა 1928 წელს. გრონინგენის უნივერსიტეტში შეისწავლა სოციალური ფსიქოლოგია, ხოლო ორგანიზაციული ანთროპოლოგია მასატრიხის უნივერსიტეტში. დააფუძნა ინტერკულტურული კოოპერაციის კვლევითი ინსტიტუტი. მისი ძირითადი ნაშრომია „კულტურები და ორგანიზაციები“, რომელიც ხდება სწორედ მოცემული ქვეთავის მსჯელობის საგანი.

ტია ჯგუფის ინტერესი. ანუ, ლაპარაკია კოლექტივიზმზე. „ჩვენ“ და არა „მე“-ზე აქცენტის დასმა ბავშვობიდან, ადრეული სოციალიზაციის ასაკში სწავლობენ. „ჩვენ“ ჯგუფი პიროვნების იდენტობისა და ცხოვრების სირთულეებისაგან თავდაცვის უმთავრესი წყაროა. კოლექტივისტურ საზოგადოებებში ადამიანი მთელი სიცოცხლის განმავლობაში თავისი შიდა ჯგუფის ერთგული რჩება და ამ ერთგულების დარღვევა საშინელი საქციელია.

ინდივიდუალისტურ საზოგადოებაში ინდივიდის ინტერესი ჯგუფის ინტერესზე მაღლა დგას. თუ კოლექტივისტურ საზოგადოებებში დღესაც კი გაფართოებული ოჯახები გვაქვს, ინდივიდუალისტურში მხოლოდ ნუკლეური¹¹³ ოჯახები გვხვდება. ნათესავები სხვაგან ცხოვრობენ და მათ იშვიათად ხედავენ. განათლების მიზანიც დამოუკიდებლად მოღვაწეობის უნარ-ჩვევების აღზრდაში მდგომარეობს. ინდივიდუალისტურ საზოგადოებაში მიაჩნიათ, რომ არც პრაქტიკულად, არც ფსიქოლოგიურად, საზოგადოების ჯანმრთელი წევრი სხვაზე დამოკიდებული არ უნდა იყოს.

როგორი მოთხოვნები აქვთ ინდივიდუალისტ ადამიანებს სამუშაოზე? მათთვის მნიშვნელოვანია პირადი დრო. სამუშაო, რომელიც საკმარის თავისუფალ დროს ტოვებს პირადი ან ოჯახური ცხოვრებისათვის; თავისუფლება (მნიშვნელოვანია თავისუფლება, საქმეს თქვენი საკუთარი მიდგომა მიუსადაგოთ) და გამონკვევა (სამუშაო გამომწვევი უნდა იყოს, ისეთი, რომლისგანაც პიროვნული მიღწევის შეგრძნება დაგეუფებათ).

კოლექტივისტები სამსახურში კარგ პირობებთან აიგი-

¹¹³ ნუკლეური ოჯახი, საკვანძო ცნება ოჯახის სოციოლოგიაში, თანამედროვე დასავლური ოჯახი, რომელიც შედგება მხოლოდ მშობლებისა და შვილის, ან მშობლებისა და შვილებისგან. ანუ, ასეთ ოჯახში არ ვხვდებით თაობებს ბებია/ბაბუა-შვილები-შვილიშვილები.

ვებენ ხშირ ტრენინგებს, სათანადო ფიზიკურ პირობებს და მოელიან, რომ თავიანთ უნარებს ბოლომდე გამოავლენენ.

ძნელი გასაგები არაა, რატომ არის პირადი დრო, თავისუფლება და პირადი გამონვევა ინდივიდუალიზმისათვის მნიშვნელოვანი. ისინი ხაზს უსვამენ თანამშრომლის ორგანიზაციისაგან თავისუფლებას. საპირისპირო პოლუსის სამუშაო მიზნები - ტრენინგი, ფიზიკური პირობები და სამსახურში უნარების გამოვლენა - აღნიშნავს, რას აკეთებს ორგანიზაცია თანამშრომლებისათვის, და ამით ხაზს უსვამს თანამშრომლის დამოკიდებულებას ორგანიზაციაზე.

ინდივიდუალისტურ კულტურებში ახალგაზრდებში პრიორიტეტულია შემდეგი ღირებულებები: სხვების მიმართ ტოლერანტობა, სხვებთან ჰარმონია, არაკონკურენტულობა¹¹⁴, ახლო, პირადი მეგობრები, არსებული მდგომარეობით/პოზიციით კმაყოფილება, სხვებთან სოლიდარობა, კონსერვატიულობა.

კოლექტივისტურ კულტურებში ახალგაზრდებისათვის ღირებულია: მშობლების პატივისცემა, მორჩილება, ფინანსური დახმარება და წინაპრების პატივისცემა, ქალების უმანკოება, პატრიოტიზმი.

კოლექტივისტურ საზოგადოებებში დამეგობრების საჭიროება არ არსებობს: ოჯახის ან ჯგუფის წევრობა ადამიანის მეგობრებს განსაზღვრავს. ოჯახური ურთიერთობების შენარჩუნება მშობლების პატივისცემისა და ქალების უმანკოების საფუძველზე ხდება. ამას პატრიოტიზმიც უკავშირდება.

¹¹⁴ არაკონკურენტულობაში მოვიაზრებთ იზოტიმას. „თიმოსი“, ეს ტერმინი ანტიკურობაში გამოიყენებოდა პლატონის ნაშრომებში. „მომურნე სული“, იგივე აღიარების სურვილი, რაც მიუთითებს სხვებთან თანაბარ პირობებში განხორციელების სურვილზე, რაც ეწინააღმდეგება შენი ნებისადმი სხვათა მორჩილებას.

უნდა აღინიშნოს, რომ ძალაუფლებრივ დისტანციასა და კოლექტივიზმს შორის არსებობს კორელაცია. ისეთ კულტურებში, სადაც ხალხი შიდა ჯგუფებზეა დამოკიდებული, როგორც წესი, იგივე ხალხი ძალუფლების მქონე ადამიანებზეცაა დამოკიდებული. დიდი ოჯახის უმრავლესობას პატრიარქალური სტრუქტურა აქვს. მორალურ ავტორიტეტს ოჯახის თავი წარმოადგენს. ისეთ კულტურებში, რომლებშიც ადამიანები შიდა ჯგუფისაგან შედარებით თავისუფალნი არიან, როგორც წესი, ისინი ძალუფლების მქონე ადამიანებზე ნაკლებად დამოკიდებულნი არიან. ინდივიდუალიზმის სტრატეგიული ფორმა შემდეგში მდგომარეობს: საქმე იმაში კი არ გახლავთ, ადამიანებს სხვების რა მართებთ, არამედ, საკუთარი თავის რა მართებთ.

კოლექტიურ საზოგადოებათა უმრავლესობაში სხვა ადამიანებთან პირისპირი კონფრონტაცია არასასურველ და უზრდელურ საქციელად მიაჩნიათ. სიტყვა „არა იშვიათად გამოიყენება, რადგან „არა“ კონფრონტაციაა. „შეიძლება სწორი ბრძანდებით“ ან „ამაზე ვიფიქრებთ“ მოთხოვნის უარყოფის ზრდილობიანი ფორმაა. იმავე განწყობით, სიტყვა „დიახ“ ყოველთვის დათანხმებას კი არ ნიშნავს, არამედ კომუნიკაციის ხაზის შენარჩუნებას.

ინდივიდუალისტურ საზოგადოებაში ოჯახში ბავშვს ასწავლიან, რომ რამდენადაც მტკივნეული არ უნდა იყოს, მან ყოველთვის სიმართლე უნდა თქვას. ინდონეზიაში ყოფილმა ჰოლანდიელმა მისიონერმა მრევლის მიერ ბიბლიის ნაწყვეტის უცნაური ინტერპრეტაცია აღწერა. ნაწყვეტი ასეთი იყო: კაცს ყავდა ორი შვილი. მივიდა პირველთან და უთხრა: „შვილო, ნადი და დღეს ვენახში იმუშავე“. შვილმა უპასუხა: „ნავალ ბატონო“, მაგრამ არ წავიდა. კაცი მეორე შვილთანაც მივიდა და იგივე გაუმეორა. მან უპასუხა: „არ წავალ“, შემდეგ კი ინანა და წავიდა. ამ ორთაგან რომელმა

შეასრულა მამის ნება? ბიბლიური პასუხია, რომ მეორე შვილმა შეასრულა მამის ნება, მაგრამ ინდონეზიელებმა პირველი შვილი აირჩიეს, რადგან ის არ შეენინაალმდეგა მამას და ფორმალური ჰარმონია დაიცვა. ნავიდა თუ არა იგი სინამდვილეში, მათთვის მნიშვნელოვანი აღარ იყო.

კოლექტივისტურ ოჯახში ბავშვები სწავლობენ, რომ სხვების აზრს უნდა მისდიონ. საკუთარი აზრი არ არსებობს - მას ჯგუფი განსაზღვრავს. თუ ახალი საკითხი წამოიჭრა და მასზე შეხედულება ჯერ არ არსებობს, ოჯახური თათბირია საჭირო. მხოლოდ ამის შემდეგ ყალიბდება საბოლოო აზრი. თუ ბავშვი მუდმივად ჯგუფის სანინაალმდეგო მოსაზრებებს გამოთქვამს, ითვლება, რომ ამას ცუდი ხასიათი აქვს. ინდივიდუალისტური ოჯახი მოელის და ხელს უწყობს ბავშვის საკუთარი შეხედულებების ჩამოყალიბებას. იმ ბავშვზე, რომელიც მხოლოდ სხვების შეხედულებებს იმეორებს, ამბობენ, რომ სუსტი ხასიათი აქვს. სასურველ ხასიათთან თანხმედრაში მყოფი ქცევა კულტურულ გარემოზე დამოკიდებული.

ცნობილი ფაქტია, რომ ნიდერლანდებსა და სხვა მრავალ ჩრდილო-ევროპულ ქვეყანაში სტუდენტების ხარჯების დიდ ნაწილს თავის თავზე სახელმწიფო იღებს. 1980-იანი წლების შემდეგ სისტემა ისე შეიცვალა, რომ განათლების ფულს პირდაპირ სტუდენტებს აძლევენ და არა მათ მშობლებს. ამით სტუდენტების დამოუკიდებლობა იზრდება. 18 წლიდან ბიჭები და გოგონები დამოუკიდებელ ეკონომიკურ აქტორებად ითვლებიან. სახელმწიფო დახმარების გარეშე კი, ისინი ნაკლებად არიან დამოკიდებული მშობლებზე და საერთოდ არ არიან დამოკიდებული შორეულ ნათესავებზე.

კოლექტიურ საზოგადოებაში ოჯახური მოვალეობები მხოლოდ ფინანსური კი რაა, რიუტალურ ხასიათსაც ატარებს. ოჯახური თავყრილობები, როგორცაა ნათლობა, ქორწილი და განსაკუთრებით დაკრძალვა, ძალიან მნიშვნელოვნად ითვლება და მათზე დასწრება აუცილებელია.

კოლექტივისტური კულტურის ქვეყნებში ნორმალურია, როცა სტუმრობა წინასწარი შეტყობინების გარეშე ხდება. მიუხედავად იმისა, რომ ტელეფონი მივარდნილ სოფლებშიც კი აქვთ მსოფლიოს ყველა კუთხეში, ისინი ასეთი ზარის აუცილებლობას ვერ ხედავენ. ინდონეზიაში, იავას ტომში გაფრთხილების გარეშე სტუმრობა სწორედ, რომ ნორმაა.

კოლექტივისტურ ოჯახში¹¹⁵, ჰარმონიასთან ერთად სირცხვილის კონცეფციაც მნიშვნელოვანია. ინდივიდუალისტურ საზოგადოებას დანაშაულის კულტურად აღწერენ. საზოგადოების წესების დამრღვევს დანაშაულის გრძნობა აწუხებს. ამის საფუძველი ინდივიდუალურად განვითარებული სინდისია, რომელიც შინაგანი პილოტის ფუნქციას ასრულებს. საპირისპიროდ, კოლექტივისტური საზოგადოება სირცხვილის კულტურაა. კოლექტიური პასუხისმგებლობის საფუძველზე, თუ მოცემული ჯგუფის წევრმა საზოგადოების წესები დაარღვია, მას შერცხვება. სირცხვილის ბუნება სოციალურია, ხოლო დანაშაულის გრძნობა - ინდივიდუალური. შერცხვება თუ არა ადამიანს, დამოკიდებულია იმაზე, იცინ თუ არა მისი დარღვევის შესახებ სხვებმა. წესების დარღვევის გამოაშკარავება სირცხვილის უფრო დიდი წყაროა, ვიდრე თავად დარღვევის ფაქტი. დანაშაულის გრძნობა ასეთი არ არის. მას განიცდიან იმისდა მიხედვით, იცინ თუ არა სხვებმა ჩადენილი უსაქციელობის შესახებ.

მთავარი გასხვავებები კოლექტივისტურ და ინდივიდუალისტურ საზოგადოებებს შორის ჰოფსტედების მიერ

¹¹⁵ კოლექტივისტური ოჯახის კარგად გაგების საშუალებას გვაძლევს ზოგადად ინდივიდუალისტური და კოლექტივისტური საზოგადოებების კრიტერიუმების ცოდნა. ლალი სურმანიძის წიგნი, „ინდივიდუალისტური და კოლექტივისტური საზოგადოებები“, რომელიც 2001 წელს გამოიცა ფონდი ღია საზოგადოება-საქართველოს ხელშეწყობით მოცემული სტატიაში მსჯელობის საგნად ქვეულ თითოეულ საკითხს აცხადებს.

მსოფლიოს მამტაბით სიღმისეული კველევების საფუძველზე გამოქვეყნებულ მონოგრაფიაში ცხრილის სახით ასე გამოიყურება (თავი 3, გვ.89) :

ზოგადი ნორმა და ოჯახი

კოლექტივისტები	ინდივიდუალისტები
ადამიანები დაბადებიდან ხვდებიან დიდ ოჯახებში, ან სხვა დახურულ ჯგუფებში, რომლებიც მათ ერთგულების სანაცვლოდ იცავენ	ყველა იზრდება იმ პრინციპით, რომ უნდა მოუაროს მხოლოდ საკუთარ თავს და უშუალოდ საკუთარ (პატარა) ოჯახს
ბავშვები სწავლობენ, როგორ იფიქრონ ყველაფერზე „ჩვენ“-ის კონტესტში	ბავშვები სწავლობენ, როგორ იფიქრონ ყველაფერზე „მე“-ს კონტესტში
ჰარმონია ყოველთვის უნდა იყოს შენარჩუნებული და უნდა ხდებოდეს პირდაპირი კონფლიქტებისაგან თავის არიდება	საკუთარი აზრების გულწრფელად გამოთქმა პიროვნების პატიოსნების ნიშანია
მეგობრობა წინასწარ განსაზღვრულია	მეგობრობა ნებაყოფლობითია და ხელშეწყობა ჭირდება
რესურსები ნათესავებს უნდა გაუზიარო	რესურსები ინდივიდუალური საკუთრებაა, ბავშვებისთვისაც კი
ძირითადია მაღალი კონტესტის მქონე კომუნიკაცია	ძირითადია დაბალი კონტესტის მქონე კომუნიკაცია
საზოგადოების წესების დარღვევა იწვევს სირცხვილს და საკუთარი და ჯგუფის სახის დაკარგავას	საზოგადოების წესების დარღვევა იწვევს დანაშაულის გრძნობას და საკუთარი თავისადმი პატივისცემის დაკარგვას
საცოლვე უნდა იყოს ახალგაზრდა, გამრჯე და უმნიკვლო. საქმრო უნდა იყოს უფროსი	პარტნიორების მიმართ კრიტიკურიუმები არ არის წინასწარ განსაზღვრული

ეხლა კი ჯერი მიდგა ფემინურობის გამიჯვნაზე მასკულინობისაგან. შევთანხმდეთ, რომ ბიოლოგიურ განსხვავებათა აღსანიშნავად გამოვიყენებთ ტერმინებს მამრობითი და მდედრობითი, ხოლო სოციალურად, კულტურულად განსაზღვრული როლებისათვის კი - მასკულინური და ფემინური. უნდა ნათელვყოთ, რომ ტერმინები შედარებითია და არა აბსოლუტური. შესაძლებელია, კაცი „ფემინურად“ მოიქცეს და ქალი „მასკულინურად“, ეს ნიშნავს, რომ ისინი თავიანთი საზოგადოების ნორმებისაგან განსხვავებულად იქცევიან.

საზოგადოებას მასკულინური ეწოდება, როდესაც ემოციური გენდერული როლები გარკვეულად არის გაყოფილი: კაცი ასერტიული, ძლიერი და მატერიალურ წარმატებაზე ორიენტირებული უნდა იყოს, ხოლო ქალი მორიდებული, ნაზი და ცხოვრების ხარისხით დაინტერესებული. საზოგადოებას ფემინური ეწოდება, როდესაც კაცი, ასევე ქალი მორიდებული, ნაზი და ცხოვრების ხარისხით დაინტერესებულნი უნდა იყვნენ.

რიგი გამოკვლევები ავლენენ, რომ ფემინური კულტურის ქვეყნებია შვედეთი, ნორვეგია, ნიდერლანდები და დანია. ნაწილობრივ ფინეთიც.

გენდერული როლების განსხვავების მხოლოდ პატარა ნაწილი არის ბიოლოგიურად განსაზღვრული, ამიტომ გენდერული როლების პატერნის სტაბილურობა თითქმის მთლიანად სოციალიზაციის ხარჯზე მიმდინარეობს. ჰოლანდიურ ფემინურ კულტურაში ბავშვების სოციალიზაციისას სქესთა შორის განსხვავება ნაკლებია.

როგორია მთავარი განსხვავებები ფემინურ და მასკულინურ საზოგადოებებს შორის. ზოგადი ნორმები და ოჯახი გარკვეულ მახასიათებლებში მოვაქციოთ. ფემინურ კულტურებში მნიშვნელოვანია ურთოერთობები და ცხოვრების ხარისხი. კაცის და ქალიც მოკრძალებული უნდა იყოს. როგორც კაცი, ისე ქალი შეიძლება იყოს ნაზი და ფოკუსს აკეთებდეს ურთიერთობებზე. ოჯახში დედასაც და მამასაც

აქვს შეხება ფაქტებთან და გრნობებთან. ბიჭისთვისაც და გოგოსთვისაც დაშვებულია ტირილი, მაგრამ ორივესათვის დაუშვებელია ჩხუბი. ბიჭები და გოგონები თამაშობენ ერთი და იმავე მიზეზების გამო. საქმროსგანაც და საცოლისგანაც ერთი და იმავე სტანდარტების მოლოდინია. ნორმაა, რომ ქმარი უნდა იყოს როგორც შეყვარებული. მასკულიზურ კულტურებში ყველაფერი განსხვავებულია. მნიშვნელოვანია გამოწვევა, შემოსავალი, აღირება და წინსვლა. მამაკაცები როგორც წესი უნდა იყვნენ მიმწოდნი, ამბიციურიები და ძლიერნი. ქალები უნდა იყვნენ ნაზი და მიხედონ ურთიერთობებს. ოჯახში მამას შეხება აქვს ფაქტებთან, დედას - გრძნობებთან. გოგონები ტირიან, ბიჭები - არა. ბიჭებმა უნდა იჩხუბონ, გოგოებმა საერთოდ არ უნდა იჩხუბონ. ბიჭები თამაშობენ რათა აჯობონ ვინმეს, გოგონები კი იმისთვის, რომ ერთად იყვნენ. საცოლეს უნდა აიყოს უმნიშვნელო და გამრჯე, საქმროები კი არა. ქმარი უნდა იყოს ჯანსაღი, შეძლებული და გამგები, შეყვარებული კი სახალისო.

ტრადიციულ საზოგადოებებში გაუთხოვარი ქალი იყო და არის კიდევ იშვიათობა და ის ხშირად დისკრიმინირებულია. თანამედროვე საზოგადოება ქალის მარტოობაში უცნაურს ვერფერს ხედავს. თანამედროვე ინდუსტრიულ საზოგადოებებში მცხოვრებ ქალებს, ცოლის და დიასახლისობის გარდა, სოციალური როლის არჩევის უფრო დიდი თავისუფლება აქვთ.¹¹⁶

¹¹⁶ ენტონი გიდენსი თანამედროვე საზოგადოების დამოკიდებულებას მარტოხელა ადამიანების მიმართ უქვემდებარებს მეცნიერულ ანალიზას თავის უკანასკნელ ნაშრომებში, რაც მოვაქციე ჩემს წიგნში „პოსტმოდერნიზმი და თანამედროვეობა“ (2016, თბილისი, გამომცემლობა უნივერსალი); ხოლო მარტოობის ანალიზი ზოგადად სტატიაში „Социологический анализ одиночества“, რომელიც 2016 წელს გამოქვეყნდა ჟურნალში „Кавказ и мир“.

ფემინურობა ფემინიზმში არ უნდა აგვერიოს. ფემინიზმი იდეოლოგიაა, რომლის მიზანი საზოგადოებაში ქალის როლის შეცვლაა. მასკულინობა-ფემინურობის განზომილება ამ იდეოლოგიისათვის მნიშვნელოვანია, რადგან სხვადასხვა ქვეყნებში ფემინიზმის უფრო მასკულინურ ან ფემინურ გამოვლინებას წავაწყდებით.

მასკულინობა-ფემინურობის განზომილებაზე ქვეყნის პოზიცია სექსუალური ქცევის ნორმებზედაც ახდენს ზეგავლენას. მასკულინურ ქვეყნებში კაცებისათვის და ქალებისათვის განსხვავებული სტანდარტების არსებობის ტენდენციაა. კაცები ყოველთვის სუბიექტები, ქალები კი - ობიექტები არიან. შეიძლება ვილაპარაკოთ პატარძლების უმნიშვნელობის ორმაგი მორალის სტანდარტზე: ქალებს მოეთხოვებათ უმნიშვნელობა, კაცებს - არა. ეს ფოტოებსა და ფილმებში სიშიშვლის ნორმებშიც აისახება: შიშველი კაცის ჩვენების ტაბუ ბევრად უფრო მაღალია, ვიდრე შიშველი ქალისა. ფემინურ კულტურებში ორივე სქესისათვის ერთი სტანდარტი არსებობს - თანაბრად მკაცრი ან თანაბრად თავისუფალი - და სიშიშვლესა და სექსუალობას შორის პირდაპირი კავშირი არ არსებობს. მასკულინურ კულტურაში ფემინურ კულტურასთან შედარებით სექსს უფრო დიდი ტაბუ ადევს. ეს შიშის ნინაალმდეგ მიმართულ კამპანიაზე დაკვირვებიდანაც ჩანს. ფემინურ ქვეყანაში კამპანია პირდაპირია, ხოლო მასკულინურ ქვეყნებში რისი თქმა შეიძლება და რისი არა, შეზღუდულია. პარადოქსია, ტაბუს გამო ეს საკითხი უფრო მიმზიდველია და მასკულინურ ქვეყნებში უფრო მეტი იმპლიციტური სექსუალური სიმბოლიკაა ტელევიზორით ნაჩვენები, ვიდრე ფემინურ კულტურაში.

ორმაგი სტანდარტები სექსუალურ ქცევას უსვამს ხაზს: კაცებისათვის ეს „ქულების დაწერა“, ქალებისათვის კი - ექსპლუატაციის გრძნობა. ერთსტანდარტიან ფემინურ

საზოგადოებაში ყურადღება ორი ადამიანის ურთიერთობაზე გამახვილებული.

განათლებას რას შეეხება, ფემინურ კულტურებში ნორმად საშუალო სტუდენტი ითვლება, ხოლო უფრო მასკულინურ კულტურებში საუკეთესო სტუდენტი. გირტ ჰოფსტედე იმასაც კი ამბობს, რომ ჰოლანდიაში „კლასში საუკეთესო მოსწავლე“ ცოტათი სასაცილოდაც კი გამოიყურება.

ეს განსხვავება საკლასო ოთახის ქცევაში ჩანს. მასკულინურ კულტურაში სტუდენტები ცდილობენ საკუთარი თავი წარმოაჩინონ და ერთმანეთს ღიად ეჯიბრებიან. ფემინურ კულტურებში ასერტიულ ქცევასა და წარმატების მიღწევის მცდელობას ადვილად დასცინიან. წარმატებულობა ამკარად არ უნდა გამოჩნდეს; მასკულინურ კულტურაში სკოლაში წარუმატებლობა კატასტროფის ტოლფასია. იაპონიასა და გერმანიის მსგავს ძლიერ მასკულინურ ქვეყნებში ყოველ წელს წერენ სტუდენტზე, რომელმაც გამოცდაზე ჩაჭრის შემდეგ თავი მოიკლა. 1973 წელს ჰარვარდის ბიზნეს სკოლის კურსდამთავრებულმა ოთხი თვითმკვლელობის მცდელობა აღწერა. ამერიკულ ელიტურ დაწესებულებაში მისი სწავლის დროს ერთმა მასწავლებელმა და სამმა სტუდენტმა თავის მოკვლა სცადა. ფემინურ საზოგადოებაში სწავლაში წარუმატებლობა მცირე ინციდენტად ითვლება. როდესაც ახალგაზრდები თავს იკლავენ, მიზეზი სწავლასთან არ არის დაკავშირებული.

მთავარი განსხვავებები ფემინურ და მასკულინურ საზოგადოებებს შორის, როცა საქმე ეხება განათლებას და მომხმარებლის ქცევას, ასეთია:

ფემინურ კულტურაში საშუალო მოსწრების სტუდენტი ნორმაა, სუსტ სტუდენტს აქებენ; წარმატებულის შურთ; სკოლაში ჩაჭრა მცირე მნიშვნელობის ინციდენტია; ბავშვები არააგრესიულად სოციალიზირდებიან; სტუდენტები თავიანთ მოსწრებას სათანადოდ არ აფასებენ - ეგო მცირდება;

მასწავლებლის მეგობრულობა დასაფასებელია; სამსახურის არჩევა შინაგან ინტერესებზეა დაფუძნებული; ქალები და კაცები ნაწილობრივ ერთსა და იმავე საგნებს სწავლობენ; კაცებიცა და ქალებიც პატარა ბავშვებს ასწავლიან; კაცებიცა და ქალებიც საჭმელსა და მანქანებს ყიდულობენ; წყვილს საერთო მანქანა ჰყავს; უფრო მეტი საყოფაცხოვრებო პროდუქტი იყიდება; უფრო მეტ მხატვრულ ლიტერატურას კითხულობენ (რაპორტულია საუბარი).

მასკულიზურ კულტურებში გვაქვს აბსოლუტურად სხვა რეალობა. საუკეთესო სტუდენტი ნორმაა, წარმატებულ სტუდენტს აქებენ; კლასში კონკურენციაა, ცდილობენ მიაღწიონ წარმატებას; სკოლაში საგნების ჩაგდება კატასტროფაა; ბავშვების აგრესია მისაღებია; სტუდენტები თავიანთ მოსწრებას ზედმეტად აფასებენ, აღენიშნებათ ეგოს ზრდა; მასწავლებლის ჭკუა დაფასებულია;¹¹⁷ სამსახურის არჩევა კარიერულ შესაძლებლობებზეა დაფუძნებული; ქალები და კაცები განსხვავებულ საგნებს სწავლობენ; პატარა ბავშვებს მხოლოდ ქალები ასწავლიან; ქალები საჭმელს, ხოლო კაცები მანქანებს ყიდულობენ; წყვილს ორი მანქანა სჭირდება; უფრო მეტი სტატუსის გამომხატველი პროდუქტი იყიდება; უფრო მეტ დოკუმენტურ ლიტერატურას კითხულობენ (რეპორტულია საუბარი).

¹¹⁷ სასკოლო და საუნივერსიტეტო განათლების ზოგადი კრიტერიუმები, მოსწავლეთა და სტუდენტთა რეალობაში გავრცელებული ტიპაჟები, ნიჭის, ინტელექტის კავშირი სოციალურ კლასთან და აღზრდასთან დეტალურადაა შესწავლილი და მეცნიერულ ანალიზს ექვემდებარება ენტონი გიდენსის მიერ სოციოლოგიის სახელმძღვანელოში, რომელიც ქართულ ენაზეც არის გამოცემული 2011 წელს ფონდი ღია საზოგადოება საქართველოს ხელშეწყობით და აქტიურად გამოიყენება ჩვენს უნივერსიტეტში „სოციოლოგიის საფუძვლების“ სწავლებისას.

მასკულინობა-ფემინურობის განზომილება კონფლიქტების გადანყვეტილებაზე გავლენას ახდენს. აშშ-ში და სხვა მასკულინურ კულტურაში (ბრიტანეთი და ირლანდია) არსებობს მოსაზრება, რომ კონფლიქტები ჩხუბით უნდა გადანყდეს: „და საუკეთესომ მოიგოს“. ასეთი ქვეყნების ინდუსტრიულ ურთიერთობებშიც მსგავსი კონფლიქტი მიმდინარეობს. თუკი ეს შესაძლებელია, მენეჯმენტი პროფკავშირებთან ურთიერთობას ერიდება და თავად პროფკავშირების ქცევა ამგვარ დამოკიდებულებას ამართლებს.

ნიდერლანდების, შვედეთისა და დანიის მსგავს ფემინურ კულტურებში კონფლიქტის გადაჭრა მოლაპარაკებით ურჩევნიათ. საფრანგეთში, რომელიც სოციოლოგიურ კვლევაში საშუალოდ ფემინური აღმოჩნდა, შიგადაშიგ ბევრი ვერბალური შეურაცხყოფა ხდება, როგორც დამსაქმებელსა და პროფკავშირებს, ისე უფროსებსა და დაქვემდებარებულებს შორის. მაგრამ, თვითონ კონფლიქტის უკან ტიპურად ფრანგული „ზომიერების გრძნობაა“. ამიტომ მხარეები ერთად მუშაობენ და თანხმდებიან იმაზე, რომ შეთანხმდებიან. მასკულინურ საზოგადოებაში ორგანიზაციები შედეგებზე ამახვილებენ ყურადღებას და ყველას თანასწორობის პრინციპის მიხედვით აჯილდოვებენ - ანუ ყველას შესრულების მიხედვით. ფემინურ საზოგადოებაში ორგანიზაციაში ადამიანებს თანაბრობის და არა თანასწორობის საფუძველზე აჯილდოვებენ - ანუ ყველას თავისი საჭიროების მიხედვით.

იდეა, რომ ყველაფერი პატარა ლამაზია, ფემინური ღირებულებაა. სოციოლოგიური გამოკითხვების თანახმად, დიდ ორგანიზაციებში მუშაობის სურვილი მასკულინობასთან იყო დაკავშირებული.

მასკულინურ საზოგადოებაში საზოგადოების ეთოსია: „იცხოვრე, რომ იმუშაო“, ხოლო ფემინური საზოგადოებისა „იმუშავე, რომ იცხოვრო“.

1977 წელს ევროკავშირში ჩატარებული გამოკითხვა შემდეგ კითხვას მოიცავდა¹¹⁸: „თუ ეკონომიკური სიტუაცია ისე გაუმჯობესდა, რომ ცხოვრების სტანდარტმა აიწია, რომელს მიიჩნევდით უკეთესად შემდეგი ორი ვარიანტიდან: ხელფასის გაზრდას (დღეში იმდენივე სამუშაო საათით) თუ სამუშაო საათების შემცირებას (იმავე ხელფასით)“. არჩევანი განსხვავდებოდა. ხელფასის გაზრდის სურვილს ირლანდიელთა 62%, საათების შემცირების სურვილს ნიდერლანდების 64% გამოხატავდა. ეს განსხვავება მასკულინობასთან უფრო იყო დაკავშირებული, ვიდრე ეროვნულ სიმდიდრესთან.

დაკვირვება ავლენს, რომ მსოფლიოს ღარიბ ნაწილში მასკულინური კულტურა უფრო სწრაფად იზრდება, ხოლო მდიდარ ნაწილში ფემინური კულტურა.

ღარიბი საზოგადოებისათვის, ფემინურ ღირებულებებზე გადასვლა მოსალოდნელი არ არის. ფემინურობა-მასკულინობას შორის განსხვავებები დიდ როლს ასრულებს აზიის მწვავე პრობლემაში: გოგონების დაბადების პრევენციაში. 2000 წელს აზიაში 100 მილიონით ნაკლები ქალი დაიბადა, ვიდრე ნორმალური შობადობის პირობებში დაიბადებოდა. ქალებთან შედარებით კაცების მატებამ, შესაძლებელია განხილული საზოგადოების უფრო მეტად მასკულინიზაცია გამოიწვიოს.

მოცემული ქვეთავი ანალიზური ხასიათისაა, მაგრამ ანალიზი ასევე მსახურობს პროჟექტად. უნდა ყოველმხრივ შევეცადოთ ეკონომიკური სისტემების აღორძინებას, საშუალო კლასის გაფართოებას, დემოგრაფიული ბალანსის დაცვას (ქალთა შობადობის პრევენციის აღკვეთა ყველა ლეგალური საშუალებით). სიუხვის, დოვალათის საზოგადოება-

¹¹⁸ მოცემული კვლევა აღწერილია გირტ ჰოპსტედეს სახელმძღვანელოში „კულტურები და ორგანიზაციები“, რომელიც საქართველოში გამოიცა 2011 წელს ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის ინიციატივით.

ში¹¹⁹ მრავლდება ინდივიდუალისტური ღირებულებები და გვეძლევა ფემინური კულტურები, რაც დემოკრატიის მეტ ხარისხს გვპირდება. ასევე, რაც იკვეთება ანალიზის პროცესში - ბაზისისა და ზედნაშენის მარქსისეული ხედვა 21 საუკუნეშიც აქტუალურია. ანუ, არამხოლოდ პოლიტიკა, თვით კულტურაც ეკონომიკურად არის დეტერმინირებული.

სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტში, ჰუმანიტარულ მეცნირებათა ფაკულტეტზე არის ასეთი სამაგისტრო პროგრამა, კულტურათმორისი კომუნიკაციები, რომელსაც პროფესორი ინდირა ძაგანია ხელმძღვანელობს. წლების წინ, როდესაც გავუზიარე აღფრთოვანება კულტურათმორის კვლევებში მამ-შვილი ჰოპფსტედებისგან დამკვიდრებული გაზომვის ერთგვარად ახალი ინდიკატორის გამო, ვგულისხმობ სწორედ ამ ინდექსის გამოთვლას ინდივიდუალურ თუ ერთობის დონეზე, მასკულინური/ფემინური, პროფესორმა ძაგანიამ, პროგრამის ხელმძღვანელმა, შემომთავაზა მაგისტრატურის მე-2 კურსზე, შემოდგომის სემესტრზე წაგვეკითა ზემოთნახსენები მეთოდოლოგიური მიდგომის გათვალისწინებით (თუმცა, არა მარტო), რაიმე კონკრეტული, ახალი საგანი. გარკვეული ფიქრის, ერთობლივი მუშაობისა და ძალისხმევის შედეგად მზად გვქონდა საგანი, „კულტურები და ორგანიზაციები“ (3 კრედიტით წარმოდგენილი. 1 ლექცია, 2 სემინარი), რომელიც პროგრამის წარმატებული რეაქრედიტაციიდანვე იკითხება შეუფერხებლად და დღესაც საგანს ვუძღვები პირადად მე.

¹¹⁹ ტერმინი ეკუთვნის ჯონ გელბრაითს. მან შეიმუშავა ზოგადად „სიუხვის საზოგადოების“ კონცეფცია.

9. კომუნიკაციური სიუხვის უკუეფექტი ჯონ კინის ინტერპრეტაციებში

ჩვენ კომუნიკაციური სიუხვის ეპოქაში ვცხოვრობთ. მედიის სამყაროში არცთუ დიდ აღფრთოვანებას იწვევენ სხვადასხვა ინოვაციები, დაწყებული თანამგზავრული მაუნ-ყებლობით და დამთავრებული ჭკვიანი სათვალეებით, გნებავთ ელექტრონული წიგნებით. პოლიტიკურ სფეროებში დიდ იმედებს ამყარებენ ელექტრონულ დემოკრატიაზე, ქიბერმოქალაქეებსა და ზოგადად ელექტრონულ მმართველობაზე. ჯონ კინი¹²⁰ თვლის, რომ კომუნიკაციური სიუხვე ძალიან ბევრ, ერთობ მნიშვნელოვან მიმართებაში რადიკალუ-

¹²⁰ **ჯონ კინი, John Keane**, სამხრეთ ავსტრალიის მკვიდრი. განათლება მიიღო ადელაიდას უნივერსიტეტში, ტორონტოსა და კემბრიჯში. ამჟამად ბატონი კინი არის პოლიტიკურ მეცნიერებათა პროფესორი სიდნეის უნივერსიტეტში და ბერლინის სოციალურ მეცნიერებათა სამეცნიერო ცენტრში. 1989 წელს მან ლონდონში დაარსა დემოკრატიის შესწავლის ცენტრი. ის ხელმძღვანელობს პროექტს სიდნეის დემოკრატიული ინიციატივა.

მის მრავალრიცხოვან პუბლიკაციებში ცალკე უნდა გამოვყოთ „მასობრივი ინფორმაციის საშუალებები და დემოკრატია“ (Media and Democracy), რომელიც 1991 წელს გამოქვეყნდა და 25 ენაზე ითარგმნა; ასევე, „დემოკრატია და სამოქალაქო საზოგადოება“ (Democracy and Civil Society. 1988-1989), ძალადობის გამოვლინება“ (1996), „სამოქალაქო საზოგადოება: ძველი მოდელები, ახალი შეხედულებები“ (Civil Society: Old Models, New Views. 1998), დიდი ალიარების მომტანი ბიოგრაფია „ტომ პეინის პოლიტიკური ცხოვრება“ (Political life of Thomas Paine. 1995), ასევე „ვლაცლავ ჰაველი: პოლიტიკური ტრაგედია 6 აქტში“ (Vaclav Havel: A Political Tragedy In Six Acts. 1999), რომელიც ეხებოდა მე-20 საუკუნის ევროპაში ძალაუფლების საკითხის შესწავლას. ოფიციალური ვებ-გვერდი: <http://www.johnkeane.net/>

რად ცვლის ჩვენი ცხოვრების კონტურებსა და ჩვენს პოლიტიკას უკეთესი კუთხით. თუმცა იგი სვამს შეკითხვას, რატომ არ ეთმობა მნიშვნელოვანი ყურადღება საგანგაშო, ურთიერთსაპირისპირო ტენდენციებს, კერძოდ მედიის სფეროში დეკადანტურ პროცესებს, რომლებიც ხელს უწყობენ საყოველთაო მდუმარებას საზოგადოებაში, შეუზღუდავი ძალაუფლების კონცენტრაციას, რითაც საბოლოო ჯამში სუსტდება დემოკრატიის სული და ძალა. კინმა შეისწავლა სახელმწიფოს მიერ განხორციელებული კონტროლის რთული მექანიზმები, საბაზრო ცენზურა, ჩრდილოვანი პიარის წარმოების ტაქტიკა და შეეცადა გაეგო ეს პროცესები. კინი ამტიკიცებს, რომ მედიის დეკადანსი საზოგადოებრივი ცხოვრების ხარისხს მნიშვნელოვან ზიანს აყენებს.

ჯონ კინმა დემოკრატიისა და მედიის დეკადანსს მიუძღვნა ამავე სახელწოდების მონოგრაფია (John Keane, „DEMOCRACY and MEDIA DECADANCE“, 2013, New York). ნაშრომში განხილული აქტუალური საკითხების ჩამონათვალი ასეთია: კომუნიკაციური სიუხვე (სიახლეები; ველური იდეები; ინფორმაციის დემოკრატიზაცია; Google; ახალი მაკრეკერობა; WIKIEAKS; აურჩეველი წარმომადგენლები; ტრანსსაზღვრული პუბლიკა), მონიტორული დემოკრატია, მედიის დეკადანსი, დემოკრატიის მონინალმდეგები, რისთვისაა საჭირო საჯარო კომუნიკაციების თავისუფლება.

მოცემული ქვეთავის ფარგლებში ჩვენი ინტერესის საგანს შეადგენს უშუალოდ მედიის დეკადანსი.

ჩვენი დროის მნიშვნელოვანი დემოკრატიული ფაქტებია გავრცელებადი საინფორმაციო ბანკები, საიდუმლოდ მოქმედი ძალაუფლების კორუფციოგენური შედეგების საჯაროდ გამოხატვა, გაძლიერებული პოლიტიკური წარმომადგენლობა, ტრანსსაზღვრული პუბლიკის გაფართოება. შეუძლე-

ბელია არ დავაფასოთ მათი ტექნიკური ბაზა და პოლიტიკური ორიგინალობა.

კომუნიკაციური რევოლუციის პირველმა ტალღამ გააჩინა შეგრძნება, რომ კომუნიკაციის თავისუფლება და მონიტორული დემოკრატია იპყრობს მსოფლიოს.

პირველად კაცობრიობის ისტორიაში ჩვენს ხელთაა ტექნოლოგიები, რომლებიც გვაძლევენ საშუალებას შევინარჩუნონ სიღმისეული კავშირები ადამიანების დიდ სიმრავლეებთან. ადრე ჩვენი გარემოცვა ოჯახის, მეზობლების, „სოფლისა“ და გვარის საზღვრებში იყო მოქცეული. ქიბერ სივრცეში სულ უფრო მეტი ადამიანი ამყარებს კონტაქტს, ეცნობა ერთმანეთს და მსოფლიოც უფრო შეკრული ჩანს.

ინფორმაციული სიუხვე, წამიერად დამყარებული კავშირები ტექნიკური ინგრედიენტებია, რომლებიც საჭიროა სამოქალაქო აქტივობის ასაფეთქებლად. ჯონ კინი განსახილველად გვთავაზობს ევგენი მოროზოვის¹²¹ მოსაზრებას, რომლის თანახმადაც ინტერნეტი ნეიტრალური მედიუმია, რომელიც არაფერ განსაზღვრულს არ იძლევა. ესაა უბრალოდ ტექნიკური არქიტექტურა (პაკეტები, ციფრული ქსელების კომუტაცია¹²², მობილური ტელეფონები, ღრუბლების გამოთვლა). სოციალურ და პოლიტიკურ ძალაუფლებრივ

¹²¹ **ევგენი მოროზოვი**, 1984 წელს დაბადებული ბელორუსიაში, ამერიკაში მოღვაწე ყურნალისტი, მწერალი, პოლიტიკურ მეცნიერებათა სპეციალისტი, რომელიც სწავლობს ტექნოლოგიების ზეგავლენას პოლიტიკურ და საზოგადოებრივ ცხოვრებაზე. 2011 წელს გამოაქვეყნა წიგნი „ქსელური სიცრუე: ინტერნეტ თავისუფლების ბნელი მხარე“ (The Net Delusion: The Dark Side of Internet Freedom). გაზეთმა New York Times იგი 2011 წლის ერთ-ერთ საუკეთესო მონოგრაფიად აღიარა. ევგენი მოროზოვის ოფიციალური ვებ-გვერდი: <https://www.evgenymorozov.com/>

¹²² ტრანზიტული კვანძების მეშვეობით კომუნიკაციური ქსელის აბონომენტების მიერთების პროცესი.

ურთიერთობებზე, არც ადამიანების ცხოვრების ხარისხზე რაიმეგვარ განმსაზღვრელ ზემოქმედებას იგი არ ახდენს. კომუნიკაციური ტექნოლოგიები თავისი არსით არც დემოკრატიული და არც ავტორიტარული არ არიან. ბაიტებზე გაცილებით მეტია საჭირო, რომ დაამყარო, გაზარდო და კონსოლიდირება მოახდინო ჯანსაღი დემოკრატიის. ბაიტები ვერ შეძლებენ რაიმეს ფორმირებას ან სტრუქტურირებას. ინტერნეტი, ესაა მხოლოდ საშუალება ძალაუფლების ხელში, რომელსაც ის იყენებს, როგორც უნდა. ისეთ ქვეყნებში - თვლის ჯონ კინი - როგორცაა საუდის არაბეთი, ბელორუსია, თურქმენეთი, ვენესუელა, კომუნიკაციის საშუალებების ახალი გალაქტიკა სინამდვილეში აძლიერებენ ძლიერებს და ასუსტებენ სუსტებს.

ჯონ კინი წამოწევს საკითხს „გამარჯვებულები და წაგებულები“. ჩნდება შეკითხვა, რაში მდგომარეობს გამარჯვებულების და წაგებულების წესი. განვიხილოთ იგი ერთ კონკრეტულ მაგალითზე. მე-19 საუკუნეში შეიქმნა ელექტრონული სატელეგრაფო კაბელების გლობალური ქსელი, რაც ნიშნავდა კოდირებული სიგნალების კონტინენტებსა და ოკეანეებზე შანხაიდან კეიპტაუნში ანდა სან-ფრანცისკოდან ოუკლენდში სწრაფად გადაცემას. ელექტრონული ტელეგრაფი იყო უდაოდ რევოლუციური სიგნალური სისტემა. ტელეგრაფის მუშაობას წარმართავდა ოპერატორი. იგი სატელეგრაფო გასაღების დახმარებით ამყარებდა და საჭიროებისას წყვეტდა კონტაქტს. ახორციელებდა არხის მეორე ბოლოში ადეკვატურად აღქმად „ჩხაკუნს“, სიგნალს, რომელიც ინტერპრეტირების შემდეგ მეორე ბოლოში გადაინერებოდა სხვა ოპერატორის მიერ. დიდ მანძილზე, დროის მონაკვეთისა და ამინდის მიუხედავად, შეტყობინების გადაცემამ ზოგიერთი ადამიანი დაახლოვა. გაძლიერდა სოციალური კავშირები ტელეგრაფის ოპერატორებს შორის. მათ „ბუმერებს“ ეძახდნენ. ისინი ასეც ხდებოდა, რომ მოცალეობის დროს

ლაყობდნენ, ხუმრობდნენ, სხვადასხვა ისტორიებს აზიარებდნენ, ჭადრაკიც კი უთამაშიათ. მოკლედ, ტელეგრაფი ვნებიანი გატაცებების მედიუმი გახდა. ელი ჩივერ ტალერის რომანში, „სევედიანი სიყვარული“ („Wired Love“, 1879) აღწერილი იყო მსგავსი ქსელური რომანი. ელექტრონული ტელეგრაფი ეს იყო კრახი მანძილის ტირანიისა. შეტყობინების გაგზავნა შესაძლებელი იყო ლონდონიდან ბომბეიში და მასზე პასუხის 4 წუთში მიღება; ანდა ლონდონიდან სუეცის და ბომბეის გავლით სიდნეამდე სულ რაღაც 7 საათში მიღება¹²³. ტრანსკონტინენტალური სააგენტოები Reuters, Associated Press გეოგრაფიულ იზოლაციაში მცხოვრებთ უყვებოდნენ შორეული მოვლენების შესახებ. ტელეგრაფი დაგვეხმარა უფრო ღრმად ელექტროფიცირებული კომუნიკაციების აგებაში, რომელიც კავშირში იყო ტელეფონების გამოგონებასთან. „ვიქტორიანულმა ინტერნეტმა“ მილიონობით ადამიანის ცხოვრებაზე მოახდინა უპრეცედენტო გავლენა. ზოგიერთი ექსპერტი¹²⁴ წინასწარმეტყველებდა ეროვნული სახელმწიფოების გაქრობას, მთელს მსოფლიოში მშვიდობის დადგომას, ვინაიდან საფუძველი ჩაეყარა გლობალურ საბანკო და სავაჭრო სისტემებს. ისიც სიმართლეა, რომ ტექნიკური ინოვაცია და პოლიტიკური შედეგები აცდენილი იყო. ქსელური უსაფრთხოების დარგში სატელეგრაფო ექსპერტების ძალისხმევის მიუხედავად გავრცელება ჰპოვა სატელეგრაფო მაქინაციებმა. კორპორაციების მხრიდან საფონდო ბირჟების მდგომარეობაზე წუთიერი ანგარიშების გამოყენების გამო

¹²³ 1870 წლებში კლაპერთი (სწრაფმავალი 3 იალქნიანი გემი) გადაზიდული ბექდური შეტყობინება იმავე გზას საშუალოდ ფარავდა 60-80 დღის მანძილზე.

¹²⁴ მაგალითად **ნორმან ენჯელი** თავის ბესტსელერში „The Great Illusion“, 1909 წ. https://en.wikipedia.org/wiki/The_Great_Illusion
http://www.krugosvet.ru/enc/istoriya/ENDZHELL_NORMAN.html

დათვლილ საათებში იქმნებოდა და იკარგებოდა მთელი ქონება. გაიფურჩქნა ისეთი მონოპოლიები, როგორიცაა Western Union, Pony Express. სხვა გადამზიდები, რომლებიც იყენებდნენ მტრედებს, საცხენოსნო ტრანსპორტს სრულიად მოწყდნენ საქმეს. 1860-იან წლებში ტელეგრაფმა ჩამოუქროლა საბანკო ტრანზაქციების ყველა დანარჩენ საშუალებას. არამარტო. ეს ეხებოდა სხვადასხვა ცნობებს, არჩევნების შედეგებს, სიკვდილის შესახებ უწყებას, გემების ჩამოდგომის და გასვლის დროს, ექიმის კონსულტაციის გაცემას. ტელეგრაფმა ძლიერ ჯგუფებს კიდევ მეტი მანევრირების სივრცე შეუქმნა. მათ ოფრო გავლენიანი გადაწყვეტილებების მიღების საშუალება მიეცათ. 1858 წელს, როცა ამერიკა და ევროპა პირველმა ტრანსატლანტიკურმა კაბელმა დააკავშირა, იყო ბევრი ფეიქტორი, სალუტი ზარბაზნებიდან, ჩირაღდინიანი მსვლელობები, ზარების რეკვა, ქადაგება, საუბრები ურთიერთგაგებაზე, ჰარმონიასა და მშვიდობაზე მთელს მსოფლიოში. სინამდვილეში კი ტელეგრაფი იყო პოლიტიკური ბატონობის ინსტრუმენტი და ადამიანებს იგი ხანდახან ძალითაც მოეხვეოდა თავს. ჯონ კინი თავის ზემოხსენებულ მონოგრაფიაში შეგვახსენებს, რომ კომუნიკაციების ცვალებადი რეჟიმების ისტორიის თანახმად თითოეულ ეპოქაში იყო ჩივილი სავარაუდო დეკადანტურ ეფექტებზე.

როგორი მდგომარეობა გვაქვს დღეს? ჩემს მონოგრაფიაში (თანაავტორობით ქ-ნ ხათუნა ამაღლობელთან) „კომუნიკაციის სოციოლოგიური თეორიები“ ერთ-ერთ ქვეთავში მაქვს განხილული კომუნიკაციის საშუალებების ტრანსფორმაცია საზოგადოების ტრანსფორმაციის კვალდაკვალ. ვეყრდნობი მარკ პოსტერს¹²⁵. თუკი თავდაპირველად კომუნიკა-

¹²⁵ მარკ პოსტერი, 1942-2012, ამერიკელი მეცნიერი. ისტორიის საპატით პროფესორი, ასევე კინოსა და მედია კვლევების ექსპერტი. მოღვაწეობდა ირვინში, კალიფორნიის უნივერსიტეტში. მას სურდა ფრან-

ციები ხორციელდებოდა უშუალოდ, შემდეგ გაჩნდა გადამცემი არხი „წერილის“ სახით და ჩამოყალიბდა მასშტაბური ქსელური ორგანიზაცია „ფოსტა“. თანდათან „წერილის“ ავტომატიზაცია“ მოხდა და გაჩნდა ჯერ ტელეგრაფი, ხოლო მოგვიანებით ინტერნეტი და ადამიანებისთვის ხელმისაწვდომი შეიქმნა პერსონალური „ფოსტა“, ანუ E-mail. ადამიანები ეროვნული სახელმწიფოების დიქტატისაგან თითქოს გათავისუფლდნენ ქსელში, გახდნენ რა ქსელიანელები. საინტერესოა როგორ აღწერს არსებულ ვითარებას ჯონ კინი. მისი თქმით, კომუნიკაციური სიუხვე ფაქტიურად უდრის ინფორმაციულ კასკადებს. მათში მოქალაქეები ჩაყვინთავენ, იძირებიან. ესაა შეხედულებები სხვა ადამიანების, მათივე საკუთარი, ისინი ერთმანეთს ამყარებენ რალაცვარო ირიბი გზით, ყვავის მარტივად რომ ვთქვათ, უგუნურება. პოლიტიკური წარმოსახვა, ინდივიდუალური შემოქმედებითი მიდგომა ანალიზისას ადგილს უთმობს ერთგვარ „ჯოგურ აზროვნებას“. ყოველდღიურობის სიმბოლოებად ქცეულან Wikipedia, Facebook, Google-ის საძიებო სისტემა. ყველგან ვართ მახეში ე.წ. „მეშაპების“. ინტერნეტ სივრცეში ტივტივებენ ფრაგმენტები ავტორების გარეშე, მასალები, სადაც მითითებული არაა წყარო, ხშირია შემთხვევა, როდესაც გატარებული აზრი და არ ჩანს თანმიმდევრულობა, ლოგიკა, ნათქვამის მეშვეობით ერთი იდეის ირგვლივ არ იკვრება წრე. მეშაპის კულტურა არის „მემი“. განვმარტოთ ამავედროულად ტერმინები, რომელთაც ვიყენებთ თხრობისას: მეშაპს ინფორმაციულ ტექნოლოგიებში კარგად იცნობენ. ესაა ერთგვარი ვებ-აპლიკაცია, რომელშიც თავმოყრილია რამდენიმე წყარო

გული კრიტიკული თეორიით აღეჭურვა შეერთებული შტატების აკადემიური წრეები. ანალიზებდა თანამედროვე მასმედიას. იკვლევდა ფრანგ ავტორებს, ჟან ბოდრიარს, ლუი ალტიუსერს, ჟილ დელიოზს, ჟაკ დერიდას. https://en.wikipedia.org/wiki/Mark_Poster

ერთ მაინტეგრირებელ ინსტრუმენტად. მეშაპის ცნება დამკვიდრდა მუსიკიდან. ეს იყო რამდენიმე მუსიკალური მიმდინარეობის მიქსი, მაგალითად ჰიპ-ჰოპი... რაც შეეხება „მემს“, იგი კულტურული ინფორმაციის ერთეულია. მემი შეიძლება იყოს ნებისმიერი იდეა, სიმბოლო, სახეობა და მანერა ქცევისა, რომელიც ადამიანიდან ადამიანს გადაეცემა გაცნობიერებულად ან გაუცნობიერებლად. მემი ესაა მეტყველება, ტექსტი, ვიდეო, რიტუალი, ჟესტი და სხვა. მოქალაქეები, როგორც ეს მიაჩნიათ დარგის ექსპერტებს, მოსალოდნელი არაა, რომ ყოველთვის იჯერებდნენ კლიშეებს, რომლითაც მათ კვებავენ. სამაგიეროდ, ისინი გაბრძოლების გარეშე ყლაპავენ ამას. ჯერ ერთი, ეს შეტყობინებები სიმართლედ ასაღებენ თავს, მეორეც ადამიანები გადარბენის რეჟიმში არიან და არც აქვთ დრო, რომ იჩხერკედელაონ და ავთენტურობა ადგინონ. ისინი არც უფიქრდებიან ხშირად შეტყობინებებს, თვალს გადაავლებენ ნაუცბათევეად. არის კიდევ ერთი მიზეზი, ეს შეტყობინება შენი ნაფიქრალის ექოა და გამომდინარე აქედან არის უპირობოდ მისაღები. მედიის თეორიაში არსებობს ექო-კამერის ცნება. ექო-კამერა, ესაა ვითარება, როდესაც განსაზღვრული იდეები და რწმენები ძლიედებიან და მყარდებიან დახურულ სივრცეში შეტყობინების გადაცემის ან განმეორების გზით. დახურული სისტემა შესაძლოა იყოს პარტია, თანამოზრეთა წრე, სუბკულტურა. ამავედროულად ალტერნატიული ინფორმაციის ნაკადები ჩახშობილია. გამონათქვამები დისკუსიამდე არ მიგვიყვანს. აქ უბრალოდ თანამოაზრეები ადემონსტრირებენ მხარდაჭერას, გაგულიანებენ. ადრესატები მსგავს დახურულ სივრცეში, რომლებიც ქმნიან შეტყობინებებს, უსმენენ მხოლოდ საკუთარ თავს და ეთანხმებიან ასევე საკუთარ თავს.

ჯონ კინი სწუხს, იმის გამო, რომ ქსელური კომუნიკაციების ბლოკირება შესაძლებელია ჩარევის ახალი ინტელექტუალური საშუალებების გამოყენებით, ვთქვათ მოქალაქე-

თა კერძო ცხოვრებაში გაქნილი ჟურნალისტების ორგანიზებული ციფრული ჩარევით. არსებობს კომპიუტერების ვირუსით ინფიცირების ტაქტიკები. ისინი ძირითადად შექმნილია საბანკო მონაცემებისა და საკრედიტო ბარათების ნომრების ხელში ჩაგდების მიზნით. ჩვეულებრივი ამბავია საბოტაჟი, ქიბერ-შეტევა. მათ შესწევთ უნარი შეაჩერონ სამთავრობო და კორპორაციული საიტების მოქმედება. „ციფრული ბლოკადით“ რომელსაც ქმნის „ფლუდინგი“¹²⁶ შესაძლებელია მათი გარკვეული დროით პარალიზება. როცა ხორციელდება მსგავსი სახის „ქსელური შეტევები“ სერვერებს უარი ეთქმებათ მომსახურებაზე. მსგავსი მოვლენა სპეციალისტებისათვის ცნობილია როგორც **DDoS** და იგი ტარდება ინფორმირებული კომპიუტერების ხარჯზე. ე.წ. ზომბები მისაწვდომობას ითხოვენ არჩეული ვებსაიტის მიმართ, შემდეგ კი გადატვირთავენ მას მკვეთრად მზარდი ტრაფიკით¹²⁷ და ამრიგად არღევენ სერვერს. ქიბერჩარევის მსგავსი ფორმები დიდად ნეგატიურ ზემოქმედებას ახდენენ საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ ცხოვრებაზე. ესაა შეხსენება, რომ კომუნიკაციური სიუხვის ეპოქაში მედია სისტემები უაღესად მონყვლადია. რთულ ქსელებს „გატეხავენ“ რთული მეთოდებით. გახშირდა არაავტორიზებული ჩარევის შემთხვევები, რომლებიც საზოგადოდ ცნობილია „ჰაკერობის“ სახელით.

რაც შეეხება ურთიერთობებს, კომუნიკაციური სიუხვის

¹²⁶ ფლუდინგი, ანუ იმპლოზია

¹²⁷ ტრაფიკი, თავდაპირველი მნიშვნელობით ესაა ტრანსპორტის ერთეულის რაოდენობა, რომელიც რაღაც წერტილზე გადიან. ინგლისურიდან თარგმანში traffic ნიშნავს ტრანსპორტის ნაკადს, ხოლო ფრაზა traffic jam მაგალითად, გადაითარგმნება, როგორც „ავტომანქანათა საცობი“. ქართულ ენაზე სიტყვა „ტრაფიკი“ გამოიყენება რამდენიმე კონტექსტში: ინტერნეტ-ტრაფიკი, მობილური-ტრაფიკი, საიტის ვიზიტორების ტრაფიკი.

ეპოქაში სოციალური იზოლაციის და პოლიტიკური მონ-
ყლვადობის საშიშროება კიდევ უფრო მეტია. ჩვენ ვუჩივით
სილოფსიზმს და ეს განპირობებული მანქანებით. ადამიანები
წარმოუდგენლად დიდ დროს ატარებენ ტექნიკასთან. ისინი
ყოველდღიურად, დაახლოებით 5 საათი, მიერთებული არიან
თავიანთ საყვარელ ინსტრუმენტს. ეს ეხება განსაკუთრებით
ახალგაზრდობას. მითუმეტეს ისეთ ქვეყნებში, როგორცაა
იაპონია, ამერიკის შეერთებული შტატები, გერმანია. სამყა-
რო ამ ადამიანების პროექციად გარდაიქმნება. ინდივიდების
სარკისებური გამოსახულება ხდება საყოველთაო. ისინი ქედ-
მალლობის მსხვერპლი ხდებიან. ინტერნეტი გაძლევს შესაძ-
ლებლობას შეიძინო უკამათო წონა, გათავისუფლდე სხვა
ადამიანების მხრიდან წინააღმდეგობისაგან. სხვებთან დაპი-
რისპირებისას უბრალოდ აჭერ ლილაკს „Delete“, ანდა გადა-
დიხარ შედარებით უსაფრთხო ლინკებზე და შემდეგ თვით-
დამკვიდრებას იწყებ საიტებში, რომლებიც გთავაზობენ ანო-
ნიმურ და ყოველგვარ რისკს მოკლებულ ურთიერთობებს და-
წარჩენებთან. ამ უკანაკსნელთ რეალურ სივრცეში თქვენ არ
შეხვდებით არასოდეს. „New Yorker“-ში გამოქვეყნებული
ძველი კარიკატურის არსი ეხლა სრულიად გასაგებია. კარი-
კატურაზე გამოსახულია ძალღიპი პერსონალურ კომპიუტერ-
თან, ხოლო ქვემოთ ნათქვამია, „ინტერნეტში არავინ იცის,
რომ შენ ძალღიპი ხარ“¹²⁸. ანონიმურობის უკან ქრება პირადი
პასუხისმგებლობა. არ არსებობს ბარიერი შესვლასა ან გა-
მოსვლაზე. არ ხდება რედაქტირება. შუკავებელი თვითობა
ბადებს შეუზღუდავ თვითობას. ჯონ კინის აზრით სწორედ
ასეთი მანქანური სილოფსიზმისგანაა განპირობებული ჩვენს
მიერ ამ ქვეთავში განხილული დეკადანსის ფორმა. ყოველ-
დღიური კომუნიკაცია სამწუხაროდ ჩახერგილია სამოყვარუ-

¹²⁸ Peter Steiner. New Yorker. 1993. 5 July.

ლო ნაკადით. დილექტანტებობა კონტინენტის მასშტაბით საფრთხეს უქმნის პროფესიანალური გაზეთების, ჟურნალე-ბის არსებობას, ასევე მუსიკას, კინოს. ნებისმიერ ადამიანს რაღაც ნააზრევით, თუნდაც იგი სუსტად იყოს არგუმენტი-რებული, შეუძლია YouTube-ზე ვიდეოს გამოქვეყნება, ბლო-გის შექმნა და პუბლიკაციის დადება, Wikipedia-ში სტატიის ჩაგდება. ქრება რედაქტირების ხელოვნება. მიჯნა პროფესი-ონალ ექსპერტსა და გაუთვითცნობიერებელ მოყვარულს შორის მცირდება. ანონიმური ბლოგერები, ვიდეორედაქტო-რები, რომელთაც არად უღირთ პროფესიონალური სტან-დარტები და სარედაქტორო ფილტრები, ააგორებენ საჯარო დავებს და მანიპულირებენ საზოგადოებრივი აზრით. ჭეშმარ-რიტება ამ პირობებში არის რაღაც კაპრიზული, უკიდურე-სად შეხედულების საქმე, საქონელი, რომელიც შეიძლება იყოდო, გაყიდო, შეფუთო და გამოიგონო ხელახლა. „კოპი-ფეისტის“ ქსელური კულტურა ტოტალურად სპობს ხა-რისხსს.

კომუნიკაციური სიუხვის უკუ-ეფექტაგანია ქიბერ-სივრცეში დახურული ერთობების ჩამოყალიბება, რაც ადა-მიანებს სოციალური კაპიტალის დაგროვებას საშუალებას მხოლოდ შერჩევის პრინციპით აძლევთ. ე.წ. განდობილთა შანსები ქსელში უმისამართოდ მყვინთავთა შანსებს რადიკა-ლურად აღემატება. ქსელური სტრატეგიკაციის საკითხი მე-ტად საინტერესო სოციოლოგიური ანალიზისათვის, თუმცა მოცემული სტატიის ფარგლებში, მხოლოდ მისი დასახელე-ბით დავკმაყოფილდებით.

10. თანამედროვე სოციოლოგიის ტენდენციები, ISA, გლობალური დიალოგის აქტუალური თემატიკის ზოგადი მიმხილვა

სოციოლოგთა საერთაშორისო ასოციაცია (ISA) წელიწადში სამჯერ 17 სხვადასხვა ენაზე აქვეყნებს პერიოდიკას, ჟურნალს, სახელწოდებით „გლობალური დიალოგი“. ჟურნალი ელექტრონული ფორმით ხელმისაწვდომია მსოფლიოს ნებისმიერი დაინტერესებული პირისათვის. ასოციაციას ცხადია აქვს შესაბამისი ვებ-გვერდი და ვებ-გვერდს, ასევე საკუთარი სივრცე სოციალურ ქსელში fb. ჟურნალის მორიგი ეგზემპლარის ჩამოტვირთვა pdf ფაილის ფორმატში (სასურველ ენას გამოცემისა ვირჩევთ ამ დროს ინდივიდუალურად, პირველ რიგშია ე.წ. გაეროს ოფიციალური ენები და შემდეგ, შედარებით პერიფერიული, თუმცაღა ქართული ენა გათვალისწინებული არაა) სოციალური ქსელიდანაცაა შესაძლებელი, ვინაიდან იქვე, ე.წ. კედელზე აზიარებენ ყოველი მორიგი ნორმის შესატყვის აქტიურ ლინკს.

რითია უპირატესი ჟურნალი „გლობალური დიალოგი“ დარგში აღიარებულ სხვა გამოცემებზე? მას აქვს მეტად ლიბერალური ხასიათი, მართლაც ზედმინევენით ინტერნაციონალური და როგორც თავად ასოციაციაში, აქ თანასწორობის პრინციპი უმაღლეს რანგშია აყვანილი. სოციოლოგთა საერთაშორისო ასოციაციის მთავარი ოფისი განლაგებულია საფრანგეთში, კონკრეტულად პარიზში და ასოციაციის პრეზიდენტი როდესაც იცვლება, ეს ცვლილება არის ნამდვილად სიახლეებთან დაკავშირებული. პასუხიმგებელი პირი არაა შერჩეული პრინციპით „დასავლეთის საუნივერსიტეტო სკოლა“, ეს შეიძლება იყოს საუნივერსიტეტო კადრი აზიის უკიდურესი წერტილიდან, თუნდაც აფრიკის და პუბლიკაციები თანაბრად ფარავს რეგიონებს ლათინური ამერიკის, აღ-

მოსავლეთ ევროპის, ასევე ზოგადად პოსტ-კომუნისტური ქვეყნების არეალს.

შევეცდები თემები, რასაც სოციოლოგთა საერთაშორისო ასოციაცია აშუქებს აქტუალობის მიხედვით ფრაგმენტებად მიმოვიხილო.

პირველი აქედანაა ე.წ. **ინტელექტუალური, აკადემიური ფემინიზმი**, რომელსაც წარმოადგენს ამერიკელი მკვლევარი ქალი, პოლიტიკის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი **ნენსი ფრეიზერი**.¹²⁹

საქართველოში ჰაინრიხ ბილოს ფონდის სამხრეთ კავკასიის რეგიონული ბიუროს ხელშეწყობით, 2017 წელს გამოიცა ნენსი ფრეიზერის მონოგრაფია, „ფემინიზმის თავგადასავალი; სახელმწიფოს მიერ მართული კაპიტალიზმიდან ნეოლიბერალურ კრიზისამდე“. აქ არის აქტუალურ საკითხთა მთელი რიგი ჩამონათვალი, ფემინისტური პოლიტიკის წინააღმდეგ ლაკანიანიზმის გამოყენება; გენდერულ სამართლიანობასთან ორგანოზომილებიანი მიდგომა; სამართლიანობის ახალი ჩარჩო გლობალიზებულ მსოფლიოში; ფემინისტური ამბივალენტობის გადალახვა მარკეტიზაციასა და სოციალურ დაცვას შორის.

2018 წელს „გლობალური დიალოგის“ რიგით მე-3 გამოცემაში დაიბეჭდა მეტად საინტერესო ინტერვიუ ნენსი ფრეიზერთან, რომელიც ეხება უშუალოდ იდენტობის თემას. ფრეიზერი ამბობს, რომ იდენტობაზე საუბარმა შეიძლება

¹²⁹ **ნენსი ფრეიზერი** (1947), უძღვება ფილოსოფიის სასწავლო კურსს ნიუ იორკის ახალ სკოლაში. ის ცნობილია, როგორც ე.წ. პოლიტიკური იდენტობის კრიტიკოსი. აქვს შრომები სამართლიანობის კონცეფციაზე. თანამედროვე ლიბერალიზმს მიიჩნევს ყავლგასულად და კინიად. აქვს მიღებული ალფრედ შუცის სახელობის პრემია სოციალურ ფილოსოფიაში ამერიკის ფილოსოფოსთა ასოციაციისაგან და გახლავთ იმავე ასოციაციის აღმოსავლეთი განყოფილების პრეზიდენტი.

ერთგავარად გზიდან გადაგვახვევინოს. დღეს ინტერსექციურ-რობაზე საუბარი გამხდარა მოდური. მსგავსი ფორმულირება საჭიროებს კრიტიკულ კომენტარს, მაგრამ ერთიან ჯამში ეს მიდგომა არის მართებული. მისი ამოსავალი პუნქტი იმაში მდგომარეობს, რომ ყველა ქალი ერთ ნავში სულაც არ იმყოფება, არც მუშათა კლასის ყველა წარმომადგენელი იმყოფება ერთ ნავში, იგივე ითქმის ფერადკანიანებზე, რომლებიც ასევე არ არიან ერთ ნავში. ძალაუფლების ასიმეტრიის ორპირა სტრუქტურები არსებობს, პოზიტიური და ნეგატიური პრივილეგიების განაწილების ღერძები. ფემინიზმმა, რომელიც ამტკიცებს, რომ მას აინტერესებს ერთიანი ზოგადი გზავნილი ყველა ქალისათვის და არ აინტერესებს სხვადასხვა კატეგორიის ქალთა მდგომარეობების თავისებურებები, მოჭამა თავისი თავი, რადგანაც ის მხოლოდ ქალთა პრივილეგირებული ფენის ინტერესს წარმოადგენს. სწორედ ამიტომ, მიაჩნია ნენსი ფრეიზერს, რომ ლიბერალური მერიტოკრატიული ფემინიზმი უკვე დარჩა წარსულში. ფემინიზმი უნდა იყოს არა მხოლოდ ქალებისთვის, არემედ ასევე კლასებისთვის, რასებისთვის და ჩაგვრის სხვა ძირითადი სისტემებისთვის, რომლებიც მოქმედებენ კაპიტალისტურ საზოგადოებებში.

ხშირად იბჭდება სტატიები თანამედროვე დემოკრატიის კრიზისზე. ამათ შორისაა ნიშანდობლივია ჰაუკე ბრუნკხორსტი (Hauke Brunkhorst), რომელიც გვესაუბრება „დემოკრატიის კრიზისზე.“ ბრუნკხორსტს კონკრეტულად საჯაროობისთვის გამოაქვს საკითხი, „**სახელმწიფოში ჩაშენებული ბაზრებიდან ბაზრებში ჩაშენებულ სახელმწიფოებამდე**“. მკვლევარი ინფორმაციას შემდეგი სახით გვანვდის. მხოლოდ რამდენიმე წელია, რაც სახელმწიფოში ჩაშენებული ბაზრები გადაიქცა ბაზრებში ჩაშენებულ სახელმწიფოებად. სახელმწიფო სამართლის პრიმატი შეიცვალა ფართე და მზარდი რაოდენობის ტრანსნაციონალური რეჟიმებით, რომლებიც ექვემდებარებიან კერძო სამართალს, რაც, რო-

გორც უნინდელი რომის სამართლის შემთხვევაში, ემსახურება მხოლოდ გაბატონებული კლასების კოორდინაციას მთელს იმპერიაში.

მსოფლიო ბაზარში ჩაფესვება იძლევა გარანტიას, რომ ინვესტორები ნებისმიერ ქვეყანას თავისუფლად აირჩევენ, მაშინ როცა თავის მხირვ სახელმწიფოები ვერ აირჩევენ ინვესტორებს, ამრიგად კი იძულებულნი იქნებიან ჩაერთონ წარმოების სარფიანი პირობებისათვის უმონყალო ბრძოლაში. შედეგად, სოციალური განსხვავებანი კლასებს, ნაციებს, ეროვნებებს და თაობებს შორის მიაღწევენ თავბრუდამხვევ მასშტაბებს.

ავტორიტარული კაპიტალიზმის აღორძინებაზე ხშირად ქვეყნდება **კრისტიან ფუკსის (ვესტმინსტერის უნივერსიტეტი, დიდი ბრიტანეთი)** ანგარიშები.

მემარჯვენე ავტორიტარიზმი სამ ელემენტს შეიცავს. რწმენას, რომ ხელმძღვანელობა უნდა განხორცილედეს ზემოდან ქვემოთ, ნაციონალიზმს, მტრებად და მეგობრებად დაყოფის სქემას, ასევე მებრძოლ პატრიარქატს (კანონის და წესრიგის პოლიტიკას, ომის და განვევითი სამხედრო სამსახურის იდეალიზაციას). კონსტრუირებულ მტერთან მიმართებაში რეპრესიული ზომები; კონსერვატული გენდერული ურთიერთობები. მემარჯვენე ავტორიტარიზმი ასრულებს იდეოლოგიურ როლს: ის კლასობრივი სტრუქტურებიდან და კაპიტალიზმიდან, როგორც სოციალური პრობლემების მშობელი საფუძვლიდან და მიზეზიდან გადაიტანს მოქალაქეების ყურადღებას. ლტოლვილები, იმიგრანტები, განვითარებადი ერები, მუსულმანები და სხვანი კონსტრუირებული არიან განტევების ვაცად. მათ პასუხისმგებლობა მიენერებათ უმუშევრობაზე, დაბალ ხელფასებზე, ეკონომიკურ სტაგნაციაზე, სახელმწიფო დახმარების ვარდნაზე, საცხოვრისის კრიზისსა და დანაშაულობებზე. ტრამპი მექსიკასა და

ჩინეთს ბრალს სდებს დეინდუსტრიალიზაციასა და სოციალურ ვარდნაში, იმას კი სულაც არ ახსენებს, რომ ამერიკული კაპიტალი მუშების ექსპლუატაციას ახდენს როგორც შტატებში, ასევე კაპიტალის აუტსორსინგის ადგილებში, როგორც ჩინური პათოგენური სანარმოების, ასევე მექსიკური **maquiladoras** ჩათვლით.

მემარჯვენე ავტორიტარიზმი არ წარმოადგენს არც საზოგადოებრივი ცნობიერების ფორმას, არც საზოგადოებრივი მოწყობის ტიპს. ესაა პროცესი, რომელიც საზოგადოების სხვადასხვა დონეზე შეიძლება ხდებოდეს: ინდივიდუალურზე (პიროვნების ავტორიტარული სტრუქტურა, ცნობიერება, ინდივიდუალური პოლიტიკური ქცევა), პოლიტიკური ჯგუფების და მოძრაობების დონეზე. ასეთი შეიძლება იყოს იდეოლოგია, ინსტიტუტი და საზოგადოება მთლიანობაში. უკიდურესად მემარჯვენე ექტრემიზმი და ფაშიზმი - ეს მემარჯვენე ავტორიტარიზმის ინტენსიური შემთხვევებია, რომლებიც მოთმინებით ეკიდებიან ფიზიკურ ძალადობას და აქტიურად იყენებენ ძალადობას და ტერორს პოლიტიკური საშუალებების სახით.

არანაკლებ ინტერესს იწვევს ე.წ. „ეთნიკური მოქალაქეობის“ საკითხები. ამ თემაზე თანამედროვე აკადემიურ წრეებში მუშაობს **ანდრეა სილვა-ტაპია (ჰუმბოლტის სახელობის უნივერსიტეტი, ბერლინი, გისენის უნივერსიტეტი, იუსტას ლიბიხის სახელობის, გერმანია)**. ჩვენს თანამედროვე პატრიარქალურ, ევროპაცენტრისტულ, ქრისტიანობაზე ორიენტირებულ მსოფლიო სისტემაში ღრმადაა ფესვგადგმული კოლინიალური მოქალაქეობა, რომელსაც ასევე შეიძლება ვუნოდოთ არალეგიტიმური მოქალაქეობა. კოლონიალური მსოფლიო სისტემა მოქმედებს გლობალური რასობრივი და ეთნიკური იერარქიების საფუძველზე, რომლებიც განსაზღვრავენ, რომელი ჯგუფი იმსახურებს პრესტიჟს და პატივისცემას, ხო-

ლო რომელი - არა. ანია ვაისი იძლევა შემდეგ განსაზღვრებას: რასიზმი - ესაა ჩაგვრის ისეთი სისტემა, რომლის დროსაც სტაბილური და გრძელვადიანი მარკერი თვალსაჩინოს ხდის განსხვავებულობას და ზეგავლენას ახდენს კლასიფიკაციებზე, პრაქტიკებსა და ინსტიტუტებზე იმგვარად, რომ განსაზღვრული კატეგორიის კოლექტივებს მიაწერს ნაკლებ უფლებებს, დამოუკიდებლად იმისგან, არის თუ არა ეს მარკერი ბიოლოგიური ანდა მიუთითებს თუ არა სხვაგვარ სტაბილურ განსხვავებაზე. ეთნიზირებული და რასობრივად განსაზღვრებადი მოქალაქეობა არა მხოლოდ იქცევა მთელს მსოფლიოში ძირძველი ხალხის და სოციალური უმცირესობების გამოცდილებად, ასევე განსაზღვრავს მიგრანტების გამოცდილებას, რომლებიც იტანჯებიან ეთნიზაციის პროცესითა და რასობრივი თავისებურებების მიწერით, როგორც ეს ხდება თურქებთან გერმანიაში ანდა ლათინოამერიკელებთან შეერთებულ შტატებში. ეთნიზაცია - ესაა პროცესი, რომლის დახმარებითაც ჯგუფი დევიოლარიზირდება და განიხილება როგორც ჰომოგენური, დაჯილდოვებული ერთგვაროვანი რასობრივ-კულტურული მახასიათებლებით...

ლეგიტიმურ მოქალაქეებად ითვლებიან ადამიანები, ინტეგრირებულნი ნაციაში, როგორც ჰომოგენურ კულტურულ ჯგუფში. ეთნიზირებული მოქალაქეები ითვლებიან არალეგიტიურად. ისინი ქვეყნის მოქალაქეების სახით აღიარებულნი არიან, თუმცა მიიჩნევიან არალეგალურად, არანამდვილად. ეს არალეგიტიმურობა რასობრივი მიკუთვნებულობის საფუძველზე შეეფარდება ეთნიზაციას და გაუფასურებას. ის წარმოადგენს თვისით უთანასწორობის განსაკუთრებულ ტიპს, რომელიც ზეგავლენას ახდენს ადამიანების საკუთარი ღირსების გრძნობაზე და იმ შესაძლებლობებზე, რომლებითაც სარგებლობა არ შეუძლიათ: ეს არალეგიტიმურობა მიგვიყვანს დისკრიმინაციმდე და დამცირებამდე. მოქალაქეობის კრიტერიუმით ასეთი უთანასწორობა ვლინდება ნაცი-

ონალური სახელმწიფოს იმავდროულად, მაგრამ ის ასევე არის მემკვიდრე წარსულიდან წამოსული კლასიფიკაციებისა და სტრუქტურებისა (ნაციონალური სახელმწიფოს ჩამოყალიბებამდე, ანდა კოლონიამდე პერიოდში). ნაციონალური მშენებლობის და დამოუკიდებლობისათვის მოძრაობის ლიდერებმა ხელი შეუწყვეს ჰომოგენური ნაციონალური იდენტობის შექმნას, რომელიც ჩამოყალიბდა მრავალი კონკრეტული ჯგუფის მარგინალიზაციის შედეგად...

თუმცაღა კანონი აღიარებს მოქალაქეობის ორივე ტიპს, ლეგიტიმური და არალეგიტიმური მოქალაქეები არსებითად განსხვავდებიან. ნაციისადმი მიკუთვნებულობა აღიარებულია პირველ ჯგუფთან, მეორე ჯგუფი მეორეხარისხოვნად მიიჩნევა. არალეგიტიმურ მოქალაქეებს „რაც არ ყოფნით“, მათი კულტურა და ქცევა განიხილება, როგორც არასრული. ასეთი პოზიციონირება ხელს უწყობს დისკრიმინაციას და დამცირებას, რაც რჩება დანარჩენი საზოგადოებისათვის უხილავი.

მოქალაქეობა - ესაა მახასიათებელი ინდივიდის მდგომარეობისა. მაგრამ, როცა ის ეთნიზირდება და მიენიჭება რასობრივი მახასიათებლები, გამოირიცხება სუბიექტის ინდივიდუალურობა. მოქალაქეები, განსაზღვრულნი, როგორც რასობრივად არასრულფასოვანნი, სხვაგვარად რომ ვთქვათ, არალეგიტიმური მოქალაქეები, ყოველთვის აღინერებიან, როგორც ჰომოგენური ჯგუფი. ესაა „იმიგრანტები“, „არაბები“, „მუსულმანები“, „ძირძველი ხალხი“, „ჩრდილო-აღმოსავლეთის ინდიელები“ და სხვები. ისინი არასოდეს არ აღინიშნებიან, როგორც ავტონომიური ინდივიდუალური სუბიექტები. ინდივიდუალურობა გადანახულია თეთრი ადამიანებისთვის. ასეთი ტრანსკრიბირების შედეგად ევროპელი რასის წარმომადგენლების ან მათ ნაშიერთა უიღბლობები მიენერება მათ პირად შეცდომებს: ისინი დაჯილდოვებულნი არიან პრივილეგიით, იყონ ინდივიდუალური მოქალაქეები. ეს ეფექტი კონ-

ცეპტუალიზირებული იყო, როგორც „თეთრების პრივილეგია“. მეორეს მხრივ, კოლონიალური სუბიექტების უიღბლობები, შეცდომები არალეგიტიმური მოქალაქეებისა მიენერება მათ კულტურას, ნაციას, რასას, ეთნიკურობას; და პასუხისმგებლობა არასოდეს არ მიენერება ინდივიდს, როგორც ავტონომიურ ცალკეულ მოქალაქეს. არალეგიტიმური მოქალაქეები ყოველთვის წარმოადგენენ საკუთარი ეთნიკურობის ანდა რასის ტუსაღებს, და ეს მოქმედებს სრულიად განსხვავებულად, ვიდრე თეთრი ადამიანის პრივილეგია. თეთრების პრივილეგია ზემოქმედებს როგორც უხილავი დისპოზიტივი, რომლის დროსაც პრივილეგირებულების ეთნიკურობა და რასობრივი მიკუთვნებულობა არაა ნახსენები და არაა აღიარებული. ის არ არსებობს და სწორედ ამით აიხსნება ინდივიდუალურობის თავისუფლება. პრივილეგირებულების მიღწევები და უიღბლობები გამოიყურება, როგორც მათი მიღწევები, და რა განუყოფელი შემადგენელი მათი ეთნიკური და რასობრივი მიკუთვნებულობისა.

განსაზღვრული ჯგუფების გამოცდილების აუღიარებლობამ შეიძლება მიგვიყვანოს კონფლიქტებამდე და ძალადობამდე, თუკი მათი მოთხოვნები არ აღიქმება სერიოზულად. თანამედროვე სამყაროში ჩვენ არ შეგვიძლია ვიმსჯელოთ რასობრივად და ეთნიკურად ჰომოგენური ნაციონალური სახელმწიფოების არსებობაზე. ჩვენ აღვასრულებთ ჩვენს ისტორიულ მოვალეობას, როცა ყურს ვუგდებთ იმათ, ვისი ხმაც დიდი ხნის მანძილზე მიჩუმათებული იყო. მხოლოდ ასე შეიძლება დემოკრატიის განვითარება.

უახლესი პუბლიკაციები უშუალოდ ხელოვნურ ინტელექტზეა ორიენტირებული. ამ თემაზე მუშაობს **პაულო ტუბარო**.¹³⁰

¹³⁰ საფრანგეთის სამეცნიერო კვლევების ეროვნული ცენტრი, პარიზ-საკლეს უნივერსიტეტი.

ცხადია, თითოეულმა ჩვენგანმა ისიც კარგად, **ხელოვნური ინტელექტი** „ჭკვიანი“ მხოლოდ რეალური ადამიანების წყალობით ხდება.

თანამედროვე ხელოვნური ინტელექტის წარმოუდგენელი წარმატებები დაფუძნებულია მამაკაცებისა და ქალების ერთობლიობაზე, რომლებიც „მიკროსამუშაოს“ ასრულებენ. ისინი სახორცე მასალას (შიგთავსს) აფიქსირებენ გამოსახულებებზე, სარეკლამო რეცეპტებს უკეთებენ ტრანსკიბირებას, თარგმნიან ტექსტის ფრაგმენტებს, იწერენ თავიანთ ხმას, კითხულობენ რა ამ დროს წინადადებებს ხმამაღლა. ეს ამოცანები, არიან რა მარტივი და კვლავწარმოებადი, თავიანთი შემსრულებლებისგან მაღალ კვალიფიკაციას არ მოითხოვენ და ანაზღაურდებიან რამდენიმე ცენტით. მუშები ოფიციალურად როდი ფორმდებიან, ისინი სუბ-კონტრაქტორები არიან და მათ საქმეზე უხდიან. თავიანთ სმარტფონებზე, კომპიუტერებზე, ისინი მუდმივად კონკრეტულ დავალებებს ასრულებენ და ამ დროს სპეციალიზირებული საიტებით სარგებლობენ.

აჩრდილების, მუშაკების ეს არმია რანაირად უჭერს მხარს ხელოვნურ ინტელექტს? განვიხილოთ ხმოვანი თანაშემნის მაგალითი. მას ხელოვნური ინტელექტის ტექნოლოგია შთაბერავს სიცოცხლეს. დავუშვათ, ალექსი ანდა სირი. ვიდრემდე მომხმარებელთა თხოვნების ამოცნობას ისწავლიან, ხმოვანმა თანაშემნემ საჭიროა მოიპოვოს ადამიანური მეტყველების მრავალი ნიმუშის გაცნობის შესაძლებლობა, მაგალითად, სიტუაცია, როდესაც ადამიანები ამინდზე სვამენ შეკითხვებს. მანქანამ უნდა „აითვისოს“, რომ შეკითხვის ყველა ეს ფორმა ერთიდაიგივე მნიშვნელობის მქონეა და განსხვავებები ხმის ტემბრში, ინტონაციასა თუ აქცენტში, ასევე სხვადასხვა ფონური ხმაური არაფერს ცვლიან. ამგვარად ხმოვანი თანაშემნე მომხმარებლისგან დასმულ მსგავს შეკითხვებს შემდგომში განასხვავებს. მიკრო-თანამშრომლე-

ბი ამრიგად არიან ზედმინვენით საჭირო მსგავსი მაგალითების წარმოებისთვის, ვთქვათ ხმების ჩასანერად რომლებიც ეკითხებიან ამინდზე. ხელოვნური ინტელექტის მწარმოებლები ეყრდნობიან მიკრომუშაკებს როდესაც ტესტირებას გადის მათი ქვანი თანამშენები და საჭიროა მათი ფუნქციონირების კონტროლი.

2000 იანი წლების დასაწყისში კომპანია Amazon მიკროსამუშაოს პოლულარიზირებით დაკავდა. Amazon მა შემოგვათავაზა ასეთი მომსახურება, „მექანიკური თურქი“ (რაც ვირტუალურ შრომით ბაზარს წარმოადგენს). ეს მოწყობილობა პირველად შიდა მომსახურებისთვის იყო ჩაფიქრებული და მისი დახმარებით მიკრო-მუშაკებს შეეძლოთ პროდუქტების სიების დაკომპლექტება. მოგვიანებით კომპანიამ ხელმისწვდომი გახადა სერვისი იმ გარე კლიენტებისათვის, რომელთაც შეეძლოთ ხელოვნური ინტელექტის ამოცანების ფორმულირება, რითაც თავის მხრივ მიკრო-მუშაკები დაკავდებოდნენ. კომპანია Amazon მა ამ მოწყობილობას დაარქვა „ხელოვნური ხელოვნური ინტელექტი“ (ტავტოლოგია ერთგვარი) და ამრიგად, ხაზი გაუსვა, რომ ამოცანების აუტოსორსინგი არის საუკეთესო გადაწყვეტილება ადამიანებისთვის, ვინც ამას ეფექტურად თავს გაართმევს, უკეთ ვიდრე კომპიუტერები. დღეს ბევრი ვებ-საიტი, აპლიკაცია მისდევს Amazon ის მეთოდს და მის სხვა ვარიანტებს გვთავაზობს. იგივე შინაარსისაა იმ ფირმების საქმიანობა, როგორცაა ავსტრალიური Appen, გერმანული Clickworker, ამერიკული ფირმები Lionbridge და Microworkers.

კი მაგრამ, სად არიან განთავსებული ის მიკრომუშაკები, ვინაც ხელოვნური ინტელექტის შექმნაში მონაწილეობენ? ამოცანების გარკვეული ნაწილი შესაძლებელია შესრულდეს ონლაინ და არ მოითხოვს უშუალოდ აქ და ახლა ყოფნას, ანუ, კონკრეტულ ადგილას. მაგალითად, იმ შემ-

თხვევაში, როცა სალათის, პომიდვრის გრაფიკულ გამოსახულებაზე წრეებია მისახატი. ზოგიერთი თანამსრომელი ცხოვრობს ქვეყანაში, სადაც ზოგადად ნებისმიერი შრომა დაბალანაზღაურებადია. მიკო-სამუშაოს გეოგრაფია ამ კუთხით შრომის აუტსორსინგის კარგად ცნობილ პატერნებს ააღორძინებს. აუტსორსინგი, ცნობისათვის, ესაა ორგანიზაციის მიერ, ხელშეკრულების საფუძველზე, განსაზღვრული სახეობის სამენარმეო ფუნქციების სხვა კომპანიისთვის გადაბარება. იგი აპრობირებულია შესაბამის სფეროში, მოითხოვს ე.წ. ლოკალურ ცოდნას და უნარებს და ოფშორის რეჟიმში ვერ შესრულდება. აი, მაგალითად, ხმოვანი თანაშემწე ფრაზებით რომ აღიჭურვოს, საჭიროა მიკრო-მუშაკებმა იცოდნენ ენები, თავი გაართვან აქცენტებისა და დიალექტების კვლავნარმოებას, რაც ქვეყნის ტერიტორიაზე, სადაც ამ მონყობილობას ყიდიან, არის გავრცელებული. მიკო-მუშაკები, რომლებიც „მექანიკურ თურქს“ ემსახურებიან არიან ლოკალიზებული შეერთებულ შტატებში. „კოლეგების ჯგუფთან ერთად ჩვენ (ამბობს პაულო ტუბარო) საფრანგეთში ჩავუშვით გამოკვლევა, „ციფრული პლატფორმების შრომითი რესურსები“. ამ მაღალ ინდუსტრიულ ქვეყანაში ბევრი მისდევს მიკრო-სამუშაოს“.

ვინაა საფრანგეთში მიკრო-მუშაკი? როგორც გამოკვლევადან იკვეთება, არა მხოლოდ სტუდენტები ან მილენიალები. 60 % ზე მეტი საფრანგეთში მიკრო-მუშაკებისა 25 დან 44 მდე ასაკობრივ ჯგუფს განეკუთვნება. მათ პარალელურად აქვთ ძირითადი, ანუ ბაზისური სამუშაო. ისინი დასაქმებული არიან, ვთქვათ, მედიცინის, განათლების სფეროში, არიან სახელმწიფო მომსახურების სექტორშიც. მიკრო-სამუშაო მათთვის არის ერთგვარი დამატებითი შემოსავალი. მიუხედავად იმისა, რომ მიკრო-სამუშაო მეტად შეზღუდულ კვალიფიკაციას საჭიროებს, ირონია იმაშია, რომ ეს კადრები

ზოგადად არიან მთლიანობაში უმაღლესი განათლებით, გარკვეული ნაწილი უბრალოდ შეიძლება არ იყოს დიპლომირებული, მაგრამ უმაღლესი განათლება აქვს, საშუალოდ საფრანგეთში 40 % ზე მეტი იგულისხმება. ნახევარზე ოდნავ მეტი, ფრანგი მიკრო-მუშაკებისა არის ქალი და ხშირად დაოჯახებული. არიან სავარაუდოდ ნახევარ განაკვეთზე დასაქმებული და ხშირად, დამოკიდებული მეუღლის გასამრჯელოზე; დროის უმეტეს ნაწილს საოჯახო საქმეებს უთმობენ. სამსახურზეც და ოჯახშიც, ყველა შესვენებისათვის განკუთვნილ ფანჯარას ისინი მიკრო-სამუშაოებისთვის იყენებენ. ყველა მიკრო-მუშაკები დამატებით შემოსავალს აფასებს პოზიტიურად. თუმცა, ხარვეზის სახით აღნიშნავენ, რომ მიკრო-სამუშაო ასევე არის დამატებითი დატვირთვა ოფიციალური სამსახურისა და საოჯახო საქმის პარალელურად და ფაქტიურად მთელს თავისუფალ დროს მოიხმარს.

მიკრო-სამუშაოს მიღმა ეკონომიკური მონყვავადობის ფართოდ გავრცელებული, თუმცა მიჩუმათებული პრობლემებია. ფრანგი მიკრო-მუშაკის 20 % ზე მეტი ცხოვრობს შიდა-მეურნეობაში და ისინი სიღარიბის ზღვარს ქვემოთ არიან. იღებენ მედიური შემოსავლის მხოლოდ ნახევარს. ასეთ პირობებში, ვთქვათ შედარებისათვის, რომ მთელს ქვეყანაში მოსახლეობის 10 % იმყოფება. ამ ფონზე, ონლაინ მიკრო-სამუშაო გვევლინება მცდელობად სიღარიბესთან როგორღაც გამკლავების. რესპოდენტების უმრავლესობა პასუხობს, რომ მიკრო-სამუშაოთი დაკავების ერთ-ერთი მიზეზი სწორედ სიდუხჭირეა. თუმცა, საფრანგეთში საშუალო მიკრო-მუშაკის თვიური შემოსავალი მეტად ასიმეტრიულადაა გადანაწილებული. „შემთხვევითი“ მიკრო-მუშაკების უმეტესი წილი, რომლებიც შეკვეთებს ღებულობენ მხოლოდ დროდადრო, შიგადაშიგ, თვეში გამოიმუშავენ 21 ევროზე ნაკლებს. ძალიან აქტიური მუშაკების მცირე რიცხვი, როცა ისი-

ნი სრული დატვირთვით მუშაობენ, თვეში 1500-2000 ევრომდე გამოიმუშავენს.

მიკრო სამუშაოს, ამკარად აქვს პოტენციალი, შეზღუდული ფინანსური შესაძლებლობით ადამიანების ნაწილობრივი მხარდაჭერის. ეს ადამიანები შრომის სტანდარტულ ბაზარზე დასაქმების მცირე შანსებს ფლობენ და საჭიროებენ გარდა ამისა მოქნილ სამუშაო გრაფიკს, დავუშვათ, იმიტომ, რომ აწვეთ შინმთავლის ვალდებულებები. მიკრო-სამუშაოს თან ახლავს სფეციფიკური რისკები. მსგავსი დასაქმება სოციალური დაცულობის არანაირ გარანტიას არ იძლევა, ანუ ამ დროს არაა ნაგულისხმევი ჯანმრთელობის მდგომარეობის გამო სოციალური ანაზღაურება, საპენსიო დანაზოგს ასევე ვერ გააკეთებ. კარიერის განვითარებაში გამოცდილებას მიკრო-სამუშაოდან ვეღარ გაითვალისწინებ. ერთ ვებ-გვერდზე გამოიმუშავებული რეპუტაციის ტრანსფერი მეორეში შეუძლებელია. ფსიქოლოგიურად მიკრო-სამუშაო ასევე შესაძლოა იყოს დამთრგუნავი. მიკრო-მუშაკი ხშირად თავის კლიენტს არ იცნობს, არც იმ დავალებების მიზნები იცის, რასაც თავი უნდა გაართვას. სამუშაოს დასრულების მერე სამუშაო მხოლოდ ცარიელი ინფორმაციაა. ერთ-ერთი რესპოდენტი, რომელიც ხელოვნური ინტელექტის შექმნაში მონაწილეობდა, ამბობდა, რომ ვერადა ვერ ჩანვდა აზრს, საათობით რისთვის ავალეებდნენ პომიდვრების გრაფიკულ გამოსახულებაზე წრეების ხატვას. ხანდახან, შესრულებული სამუშაოც კი, ანუ დაკვეთა, უარიყოფოდა და ცხადია რჩებოდა აუნაზღაურებელი. მიკრო-მუშაკებს ამ დროს იმის გარკვევაც არ შეუძლიათ, რა მოხდა. მიკრო-მუშაკები ერთმანეთისგან იზოლირებულ პირობებში მუშაობენ. სამუშაო სახელში სრულდება. არ აქვთ ე.წ. საოფისე სივრცე ყავისათვის, ვებ-გვერდები მათთვის ციფრულ სივრცეს არ ქმნიან, სადაც დავუშვათ ჩატის ფანჯარა მაინც იქნებოდა კომუნიკაციისთვის, თუნდაც ეს იყოს ონლაინ-რეჟიმში. მსგავსი ინფრას-

რუქტურის შესქმნელად აუცილებელია პროფესიული კავშირების ან თუნდაც, აქტივისტების ინიციატივა.

ვინაიდან მიკრო-დავალებების შესრულებაზე დგას ხელოვნური ინტელექტის ინდუსტრიის განვითარება, ხოლო მიკროსამუშაო სრულდება ძირითადად იმ ადამიანების ხარჯზე, ვინც ფინანსურად შეჭირვებულა, მნიშვნელოვანია სერიოზულად განვიხილოთ ამ სფეროში გადანყვეტილებების მიღების პერსპექტივები. მიკრო-სამუშაოსთვის განკუთვნილ საიტებსა და აპლიკაციებს შეუძლიათ დაგვეხმარონ, გადანყვეტილების მიღება იყოს უფრო გამჭვირვალე; გასარჯელოსათვის გაჩნდება ახალი ქსელური რესურსები, შემუშავებულ იქნება მხარდაჭერის სამსახურები. თუმცაღა, ცხადია, პროფესიულ კავშირებსა და პოლიტიკოსებს არატიპიური შრომის ახალი ფორმების დასაცავად გაცილებით მეტის გაკეთება შეუძლიათ.

წარმატებულად იბეჭდება მკვლევარი გერმანიიდან, **ფელიქს ზიულმან-ფაული**, რომელიც აღნიშნავს, რომ განახლებადი ენერჯის წყაროები გულისხმობენ ციფროვიზაციას, რაც აუცილებელია გონიერი განაწილებისათვის.

ზიულმან-ფაული გვიყვება, ჩვენ რომ ციფროვიზაციის ეპოქაში ვცხოვრობთ, ამას ბევრი რამ ადასტურებს. აი, მაგალითად, **ხმოვანი ჩანაწერების მალაზია**. ხდებოდა ხოლმე, რომ ჩვენ რადიოში რალაცას მოვისმენდით ანდა მეგობრის რჩევით გავემუშრებოდით ხმოვანი ჩანაწერების მალაზიაში და ვყიდულობდით გადამტანს მუსიკით. ეს მატერიალური საგანი ჩვენი საკუთრება ხდებოდა. ეხლა ეს გუშინდელი დღეა! ტექნიკური სერვისები, რომლებიც ციფრული პლატფორმის ბიზნეს მოდელზე არიან დაფუძნებული, უზრუნვეყოფენ მისანვდომობას მილიონობით სიმღერაზე და ხმოვანი ჩანაწერების ძველ მალაზიას ჩანაცვლებენ. არსებითად შეიცვალა მუსიკალური ინდუსტრია. ახლა მონაცემები იქცევა წარმოების ძირითად საშუალებად. პლატფორმის ბიზნეს

მოდელი თავის მომხმარებლებზე ბევრ ინფორმაციას აგროვებს. მაგალითად, მისმა ალგორითმმა „იცის“, რომელ მუსიკალურ ჟანრს ვუსმენთ ჩვენ, როდის, როგორი სიხშირით და სად. უფრო მეტიც, ინახება ინფორმაცია მასზედ, თუ რომელი გენდერი გვაქვს, გვყავს თუ არა ბავშვები, სად ვცხოვრობთ, როგორია ჩვენი შიდამეურნეობის შემოსავალი.

სწორედ ეს ინფორმაცია ხდის წარმატებულს პლატფორმათა უმეტესობას. მათ იციან ჩვენი არჩევანი, ატიტუდები და შეუძლიათ იზინასწარმეტყველონ ჩვენი ქცევა. მათი სერვისები მომხიბლველი იმიტომაცაა, რომ ისინი ადაპტირდებიან ჩვენს ინდივიდუალურ არჩევანზე. პლატფორმები ასევე მიჰყიდიან შეგროვილ ინფორმაციას სარეკლამო სააგენტოებს, რომელთაც უკვე აქვთ შესაძლებლობა პიროვნულად ორიენტირებული მოხმარების პროდუქტები შემოთავაზონ. დღეს ციფროვიზაცია ნიშნავს, უპირველეს ყოვლისა, შემდეგს - მძლავრ კავშირს კაპიტალიზმსა და ტექნოლოგიას შორის.

ეს უშუალოდ არის იმ ფაქტთან დაკავშირებული, რომ ციფროვიზაცია ხშირად არაა შერწყმული მდგრადობასთან. 1987 წელს ბრუნდტლენდის ცნობილ ანგარიშში, რომელიც გაკეთდა გაეროს მისამართით, მოცემული არის შემდეგი განსაზღვრება: „მდგრადად ისეთი განვითარება იწოდება, რომელიც ანმყოს საჭიროებებს პასუხობს და არ ზღუდავს მომავალი თაობების შესაძლებლობებს, დაიკმაყოფილონ მოთხოვნილებები“. ამრიგად, თავად ჩვენ, ჩვენ შვილებს და იმათი შვილების შვილებს უნდა ქონდეთ შანსი „კარგი ცხოვრებით“ ცხოვრებისა. და რას ნიშნავს ეს? ეს ცხადია არის კულტურის საკითხი. დასავლურ საზოგადოებაში, რომელიც იმყოფება ჰუმანიზმისა და განმანათლებლობის იდეის ზეგავლენის ქვეშ, წარმოდგენა კარგ ცხოვრებაზე ეფუძნება ისეთ ღირებულებებს, როგორიცაა ძირითადი დემოკრატიული უფლებები, თვითგამორკვევა, მრავალფეროვნება, პრი-

ვატულობა, დამაკმაყოფილებელი გარემოპირობები და „თავისუფლება“ - რაც არ უნდა იმალებოდეს ამ სიტყვის მიღმა. მიუხედავად ამისა, ამ ცნებებიდან მრავალი შეიცვალა ციფროვიზაციის ზეგავლენით, რომლის მამოძრავებელი ძალაც არის, თუმცა არა უკანასკნელი, ეკონომიკური ინტერესები. პრივატულობა, მაგალითად, იგი შეიძლება არ იყოს გარანტირებული იმ პლატფორმებით, რომელთა წარმატებაც განსაზღვრულია საჭიროებით შეიტყონ ჩვენზე ყველაფერი შესაძლებელი. უფრო მეტიც, კარგი გარემოპირობები არასოდეს არაა მიზანი ეკონომიკური ინტერესის და ციფრულ ეპოქაში ამ მიმართებით არაფერი შეცვლილა.

ციფროვიზაცია გულისხმობს მონოპოლიზაციის და ინფრასტრუქტურათა წარმოებას, ნედლეულის მოპოვებას და ტრანსპორტირებას. ციფრული მონოპოლიზაციის მარტივი გამოყენება მოიხმარს ელექტროენერჯის მოცულობას, რომელიც შეადგენს ელექტრობაზე მთელი გლობალური მოთხოვნის 10 %. თუკი, ამ ტრენდის გავრცელების სიჩქარე შენარჩუნდება, 2025 წელს მისი ხვედრითი წილი მიაღწევს 20 %. შესაბამისად, წარმოება და მოხმარება ინფორმაციისა და კომუნიკაციური ტექნოლოგიების შეადგენს 3,7 % ემისიის CO² (მყავური ოქსიდი) ადამიანის მიერ ნაწარმოები; 2025 წელს ეს ციფრი მიაღწევს 8 %. ნედლეულის მოპოვება უზარმაზარ პრობლემებს უქმნის იმ ქვეყნების მდგრად განვითარებას, სადაც ეს მიმდინარეობს. ამისი ნათელი მაგალითია კონგოს დემოკრატიული რესპუბლიკა. კონგო არის უმსხვილესი მომწოდებელი ისეთი ელემენტების, როგორიცაა ვოლფრამი, ტანტალი, კალა, კობალტი, ოქრო. ეს მინერალები შეუცვლელია ციფრული მონოპოლიზაციის მშენებლობისათვის. სასარგებლო წიაღისეულის მოპოვება შობს ცნობილ ეკოლოგიურ პრობლემებს, ისეთს, როგორიცაა ეროზია, წყალქვეშა წყლების მონამღვა, სახეობების გაქრობა, თუმ-

ცალა, კიდევ უფრო მძიმეა სოციალური დონის პრობლემები. ქვეყანას შეძრავს სისხლიანი სამოქალაქო ომი. მილიონობით სამოქალაქო პირი იტანჯება სხვადასხვა გასამხედროებული დაჯგუფებების ქმედებათაგან, რომლებიც ამ ომს 30 წელზე მეტია აწარმოებენ. მალაროები, რომლებზეც წარმოებს მინერალების მოპოვება, რაც ციფროვიზაციის ეპოქაში არის ჩაუნაცვლებელი, საბრძოლო ძალების ხელში იმყოფება, რომლებიც თავისთვის იარაღს ყიდულობენ, ყიდიან რა ამ მინერალებს. სწორედ ამიტომ ეძახიან მათ „კონფლიქტურ მინერალებს“. კიდევ უფრო საშინელია შედეგები - შიმშილი, სექსუალური ძალადობა, ავადმყოფობები, თანამედროვე მონობა, ჯარისკაცი ბავშვები.

თუმცა, არის კარგი ამბებიც. მდგრადი განვითარების ზოგიერთი სფერო არის მხარდაჭერილი დიგიტალიზაციის მიღწევების ხარჯზე. პირველი მაგალითი შეეხება ძვრას განახლებადი ენერჯის გამოყენებასთან დაკავშირებით. განახლებადი ენერჯის რესურსები რომ ეფექტურად მოიხმარო შეუძლებელია გვერდი აუარო ციფროვიზაციას, რადგან მსგავსი ენერჯის წარმოება დეცენტრალიზირებულია. ძნელია მისი დაგეგმვარება და ენერჯია ინარმოება დღის სხვადასხვა მონაკვეთში და ხანდახან მხოლოდ მცირე ულუფებით. შენახვა და განაწილება განახლებადი ენერჯისა ძალიან სწრაფად უნდა ხდებოდეს, რათა მისმა მდინარებამ ხელი ეფექტურ გამოყენებას აღარ შეუშალოს. ყველაფერი ეს არის შესაძლებელი თვითდამსწავლელი კომპიუტერული ტექნოლოგიების წყალობით.

სხვა მაგალითი - სატრანსპორტო სისტემის მდგრადი განვითარების ტენდენცია. ტრანსპორტის გამოყენების შემცირება, რომელიც მუშაობს სანვაზე, სატრანსპორტო საცობები ქალაქებში და ჯარიმები გარემოს დაბინძურებისათვის მოითხოვენ სამგზავრო ავტომობილების მასობრივ შემცირებას. თუმცა, სახეზეა არსებითი ინფორმაციული ლაკუნები

და პრობლემები, დაკავშირებული ტრანსპორტის ალტერნატიული სახეობების შედარებასთან. ლაპარაკია სხვადასხვა პროვაიდერებზე და ფასის წარმოების მოდელებზე, გნსხვაებებზე, რაც დაკავშირებულია სატრანსპორტო საშუალებების გამოყენების დროსთან და ა.შ. მათზე ამომწურავი ინფორმაციის მოპოვება რთულია. მაგრამ, ამჟამად ნებისმიერი ინფორმაციული პრობლემის გადაჭრა იოლადაა შესაძლებელი სმარტფონების საყოველთაო მისაწვდომობით. მრავალი კვლევითი პროექტი გერმანიაში არის მიმართული სწორედ იმ საკითხებზე, რომელიც ხელს უწყობს ადგილობრივი სატრანსპორტო პროვაიდერების მიერ აპლიკაციების გამოშვებას და აპლიკაციის შევსებას სრული ინფორმაციით, რაც აუცილებელია ამ რეგიონის სხვა მიმწოდებლებისთვის. ეხლა კარშერინგის პროვაიდერები შესაძლოა შეადარო ერთმანეთს, ესაა კომპანია ველოსიპედების, ავტობუსების, მატარებლების და სხვათა იჯარით გაცემისათვის. შეიძლება გამოითვალო, რამდენ დროს მოინდომებს თითოეული მოგზაურობა; შეიძლება ასევე ბილეთების რეზერვირება და ყიდვა, ამ აპლიკაციების მომსახურებით სარგებლობის დროს. ციფროვიზირება ხელს უწყობს, რომ მოგზაურობები ასევე ექვემდებარებოდნენ მდგრადი განვითარების პრინციპებს.

ცხადია მოცემული პრობლემატიკით დაკავებულ მკვლევარებს აინტერესებთ, და რაღა იქნება შემდეგი?

უსასრულო გამოკვლევები აჩვენებენ, რომ მდგრადობა არის საზოგადოების მთავარი მახასიათებელი. თუმცაღა, იმოქმედო შესაბამისად მდგრადი განვითარების პრინციპებისა - ეს სულ სხვა საქმეა. ადამიანები აგრძელებენ ავტომობილებით სარგებლობას და დაფრინავენ თვითმფრინავებით. მათ გადაადგილების ამ საშუალებებზე უარის თქმა არ უნდათ. და აქ ჩვენ აღმოვაჩინეთ იმპერატივის პოლიტიკისათვის. არსებობს მრავალი მარტივი ნაბიჯი, რომელიც ამ მიმართულებით შეიძლება გაკეთდეს. მათ შორისაა გადასახადების

შემცირება ციფრული მონყობილობების შეკეთებაზე ანდა კანონის მიღება იმის თაობაზე, რომ ყველა ელექტორული მონყობილობა უნდა შეაკეთონ. მაგრამ ყველაზე წონადი ნაბიჯი იქნება სამართლიანი ფასის ფორმირება ნედლეულზე. ეკოლოგიური და სოციალური ნგრევა, რომელთანაც მიწურალების მოპოვება მიგვიყვანს, ფინანსურად კომპენსირებული უნდა იყოს. და თუმცაღა, ასეთი ნაბიჯის შედეგები იქნება უკიდურესად სერიოზული, მას ასევე შეუძლია გზა გაკვალოს პოსტ-ზრდის ეკონომიკამდე, მოიცავს რა რესურსებს უფრო მაღალი გადასახადებით.

ციფროვიზაცია შეიძლება ხელი შეუწყოს წარმოების და ცხოვრების უფრო მეტად მდგრადი საშუალებების შექმნას, ასევე რისკების არიდებას, რაც განპირობებულია ენერჯის მოხმარებითა და ბუნების ნგრევით. ასეთი ციფროვიზაცია გახდება შესაძლებელი მრავალი აქტორის ერთობლივი ძალისხმევის ხარჯზე. ჭკვიანი კანონმდებლობა - ფაქტორთაგან ეს მხოლოდ ერთია. ადამიანებმა მას პოლიტიკური აქტივიზმის დახმარებით უნდა დაუჭირონ მხარი, ხმის მიცემით და ცხოვრების ახალი წესით. მდგრადობა ჩაფესვებულია თვითკმარობაში, ციფროვიზაცია კი დაბლა წევს მოხმარების ზღვარს. ჩვენ ამ გარემოებაზე უნდა გავამახვილოთ ყურადღება.

სოციოლოგები შრომის პირობებით ისევე ინტერესდებიან და ნუხან, რომ ე.წ. ვები, ანუ ციფრული ველი ჯერაც არაა თვისებული შესაბამისი პროფესიული კავშირების მიერ და ბუნებრივია შრომის სახლემწიფო მასშტაბით მოქმედი კანონმდებლობა ვერ იცავს უბრალო მოქალაქეებს, რომელნიც სამუშაოზე რაღაც აპლიკაციის საშუალებით აიყვანეს და უკუ-კავშირი დამსაქმებელთან აქვს ასევე მხოლოდ აპლიკაციის საშუალებით.

არის ასეთი თემები, ე.წ. **ღირსეული სამუშაოს ფონდი**. თავისუფალი შემოსავლის ეკონომიკის აქციონრული გამოკ-

ვლევით დღეს დაკავებული არიან ვინმე **სრუჯანა კატა, კელი ხაუსონი და მარკ გრემი, ოქსფორდის ინტერნეტის ინსტიტუტი, ოქსფორდი, დიდი ბრიტანეთი.**

დასახელებული სოციოლოგები ჯერ გვათავაზობენ განხილვისთვის ნანამძღვარს: რაიდშერინგის კომერციული ჰორიზონტალური ფირმები უკანასკნელ ათწლეულებში იქცნენ გადაადგილების პოპულარულ საშუალებებად.

თავდაპირველად საკვანძო ტერმინებს განვმარტავ.

კარპულინგი, იგივე რაიდშერინგი. კერძო ავტომობილის ერთბლივი გამოყენება თანამგზავრების მოძიების ონლაინ-სერვისების დახმარებით. ამასთან, სანვაგზე ხარჯი ნაწილდება პროპორციულად და არჩეულია ყველასათვის ოპტიმალური მარშრუტი, რომელიც მძღოლის მარშრუტისგან მნიშვნელოვნად გადახრილი არაა, ტაქსისაგან განსხვავებით, რომელშიც ხარჯებს იხდის მგზავრი, ხოლო მარშრუტს განსაზღვრავს მძღოლი. თეორიულად, რაიდშერინგის დროს, მანქანის მართვა შეიძლება ერთ-ერთ მგზავრსაც გადაეცეს, თუმცა არაა აუცილებელი.

იმისდა მიხედვით, როგორაა დაგეგმილი, გამოიყოფა

კარპულინგის სამი სახე:

√ **კლასიკური** - როგორც წესი შორეული მგზავრობა, როცა იგი დიდი ხნით ადრეა დაგეგმილი.

√ **დინამიკური** - საქალაქო სივრცეში გადაადგილება უმნიშვნელო მანძილზე ალტერნატივების სახეზე ქონის დროს.

√ **რეგულარული** - მონაწილეები, მარშრუტი და მგზავრობის განრიგი მუდმივია.

სრუჯანა კატა, კელი ხაუსონი და მარკ გრემი ყვებიან, რომ ინდური რაიდშერინგული ფირმა **Ola Cabs** იყენებს ციფრულ პლატფორმას მოთხოვნის ბალანსისა და შრომის შეთავაზების ორგანიზებისათვის. გლობალურ სამყაროში

კომპანიების სულ უფრო მეტი რიცხვი ასეთ ბიზნეს მოდელს იყენებს. ამ ფირმის მობილური აპლიკაცია მგზავრებს - ვინც ავტომობილს საჭიროებენ - საშუალებას აძლევს პირადად მძროლს დაუკავშირდნენ. დასაქმების მსგავსი ციფრული პლატფორმები შეადგენენ „გიგ-ეკონომიკის“ სისტემის ნაწილს, რომლის ჩარჩოებშიც კომპანიები ციფრული პლატფორმების დახმარებით, ვინც ცხადი ალგორითმების საფუძველზე მუშაობენ, აკავშირებენ მსურველებს, რომელნიც თანახმა არიან მოკლევადიანი არარეგულარული შეკვეთების (gigs) ხარჯზე გამოიმუშაონ თანხმა გადახდილი ფასის წყალობით. დასაქმებულობის გიგ-ეკონომიკის მოდელი მუშაობს მართვის ციფრული ალგორითმების დახმარებით. ის აღწევს ეკონომიკური აქტივობის სხვადასხვა სფეროში, მგზავრების გადაყვანიდან დაწყებული, დამთავრებული შენაძენის მიწოდებით, საოჯახო საქმეებში დახმარების უზრუნველყოფით და სხვადასხვა ფინანსური მომსახურებებით.

Ola - ესაა ტიპიური გიგ-ფირმა. ის თავისუფლებისა და მოქნილობის ნარატივებს იყენებს, რათა შეძლოს „პარტნიორი-მძღოლების“ რეკრუტირება, რომლებიც ფირმის მუშაობას უზრუნველყოფენ. გიგ-ეკონომიკის საკვანძო მანტრების შესაბამისად ფირმის ვებ-გვერდი თავისი მძღოლებისთვის „მოქნილ საათებს“ უზრუნველყოფს, „შრომის თავისუფალ რეჟიმს“ და შესაძლებლობას „გამოიმუშაოს პატივისცემა“. გარდა ამისა, **Ola** თავის მძღოლებს საშუალებას აძლევს გასამრჯელოსათვის გამოიყენონ კომპანიის ბრენდი, მანქანის იჯარით აყვანა შეუძლიათ 10-15 \$ დღეში. რეკლამა პირდება, რომ მძღოლები „მანქანის ტარებას ნულოვანი რისკით შეძლებენ“, თუკი დროებით გადაიხდიან დაახლოებით 56 \$ შენატანს უკან დაბრუნების გარეშე და შეიძენენ დაზღვევას (293 \$ დან 432 \$ მდე ღირებულების).

ნარატივი, რომელსაც ფირმა **Ola** წინნამონევს, პარტნიორ-მძღოლებს პოზიციონირებას უკეთებს, როგორც დამოუკიდებელ, უფლებამოსილების მქონე (**Self-empowered**) მუშაკებს, რომელიც თავისუფალი არიან ტრადიციული შრომის რეჟიმის შეზღუდვებისგან და შესაძლებლობას იქონიებენ განახორციელონ ბალანსი სხვადასხვა საინტერესო ამოცანათა შორის. გიგ-სამუშაო თვით-მართვის მიმზიდველ პერსპექტივებს თავაზობს, არსებული რესურსების კაპიტალიზაციას, პირდება, რომ ფირმის თანამშრომლებს მეტი დრო გაუჩნდებათ საოჯახო და სხვა საქმეებზე. შემდეგ, ფირმა აღფრთოვანებით გაუსვამს ხაზს, რომ თანამშრომლები დასაქმების მსგავს რეჟიმში დიდ კონტროლს ფლობენ თავისი სამუშაოს და პირადი ცხოვრების მრავალ ასპექტზე. თუმცაღა, რეალობა ასეთი დაპირებებისაგან ხშირად ძალიან განსხვავდება. პირდაპირი მართვა, ადამიანის - ბოსის მიერ განხორციელებული, ჩანაცვლებულია უფრო რე შენობილი და ყველგანმყოფი კონტროლის ფორმებით, რომელიც რეალიზირდება ციფრული ალგორითმების მეშვეობით.

2019 წლის დეკემბერში ჟურნალმა **The Economic Times** გამოაქვეყნა შეტყობინება, რომ რაიდშერინგულმა ფირმამ **Ola** -მ სამუშაოდან დაითხოვა მუმბაიში მძღოლი მგზავრის საჩივრის საფუძველზე, რომელიც იუნყებოდა, რომ მძღოლს საჭესთან ჩასთვლიმა, რამაც ავტო საგზაო შემთხვევა გამოიწვია. მძღოლმა კი განაცხადა, რომ იგი შესვენების გარეშე საჭესთან იმყოფებოდა ოც (20) საათზე მეტხანს. ერთი შეხედვით იქმნება შთაბეჭდილება, რომ ფირმის ქმედება, რომელიც დაითხოვს მძღოლს, მიმართულია მგზავრის და ასევე მძღოლის უსაფრთხოებაზე. მაგრამ ეს ეპიზოდი სტრუქტურული პრობლემების ილუსტრაციაა, რომელიც მახასიათებელია რაიდშერინგული სექტორისათვის და გიგ-ეკონომიკის მთელი კონტექსტისათვის. კერძოდ აქ იგულისხმება: შრომის

დაბალი ანაზღაურება, დასაქმების არცთუ უსაფრთხო პირობები, საკადრო გადაწყვეტილებების მიღებისას იურიდიული პროცედურების არარსებობა. ჩანართში ციტირებული იყო მუშაკთა ორგანიზაციის წარმომადგენლის სიტყვა: „თუკი მძღოლები 14-15 საათზე ნაკლებს იმუშავენ, ისეთი ფირმებისთვის, როგორცაა **Ola, Uber** და სხვა, ისინი ვერ შეძლებენ მანქანის იჯარის საფასურის დაფარვას.“

გიგ-ეკონომიკის პლატფორმები ხშირად პოზიციონირდებიან როგორც მხოლოდ ტექნოლოგიური კომპანიები, რომლებიც აკავშირებენ ვინც საკუთარი შრომის გაყიდვის მსურველია და მიჰყიდიან იმათ, ვინც საჭიროებს მომსახურების შექმნას. ამ ლოგიკის თანახმად, რომელიც იკითხება იურისდიქციაში, პლატფორმები თავიანთ მუშაკებს განსაზღვრავენ „ხელშეკრულების დამოუკიდებელ მონაწილეებად“, „თვითდასაქმებულებად“ და არა დაქირავებულ მუშებად. მსგავსი კატეგორიზაცია კუმულირებას უკეთებს კონტროლის არსებულ მიმართებებს, რომელთა მეშვეობითაც პლატფორმები განსაზღვრავენ შრომის პირობებს, ანაზღაურებას და უკეთებენ დემონსტრირებას ქსელური მართვის მაღალ ეფექტურ მეთოდებს. ასეთი წანამძღვრების ხარჯზე მზარდი რაოდენობის გიგ-მუშაკების შრომა კონტრაქტის შედგენისას არ მოექცევა შრომითი კანონმდებლობის ველში და ვერ გახდება სოციალური დაცვის ობიექტი. ასეთ მუშაკებს არ აქვთ უფლება ე.წ. საავადმყოფო ფურცელზე, ანაზღაურებად შვებულებაზე და საპენსიო დანარიცხებზე. პლატფორმები მუშაკებს გამოუქვითავენ თანხას მანქანის იჯარიდან, ტექნომომსახურებიდან, ასევე გამოუქვითავენ დაზღვევას და სანავაზის ხარჯებს. მუშაკებს თავად აკისრიათ პასუხისმგებლობა, დაითვალონ გადასახადები და გადაიხადონ. შრომის საათების არჩევანში მოქნილობა შერყეულია შრომის ანაზღაურების შეკვეცით, რომელიც განაპირობა სამუშაო ძალის სწრაფად მზარდმა რიცხვმა, რომლის მართვასაც ახორციე-

ლებს პლატფორმა. გეიმიფიცირებული ციფრული სერვისი ამავედროულად ხელს უწყობს იმ მუშაკებს, ვინც მეტი საათი მუშაობენ. უფრო მეტი, მძლოლებს შეკვეთების მცირე რაოდენობით პლატფორმები არ აძლევენ უზრუნველყოფის გარანტიებს. სამუშაო ძალის გადაჭარბებული შეთავაზებისაგან მომსახურებაზე მოთხოვნა პერიოდულად დაბლა იწევს და ხელფასებს შორის მეტი ლოდინი ხდება საჭირო. სამუშაო ძალის გადაჭარბებული შეთავაზების შედეგი ასევე არის ის, რომ კლინტებს სერვისზე ლოდინი იშვიათად თუ უწევთ. ამ ფაქტორების გათვალისწინება მუშაკებს აიძულებთ აირჩიონ ხარგრძლივი სამუშაო სმენა. შედეგად კი იზრდება რისკი, მძლოლმა შეიძლება დააღალატოს თავის თავს, კლიენტს, აღმოჩნდეს რა სახიფათო ვითარებაში, როგორც ჩვენ ეს ვნახეთ *Ola* -ს ფირმის მძლოლის მაგალითზე, ვისაც ჩასთვლიმა საჭესთან.

არც ფირმა *Ola*, არც ინდური კონტექსტი უნიკალური არაა. შრომის დაბალი ანაზღაურების მსგავსი პრობლემები და რისკისადმი მგრძობელობა მახასიათებელია გლობალური გიგ-ეკონომიკისათვის. ეს პრობლემები შეიძლება გადაიჭრას სხვადასხვა დონეზე. აუცილებელია დაქირავებული მუშაკებისთვის სტატუსის რეგულირების დაწესება, ხოლო ციფრული პლატფორმებისათვის ვალდებულებების განსაზღვრა. საპროტესტო მოძრაობები, მუშაკთა ორგანიზაციები და მესამე მხარე სწორედ ამ მოთხოვნებს წამოწევენ წინ, ცდილობენ რა ცნობიერების დონის ამაღლებას, პრობლემების გააზრებას, უფრო სამართლიანი პრაქტიკის სტიმულირებას გიგ-ეკონომიკის სფეროში.

ზემოთ აღწერილი მოთხოვნის სტილში იყო დაფუძნებული 2018 წელს ღირსეული სამუშაოს ფონდი (*Fairwork Foundation*), ოქსფორდის უნივერსიტეტის სააქციონრო კვლევითი პროექტი. პროექტი გულისხმობს სოციალურ

მკვლევართა თანამშრომლობას შრომითი სამართლის წარმომადგენლებთან, რომელნიც თავის მხრივ გიგ-ეკონომიკის არასამართლიან პრაქტიკებს შეისწავლიან. საფუძველზე იმ მონაცემებისა, რომლებიც გიგ-მუშაკების ინტერვიუების ხარჯზე მოიპოვეს აფრიკა, აზიასა და ევროპაში, იგულისხმება სამასზე (300) მეტი ადამიანი, გაუკეთეს ფორმულირება **ღირსეული ციფრული პლატფორმის ხუთ (5) პრინციპს:**

- ✓ ღირსეული ანაზღაურება
- ✓ ღირსეული პირობები
- ✓ ღირსეული კონტრაქტები
- ✓ ღირსეული მართვა
- ✓ ღირსეული რეპრეზენტაციები

ანარმოებენ წლიური ციკლის პანელურ კვლევას, რომლის მიზანიც გახლავთ გიგ-ეკონომიკის პლატფორმების შეფასება მოცემულ პრინციპებთან შესაბამისობაში. კვლევა გულისხმობს პლატფორმის მუშაკებთან და პლატფორმის მენეჯმენტთან ინტერვიუს გაძღოლას. შემდეგ მათ საქმიანობას ათქულიანი (10) შკალით აფასებენ და ეს შეფასებები გამოაქვთ ინდივიდუალურ სერთიფიკატებზე, რეიტინგის ცხრილებზე, ამის ხარჯზე კი ხდება ფირმის რეიტინგის დემონსტრირება „ღირსეული შრომის შკალაზე“. თითოეული ხუთი პრინციპისათვის ადგილობრივი პირობების გათვალისწინებით ზღვრულ მნიშვნელობებს შეიმუშავებენ (მაგალითად, „ღირსეული ანაზღაურების“ ოპერაციონალიზირება სხვადასხვა კონტექსტში განსხვავებულად ხდება). პლატფორმებმა კარგი მაჩვენებლები სარეკლამო მიზნებითაც შეიძლება გამოიყენონ, ანუ, სიმბოლო, შემუშავებული, რაც ღირსეული დამსაქმებლის შკალაზე მათ რანგს მონიშნავს.

ცდილობენ ისეთი მიდგომა შეიმუშაონ, რომელიც მუშაკებს, ფირმებს, მომხმარებლებს, მაკონტროლობელ სტრუქტურებს მისცემს საშუალებას შეექმნათ წარმოდგენა

პლატფორმების ეკონომიკაზე, რომელიც დანაპირებს ასრულებს დასაქმებულობის ზრდის თაობაზე, ცხოვრების მდგრად უზრუნველყოფასა და მუშაკების უფლებამოსილების ზრდაზე (სრუჯანა კატა, კელი ხაუსონი, მარკ გრემი).

კლიენტის საჩივარზე პასუხად ფირმა **Ola**-მ მძლოლის მისამართით მიიღო მყისიერი დისციპლინარული და კორექტირებადი ზომები. ისკიარადა, მოსთხოვა კიდევაც მიემართა სამედიცინო სამსახურისათვის. თუმცა, შესაძლოა ყველაფერში მძლოლის დადანაშაულება არ ღირდეს. აზრი აქვს კი ადამიანს რჩევები მისცე ნაკლებად დაილალოს ან ნაკლებად დამოკიდებული იყოს შემოსავლის დამთრგუნველ წყაროზე? თუკი **Ola** და ანალოგიური პლატფორმები აქტიურად მოახდენენ თავიანთ მენეჯმენტში ღირსეული სამუშაოს პრინციპების ინკორპორირებას, ამბობენ მკვლევრები, მივალწევთ შრომის უფრო ღირსეულ და უსაფრთხო პირობებს გიგ-ეკონომიკის მუშაკებისათვის. მუშაკები, ვინც უფრო ღირსეულ ანაზღაურებას ღებულობენ, მუშაობენ შესაბამისად პლატფორმებზე, რომელშიც ჩაშენებული აღარაა ბონუს-სტრუქტურა (რაც აქეზებს ზე-დასაქმებას), დამლელი სამუშაო დღის ბოლოს დიდი ალბათობით იტყვიან უარს კიდევ ერთ შეკვეთაზე.

როცა მუშაკებისთვის ფირმის ვალდებულებები ცნობილია, ისინი მეტი ალბათობით ფხიზელი თვალთ აფასებენ კონტრაქტის ხელმოწერის წინ შესაძლებლობებს. პლატფორმაზე მინერილ მუშაკებს, ვინც მენეჯმენტის პროცედურულ წესებს მისდევენ, იმ შემთხვევაში შეეძლებათ აპელაცია, თუკი მათი მისამართით გაუმართლებელ დისციპლინარულ ზომებს მიიღებენ. ისინი, ასევე შეძლებენ მოთხოვნას, რომ მათი შემთხვევა ღიად სასამართლო უწყებაში იყოს განხილული. ის მუშაკები, რომლებიც მოახრეხებენ კოლექტიური ორგანიზაციის შექმნას, რომელსაც თავისი მხრივ პლატ-

ფორმები აღიარებენ, შეძლებენ მოითხოვონ საკუთარი პირობებით უფრო სამართლიანი კონტრაქტის დადება. მაგრამ, დღემდე ყველაფერი არის სხვაგვარად. *Ola* და სხვა პლატფორმების უმეტესობა რიკსების აუტსორსინგსა და ხარჯებს მუშაკებისთვის წარმატებულად ახორციელებენ. პლატფორმების მენეჯმენტი შრომის არახელსაყრელ პირობებზე, იმათთვის ვისაც ქირაობს, არის პასუხისმგებელი.

შრომის პირობების რისკებთან დაუცველი შერწყმა არაა ბუნებრივი, აუცილებელი ანდა მისაღები პირობა თანამედროვე ეკონომიკების ციფრული პლატფორმების. შრომითი სამართალი, რაც მუშათა კლასს მოუპვევია მრავალწლიანი ჯაფით, ციფრული ეკონომიკის ჭკვიანი მენეჯმენტის მხრიდან დღეს არის საფრთხის ქვეშ. მიუხედავად იმისა, რომ ბევრს აღარ სჯერა, თითქოს იყოს ალტერნატივები ამ სფეროში დასაქმებულთათვის, რომ პლატფორმები რჩებიან მოუწყვადნი და სრულიად ხელშეუხებელნი მუშაკების ზენოლისაგან, საჭიროა ვაღიაროთ, ციფრული მენეჯმენტი საზოგადოებრივი აზრის მიმართ მეტად მგრძობიარეა. პლატფორმის მომხმარებლები, ისევე როგორც მუშაკები, კლიენტები ასევე, ძალაუფლების გაცილებით დიდ რესურსს ფლობენ, ვიდრე ჩვენ ეს გგვონია. საბოლოოდ ისინი შეძლებენ თავიანთი შრომითი პირობების გაუმჯობესებას.

კოვიდ-რეალობამ მოყოლებული 2020 წლის იანვრიდან ქართულ ბაზარზეც, დიდ ქალაქებში და მითუფრო თბილისის მასშტაბით გაიზარდა მოთხოვნა ტაქსის მომსახურებაზე. როდესაც იყო ლამის თვეები აკრძალვა საზოგადოებრივ ტრანსპორტზე და მოქალაქეებს გვინევდა ნაკლები სიხშირით, თუმცა მაინც რეგულარულად ქალაქში მოძრაობა ერთი წერტილიდან საკმაოდ შორს ტერიტორიალურად მყოფი ქალაქის მეორე წერტილამდე, გვერჩვინა ერთდაიგივე ტაქსით მომსახურების სერვისი. პირადად მე, ავტორი წიგნის, ვსარგებლობდი კორონა რეალობის პირობებში, თბილისურ

ავტო-მომსახურების ბაზარზე წლებია არსებული ფირმით, „მაქსიმი“, რომელიც ვებში წარმოდგენილია შესაბამისი აპლიკაციით. მისი ჩამოტვირთვა, გააქტიურება შეიძლება როგორც სმარტფონზე, ასევე ექსპოლუატაცია კომპიუტერით ან რაიმე სხვა ხელსაწყოდან, როემლსაც აქვს წვდომა ინტერნეტთან. დანიშულების ადგილამდე მგზავრობისას გზად არაეთხლ დამისვამს მძღოლისთვის შეკითხვა, რა პროცედურები გაიარეს კომპანია მაქსიმში მოსასვლელად? იყო ეს საკუთარი ავტომობილი, თუ დამსაქმებელმა გამოუყო უმაულოდ? იქნებ იჯარით სთხოვეს ალება? როგორც ზემოთ შევისწავლიდით „გლობალური დიალოგში“ გაშუქებული მასალის პარალელურად, მათაც ხომ არ უწევდათ თვითურად იჯარის პროცენტის დაფარვა? რამდენი საათი უნდა ემუშავათ? ზოგადად რამდენი მგაზვრი იყო საჭირო ე.წ. დღიური ნორმის შესასრულებლად?

„გლობალური დიალოგის“ უახლეს დისკუსიებში აქტუალურია **კრიპტოვალუტა, ელექტორული ვალუტა**, როგორც ახალი სოციო-ეკონომიკური მოვლენა, რაც მსოფლიო მასშტაბით ეკონომიკური ინდუსტრიის სრულ ტრანსფორმაციას გვპირდება. დარგის სპეციალისტები ფიქრობენ, რომ მის კვალდაკვალ საფინანსო ინდუსტრიაში თითოეული მოქალაქისათვის თანაბარ ფეხზე მონაწილეობის შესაძლებლობა, ჩართვა იქნება გარანტირებული. განიხილავენ სოციალურ ქსელებზე თანხის მოძრაობის, სერვირების, გადახდის შესაძლებლობებს, პერსპექტივებს. მსგავსი კვლევები, პუბლიკაციები განსაკუთრებით შეეხება ჩხ მიერ მოცემული ფუნქციით თავის მომსახურების სფეროს გაფართოვებას. მავანნი (ცხადია, არა ყველა) აკრიტიკებენ სოციალური ქსელის ფუძემდებელსა და მფლობელს, რომ ჩხ ტოტალურად დიდი ხანია მსოფლიოს მასშტაბით მთელი მოსახლეობის უკიდურესად სენსიტიურად კვალიფიცირებულ ინფომაციასაც კი (როგო-

რიცაა თუნდაც პირადი მიმოწერა ჩატში) აგროვებს და განკარგავს უპირობოდ. აღნიშნული ინფორმაციის ფლობა გადის fb მომხმარებლების, ყოველ შემთხვევაში ირიბად მაინც ფინანსური მიზნებით მანიპულირებასა და კონტროლზე.

გლობალურ დიალოგში დაბეჭდილი პუბლიკაციებიდან ციფრულ ეკონომიკაზე ყველაზე საინტერესოა **ლევო სკატოლინის (რიო-დე-ჟანეიროს შტატის უნივერსიტეტი, ბრაზილია)** მიერ მომზადებული მასალა.

ზოგადად კრიპტოვალუტას თანდევს იმედი უფრო დემოკრატიული ფინანსური სისტემის შექმნის.

არიან ადამიანები, ვინც ეჭვით უყურებენ თანამედროვე კაპიტალიზმის ცივილიზაციურ მიღწევებს, ცალკეადა უყურებენ ასევე ე.წ. ციფრული და ინფორმაციული ეპოქის ტექნოლოგიებთან დაკავშირებულ დაპირებებს. ხელოვნური ინტელექტი, მანქანური სწავლება, მონაცემთა მსხვილი ბაზები, ე.წ. საგანთა ინტერნეტი,¹³¹ ბლოკჩეინი, კრიპტოვალუ-

¹³¹ ე.წ. **საგანთა ინტერნეტი**, – ესაა მონყობილობების განვითარების შემდეგი დონე, რომელთაც შეუძლიათ უსაღვენო ტექნოლოგიების ქსელში ინტერნეტის მეშვეობით ანდა დახმარებით გაერთიანება. რეალური დროის რეჟიმში ისინი ისინი გაცვლიან მონაცემებს, როგორც უშუალოდ, ერთ ფიზიკურ სივრცეში, ისე შორს მყოფი ონლაინ-სერვისებით. ამ მონყობილობებს უნარი შესწევთ იმუშაონ ავტომატურ რეჟიმში, მაგრამ მომხმარებელს შეუძლია მათი მართვა, მათ შორის დისტანციურადაც. ყველაზე მარტივი ინტერპრეტაცია, თუ რა არის **Internet of Things**, ამგვარად გამოიყურება: ესაა ქსელი, რომელშიც ურთიერთდაკვირებული მომხმარებლები კი არა, დანადგარები არიან. უნინ თუკი ინტერნეტს უერთდებოდა კომპიუტერები, ნოუთბუკები (პერსონალური კომპიუტერები), სმარტფონები და პლანშეტები, ეხლა მას უკვე შესაძლებელია მიუერთო პრაქტიკულად ნებისმიერი მონყობილობა, როგორცაა სმარტ-საათები, ჭკვიანი საყოფაცხოვრებო ხელსაწყოები, მონაცემთა ცენტრი და ჭკვიანი ტანსაცმელიც კი, მათ

ტები, ისკიარადა სმარტფონები, ჩვენი სხეულების, სულების ერთგვარი გაგრძელება, განიხილებიან ახალი ეპოქის მახასიათებლებად. ისინი, ამავდროულად ჩამკეტი მექანიზმებია, იგულისხმება რომ მათგან მოსალოდნელია ადამიანებისთვის პერსპექტივების ველის მაქსიმალური შეზღუდვა. საკითხი უპრიანია დაისვას შემდეგი ფორმით: რატომ ხდება ისე, რომ გადანყვეტილებები, სტუქტურები იმ იდეალებთან აცდენაში მოდიან, რაც ეკუთვნით პირველწყაროდ, ბიძგის მიმცემად. მათ ხშირად ჩვენი წარსულში გადასროლა ძალუძთ, იმედგაცრუების ტოტალურ ველში, თუმცა მაინც ახლი ფორმატის ხარჯზე ეს ყველაფერი სხვა რანგის რეალობას შობს.

შორის თერმული წინდა, ფეხსაცმელი, ზენარი... განკუთვნილი მცირე ნებისთვის.

პირველად ტერმინი „საგანთა ინტერნეტი“ გამოიყენა ამერიკელმა მკვლევარმა **კევინ ეშტონმა**.

საიდენტიფიკაციო ნიშანი იმისთვის, რომ მოწყობილობა ნამდვილად განეკუთვნება „საგანთა ინტერნეტს“ ასეთია, მას ინტერნეტზე ძალუძს მიერთება დამოუკიდებლად ასევე დაკავშირება სხვა მსგავს მოწყობილობებთან და მათთვის მონაცემების გადაცემა. ასეთი მაგალითი: დავუშვათ გვაქვს სპორტული სამკლავური, ის ჩვენს ყოველდღიურ აქტივობაზე აგროვებს ინფორმაციას. ითვლის გადადგმული ნაბიჯების რაოდენობას, მაჯისცემის სიხშირეს ზომავს, გახარჯული კალორიების რაოდენობას ასევე განსაზღვრავს. ეს ინფორმაცია ბლუთუსით გადაეცემა სმარტფონს, ხოლო მასში კი გააქტიურებულია სპეციალური აპლიკაცია. იგი მოწოდებულ მონაცემებს ახარისხებს და აგზავნის სერვერზე. შედეგები ინახება ღრუბელში, ეს კი შესაძლებელს ხდის თქვენი მხრიდან დინამიკაში მათ ნემისმიერი დროის მონაკვეთში შესწავლას: კვირის, ერთი თვის ანდა სხვა დროის შუალედში. შესაძლებელია თქვენ რაიმე სამედიცინო სერვისით გინევთ სარგებლობა, ეს ინფორმაცია იქნება ხელმისაწვდომი არა უშაულოდ თქვენთვის, არემედ თქვენი მკურნალი ექიმისათვის, ანუ პროფესიონალისთვის. თუკი მაჩვენებლი დასაშვებ ზღვარს გადასცდება, ექიმს სპარტფონზე, ანდა პლანშეტზე მიუვა შესატყვისი შეტყობინება, რათა მოახდინოს დროული რეაგირება.

ჩვენს ირგვლივ მიმდინარე მოვლენების სოციალური საფუძველი ხშირად არის იგნორირებული. პირველი კრიპტოვალუტა იდეის დონეზე, რომელსაც ფართე გასავალი ჰქონდა, კერძოდ აქ ვლასპარაკობთ ბიტკოინზე, შეიძლებოდა განგვეხილა, როგორც პროტესტის ფორმა ტრადიციული ფინანსური სისტემების წარმოუდგენლად მომხვეჭლური და დანაშაულებრივი საქმიანობის. ზემოხსენებული საქმიანობის წესი, სამწუხაროდ მხარდაჭერილი და ნაქეზებული იყო თითოეული ეროვნული სახელმწიფოს საზღვრებში. სწორედ ამან გამოიწვია 2008 წლის მსოფლიო ეკონომიკური კრიზისი.

ბრიტანეთის მთავრობას განზრახული ჰქონდა 2009 წლის 3 იანვარს საბანკო დახმარების მეორე ტრანში გაეცა. პროტესტის ნიშნად გაზეთ Times მა დადო ანგარიში, რომ ამ თანხის ინსკრიბირება მოხდა ბიტკოინში. ეს იყო სწორედ ამ მოდერნული წამოწყების პირველი მტკიცებულება. ტექნოლოგიური არქიტექტურა იმგვარად დააპროექტეს, რომ უნარი ჰქონოდა გახვევებული, ტრადიციული ფინანსური სისტემების გაკონტროლების. „შუამავლები“, ვის გამოც ინდივიდუალურ მომხმარებლებს და არამრტო, კიდევ მეტი გასავალი ქონდათ, უნდა თამაშიდან გაემიჯნათ. მოქმედების თავისუფლება, ცხადია ფინანსური ოპერაციების დონეზე უნდა ქონოდა მეტი უბრალო ადამიანს, როგით მოქალაქეს, მთელ საზოგადოებას.

ტრადიციული ფინანსური სისტემის პრობლემა ინსტიტუციებზე ფუნდამენტურ დამოკიდებულებაშია. აქ იგულისხმება როგორც ტრანზაქციების ვალიდურობა, ასევე ვალუტის გამოშვება. ფინანსური დაწესებულებები, მაგალითად კერძო და ცენტრალური ბანკები, იძლევიან გარანტიას, რომ A ფლობს თანხის განსაზღვრულ რაოდენობას, ხოლო მას მერე, რაც ამ თანხას გადასცემს B ს, მედატ ველარ გამოიყენებს მას. ძალაუფლების დელეგირება ხდება ფინანსური ინსტიტუ-

ციებისათვის, რათა მათ ამოცანების შესრულება შეძლონ. თუმცა, დღეს ფინანსური ოპერაციები ლამის ოკლუტურის სფეროს განეკუთვნება, ისინი მონყვეტილია ჩვენს ყოველდღიურობას, დისტანცირებულია. პოლისების მართვის გადამჭრელი ფაქტორი ნდობაა, მითუმეტეს სოციალური ფორმატის პირობებში. ამ დროს წარმოება ტოტალურად ექვემდებარება გაცვლას, ე.ი. გარკვეული თანხის მისაღებად.

ე.წ. გროსბუხების¹³² ქსელის შექმნის შესაძლებლობა, რომელსაც ყველა გამოიყენებდა ვისაც კი დასჭირდებოდა ჩართვა ფინანსურ ტრანზაქციებში, ისე რომ ყველა ტრანზაქცია ყოფილიყო ფიქსირებული და გ.ა. ვალიდური, გარანტირებული დახმარება თითოეული ციფრული კვანძისათვის, კონსესუსის მექანიზმები გარანტირებული მოსალოდნელი და დამაჯერებელი ჩანდა. განვმარტოთ, თუ მსგავსი ქსელი რატომაა ტოლერანტული. თუკი მისი ერთი კვანძი მოქმედებას შეწყვეტს, მაინც არაფერი დაშავდება, ვინაიდან მას აქვს ე.წ. ჩაშენებული სისტემაში ვალუტის გამოშვების ფუნქცია, ასე დაახლოებით 21 მილიონი ბიტკოინი, ადამიანს ეძლევა შესაძლებლობა ტრანზაქცია განახორციელოს ელვისებურად, ნებისმიერი გეოგრაფიული წერილიდან, ხელსაწყო, სერვერი ასევე არაა განსაზღვრული, მხოლოდ ინტერნეტზე წვდომა სავალდებულო. ელექტორულ ველში ერთი კვანძის შეფერხება არაა მიზეზი ამ შეფერხების რიკოშეტით სხვა კვანძებზე გადაცემისა. სისტემა ნებისმიერ შემთხვევაში სხვა არხების ხარჯზე არის გამტარი.

განაწილების სისტემის კოორდინაციის არქიტექტურა, რაც არის საფუძველი ბიტკოინის, იმდენად მოქნილი აღმოჩნდა, რომ დამოუკიდებელ ტექნოლოგიად ჩამოყალიბდა და

¹³² **გროსბუხი**, ესაა ბაზისური ბუღალტერული წიგნი. აქაა გაერთიანებული ამონაწერი ყველა ანგარიშიდან, ოპერაციები მიბმული შემოსავალსა და აგრეთვე გასავალზე.

შემდეგ ამას მოყვა მთელი რიგი აპლიკაციების შექმნა, რაც იწოდება სწორედ რომ ბლოკჩეინად.

2019 წელს ბიტკოინის საბაზრო ფასმა მიაღწია 225 მილიარდ დოლარს და ეს შეადგენდა 120 მილიარდ ტრანზაქციას წელიწადში, ასახულს თავისივე ციფრულ ქსელში. ეს კონკრეტული ქსელი ფინანსურ სისტემას რევოლუციურად, ტოტალურად ასხვაფერებს. იბადება შეკითხვა, იგი ძალაუფლებას უბრალო, რიგით ადამიანებს აზიარებს? ასე მარტივად როდია საქმე. ტურბოლენტური და გაურკვეველი დასაწყისის შემდგომ, 2014 წლიდან ფინანსურმა ინსტიტუტებმა, კორპორაციებმა და ფინანსური ბაზრის მსხვილმა მოთამაშეებმა შეცვალეს თავინთი დამოკიდებულება კრიპტოვალუტისადმი და მასობრივად დაიწყეს ინვესტირება მის შესწავლა/განვითარებაში. იდეალი იყო გამოწვევა რეალობისთვის. ქსელის უმრავლესობას შეადგენდა რიგითი მომხმარებელი თავისივე პერსონალური კომპიუტერით და სწორედ ისინი ახორციელებდნენ კონტროლს. პარალელურად ბიტკოინში საძიებო სამუშაოებს უძღვებიან უზარმაზარი ე.წ. ფერმები. ამ სახელწოდებით აღინიშნება დიდი და რთული სტრუქტურის მქონე კომპანიები, რომელთა განკარგულებაშიც არის ტექნიკა, ენერჯია, რესურსები, რასაც შეიძლება დაერქვას კაპიტალი და რაც იძლევა საშუალებას გადამუშავდეს ე.წ. „მტკიცებულებითი სამუშაო“. ცხადია, უნდა ვახსენოთ ბოლოდროინდელი განახლება ფეისბუქზე. უმსხვილეს მსოფლიო კორპორაციებთან და ფინანსურ ინსტიტუტებთან ერთად, ეს მასშტაბური სოციალური ქსელი იმედოვნებს შექმნას თავისი კრიპტოვალუტა, ჭკვიანურად სახელდებული, როგორც „ლიბრა“, რათა მიაღწიოს მიზანს, დასახულს ბიტკოინის და სხვა კრიპტოვალუტების მხრიდან (ლაპარაკია, რომ იყოს მასიური მოხმარების საგანი). ჩვენ ამ პროცესის თანამონაწილე ვართ, უშუალოდ ვადევნებთ თვალს, თუ რო-

გორ შეიქმნა, განვითარდა პლატფორმა ამ უმსხვილესი სოციალური მედიისა. ბევრს მიაჩნია, რომ ფეისბუქი არასამართლებრივად იყენებდა მილიარდობით ადამიანის ინდივიდუალურ მონაცემებს წლების მანძილზე. ფეისბუქი უმსხვილეს კომპანიებთან ალიანსში ერთიანდება და ქმნის საზოგადოების ისტორიაში ნამდვილ გლობალურ ბანკს. ამასთან, იგია კერძო საკუთრება და დეტალურად იცის ყოველივე თავის მომხმარებელზე, პრიორიტეტების, განათლების, გემოვნების, სიხარულიდან იმედგაცრუების და მომავლის გეგმების სახითაც კი.

ჩვენს მოქმედებებს ჭირდება სწორი ორიენტაცია და ეს შესაძლებელია კრიტიკული ანალიზის ხარჯზე. ერთის მხრივაა ფინანსური ინდუსტრიის პრობლემები, მეორეს მხრივ ნდობის ხარჯზე ცენტრალიზირებული ინსტიტუტები. მათ აკისრიათ შუამავლის როლი. აქტუალურია გადანყვეტილება მოცემული სისტემის რეფორმირების, შექმნა ნდობის დეცენტრალიზირებული ქსელის. ფინანსური სისტემების პრობლემა მისი ფორმა როდია, პრობლემა მისი შინაარსია. ანუ არა გარეგანი, არამედ სიღრმისეული. ისმის შეკითხვა, შეიძლება საზოგადოება შუამავლების გარეშე დააფუძნო? გასათვალისწინებელია ამ დროს სოციალური შუამავლობა. ასეთი არჩევანის წინაშე ვდგავართ, შუამავლობა ერთ მხარეს, როგორც ნდობის გარანტი, ხოლო მეორე მხარეს უშუალოდ ფული, თანხა. განა ფული, თანხა არ ამკვიდრებს ცენტრალიზირებულ ინსტიტუტებს, მათ ვერიფიკაციისა და ზრდას? ამ შინაგანმა ლოგიკამ არ უარყო ფულადი დაგროვება, ხომ მისგან გამომდინარეა თანხის კონცენტრაცია და სისტემის ცენტრალიზაცია?

დღეს, სოციოლოგიაში ყველაზე საინტერესო, ჩემი გადასახედიდან ასე ჩანს, კონვივილიტური მანიფესტის ირგვლივ ატეხილი აჟიოტაჟი, რასაც აქტიურად აშუქებს სოცი-

ოლოგთა საერთაშორისო ასოციაცია (ISA) იმავე პერიოდის ფურცლებზე. რამდენიმე წელია რაც შეიქმნა ვებ-გვერდი კონფივიალისტური ინიციატივის პროპაგანდისათვის, რომელზეც შეიძლება მანიფესტის („კეთილმეზობლური თანაცხოვრების ხელოვნება“) ორივე, ძველი და განახლებული ტექსტების ნახვა, მათშორის სამ ენაზე, ფრანგული, გერმანული და ინგლისური. ფრანგი მკვლევარი ნეო-ლიბერალიზმის კონსტრუქციული და დაუღლეული კრიტიკოსი, **ელენ კეიე**, პარიზ-ნანტერის უნივერსიტეტის ემერეტუსი, სოციოლოგიის პროფესორი, რომელიც წიგნის დასაწყისში ერთერთ ქვეთავში მეტნაკლებად ასევე წარმოვადგინე.

რა არის კონფივიალიზმი? ზოგადად რას ეხება ე.წ. კონფივიალისტური მანიფესტი? ესაა ახალი პოლიტიკური იდეოლოგია. კონფივიალისტური მანიფესტი ხელმოწერილია თითქმის სამასი ინტელექტუალის (ეკონომისტები, ფილოსოფოსები, სოციოლოგები, საზოგადოებრივი აქტივისტები) კულტურისა და ხელოვნების მოღვაწეების მხრიდან. ისინი კონფივიალისტური ინტერნაციონალიზმის (სახელწოდება შეირჩა მანიფესტის კოლექტიური ავტორებისათვის) ერგვარ ბირთვს აყალიბებენ. აქ არაფორმალურ კავშირზეა ლაპარაკი, ვინაიდან არც ოფისი, ორგანიზაციული სტურქტურა, რაიმე სახის დაფინანსება (მითუფრო ბიუჯეტი), გარდა ვოლუნტარული ტიპის დამხარებისა არ გაააჩნიათ. წევრები მანიფესტს სხვა დანარჩენ ინტელექტუალთა შორის აქტიურად ავრცელებენ, იგულისხმება სოციალური აქტივისტები და შემოქმედებითი შრომით დაკავებული ადამიანები, ვინაც ითვლებიან ე.წ. შეხედულებების ლიდერებად და აფორმირებენ მსოფლიო დონეზე ე.წ. საზოგადოებრივ აზრს. უკვე რამდენიმე ათწლეულია ჩვენ ვცხოვრობთ ნეოლიბერალური იდეოლოგიის ზეგავლენა, ჰეგემონიის ქვეშ, როგორც იტყოდა

გრამში.¹³³ იგი ჩვენ ხელს გვიშლის აღვიქვათ ჩვენგან განსხვავებული სამყარო. ნეოლობერალიზმი სრულიად ექვემდებარება რანტიეს¹³⁴ მინერილობებს და სპეკულაციურ კაპიტალიზმს. მისთვის ნიშანდობლივი ლოგიკის ხარჯზე მსგავსი ჰეგემონია ბადებს უთანასწორობას, რაც დღითიდღე შიგნავს, ანადგურებს იდეალებს დემოკრატიის. ახალგაზრდებში თანდათან იშრიტება რწმენა დემოკრატიის, როგორც ღირებულებისადმი. ქვეყნები, რომელთაც 21-ე საუკუნეშიც დიქტატურასთან ჭიდაობა უწევთ, უფრო არიან შეპყრობილი დემოკრატიის უპირობო ავტორიტეტის გაზიარებით. ცხადია ეს სამწუხარო ტენდენციაა. ისკიარადა ამბობს ალან კეიე, ესაა კატასტროფა. 1930 წლის ევროპაში რაც ხდებოდა, ის დღეს მთელი მსოფლიოსთვისაა აქტუალური პრობლემა. დემოკრატიას უდგას დაისი.¹³⁵ ყველაფერი რაც კრიტიკული

¹³³ **ანტონიო გრამში** (1891-1937), გრამშის ყველაზე ცნობილი თეორიული ნაშრომი ჰეგემონიის იდეას ეხება. გრამშის მიხედვით, ჰეგემონია „სოციალური მდგომარეობაა, სადაც სოციალური რეალობის ყველა ასპექტზე ერთი კლასი დომინირებს“, გრამშის ცნება ჰეგემონიაზე, სახელმწიფოსა და სოციალურ კვლავნარმოებაზე, კონკრეტულ შეხედულებებს ეფუძნება. მისთვის სახელმწიფო არ მართავს ძალის მემკვიდრით, ის თანხმობის საფუძველზე მართავს, თუმცა ჯარსა და პოლიციას მაინც იყენებს. ერთი რამ კი ცხადია, თანხმობის ადგილი არის რთული და არათანაბარი.

¹³⁴ **რანტიე**, პირი, რომელიც ცხოვრობს რენტის ხარჯზე, ანუ შემოსავლებიდან, რომელიც მიენოდება კაპიტალის ხარჯზე, რომელიც როგორც წესი განათავსებულია საბანკო შენატანზე, ფასიან ქალაქებზე, მომგებიანი უძრავი ქონებიდან, მიწიდან, ბიზნესიდან, ასევე შემოსავლიდან რასაც იძლევა საავტორო უფლებები და ჰონორარი.

¹³⁵ ცხადია, ესაა ამ კონკრეტული ავტორის მოსაზრება, რასაც მართალია ყავს მომხრეები, მაგრამ აუცილებელი არაა დაეთანხმოს მკითხველი, ან მევე თავად, ეს ყველაფერი გავიზიარო როგორც მოცემულობა.

აზროვნების სფეროს განეკუთვნება, სოციოლოგიის ჩათვლით, შესაძლოა გაქრეს.

ნეოლიბერალური იდეოლოგია¹³⁶ რატომ მიიჩნევა ასეთ მძლავრ ნინალობად ე.წ. კონვივიალიზმის მიმდევრებისთვის? საინტერესოა თვითონ რას მიაწერენ ნეოლიბერალიზმის სიძლიერეს. ალენ კეიე ყვება „გლობალური დიალოგის“ ფურცლებზე ინტერვიუში სოციოლოგთა საერთაშორისო ასოციაციის - ISA - პრეზიდენტ, სარი ხანაფთან¹³⁷, იგი ჯერ ერთი მხარდაჭერილია მასმედიის მხრიდან, გიგანტური, პოლიციური, ხანდახან კრიმინალური რესურსებითაც კი. არის სხვა ფაქტორიც. დღესდღეობით არ არსებობს ალტერნატიული იდეოლოგია, თანმიმდევრული იდეების, კოცეფციების, თეორიების, ღირებულებების ნაკრები, რასაც ექნებოდა მაინტეგრირებელი ძალა. ადამიანები სიახლეებისკენ მიისწრაფვიან, სამყარო მართული ცალსახად ფინანსური და სპეკულატური ლოგიკით, არ ინვესტს მათ ნდობას. პლანეტა კლიმატური და ეკოლოგიური კატასტროფის ზღვარზეა. მდიდარ

¹³⁶ რაც შეეხება ანალიზს ნეოლიბერალიზმის, როგორც ეკონომიკური თეორიის და პოლიტიკური იდეოლოგიის, ქართულ აკადემიურ სივრცეში, ყველაზე კვალიფიციურად ქონდა თავის დროზე და დღესაც ვერავის გაუწევია კონკურენცია, ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორს, უმაულოდ პოლიტ-ეკონომისტს, 80-იან წლებში **თსუ** პროფესორს, რომელმაც თავისი ბიოგრაფიის ბოლო 3 ათეული წელი გერმანიაში გაატარა, **ტარელ გელანტია** (1951-2019). მისი დისერტაციის თემა გახლდათ სწორედ „**ნეოლიბერალური ეკონომიკური თეორია**“. დამუშავებული ლიტერატურა ასევე, არის მნიშვნელოვანი. გერმანელი ავტორები ძირითადად, ამასთან ტექსტები ორიგინალში... შეიძლება ნახვა საჯარო ბიბლიოთეკის არქივში, რაც სადისერტაციო ნაშრომებისთვისაა განკუთვნილი.

¹³⁷ **სარი ხანაფი**, ბეირუთის ამერიკული უნივერსიტეტი, ლიბია. სოციოლოგთა საერთაშორისო ასოციაციის პრეზიდენტად არჩეულია 2018-2020 წლის ვადით.

ქვეყნებში ახალგაზრდები მეტად აცნობიერებენ ეკოლოგიური რისკის უცილობელ ხასიათს. თუმცა, იმის გაგება მაინც უჭირთ, რომ ამისი შეჩერება შეუძლებელია გონივრული ძალისხმევით, თანმიმდევრული ღონისძიებებით. პირველ რიგში ნეოლიბერალზმის ჰეგემონია უნდა დასრულდეს. დემოკრატიულ წარმოსახვას ჭირდება ახალი სიცოცხლე.

ტერმინი „კონვივიალიზმი“ მინიმუმ შეიძლება განვიხილოთ როგორც ცარიელი ნიშანი, „მანა“.¹³⁸ იგია იმედის სიმბოლო, რომ ახალი იდეოლოგია, უ.ზ. ინტელექტუალური კონცეფცია, რომელიც მიხედვით ყველა, ვინც მზადაა საფუძველი დაუდოს პოსტ-ნეოლიბერალურ სამყაროს, ამ ტერმინში სიყვარულით ჩადებს თავისი სურვილის და ინტერესის ნიღს.

ეხლა მეორე საკითხი, თუ არის ცნება „კონვივიალიზმი“ რელევანტური? და მართლაც განა ნეო-ლიბერალზმი ასეთი პრობლემა? ინგლისურ, ფრანგულ ენებში, აზუსტებს ალენ კეი, კონვივიალიზრობა ესაა ხელოვნება მეგობრებთან ერთად კომფორტულ გარემოში ნადიმის. აქვს მეტად სასიამოვნო კონოტაცია და განიზიდავს პოტენციურ მოწინააღმდეგეებს. მშვიდობიანი, კეთილმეზობლური თანაცხოვრების აღსანიშნავად შეირჩა მსგავსი ტერმინი, სრულიად პლანეტის მასშტაბით ამხანაგობა რომ გვწყუროდა ამის ხაზგასასმელად, თანდასძენს იდეის ინიციატორი. ზოგადად როგორ უნდა ითანამშრომლონ ადამიანებმა, თუკი ინტერესების გამიჯვნის ხარჯზე წინააღმდეგობაში იმყოფებიან? როგორც მარსელ მოსმა¹³⁹ თავის დროზე აღნიშნა, უბრალოდ არ

¹³⁸ კლოდ ლევი სტროსის მიხედვით.

¹³⁹ **მარსელ მოსი** (1872-1950), ფრანგი ეთნოგრაფი, სოციოლოგი. ემილ დიურკემი ბიძად ეკუთვნოდა და გარდა ამისა, იყო მისი მოსწავლე. 1925 წელს მეტად საინტერესო ნაშრომი გამოაქვეყნა, „მონახაზი ნაჩუქრობაზე; არქაულ საზოგადოებებში გაცვლის საფუძველი და

უნდა დახოცონ ერთმანეთი. ზოგიერთმა მეცნიერმა თქვა უარი კოვივიდის მანიფესტის ხელმოწერაზე. მათი გადასახედიდან ნეოლბერალიზმი არადა, პოპულიზმი კია პრობლემა.

აღენ კეიე გვიზიარებს თავის გამოცდილებას, რომელიც ააგო სოციოლოგიაში კლასიკოსების, მარქსი კარლ, ტოკვილი ალექსის, ვებერი მაქს, დიურკემი ემილ და ა.შ. საკვანძო შრომების გათვალისწინებით. ისინი აყავს მორალური და პოლიტიკური ფილოსოფიის რანგში. სოციოლოგიის მამები ნაზიარები ცხადია იყვენენ ანთროპოლოგიას და შესაბამისად ეფუძნებოდნენ წარსული საზოგადოებების გამოცდილებას. ისტორიის გარიჟრაჟზე ადამიანური ერთობების თვითორგანიზაცია ასე დეტალურად რომელიც გადმოგვცა მარსელ მოსმა, სასარგებლოა ძალიან ანალიტიკური ჩაღრმავებისთვის. ერთის მხრივ, გაცემა (გაღება), მეორეს მხრივ, მიღება, ფენომენოლოგიური ტრადიციით რაც ჩუქებად იწოდება, ხშირად როდი ავლენს ალტრუიზმს ე.წ. მყარი ბირთვით. ეს ხშირად უბრალოდ გაცვლაა, კალკულაცია, ბუღალტერია, მარტივად თუ ვიტყვით, ანგარება. ერთ-ერთ ნაწარმოებში, **Измаил-Бей**, რუსი პოეტი მ.ი. ლერმონტოვი წერს, **„Верна там дружба, но вернее мщенье; Там за добро – добро, и кровь – за кровь, И ненависть безмерна, как любовь.“** ასეთ დროს ვრწმუნდებით, რომ ნეგატიურის გაცვლა ხანდახან უფროა გულწრფელი და აქვს ნამდვილად „მყარი ბირთვით“. როგორ უნდა მივალნიოთ,

ფორმა“. ძირითადად მისი კვლევების ხაზი ამ წიგნიდან უნდა ვეძიოთ. ადამიანთა შორის გაცვლის საფუძველი მხოლოდ ლამაზ ქალაქში გახვეული საჩუქარი როდია, გაცვლას ექვედებარება ყველაფერი, ღიმილიდან დაწყებული თავად უხეშობაც... ნიშანდობლივია ამას რითი და როგორ ახსნის მეცნიერი, მითუფრო სოციოლოგი, რომელიც ასე ვთქვათ, დარგს თავად ლეგენდარულმა ემილ დიურკემმა აზიარა.

რომ გაცვლის საფუძველი იყოს უმტკივნეულო? არის ასეთი გერმანული მუსიკალური ჯგუფი, პოლულარული მეტად, ვერცხლისფერი მთვარე, ანუ SilberMond. მათი სიმღერის ტექსტები არის ფაქტიურად სამოქალაქო თვითშეგნების ასამაღლებლად, ტოლერანტობის ხარისხის გასაზრდელად, ზომიერი, მოკრძალებული და არა მომხვეჭლური, ვერცხლისმოყვარე ადამიანისთვის შესატყვისი ცხოვრების, მნიშვნელოვანი სოციალური იდეების პროპაგანდა. აქვთ ასეთი ძალიან ლამაზი სიმღერა, ნათელი ტექსტით, „მსუბუქი აბგა“, რაც გერმანულად ჟღერს ამგვარად, „Leichtes Gepaeckt“. ფაქტიურად რა არის იდეა კონვივიალიზმის და რის გამოც ეს ხალხი იწუნებს ნეო-ლიბერალურ მიდგომას, ტექსტში მოცემული სიმღერისა ჩანს ძალიან გასაგებად. ადამიანი, რასაც ცხოვრების გზაზე იჭინთება და აგრესიული ძალისხმევით თავის „ბუდეში“ როგორც ლამის კაჭკაჭი ეზიდება, 99 % არაა საჭირო. ზედმეტია. ადამიანები შეაჩვიესო სიხარბეს, დაგროვების უნით გახადესო დაავედული და შესაბამისად, გაუჩნდათო ეჭვი, რომ ამ გზაზე, ანუ ველური კონკურენციისა, მისაღებია იმის დავინყება, რომ სხვა, მოყვასი უნდა იყოს „არა მხოლოდ საშუალება, არამედ მიზანი.“¹⁴⁰ კონვივიალისტური მანიფესტი 2019 წლის 4 თებერვალს ხელმონერილია საქრისტიანოს სახელით პაპი ფრანცისკის მიერ; დიდი იმამი ალ-აზხარისა (ეგვიპტე) და ახმად ალ-ტაიებისგან ასევე, მუსულმანური სამყაროს სახელით. აღენ კეიე დასძენს, რომ არ ჩანს მისთვის მიზეზი, რატომ იგივე დოკუმენტი, რომელიც პროპაგანდას უწევს ზომიერი ცხოვრების წესს; მშვიდობას ადამინთა შორის; ბუნების მოვლის, გაფრთხილების საჭიროებას შეგვახსენებს, რომ იყოს ხელმონერილი ასევე პროტესტანტების, ბუდისტების, იუ-

¹⁴⁰ იმანულე კანტის ცნობილი მორალური იმპერატივი.

დაველებს და სხვა კონფესიების მორალური ავტორიტეტების მიერ. ამბობენ ისინი, კონვივიალისტები, უნდა შეიქმნას ზოგადსაკაცობრიო სოლიდარობის ასაამბლება. იგი უნდა დააკომპლექტონო მსოფლიო სამოქალაქო საზოგადოების წარმომადგენლებმა, ფილოსოფოსებმა, ე.წ. ზუსტი მეცნიერების ადეპტებმა, ჰუმანიტარული და სოციალური ცოდნის, სხვადასხვა ეთიკური, სულიერი, რელიგიური პრაქტიკების გამოცდილმა სუბიექტებმა, რომლებიც თავინთი ხედვით ამ ახალ ინიციატივას იზიარებენ. ალენ კეიე ფიქრობს, რომ მოცემული ინიციატივა მათ შორის თავის თავზე შეუძლია იტვირთოს სოციოლოგთა საერთაშორისო ასოციაციამ (ISA). ცხადია ბოლოს იმაზეცაა ლაპარაკი, ამ მანიფესტის თეზისები რითია საინტერესო გლობალური სამხრეთისათვის? ამ ქვეყნებში ტარდება კი რაიმე მოკვლევა? აღმოჩნდა, რომ დიდი ნაწილი სარედაქციო, წერილობითი სამუშაოსი იმთავითვე იყო ჩრდილოეთში შესრულებული. უნდა გაკეთდეს შესაბამისად წერილობითი ტექსტების თარგმანები პორტუგალიურად, ესპანურად, იტალიურად, იაპონურად. უნდა წააკითხონ, აპირებენ ამას, არგენტინაში, ბრზილიასა და მექსიკაში, ინდოეთში, აფრიკაში და ა.შ. ასევე იქნებოდა არაბულ ენებზე თარგმანი მნიშვნელოვანი. როგორც ვხედავთ, მიუხედავად ოდნავი პათოსისა კონვივიალისტები აქცენტს კონკრეტულ სამ - მეტად აქტუალურ დღეს - საკითხზე აკეთებენ. ესენია:

√ ეკოლოგიური, ანუ ბუნების დაცვა გამომხატული ბუნებრივი რესურსების - მათ შორის სასარგებლო წიაღისეულის - შეძლებისდაგვარად მინიმალური ექსპლუატაციით.

√ ეკომონიკური, რაც გულისხმობს იმის გააზრებას, რომ კაპიტალიზმი არ დაიყვანება მომხვეჭველობის და ვერცხლისმოყვარეობის ლოგიკაზე. ქონამ არ უნდა ჩაანაცვლოს ყოფნა, და ადამიანები საბაზრო გაცვლის პროცესში უნდა

შენარჩუნდნენ ნებისმიერი პოზიციის მხრიდან, როგორც მიზანი და ამავე დროს საშუალება.

√ პოლიტიკური, გააზრება იმისა, რომ ჩვენ კვლავ კოლონიალისტური ლოგიკა გვამოძრავებს, ამჯერად პოსტ-კოლონიალიზმთან გვაქვს საქმე.

არის კიდევ რამდენიმე სხვა საკითხი:

√ გენდერული

√ სუბკულტურული

√ კულტურული

ისინიც ცხადია, წარმოდგენილია მანიფესტის ტექსტში გაშლილად.

ტერმინები

ადაპტაცია - გრძნობის ორგანოების და მთლიანად ორგანიზმის შეგუება არსებობის ცვალებად პირობებთან. ბიოლოგიიდან გადააქვთ სოციო-ბიოლოგიასა და ასევე სოციოლოგიაში და ამ დროს შემგუებლობის ხარისხი საინტერესოა არა უბრალოდ ცოცხალი ორგანიზმების დონეზე, არამედ განსჯის უნარის მქონე დამოუკიდებლად მოქმედი ინდივიდებისა და სხვადასხვა შემცველობისა თუ სიდიდის სოციალური ერთობების, ზოგადად საზოგადოებისთვის.

ალოკაციური და ავტორიტარული რესურსები - ალოკაციური რესურსები არის საშუალება, ინდივიდმა დაიქვემდებაროს და განკარგოს მატერიალური ობიექტი(ები). ესენია, წარმოების საშუალებები, ნედლეული, სამრეწველო პროდუქტი; ავტორიტარული რესურსები არის საშუალება, აკონტროლო სხვა ინდივიდების მოღვაწეობა. იგი ზოგადად არამატერიალური სახის რესურსია, მაგალითად, ადამიანთაშორისი ორგანიზაცია, ადამიანთა სასიცოცხლო შანსები, ერთის უნარი იყოს მეორის მიმართ დომინანტური იყოს.

ორივე ტიპის რესურსი ქმედითია მხოლოდ ადამიანთაშორისი ურთიერთობების წრილში.

ანარქიზმი – ზოგადი სახელწოდება რიგი შეხედულებათა სისტემისა, რომელიც ადამიანის თავისუფლებას ეფუძნება. ანარქიზმი უარყოფს მართვის მაიძულებელ კომპონენტს და ადამიანის ძალაუფლება ადამიანზე მიაჩნია მიუღებელი.

ანომია – უკავშირდება ემილ დიურკემის სახელს. მოიაზრება იმთავითვე დაავადებული საზოგადოების სინდრომად, რომლის ინდიკატორიცაა სოციუმში ინდივიდების ინტეგრირების ხარისხის ტოტალური ვარდნა. ემილ დიურკემის მიხედვით, ანომია ინდივიდუალურ დონეზე შეიძლება გახდეს მიზეზი თვითმკვლელობის, რომელიც არ იქნება კორელაციაში ინიციატორის ფსიქიკურ ჯანმრთელობასთან. ტერმინის ცნობილი მოდიფიცირება, გაშლა გარვეულ თეორიად ეკუთვნის რობერტ მერტონს.

არტეფაქტი – ადამიანის შემოქმედებითი მოღვაწეობის პროდუქტი. არტეფაქტების მთელი ნაირსახეობა გვეძლევა - კულტურული არტეფაქტი, არტეფაქტი მეცნიერებაში, არტეფაქტი არქეოლოგიაში, არტეფაქტი პროგრამირებაში, არტეფაქტი UML ენის მოდელირებისას, არტეფაქტი პროექტების მართვაში, არტეფაქტი კოდირების თეორიაში, არტეფაქტი ფოტოზე და ციფრულ გამოსახულებაზე, არტეფაქტი ე.წ. ფენტეზიში.

აუტსორსინგი – გარეგანი წყაროს გამოყენება. ორგანიზაციის მხრიდან, ხელშეკრულების საფუძველზე სამეწარმეო საქმიანობის გარკვეული ნაწილის – უფლებამოსილების სახით – სხვა იურიდიული პირისათვის გადაცემა.

აქსიოლოგია – ფილოსოფიური მოძღვრება ღირებულებების შესახებ.

ბაიტი – ციფრული ინფორმაციის დამუშავებისა და შენახვის ერთეული. ე.წ. ბიტების ერთობლიობა, რაც კომპიუტერის მიერ ერთდროულად მუშავდება. თანამედროვე გამოთვლით სისტემებში ბაიტი შედგება 8 ბიტისაგან, შესაბამისად შეუძლია 0 დან 255 მდე სხვადასხვა მნიშვნელობის შექმნა (მდგომარეობის, კოდის).

ბიტკოინი – დეცენტრალიზირებული გადახდის სისტემა. ამ სისტემის ფუნქციონირებისათვის გამოიყენება კრიპტოგრაფული მეთოდი. სისტემის ადრესატების შორის ტრანზაქციების შესახებ ყველა ინფორმაცია ხელმისაწვდომია.

ყველაზე მცირე გადაცემადი სიდიდე გახლავთ 10^{-8} ბიტკოინი. ელექტრონული გადახდა ორ პირს შორის მიმდინარეობს შუამავლების გარეშე. პროცესი შეუქცევადია და არ არსებობს მექანიზმი დაფიქსირებული ოპერაციის გაუქმების.

ბიუროკრატია – სისტემა მართული, განხორციელებული აპარატის მიერ, რომელიც საზოგადოებაზე ზემოთ დგას.

ბიუროკრატია თავისში გულისხმობს სისტემაზიგაციას და მოსახლეობისთვის მომსახურების მიღების განსაკუთრებულ წესრიგს

სახელმწიფოს მხრიდან (ცნობები, დოკუმენტები და მსგავსი) საჯარო თუ სხვა ტიპის დანესებულებებისაგან. ბიუროკრატიის ე.წ. იდეალური ტიპების კლასიფიკაცია ეკუთვნის გერმანელ სოციოლოგს, მაქს ვებერს.

ბლოკჩეინი – ბლოკების განსაზღვრული წესების მიხედვით აწყობილი უწყვეტი და თანმიმდევრული ჯაჭვი, რომლებიც შეიცავენ ინფორმაციას. კავშირი ამ ბლოკებს შორის უზრუნველყოფა არა მხოლოდ ნუმერაციის ხარჯზე, არამედ იმითაც, რომ თითოეული ბლოკი მოიცავთ თავის ჰეშ-თანხას, და ჰეშ თანხას წინამდებარე ბლოკის. ბლოკში ნებისმიერი ინფორმაციის შეცვლა, შეცვლის მისავე ჰეშ-თანხას. ამასთან წინამდებარე ბლოკები ხელშეუხებელი რჩება.

Bildungsroman – ესაა ჟანრი ლიტერატურაში, როდესაც პერსონაჟის ფსიქოლოგიურ და მორალურ ზრდას ექცევა მეტი ყურადღება და წიგნს ლაიტმოტივად გასდევს პერსონაჟის მთელი ცხოვრების გზა.

გაზომვის ინდიკატორი – ამათუიმ სოციალური მოვლენის, ფაქტის დაკვირვებისა და გაზომვისათვის საჭირო ტექნიკური საშუალება. ემპირიული სოციოლოგიური გამოკვლევების შედეგები ვალიდური ვერ იქნება, თუკი ინდიკატორი გაზომვისა იმთავითვე სწორად არ შეირჩა. მაგალითი – დანაშაულად ქცევა რომ კვალიფიცირდეს, გაზომვის ინდიკატორად უნდა იმუშაოს ქვეყნის შიგნით მოქმედმა კონსტიტუციამ... განათლების დონის საზომი ინდიკატორი იქნება ოფიციალური ნომინაციის ტიპი ასახული დიპლომის რანგში (ბაკალავრი, მაგისტრი, დოქტორი).

განმანათლებლობა – იმანუელ კანტის განსაზღვრებით, ეს არის მგომარეობა, როდესაც საზოგადოება, გნებავთ ინდივიდი გამოდის ე.წ. უმნიფრობის მდგომარეობიდან და იწყებს საკუთარი განსკის ექსპლუატაციას. განმანათლებლობა ნიშნავს საჭიროების არ ქონას რაიმე ტიპის ავტორიტეტში. ურავლესობის აზრი, ტრადიცია, პოლიტიკური ლიდერი კი არ აძლევს ადამიანს მიმართულებას, არამედ საკუთარი საჭიროება გამომდინარე მისივე შინაგანობიდან. ამ თემაზე საინტერესო პუბლიკაციები

აქეთ ე.წ. ფრანკფურტის სკოლის ნარმომადგენლებს ჰორკაიმერი/ადორნო. როგორც უკვე ავლნიშნე იმანუელ კანტს, ასევე მიშელ ფუკოს.

გაფიცვა – ესაა შემთხვევა, როდესაც ორგანიზაციის პერსონალი ცუდი სამუშაო პირობების გამო დამსაქმებელამდე ხმის მისაწვდენად, სამუშაო პირობების გაუმჯობესების მოთხოვნით, წყვეტს სამუშაო პროცესს. შესაძლოა გამოვიდეს ქუჩაში, მოაწყოს პარალელურად აქცია, მიიქციოს მედიის ყურადღება და ყველაფერი ეს ხდება შესაბამისი პროფესიული კავშირების შაუამავლობით. ისოტრიის გარიჟრაჟზე სანარმოო გაფიცვებს ძალზედ ქაოტური ხასიათი ქონდა.

გენდერი – სოციალური სქესი, განსხვავება მამაკაცსა და ქალს შორის, რომელიც არის არა ბიოლოგიურად განპირობებული, არამედ სოციალურად და ეპოქიდან ეპოქამდე და სოციუმიდან სოციუმამდე იცვლება. გენდერი და როლური სტერეოტიპები არიან კორელაციაში.

გიგ-ეკონომიკა – ადამიანთა ქსელი, რომლებიც რაიმეგვარი შრომითი ხელშეკრულების გარეშე მუშაობენ. ეს შეიძლება იყოს უბრალოდ რაიმე მოკლევადიან, თუნდაც ერთჯერად პროექტში დასაქმებული ადამიანი, ან ციფრულ ველში მიკრო სამუშაოების შემსრულებლები. რაიმე აპლიკაციის საშუალებით კონკრეტულ შრომით საქმიანობაში ჩართული ინდივიდები. გიგ-ეკონომიკაში არის ნორმა ე.წ. თავისუფალი შემოსავალი. პროფესიული კავშირები, შრომითი უფლებები და მსგავსი, ეს ის განზომილებაა, სადაც არ მოიაზრება სამწუხაროდ დღესაც.

გლობალიზაცია – ესაა მსოფლიო ეკონომიკური, პოლიტიკური, კულტურული და რელიგიური ინტეგრაცია და უნიფიკაცია. გლობალიზაციის ძირითადი შედეგებია, შრომის მსოფლიო დანაწილება, მიგრაცია, კაპიტალის, სამუშაო ძალის, სანარმო რესურსების კონცენტრაცია, სახელმწიფო სუვერენიტეტის შემცირება.

გროსბუხი – ძირითადი საბუღალტერო წიგნი. სადაც არის წარმოდგენილი საბოლოო ანგარიშები ბუღალტერული აღრიცხვის, თავის შემოსავლიან გასავლიანად, ფაქტურად ყველა ფინანსური ოპერაციის ირგვლივ დეტალური ჩანაწერი. საჭიროების შემთხვევაში მასთან მიერთება უნდა შეეძლოს თითოეულ სუბიექტს და აქ დაცული ინფორმაციით სარგებლობა. ანუ, გროსბუხი არაა დახურული სისტემა. იგი საჯარო ექსპლუატაციის საგანია.

გულაგი – საბჭოთა რეალობაში არსებული დახურული ბანაკები, ძირითადად რუსეთის ტერიტორიაზე უკიდურეს ჩრდილოეთში, სადაც თავისუფლების აღკვეთასთან ერთად ხშირად სავალდებულო იყო ასევე შრომა, მათ შორის ინტელექტუალური. გულაგის ტყვეები საბჭოთა კავშირში ძირითადად იყო კრიტიკულად მოაზროვნე ინტელიგენცია.

Gemeinschaft – ტერმინი ეკუთვნის სოციოლოგ ფერდინანდ ტიონისს და აღნიშნავს არქაულ საზოგადოებებს, სადაც საზოგადოება არსებობდა ერთობის ფორმით და არ იყო ჩანასახი ორგანიზაციის, არ იყო გამიჩნული ურთიერთობები ფორმალური/არაფორმალურის ქრილში. ე.წ. წინარე, პრიმიტიული საზოგადოებები.

Gesellschaft – თანამედროვე საზოგადოება, სრულფასოვანი სისტემებით პოლიტიკისა, ეკონომიკისა, კულტურისა. სადაც ასევე, სახეზეა სოციეტარული, ანუ მაინტეგრირებელი ქვესისტემა. სადაც პირველადი და მეორეული სოციალური ჯგუფების გვერდით, თანაარსებობენ და ინდივიდების ცხოვრებას აძლევენ ტონს ორგანიზაციები, ბიუროკრატიული, ტრანსნაციონალური, ნებაყოფლობითი ასოციაციები და მსგავსი.

დანაშაული – ქმედება, რომელიც ეწინააღმდეგება სოციუმში მიღებულ წესებს, ნორმებს, ზოგადად არის აღნიშნული, როგორც ანორმალური და კანონსაწინააღმდეგო კონსტიტუციაში და რისი შედეგიცაა დაზარალებული მხარე, ფიზიკური თუ იურიდიული პირი. ზარალი, ზიანი შესაძლოა იყოს მორალური, ფიზიკური, ფინანსური. დანაშაულის აქტი ექმედება კანონალმსრულე-

ბელი სტურქტურების მხრიდან კონკრეტულ საქნციას. სანქცი-
ას ცხადია კონსტიტუციაში არსებული მინერილობები განსაზ-
ღვრავს.

დევიაცია – ქმედება, რომელიც ეწინააღმდეგება სოციუმში მიღებულ
წესებს და ნორმებს, თუმცა არ არსებობს დაზარალებული და
ზოგადად, არანაირი ზარალი. მაგალითად თუნდაც დრესკოდის
უგულვებლყოფა, შუქნიშანზე ანთებული წითლის არ-შემჩნე-
ვა, მანქანის სიჩარის ოდნავი გადაჭარბება, უბილეთოდ მგზავ-
რობა და მსაგვსი.

დე-იდეოლოგიზაცია – იდეოლოგიის ფსევდო, ყალბი ბუნების აღია-
რება და მასზე უარის თქმა. პროცესი, როცა აბლოსუტური ქემ-
მარიტების რანგში აყვანილ, კონკრეტულ ღირებულებათა ნაკ-
რებზე აგებულ სწავლებაზე ამბობენ უარს, არააქვს ამდროს
სწავლების ხაიათს მნიშვნელობა, არის იგი პოლიტიკური, რე-
ლიგიური თუ ეროვნული. მნიშვნელოვანია, რომ თანხმდებიან
მისი ბუნების სიყალბეში.

დენდიზმი – ტერმინის რანგში იქნა აყვანილი, როდესაც მიშელ ფუკომ
შარლ ბოდლერის პერიფრაზი მოახდინა პუბლიკაციაში, „რა
არის განმანათლებლობა“. დენდიზმი როდია სინონიმი სნობიზ-
მის. დენდიზმი ესაა სულის ერთგვარი კეთილშობილების საზო-
მი, გამოვლენილი პიროვნების ქმედებაში. ოღონდ არც შარლ
ბოდლერს და მითუმეტეს მიშელ ფუკოს არ უგულისხმიათ სუ-
ლი თეოლოგიურ ასპექტში. აქ უბრლოდ ადამიანის შინაგან
წყობას მოიზრებდნენ, რომელსაც არცთუიშვითად ახასიათებს
ღირებულებით-რაციონალური ქცევა, ანუ, იდეის ადამიანები,
ვისთვისაც „ყოფნაა“ უპირატესი და მხოლოდ შემდეგ „ქონა“.

დიხოტომია – ორობითობა, ე.წ. ბინარული კოდირება. ნიკლას ლუმა-
ნის ტექსტებში ხშირად განმეორებადი მნიშვნელოვანი წესი. ნე-
ბიმსიერი სოციალურ ველში, იქნება ეს პოლიტიკა, ეკონომიკა
თუ კულტურა, როცა ხორციელდება კომუნიკაცია, ბინარული
კოდი აიგება სწორედ დიხოტომიის ხარჯზე, ანუ ორობითობის.
მაგალითად, მეცნიერებაში – ჭეშმარიტი/მცდარი, ეკონომიკაში

– საკუთრების ფლობა/არფლობა, პოლიტიკაში – სამართლებრივი/არასამართლებრივი, ლეგიტიმური/არალეგიტიმური და მსგავსი.

დოგმა – ვითარება, რომელიც აბსოლუტური ქეშმარიტების რანგში მიიღება რწმენად. მასზე გარემოებები ვერ ახდენენ ზეგავლენას და იგი არ ექვემდებარება შეცვლას.

დოგმატური აზროვნება – ის, რაც გამორიცხავს კრიტიკულ აზროვნებას და რწმენას, წინასწარგანწყობას სახავს ქეშმარიტების ინდიკატორად. მისი ძირითადი მახასიათებელი სუბიექტურობა. დოგმატური აზროვნების ხარჯზე რეალობის აღქმა ძენლდება ან სულაც არის მიუღწეველი.

ევოლუცია – ცვლილებები რაიმე სფეროში, რასაც მოსდევს ლოგიკურ შედეგად, განვითარება. მარტივი ორგანიზმები, ერთეულები შეიძენენ როცა რთულ სტრუქტურას, როდესაც ერგანზომილებიანი ხდება მრავალგანზომილებიანი. ევოლუცია არის შესწავლის საგანი, როგორც ბიოლოგიურ მეცნიერებებში, ასევე სოციალურში. ინგლისელმა სოციოლოგმა, ჰერბერტ სპენსერმა (1820-1903) ბიოლოგიის მეცნიერებიდან, კერძოდ ჩარლ დარვინიდან ისესხა ევოლუციის შესახებ თეორია და დაამკვიდრა სოციოლოგიაში და ამ მიმართულებას დაერქვა ბიოლოგიზმი, თუმცა ასევე იგია წყარო ისტორიზიმის და ისტორიაში ე.წ. საზრისის საკითხად დაყენების მიზეზი.

ეკზისტენცია – აზროვნებით გაჯერებული არსებობა, ერთ-ერთი ფილოსოფიური თეორიის საკვანძო ტერმინი. ეკზისტენციალისტებად ითვლებიან კარლ იასპერსი, მარტინ ჰაიდეგერი, ჟან პოლ სარტრი, ალბერ კამიუ.

ეკზოგენური/ენდოგენური – პ. მობიუსის (P. J. Mobius) მიერ დამკვიდრებული ტერმინები სამედიცინო ფსიქოლოგიისა და ფსიქიატრიაში. ეკზოგენური გარე-ფაქტორების ზეგავლენით აღმოცენ-

დება, ხოლო ენდოგენური კი შინაგანი მიზეზებიდანაა გამომდინარე.

ეკონომიკური ფუნდამენტალიზმი – თეორია, რომელზეც საავტორო უფლება ჯორჯ სოროსს ეკუთვნის. ჯორჯ სოროსის განმარტებით, ეკონომიკური ფუნდამენტალიზმი ესაა მდგომარეობა, როდესაც სოციალურ გაცხადებას ბაზარი და იგი არამდებარე არ იმყოფება მორალის საზღვრებში. ეკონომიკური ფუნდამენტალიზმი უარყოფს უნივერსალურ ადამიანურ ღირებულებებს, სახელმწიფოსა და მოქალაქეების ზემოთ აყენებს ბიზნესის ხშირად ანგარებიან ინტერესებს.

ექტომერფი – დანაშაულის ბიოლოგიურ თეორიაში, ამერიკელმა მკვლევარმა, უილიამ შელდონმა განმარტა ალსანერად ადამიანის ფიზიოლოგიური აგებულების. ანუ, გამხდარი, ჩია, ლამის ანორექსიული აგებულების მქონე. შელდონის მიხედვით ამ ფიზიოლოგიური მახასიათებლის უკან იმალება სენსიტიური პერსონა, ხანდახან ნერვიულიც კი, თუმცა ზოგადად სხვებისადმი და მითუფრო დანაშაულისკენ მიდრეკილი საერთოდ არაა.

ელექტრონული ეკონომიკა – ტერმინი ხშირად გვხვდება ენოტი გიდენსისა და ფრენკ ვებსტერის პუბლიკაციებში. გლობალიზაციის პირობებში, როდესაც საბანკო ტრანზაქციები უშუალოდ ელექტრონულ ველში ხორციელდება და ქალაქის ფული კი არაა მიმოქცევაში, არამედ კომბინაცია 010101... ქვეყნებს, ორგანიზაციებს შორის ციფრულ ველში ფინანსური ხასიათის ტრანზაქციები პირველ რიგში ნდობაზეა დაფუძნებული.

ენდომერფი – დანაშაულის ბიოლოგიურ თეორიაში, ამერიკელმა მკვლევარმა, უილიამ შელდონმა განმარტა ალსანერად ადამიანის ფიზიოლოგიური აგებულების. ნიშნავს მრგავლი ფორმების მქონე, ზომიერად ფერ-ხორციან ადამიანს. უილიამ შელდონი ამბობდა, რომ ადამიანი ასეთი ფიზიოლოგიური მახასიათებლებით არაა მიდრეკილი დიდად დევიაციისა და მითუფრო დანაშაულისაკენ.

ექსპლუატაცია – ჩაგვრა. ტერმინს ხშირად იყენებდა კარლ მარქსი კლასთაშორის არსებული დამოკიდებულების აღსანიშნავად, რაც იყო სანარმოო ურთიერთობების ირგვლივ კონცენტრირებული. კარლ მარქსთან ბურჟუაზია ანარმოებდა პროლეტარების, მუშების ექსპლუატაციას, ანუ ჩაგვრას, რაც გამოიხატებოდა მუშის დაულალავი შრომით გამომუშავებული ე.წ. ნამატი ღირებულების ქარხანის მეპატრონის მხრიდან მიტაცებით.

თიმოსი (მეგალო-თიმია, იზო-თიმია) – ფრენსის ფუკუიამა იყენებს ტერმინს მონოგრაფიაში „ისტორიის დასასრული და უკანასკნელი ადამიანი“. ეყრდნობა რა ამ დროს ანტიკურ ავტორებს და ამბობს, თიმოსი ესაა „მოშურნე სული“. იგი ორნაირად შეიძლება ინდივიდუალურ დონეზე გამოვლინდეს. მეგალო-თიმია გულისხმობს სხვისი დამორჩილების სურვილს, იზო-თიმია კი სხვებთან მშვიდობიანად თანაცხოვრების.

იდეოგრაფია – ტექსტი, წერა არა ასოების, არამედ იდეოგრამის საშუალებით.

იდეოლოგია – იდეოლოგია როგორც წესი არა-მეცნიერულია, თუმცა შესაძლოა ეფუძნებოდეს მეცნიერებას. ესაა კონცეპტუალურად გაფორმებულ იდეათა ერთობლიობა, რომელიც გამოხატავს ინტერესებს, მსოფლხედვას და იდეალებს კლასების, ერების, საზოგადოებათა, პოლიტიკური პარტიების, საზოგადოებრივი მოძრაობების სუბიექტების. ხშირად ხდება, რომ ამათუიმ იდეოლოგიას აქვს პრეტენზია აბსოლუტურ ჭეშმარიტებაზე და როგორც ეს იყო საბჭოთა კავშირისა და ნაცისტური გერმანიის შემთხვევაში, როდესაც ის ამავე დროს არის მმართველი კლასის იდეოლოგია, ხდება საყრდენი ავტორიტარული და ტოტალიტარული რეჟიმებისათვის.

იმპერატივი – სავალდებულო ხასიათის მოთხოვნა. მაგალითად, ცნობილია იმანუელ კანტის მორალური იმპერატივი, „მოექცეი სხვას, ისე როგორც შენ გინდა რომ გექცეოდნენ“; ან კიდევ, „ნუ იქნება შენთვის ადამიანი მხოლოდ საშუალება, იყოს იგი აგრეთვე მიზანი“.

ინდუსტრიალური რევოლუცია – იგივე სამრეწველო რევოლუცია, რომლისგანაც ე.წ. ლიფტის ეფექტი იყო წარმოების საშუალებების დახვეწა, ზრდა, განვითარება, შრომის ავტომატიზაცია. თარიღდება XVIII-XIX საუკუნეებით. ამ დროს ჩნდება მანუფაქტურები, ქარხნები და მუშათა კლასი შეიქმნეს თავისებურ ძალას. ინდუსტრიალურის წინარე იყო აგრარული საზოგადოება.

ინფორმაციული საზოგადოება – საზოგადოება, განსაზღვრული ხელოვნური ინტელექტით, ე.წ. ჭკვიანი ტექნოლოგიებით, სადაც გაჯეტები არის ყოველდღიურობის განუყოფელი ნაწილი და რომელთა გარეშეც კომუნიკაცია და ზოგადად ორიენტირება, არის რეალურად წარმოუდგენელი; საზოგადოება, რომელშიც დასაქმებულთა უმრავლესობა დაკავებულია ინფორმაციის წარმოებით, შენახვით, გადამუშავებით და რეალიზაციით, განსაკუთრებით მისი უმაღლესი ფორმით, ცოდნით.

ისტორიციზმი – რწმენა, რომლის თანახმადაც ისტორიას გააჩნია საზრისი, შესაბამისად წინასწარ განსაზღვრული მიმართულება. ისტორიციზმი გეორგ ჰეგელის შემთხვევაში საფუძვლად დაედო ე.წ. ევროპაცენტრიზმს. ისტორიისა და საზრისი მიმართებას დასავლეთის აკადემიურ წრეებში ნაყოფიერად იკვლევდა იასპერსი კარლ, ხოლო საქართველოში კოდუა ედურადი. კარლ მარქსის შემთხვევაში ისტორიციზმი გადაიზარდა ე.წ. დიალექტიკურ მატერიალიზმში. ისტორიციზმის ყველაზე ანგარიშგასაწევი კრიტიკა ეკუთვნის ოსვალდ შპენგლერს, შედარებით თანამედროვე ეტაპზე, კი კარლ პოპერს და მისეული კრიტიკის არგუმენტების გაერთიანებული მონოგრაფიაში 2 ტომად, „ღია საზოგადოება და მისი მტრები“. ისტორიციზმს, როგორც მეცნიერულ მიდგომას არ იზიარებდა ასევე „ანალების სკოლა“ (ლუსიენ ფევრი, მარკ ბლოკი და ფერნან ბდროდელი).

კავანა – იუდაური მრწამსის თანახმად, ესაა გულითადად უფლისადმი აღვლენილი ლოცვა, როდესაც განა უბრალოდ ბუტბუტებ ლოცვის ტექსტს და მანქანურად იმეორებ სიტყვებს, როდესაც ლოცვაში მუნდყოფობს კავანა, ადამიანის სული, გრძნობა და

გონება შიშვლდება შემოქმედის წინაშე და მსგავის ლოცვით მლოცველი ეზიარება გარკვეულ წმინდაობას.

კომუნიზმი – ოტოპიური თეორია, რომლის თანახმადაც შესაძლებელია საზოგადოება სრული თანხნორობისა და აბსოლუტური სამართლიანობის პირობებში, სადაც ასევე უზრუნვეყოფილი იქნება სიუხვე და კეთილდღეობა. ადამიანები აღარ იქნებიან გაუცხოებული რელიგიით, პოლიტიკით, შრომით და ზოგადად ნაციონალური, ასევე აღარ იქნება ღირებულება. კარლ მარქსის ძალისხმევითა და მონდომებით ეკონომიკურად ორინტირებულ, თუმცა ცალსხად პოლიტიკურ მრწამსად ჩამოყალიბდა, რომელსაც პირველ რიგში იზიარებდნენ კომუნისტური პარტიები და მეტ-ნაკლებად ასე რჩება დღესაც, თუმცა უტოპიის ელემენტები, ცხადია ჩამოშორდა და დარჩა მემარცხენე პოლიტიკურ ორიენტაციად. საბჭოური გაგება კომუნიზმიდა და დასვლური, იყო და არის სხვადასხვა.

კომუნიტარიზმი – ორი ტიპისა შეიძლება იყოს, ფილოსოფიური და იდეოლოგიური. მიმდინარეობა, რომელიც თვლის, რომ ერთობები, საზოგადოება აფორმირებს ყოველ ცალკეულ ადამიანს. განსხვავებით ლიბერალური ან ლიბერტანული ფილოსოფიისგან, რომელიც მიიჩნევს, რომ ცალკეული ერთობები წარმოადგენენ პიროვნებათა სიმრავლეს. კომუნიტარები აკრიტიკებენ ლიბერალურ დაშვებას, რომ ინდივიდი შესაძლოა საზოგადოებისაგან, რომელშიც იგი გაიზარდა, აბსოლუტურად ავტონომიურად განიხილო. მათ თავისმხრივ წამოწიეს მოსაზრება, რომ ნებისმიერი ინდივიდის ღირებულებებს, აზრებს და შეხედულებებს აფორმირებს სწორედ საზოგადოება.

კონვივიალიზმი – ახალი პოლიტიკური იდეოლოგია, რომელიც დაკავებულია ნეო-ლიბერალიზმის კონსტრუქციული კრიტიკით. კონვივიალისტებმა გამოსცეს ე.წ. კონვივიალისტური მანიფესტი და ფაქტიურად ეს იყო, მსოფლიო საზოგადოების წინაშე დეკლარირება თავიანთი მიზნების და მოქმედების სტრატეგიის. მოძრაობის ლიდერია ფრანგი სოციოლოგი, პარიზ-ნანტერის უნივერსიტეტის ემერტუსი, ალენ კეიე. კონვივიალისტურ მანიფესტში აქცენტი კეთდება ასევე გარემოს დაცვის საკითხებ-

ზე და ზოგადად ესაა, ერთად კეთილმეზობლური თანაცხოვრების ხელოვნება, როდესაც საცხოვრის სივრცეში მთელი პლანეტა მოიაზრება.

კონტინუუმი – გარემო, რომელშიც შეინახვლება პროცესები სხვადასხვა გარე-პირობების არსებობისას.

კონტრ-კულტურა – გარკვეული სოციალური ჯგუფის ღირებულებათა ნაკრები, ცხოვრების წესი და არამხოლოდ, რომელიც თავისი თავის დე-იდენტიფიკაციას ახდენს ე.წ. დომინანტ კულტურასთან და უდგება მას ოპოზიციაში. კონტრ-კულტურა შესაძლოა იყოს ახალგაზრდული, რელიგიური, პოლიტიკური და სხვა... ზოგადად კონკრეტულთა არის ნოვაციის წყარო, მაგრამ შესაძლოა იგი დესტრუქციული ელემენტებით დაიტვირთოს და მისი წევრების მარგინალზიაციის და სოციუმიდან გარიყვის მიზეზიც კი გახდეს.

კრიტიკული აზროვნება – მიშელ ფუკო აქვს ასეთი ფორმულირება, „შეშლილი გონება ამოდის იგივეობის წესიდან, ჯანსაღი კი ეძებს განსხვავებას.“ კრიტიკული აზროვნება, სწორედ განსხვავებას ეძებს, ანუ ცდილობს მაქსიმალურად თავიდან აირიდოს რწმენა ე.წ. აბსოლუტურ ჭეშმარიტებაში, აარიდოს თავი „სახლედეებას“, იარლიყების მიწებებებას, აზროვნების პროცესს არ აქცევს სტეროტიპების ჩარჩოში, არ ვარდება უკიდურესობაში, მსჯელობა ასეთ დროს გამორიცხავს ემოციას, მითუ უფრო აუიტირებას და არის ობიექტური, ემოციური ნეიტრალურობის ხარჯზე. ყოველთვის ტოვებს ფანჯარას სხვა შესაძლებლობისა და დაშვებისათვის.

კულტურა – ის, რაც განსხვავდება აპრიორად არსებულისგან, ანუ, განსხვავდება ბუნებისაგან. კულტურა ესაა ადამიანის შემომედებითი შრომის რეზულტატი, ის რაც წარმოადგენს ამავე დროს თავისთავად ღირებულებას. კულტურას უნივერსალური ხასიათი გააჩნია, მისითაა განპირობებული ზოგადად ის, რასაც სოციალური ქვია და დეტერმინირებული მთლიანად საზოგადოება. ადამიანი კულტურას ისიგრძეგანებს დაბადებიდან მოყოლებული სოციალიზაციის პროცესში. ფაქ-

ტიურად, მთელი ცხოვრების გზა, ესაა პროსეცი კულტურასთან ზიარებისა, რესოციალიზაციათა ეტაპობრივ ქრილში.

კრიპტოვალუტა – ციფრული ვალუტის სახესხვაობა, რომლის შინაგანი დათვლადი ერთეულების ანგარიშს უზრუნველყოფს გადახდის დეცენტრალიზირებული სისტემა. ამასთან არ არსებობს შიდა ან გარეშე ადმინისტრატორი, არც რაიმე მსგავსი ანალოგი. სისტემა სრულიად ავტომატურ რეჟიმში მუშაობს. კრიპტოვალუტას თავისთავად როდი გააჩნია რაიმეგვარი მატერიალური ან ელექტრონული ფორმა. იგია უბრალოდ ციფრი, რომელიც თვლადი ერთეულების მონაცემთა რაოდენობას აღნიშნავს. კრიპტოვალუტას თანერთვის პროტოკოლი, ფულადი ტრანზაქციის დროს მონცემების გაცვლის ამსახველი საინფორმაციო ფაილი.

ლიფტის ეფექტი – ტერმინი ხშირად მეორდება გერმანელი მკვლევარის, ულრიხ ბეკის ტექსტებში და ესადაგება განვითარების მაღალი ტემპიდან გამომდინარე უეცარ ცვლილებებს. მახასიათებლები მსგავსი ლიფტის ეფექტისა შთამბეჭდავია და გულისხმობს მეტ ცხოვრებას და ცხოვრების მეტ ხარისხს მოსახლეობის ფართე ფენებისათვის და არა მხოლოდ პრივილეგირებული უმცირესობისათვის, ანუ, გამოდის ესაა სიკეთების ერთგვარი ნაციონალიზაცია.

მარგინალი – გაორებული ადამიანი, რომელიც იმყოფება განსხვავებულ სოციალურ ჯგუფთა, სისტემისა და კულტურათა ზღვარზე, დეზინტეგრირებულია და ღირებულებები, რომელთაც ის მისდევს, ასევე არიან წინააღმდეგობაში. გერმანული ანდაზაა ასეთი – **sich zwischen zwei Stühle setzen** – ამ შემთხვევისთვის შესატყვისი.

მასკულინური/ფემინური – ჰოლანდიელმა მკვლევარებმა, კერძოდ ჰოფსტედებმა (იგულისხმევა მამა-შვილი ჰოფსტედე, ავტორი მონოგრაფიის „კულტურები და ორგანიზაციები“) დააფუძნეს, როგორც გაზომვის ინდიკატორი სხვადასხვა ეთნიკური ჯგუფებისა და არამხოლოდ, ზოგადად ერების წარმომადგენლების ქცევების და აზრთა წყო-

ბის საიდენტიფიკაციოდ. როგორც წესი მასკულინური/ფემინურის ინდექსის დაანგარიშება ხდება მრავალ განზომილებაში ერთდროულად, ესენია 1. მცირეწლოვანი ბავშვის აღზრდა, 2. სასკოლო/საუნივერსიტეტო განათლება, 3. სამუშაო (ორგანიზაციები), 4. პირადი ურთიერთობები/ქორინება/ოჯახი, 5. საყოფაცხოვრებო ჩვეულებები (გადაადგილების საშუალებები, მყიდველის ტიპი...).

მეზომერფი – დანაშაულის ბიოლოგიურ თეორიაში, ამერიკელმა მკვლევარმა, უილიამ შელდონმა განმარტა აღსაწერად ადამიანის ფიზიოლოგიური აგებულების. დაკუნთული, ჯმუხა, მოუხეშავი ადამინი. როგორც წესი არიან აგრესიისკენ, სისასტიკისკენ მიდრეკილი.

ნატურალიზმი, ნატურალისტური კონცეფცია – ფილოსოფიური მიმართულება, რომელიც ბუნებას განიხილავს უნივერსალურ პრინციპად ყოველივე არსებულის. XX საუკუნის ბიოლოგიური მსოფლხედვა. იმანუელ კანტის მიხედვით, ნატურალიზმი ესაა ბუნების ფაქტებიდან ყოველივე მიმდინარის გამოყვანა. ეთიკაში ნატურალიზმი გულისხმობს ბუნებრივი მიდრეკილებების განვითარებას.

ნეო-ლიბერალიზმი – დაიყვანენ ეკონომიკურ თეორიაზე, თუმცა ეს შეხედულება მცდარია. ლიბერალიზმის სახესახვაობა. პოლიტიკური და ეკონომიკური ფილოსოფიის მიმართულება. რომელიც 1930 წლებში აღმოცენდა, ხოლო როგორც იდეოლოგია ჩამოყალიბდა 1980-1990 იან წლებში. 1938 წელს ამ ტერმინმა პირველად გაიჟღერა უოლტერ ლიპმანის კოლოქვიუმზე პარიზში.

ნომოთეტიკური; ნომოთეტიკური მიდგომა – იმანუელ კანტის მოძვრებაში გონების „კანონმდებლური“ მოღვაწეობის უნარი, რისი საშუალებითაც შემეცნების წესები და კანონები განისაზღვრება. ბადენის ნეო-კანტიანური სკოლის მიხედვით, კი ესაა საბუნებისმეტყველო მეცნიერებების მეთოდი, რომელმაც უნდა გამოავლინონ კანონზომიერება, რაც მეცნიერების ზოგადი ტენდენციების გენერალიზაციას განსაზღვრავს.

პარტიკულარიზმი (ანტონიმი იქნება, **უნივერსალიზმი**) – მისწრაფება კერძოსა და გაშუალებებისაკენ. პარტიკულარიზმი მრავალ სფეროში გვხვდება, მაგალითად, ეთიკური პარტიკულარიზმი, პოლიტიკური პარტიკულარიზმი, ლიტერატურული პარტიკულარიზმი, პარტიკულარიზმი სოციოლოგიაში, პარტიკულარიზმი თეოლოგიაში და სხვა. როდასაც პარტიკულარიზმს იღებენ საზომად კონსტიტუციის გამართულობის, ეს ძალიან ცუდია, რადგან გულისხმობენ, რომ კანონებისადმი მიდგომა მართლაც მიკერძოებულია, გაშუალებულია რაიმე სახის ავტორიტეტით და კონსტიტუცია, სულაც არაა ამ დროს უნივერსალური დოკუმენტი, რომელიც კონკრეტულ სახლმნიფოში მოქალაქეთა უსაფრთხოების გარანტიად გამოდგება.

პოსტ-ინდუსტრიალური საზოგადოება – საზოგადოება, რომლის ეკონომიკაში, კერძოდ კი სამრეწველო ინდუსტრიაში ჭარბობს ინოვაციური სექტორი, ასევე მაღალი ხვედრითი წილი ე.წ. gross domestic product (ინგ.) მაღალი ხარისხის მქონე, ინოვაციური მომსახურებისა; კონკურენცია შეინიშნება ეკონომიკური მოღვაწეობის ყველა სფეროში. მოსახლების მეტი წილი არის მომსახურების სფეროში დასაქმებული. ეკონომიკის მთავარი მამოძრავებელი ძალაა სამეცნიერო გამოგონებები. უმნიშვნელოვანესია ხარისხიანი განათლება, კომპეტენტურობა, დასაქმებული შემოქმედებითი მიდგომა.

პროგრესი/რეგრესი – ძირითადად გამოიყენება მკვლევარებთან, რომლებიც იზიარებენ ისტორიციზმს და საზოგადოების განვითარება ჰგონიათ ნაწილი კაცობრიობის რაღაც კანონზომიერი მიმართულებისა.

რანტიე - რენტის ხარჯზე მცხოვრები პირები, ე.ი. შემოსავლებიდან, რომელსაც იძლევა კაპიტალი როგორც წესი განთავსებული საბანკო შენატანების სახით, ფასიანი ქაღალდები, მომგებიანი უზრავი ქონება, მიწები, ბიზნესი, ასევე შემოსავალი საავტორო უფლებებიდან და ჰონორარი.

რიზომა, რიზომატული საზოგადოება – ესაა პოსტმოდერნისტული კონცეპტი. გვხვდება ტექსტებში ჟ. დელიოზსა და ფ. გაუტარისტან. რიზომა არის თავისი ხასიათით ჰეტეროგენული, არ აქვს ერთიანი ცენტრი, იგი დეცენტრალიზირებულია. წარმოიდგინეთ ფართედ დატოტვილი ხე, განშტოებები მისი. შესაბამისად საზოგადოებაც, თუკი რიზომატულია, მრავალპლასტიანია და უცილობლად დეცენტრალიზირებული. ამ სქემაში ბირთვს რომ ვერ იპოვი, ავტორების, დელიოზი/გუატარის მიხედვით, არის შეღავათი და მეტი შანსი ინდივიდუალური თავისუფლებისთვის.

სამოქალაქო საზოგადოება – მოქალაქეთა ერთობლიობა, რომლებიც სახელმწიფო ძალაუფლების საჭეებისგან შორს იმყოფებიან. საზოგადოებრივი ურთიერთობების ჯამი, არსებული სახელმწიფოებრივ, ძალაუფლებრივ, ასევე კომერციულ სტრუქტურათა მიღმა. სამოქალაქო საზოგადოებაში, როგორც წესი, თავისუფალი მოქალაქეები ნებაყოფლობით ქმნიან არაკომერციულ ასოციაციებს, ე.წ. არასამთავრობო ორგანიზაციებს, წინ წამოწევენ მნიშვნელოვან სოციალურ ინიციატივებს, სხვადასხვა თემებს, იდეებს, მინისტერირებელი ხასითის ღირებულებებს. სამოქალაქო საზოგადოებას აქვს ასეთი მნიშვნელოვანი ფუნქცია, ესაა ხელისფლების საქმიანობის მონიტორინგი.

სახელმწიფო – მართვის მექანიზმი და სტრუქტურა, რაც კონკრეტულ ტერიტორიაზე სუვერენიტეტს ახორციელებს და აქვს ლეგიტიმური ძალადობის უფლება, მონიტორინგს ახორციელებს ქვეყნის ეკონომიკურ და სულიერ ცხოვრებაზე.

სეკულარიზაცია – მეცნიერების და ტექნიკის როლის ზრდა, რასაც თანხდევს რელიგიური ინსტიტუტების ზეგავლენის შემცირება. სეკულარიზაციის პროცესზე კატალიზატორის ეგვლენას ახდენს გლობალიზაციის პროცესი.

სიუხვის საზოგადოება – კენეტ გელბრაითის, ამერიკელი ეკონომისტის მიერ დამკვიდრებული ტერმინი. შეესაბამება თანამედროვე საზოგადოებებს მოყოლებული სამეცნიერო-ტექნიკური და ინდუსტრი-

ალური რევოლუციიდან. კენეტ გელბრაითს ამ სახელწოდებით დარგში, ზოგადად სოციალურ მეცნიერებებში უაღრესად მნიშვნელოვანი მონოგრაფია აქვს.

სოფისტები – ანტიკურ საბერძნეთში პირველები, ვინც ფასიანი სწავლება დააფუძნა და პირველები, ვინ ალაპარაკდნენ, რომ ადამიანს არ აქვს საჭიროება ზოგადად რაიმეგავრ გარეგან ავტორიტეტში, რომ ეს უბრალოდ არაპრაქტიკული და არაპრაგმატულია.

სოციალიზმი – პოლიტიკურ, ეკონომიკური თეორია.

სოციო-ბიოლოგია – მისი ყველაზე თვალსაჩინო წარმომადგენელია ედუარდ უილსონი (Wilson). ე. გიდენსი „სოციოლოგიაში“, კერძოდ ქვეთავში „ადამიანური მოდგმა, სოციობიოლოგია“, წერს, მიუხედავად იმისა, რომ ბიოლოგები აღიარებდნენ ევოლუციურ უწყვეტობას ცხოველებსა და ადამიანებს შორის, უკანასკნელ ხანებამდე მათი უმრავლესობა ცდილობდა ხაზი გაესვა ადამიანური სახეობის განსხვავებული თვისებებისთვის. ამ პოზიციას ეჭვისქვეშ აყენებენ **სოციობიოლოგები**, რომლებიც მჭიდრო ანალოგიებს ხედავენ ადამიანებისა და ცხოველთა ქცევას შორის. ტერმინი სოციობიოლოგია ეხება ბიოლოგიური პრინციპების გამოყენების საკითხს ყველა სოციალური ცხოველის, მათ შორის ადამიანის, სოციალური აქტივობების ასახსნელად. სოციობიოლოგებს ღრმად სწამთ, რომ ადამიანის სოციალური ცხოვრების ბევრი ასპექტი მის გენეტიკურ წყობაზეა დამოკიდებული.

სუბკულტურა – ის, რაც დე-იდენტიფიკაციას აკეთებს დომინანტ კულტურასთან, თუმცა მას როდი უდგას ოპოზიციაში. ის მშვიდობიანად თანაარსებობს დომინანტი კულტურის ჩარჩოებში.

სუბლიმაცია – ზოგმუნდ ფროიდის მიერ დამკვიდრებული ტერმინი. გულისხმობს ლიბიდონალური ენერჯის შრომის, უ.ზ. კი გონებრივი შრომის პროსეცში განეიტრალურებასა და სასარგებლოდ გარდაქმნას.

ტოტალიტარიზმი – მმართველობის ტიპი, ფორმა, როდესაც ხელი-სუფლები მოქცეული მმართველი ჯგუფი ხელმძღვანელობს არა კონსტიტუციითა და დემოკრატიული ღირებულებებით, არამედ ეყრდნობა ძალადობას, მათ შორის ფიზიკურს, დაშინებას, ტერორს, როდესაც მოქალაქეების საჯარო და პრივატული სივრცე და ზოგადად ცხოვრება, გამიჯნული არაა. ათწლეულები მთავრობაში სახეები უცვლელია, როგორც წესი არის ქვეყნის შიგნით ერთპარტიული პოლიციური სისტემა (მაგალითად ნაცისტური გერმანია, საბჭოთა კავშირი, ჩინეთი, სამხრეთ კორეა...), მედია ექვემდებარება მკაცრ ცენზურას, ასევე ხდება დაგეგმვარება ეკონომიკის და სხვა მრავალი ლაფსუსი სახელმწიფო მართვისა და მოქალაქეთა ყოველდღიურობაში.

ფემინიზმი – ქალთა უფლებების დამცავი სოციალური მოძრაობა. ფემინისტური მოძრაობის ისტორია ფრანგული რევოლუციიდან იწყება, როდესაც ხსენებული რევოლუციიდან სულ რამდენიმე წელიწადში, ვინმე მარი ჟუზემა დანერა და გაასაჯაროვა „ქალთა უფლებების დეკლარაცია“, რის გამოც გადაეცა პასუხისგებაში და შემდგომ სულაც სიკვდილით დაისაჯა. ფემინისტების მონაპოვარია ქალთა შრომითი, პოლიტიკური და სხვა, რამდენიმე ბაზისური უფლება. თუმცა მოძრაობის საჭიროება და დასახვეწი კანონმდებლობაში პუნქტი ქალთა უფლებების თაობაზე, მიიჩნევენ თავად ისინი, რომ დღესაც არერთია. ყველაზე ნაყოფიერი წარმომადგენელია, ამერიკელი მეცნიერი, ფილოსოფიის დოქტორი, პროფესორი, ნენსი ფრეიზერი, ავტორი მონოგრაფიისა, „ფემინიზმის თავგადასავალი – სახელმწიფოს მიერ მართული კაპიტალიზმიდან ნეოლიბერალურ კრიზისამდე“.

ფილოგენეტიკა – ბიოლოგიური სისტემატიკის სფერო, რომელიც დაკავებულია დედამიწაზე სიცოცხლის სხვადასხვა ფორმათა შორის ევოლუციური ურთიერთიმართებების გამოვლენითა და ნათელყოფით, როგორც თანამედროვე, ისევე გარდასულ, უკვე მკვდარ ცივილიზაციებში.

ქარიზმა, ქარიზმატული – განსაკუთრებული ნიჭი, პიროვნული ხიბლი, რომელიც მიიჩნევა, რომ არის თანშობილი, ანუ უფლისგან.

გერმანელი სოციოლოგი, მაქვს ვებერი, ქარიზმატული მმართველობის ფორმასაც კი ასახელებს ტრადიციულისა და რაციონალურის გვერდით. დომენიკ კოლა თავის „პოლიტიკურ სოციოლოგიაში“ ასევე ამ ფენომენს მიმოიხილავს და შარლ დეგოლს, ნაპოლეონ ბონაპარტს და ორ-სამ ნეგატიურ, თუმცა ასევე ქარიზმატულ ლიდერებს აღწერს თავაინთი მოღვაწეობის პიკზე.

ჰეტეროგენული/ჰომოგენური – განსხვავებულობა/მსგავსება

პოლოკოსტი - ანტი-სემიტური დანაშაულებრივი ინიციატივის შედეგი მე-20 საუკუნეში განხორციელებული უშუალოდ ადოლფ ჰიტლერისა და მისი თანამოაზრეების მიერ საკონცენტრაციო ბანაკების სამწუხარო პრაქტიკა და N რაოდენობით კოლექტიურად ჩადენილი ბარბაროსული ქმედება ებრაელი ნაციის მისამართით.

ჰომო ეკონომიკუსი – იგულისხმება ადამიანი რაციონალური, რომელიც ყოველთვის მიისწრაფვის სარგებლისაკენ და არჩევანს აკეთებს მისი ეკონომიკური მნიშვნელობიდან გამომდინარე.

ჰომო ნოფუსი – ე.წ. ახალი ადამიანი, ახალი იდეებით, ნოვატორი, რომელსაც გამონაკლისის წესით აღიარებს და სულაც არ დევნის სოციუმი. ასეთი იყო თავის დროზე მისი თანამედროვეებისთვის მწერალი ქალი, ავრორა დიუპონი, რომელიც იბეჭდებოდა ფსევდონიმის ქვეშ, ყორჟ სანდი. ერთ-ერთი პირველი, ვინც ცხენოსნობისას მამაკაცისთვის განკუთვნილი უნაგირი მოირგო და საჯარო სივრცეში მამაკაცის სამოსი, შარვალი. მის ბიოგრაფიის მხატვრულ სახეებში გასაჯაროებაზე თავად დიზრაელიც კი დაიხარჯა.

გამომცემლობა „უნივერსალი“

თბილისი, 0186, ა. ჰოლიტაძის ქ. №4. ☎: 5(99) 33 52 02, 5(99) 17 22 30

E-mail: universal505@ymail.com; gamomcemlobauniversali@gmail.com